મુકમ્મલો મુદલ્લલ

મસાઈલે તરાવીહ

કુરઆનો હદીષકી રોશનીમેં

હઝરાત મુફતિયાને કિરામ
દારૂલઉલૂમ દેવબંદકી તસ્દીકકે સાથ

:: મુઅલ્લિફ ::

મવ્લાના કારી મુહમ્મદ રફઅત સાહબ કાસ્મી
મુદર્રિસે દારૂલઉલૂમ દેવબંદ

:: લિપ્યાંતર ::

(મવ્લાના) જમીલ અહમદ ભાવનગરી

પબ્લિશર
મદીના એજન્સી
૪/૪૫૫૧, ખંભાતવાલા માર્કેટ, ઝાંપા બજાર, સૂરત-૩.
ફોન : (૦૨૬૧) ૨૪૨૮૯૭૭, ૨૪૧૦૩૮૮

મુકમ્મલો મુદલ્લલ

મસાઇલે તરાવીહ

કુર્આનો હદીષકી રોશનીમેં

હઝરાત મુફ્તિયાને કિરામ
દારૂલઉલૂમ દેવબંદકી તસ્દીકકે સાથ

:: મુઅલ્લિફ ::

, મવ્લાના કારી મુહમ્મદ રફઅત સાહબ કાસ્મી
મુદર્રિસે દારૂલઉલૂમ દેવબંદ

:: લિપ્યંતર ::

(મવ્લાના) જમીલઅહમદ ભાવનગરી

પબ્લિશર
મદીના એજન્સી
૪/૪૫૫૧, ખંભાતવાલા માર્કેટ, ઝાંપા બઝાર, સુરત–૩.
ફો:(૦૨૬૧)૨૪૨૮૯૭૭,૬૬૨૮૯૭૭.મો:૯૩૭૪૭૨૯૩૭૧.

કિતાબકા નામ
મુકમ્મલો મુદલ્લલ મસાઈલે તરાવીહ

—:: મુઅલ્લિફ ::—

મૌલાના કારી
મુહમ્મદ રફઅત સાહબ કાસ્મી
મુદર્રિસે દારૂલ ઉલૂમ દેવબંદ

—:: લિપ્યંતર ::—

મૌલાના જમીલઅહમદ ભાવનગરી

Computerised By :-
KURESHI GRAPHICS,
BHAVNAGAR (GUJARAT)
MO :- 99240 16945

પબ્લિશર
મદીના એજન્સી
૪/૪૫૫૧, ખંભાતવાલા માર્કેટ, ઝાંપા બઝાર, સુરત-૩.
ફોન : (૦૨૬૧) ૨૪૨૮૯૭૭, ૨૪૧૭૩૮૮

ફેહરિસ્ત

પહલા બાબ

દૂસરા બાબ

તીસરા બાબ

સમાઅત

ચોથા બાબ

તર્વીહા

પાંચવાં બાબ

છટા બાબ

બિસ્મિલ્લાહકે બયાનમેં

સાતવાં બાબ

સજદએ સહવ

આઠવાં બાબ

સજદએ તિલાવત

નવવાં બાબ

તહજ્જુદ ઔર શબીનાકે બયાનમેં

દસ્વાં બાબ

ગ્યારહવાં બાબ

ઈશાકી નમાઝકે મસાઈલ

બારહવાં બાબ

વિત્રકા સુબૂત

તેરહવાં બાબ

સુનનો નવાફિલ ક્યા હૈં ?

ઈન્તિસાબ

મેં અપની ઈસ કાવિશકો

સય્યિદુના હઝરત ઉમર ફારૂકે આ'ઝમ

રદિયલ્લાહુ અન્હુકી તરફ મન્સૂબ કરનેકી

સઆદત હાસિલ કર રહા હૂં

જિન્હોંને બાકાઈદા જમાઅતે તરાવીહકા

ઈહતિમામો ઈન્તિઝામ ફરમાયા.

આપહીકે બારેમેં સય્યિદુના હઝરત અલી

રદિયલ્લાહુ અન્હુકા યહ ઈર્શાદ હે :-

''અલ્લાહ તઆલા હઝરત ઉમરકી કબ્રકો

ઈસી તરહ નૂરસે ભર દે

જિસ તરહ ઉન્હોંને

હમારી મસાજિદકો મુનવ્વર ફરમાયા.''

જદીદ એડીશનકે બારેમેં

નહમદુહૂ વનુસલ્લી અલા રસૂલિહિલ્કરીમ.

મેરે વહમો ગુમાનમેં ભી યહ બાત ન ગુઝરી થી કે મુઝ જૈસે બેમાયા બંદએ નાચીઝકી કિતાબેં (મુકમ્મલો મુદલ્લલ મસાઈલે રોઝા, મુકમ્મલો મુદલ્લલ મસાઈલે તરાવીહ, મુકમ્મલો મુદલ્લલ મસાઈલે ઈ'તિકાફ, મુકમ્મલો મુદલ્લલ મસાઈલે ઈમામત ઔર આદાબે મુલાકાત) ઈસ કદર મકબૂલિય્યત હાસિલ કરેંગી. બિફઝલીહી તઆલા ઈસમેં તવક્કુઅ(ઉમ્મીદ)સે ઝિયાદા કામ્યાબી હૂઈ ઔર હિંદ ઔર બીરાદરાને હિંદસે બંદેકી હૌસલા અફઝાઈ વ પઝીરાઈ કી ગઈ. મૈં સમીમે કલ્બસે ઈન તમામ ખૈર ખ્વાહોંકા શુક્ર ગુઝાર હૂં.

એક તરફ જબ મેં અપની બેબિઝાઅતી ઔર કમ ઈલ્મી ઔર દૂસરી તરફ કિતાબોંકી મકબૂલિય્યતકો દેખતા હૂં તો મેરા સર બેઈખ્તિયાર આસ્તાનએ ખુદાવંદી પર સજદએ રેઝ ઔર દિલ હમ્દે બારીસે લબરેઝ હો જાતા હે કે ઉસ્ને અપને ખાસ ફઝલો કરમસે એક આજિઝો નાતવાંકો દીનકી ખિદમતકી તૌફીક બખ્શી. ઈતની કમ મુદ્દતમેં મુકમ્મલો મુદલ્લલ મસાઈલે તરાવીહકા યહ એડીશન તસ્હીએ અગ્લાતકે સાથ પેશ કિયા જા રહા હે, ઈસ્સે અંદાઝા હોતા હે કે ખ્વાસો અવામમેં યહ સિલસિલા મક્બૂલ હે ઔર વહ ઈસ્સે મુસ્તફીદ હો રહે હેં. યકીનન્ યહ સબ ફઝલે ખુદાવંદીકે બા'દ અસાતિઝાએ કિરામકી દુઆઓં ઔર દારૂલઉલૂમ દેવબંદકે ફૈઝકા નતીજા હે. અલ્લાહ તઆલા ખાકસારકી હકીર ખિદમતકો કુબૂલ ફરમાએ ઔર મેરે લિએ ઝાદે આખિરતો ફલાહે દારૈનકા ઝરીઆ બનાકર આઈન્દા ભી ખિદમત કરનેકી તૌફીક ઈનાયત ફરમાએ. આમીન.

મુહમ્મદ રફઅત કાસ્મી

૧૫ રજબ, હિ.સન ૧૪૧૦

ઈર્શાદે ગિરામી

હઝરત મવલાના મુફ્તી મહમૂદુલ્હસન સાહબ રહમતુલ્લાહિ અલયહ, મુફ્તિએ આ'ઝમ દારૂલઉલૂમ દેવબંદ

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાન્ નિર્રહીમ

નહમદુહૂ વનુસલ્લી અલા રસૂલિહિલ્કરીમ. અમ્મા બા'દ ઝેરે નઝર કિતાબ 'મસાઈલે તરાવીહ વ ઈમામતે તરાવીહ' મુરત્તિબ અઝીઝમ મૌલાના મૌલવી મુહમ્મદ રફઅત કાસ્મી દારૂલઉલૂમ દેવબંદકે મુદર્રિસ જિન્કા એક સાલા દર્સી તઅલ્લુક બંદેસે ભી હે. અપને મોઝૂઅ પર નિહાયત મુફીદ ઔર જામેઅ કિતાબ હે. મૌસૂફને બહુતસે મુસતનદ ફતાવા ઔર દીગર મુતઅલ્લિકા કુતુબકા નિહાયત અર્ક રેઝીકે સાથ મુતાલઆ કરકે કમો બેશ ચારસો મસાઈલે તરાવીહ વ ઈમામતે તરાવીહ યકજા તૌર પર બાબ ઔર ઉન્વાનવાર નિહાયત સલીકાસે જમા કર દિએ હૈં. બિલા મુબાલગા મેરી નઝરમેં અબ તક કોઈ ઐસી કિતાબ નહીં આ સકી જિસ્મેં મસાઈલે તરાવીહ વ ઈમામતે તરાવીહ ઈતની કષીર તા'દાદમેં બયાન કિએ ગએ હોં. ઈસ લિએ મેં મૌસૂફ સલ્લમહૂકો ઉન્કી ઈસ બેનઝીર કાવિશ પર તહે દિલસે મુબારકબાદ દેતા હૂં.

ઈન મસાઈલકી હર રમઝાનુલ્મુબારકમેં ઝરૂરત પેશ આતી હે ઔર ચૂંકે સાલ ભરમેં એક માહ તરાવીહ પઢને પઢાનેકા સિલસિલા રહતા હે, ઈસ લિએ અવામ તો અવામ બા'ઝ મર્તબા બહુતસે ખ્વાસ ઔર અહલે ઈલ્મ ભી ગલ્તી કર જાતે હૈં ઔર ઉન્હેં

મસાઈલે મુતઅલ્લિકાકા તલાશ કરના દો ભર હો જાતા હે.

અલ્લાહ તઆલા મુઅલ્લિફ સલ્લમહુકો જઝાએ ખૈર દે. જિન્હોંને 'મસાઈલે તરાવીહ વ ઈમામતે તરાવીહ' ઈતને કષીર તા'દાદમેં યક્જા તૌર પર જમા કર દિએ કે અબ શાયદ હી ઈસ મોઝૂઅ પર કોઈ અહમ મસ્અલા હોગા જો ઈસ કિતાબમેં બયાન ન કિયા ગયા હો. યહ કિતાબ અવામો ખ્વાસ દોનોંકે લિએ યક્સાં તૌર પર મુફીદ ઔર નફા બખ્શ હે. દુઆ હે કે અલ્લાહ તઆલા ઈસે ઝિયાદાસે ઝિયાદા નાફેઅ ઔર મક્બૂલ બનાએ ઔર મુઅલ્લિફ સલ્લમહુકો આઈન્દા ભી ઈસ તરહકી ખિદમાતકા મૌકા અતા ફરમાએ. આમીન યા રબ્બલ્આલમીન.

અલ્અબ્દ મહમૂદ ગુફિરલહૂ

તા.૨૨/૦૮/૧૪૦૬ હિજરી

રાએ આલી

હઝરત મવલાના મુફતી નિઝામુદ્દીન સાહબ રહમતુલ્લાહિ અલયહ, સદર મુફતી દારુલઉલૂમ દેવબંદ

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ

અલ્હમ્દુ લિવલિય્યિહિ વસ્સલાતુ અલા અહલિહા મુહમ્મદિ નિલ્મુસ્તફા વ અલા આલિહી વ અસ્હાબિહી વ અઝવાજિહી વલ્અહકરીન બિહિમ ઈલા યાવ્મિલ્કરાર. વ બા'દુ.

પેશે નઝર રિસાલા (મસાઈલે તરાવીહ વ ઈમામતે તરાવીહ) મુઅલ્લિફુહુ મૌલાના મુહમ્મદ રફઅત કાસ્મી સલ્લમહૂ, મુઅલ્લિફ સલ્લમહૂકી બેનઝીર કાવિશો મેહનતકા ષમરા હે. તરાવીહ વ ઈમામતે તરાવીહસે મુતઅલ્લિક તકરીબન્ ચારસો મુફતા બિહી જુઝઈ મસાઈલકો મો'તબર કિતાબોંકે હવાલેકે સાથ ઈકટ્ઠા કર દિયા હે જિસ્કી ઝરૂરત હર શખ્સકો હર સાલ રમઝાનમેં પેશ આતી હે ઔર સાલમેં મહઝ એક મર્તબા ઝરૂરત પેશ આનેકી વજહસે ઉમૂમન્ મુસ્તહઝર ન રહનેસે લોગ ગલ્તિયોંમેં મુબ્તલા હો જાતે હેં.

ઈસ રિસાલેકી બળી ખુસૂસિય્યત યહ ભી હે કે મુઅલ્લિફ મૌસૂફને હર મસ્અલેકા ઉન્વાન કાઈમ કરકે સફહવાર ફહરિસ્ત ભી મુરત્તબ કર દી હે જિસસે મસ્અલેકી તલાશમેં બેહદ સહૂલત હો જાતી હે.

ઈન ખુસૂસિયાતકી વજહસે યહ રિસાલા અવામો ખ્વાસ સબકે લિએ બેહદ મુફીદ ઔર નાફેઅ હો ગયા હે. યહ મસાઈલ યકજા તૌર પર ઉમૂમન્ ઈસ તરહ નહીં મિલતે. ઈસ લિએ ઈસ્કી ઈફાદિય્યત ઔર ભી બઢ ગઈ હે. દુઆ હે કે અલ્લાહ તઆલા મુઅલ્લિફ મૌસૂફકી ઈસ સઈકો સઈએ મકબૂલ બના દેં ઔર આઈન્દા ઈસી તરહકી ઔર ખિદમાતકા મૌકા અતા ફરમાએં. આમીન ષુમ્મ આમીન ફકત.

બંદા નિઝામુદીન
મુફતી દારૂલઉલૂમ દેવબંદ
તા.૪/૧૧/૧૪૦૬ હિજરી

તાકરીઝ

હઝરત મવ્લાના મુફ્તી ઝફીરૂદ્દીન સાહબ ઝિદ મજદુહુમ

મુફ્તી દારૂલઉલૂમ દેવબંદ

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ

અલ્હમ્દુલિલ્લાહિ વકફા વ સલામુન્ અલા ઈબાદિલ્લઝીનસ્તફા

અલ્હમ્દુલિલ્લાહ મુસલમાનોંમેં દીનસે રગ્બત બઢ્હતી જા રહી હે ઔર ઈસીકે સાથ અહકામો મસાઈલકી જુસ્તજૂ ઔર તલાશ ભી જારી હે. યહ એક અચ્છી અલામત હે, અલ્લાહ તઆલા ઈન નેક જઝબાતમેં ઝિયાદાસે ઝિયાદા ઈઝાફા ફરમાએ.

હર દૌરમેં ઝમાનેકે તકાઝેકે મુતાબિક ઈસ્લામી અહકામો મસાઈલકે મજમૂએં મુરત્તિબ હો કર શાએ' હોતે રહે ઔર મુસલમાન ઉન્સે ઈસ્તીફાદા કરતે રહે હેં. યહ બાત હમ સબકે લિએ બાઈષે મસર્રત હે કે દારૂલઉલૂમ દેવબંદકે એક ઉસ્તાઝ કારી મુહમ્મદ રફઅત સાહબને ઝરૂરત મહસૂસ કી કે તરાવીહસે મુતઅલ્લિક મસાઈલ જો ફતાવાકી કિતાબોંમેં બિખરે હૂએ હેં. ઈન્કો એક ખાસ તર્તીબકે સાથ જમા કર દિયા જાએ તાકે ખ્વાસો અવામ બઆસાની ઉન્સે ઈસ્તીફાદા કર સકેં ઔર બવક્તે ઝરૂરત યહ મજમુઆ હર મુસલમાન અપને પાસ રખ સકે. ચૂંકે તરાવીહકે મસાઈલકી ઝરૂરત સાલકે સિર્ફ એક મહીનેમેં ઉમૂમન્ હર નમાઝીકો પેશ આતી હે ઔર આમ તૌર પર ઝહનમેં મસાઈલ મુસ્તહઝર નહીં હોતે. કિતાબ પાસ હોગી તો ખૂદ વરક ઉલટ કર દેખ લેંગે.

ચુનાંચે મૌસૂફને ફતાવાએ દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ મુદલ્લલો મુકમ્મલ, કિફાયતુલ્મુફતી, મજમુઆ ફતાવા અબ્દુલ્હય્ય ફિરંગી મહલ્લી ઔર દૂસરે મજમુઅએ ફતાવાકો સામને રખકર ઉન તમામ મસાઈલકો યકજા કર દેનેકી જદ્દો જહદ કી હે જિન્કા તઅલ્લુક નમાઝે તરાવીહ યા ઈમામતે તરાવીહસે હે ઔર ઈસ તરહ સેકળોં મસાઈલ મુતઅદદ કિતાબોંકે હવાલોંસે મૌલાના મૌસૂફને યકજા ફરમા દિએ હેં.

કોઈ શુબા નહીં યહ કામ બહુત કાફી મેહનત તલબ થા ઔર કાફી જાંફશાનીકો ચાહતા થા. મુરત્તિબકી મેહનત ઔર કાવિશ કાબિલેદાદ હે કે ઉન્હોંને હિમ્મત નહીં હારી ઔર અપની મુસલ્સલ મેહનત જારી રખ્ખી ઔર બિલ્આખિર કામ્યાબીસે હમ કિનાર હૂએ.

વાકિઅ હે કે મૌસૂફ હમ સબકી તરફસે શુક્રિયાકે મુસ્તહિક હેં કે ઉન્હોંને ઈસ ફરીઝેસે ઉલમાઅકો સુબુકદોશ કર દિયા ઔર એક કીમતી મજમુઆ મુસલમાનોંકે સામને પેશ કર દિયા. ઈસસે સિર્ફ અવામો ખ્વાસ નહીં બલ્કે ઈન્શાઅલ્લાહ ઉલમાઅ ઔર મુફતિયાને કિરામ ભી બવક્તે ઝરૂરત મુસ્તફીદ હો સકેંગે. દુઆ હે અલ્લાહ તઆલા મૌલાનાએ મોહતરમકી યહ મેહનતો કાવિશ કુબૂલ ફરમાએ ઔર ઉન્કે લિએ ઝાદે આખિરત બનાએ. (આમીન)

તાલિબે દુઆ
મુહમ્મદ ઝફીરૂદ્દીન ઉફિય અન્હુ
મુફ્તી દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ.

અર્ઝે મુરત્તિબ

નહમદુહૂ વનુસલ્લી અલા રસૂલિહિલ્કરીમ. અમ્મા બા'દ.

પેશે નઝર કિતાબમેં તરાવીહ, ઈશા ઔર વિત્રકે મસાઈલકો એક ખાસ તર્તીબકે સાથ પેશ કરનેકી કોશિશ કી ગઈ હે.

કિતાબમેં અરબી ઈબારાતસે ઈજ્તિનાબ કરતે હૂએ સિર્ફ મુફ્તા બિહી કૌલકો લિયા ગયા હે તાકે આમ પળ્હનેવાલોંકો મસાઈલ સમઝનેમેં કિસી દુશ્વારીકા સામના ન કરના પળે.

બંદેકી યહ કિતાબ હઝરાતે મુફ્તિયાને કિરામ દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદકે ફૈઝકા નતીજા હે. ઈસ વક્ત આમ્મતુલ્મુસ્લિમીનકી ખિદમતમેં પેશ કરતે હૂએ દિલ બારી તઆલાકી હમ્દો ષનાસે લબરેઝ હે, જિસ્ને મહઝ અપની તૌફીકો ઈનાયતસે ઈસ ખિદમતકો મુઝ જૈસે બેબિઝાઅત ઔર કમતરીન બંદેસે લે લિયા.

દુઆ હે કે ખુદાએ બખ્શિંદા (બખ્શનેવાલા ખુદા) અપને ફઝલો કરમસે ઈસ હકીર ખિદમતકો કુબૂલ ફરમાએ ઔર અપને શુક્ર ગુઝાર બંદોંમેં ઈસ હકીરકા નામ ભી દર્જ ફરમાએ.

આમીન યા રબ્બલ્આલમીન.

મુહમ્મદ રફઅત કાસ્મી
મુદર્રિસે દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ
હિ.સન ૧૪૦૫

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ

પહલા બાબ

રોઝે ઔર તરાવીહ બાઈષે મગ્ફિરત

عَنْ اَبِی هُرَیْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَامَ رَمَضَانَ اِیْمَاناً وَّ اِحْتِسَاباً غُفِرَ لَهٗ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ وَ مَنْ قَامَ رَمَضَانَ اِیْمَانًا وَّ اِحْتِسَابًا غُفِرَ لَهٗ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ وَ مَنْ قَامَ لَیْلَةَ الْقَدْرِ اِیْمَانًا وَّ اِحْتِسَابًا غُفِرَ لَهٗ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهٖ

[બુખારી વ મુસ્લિમ]

તર્જમા :– હઝરત અબૂ હુરૈરહ રદિયલ્લાહુ અન્હુસે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ફરમાયા, "જો લોગ રમઝાનકે રોઝે ઈમાનો ઈહતિસાબકે સાથ (ષવાબકી ગર્ઝસે) રખેંગે ઉન સબકે ગુઝિશ્તા ગુનાહ મુઆફ કર દિએ જાએંગે ઔર એસે હી જો લોગ ઈમાનો ઈહતિસાબકે સાથ રમઝાનકી રાતોંમેં નફલ તરાવીહ પઢેંગે ઉન્કે ભી સબ પિછલે ગુનાહ મુઆફ કર દિએ જાએંગે ઔર ઈસી તરહ જો લોગ શબે કદ્રમેં ઈમાનો ઈહતિસાબકે સાથ નવાફિલ પઢેંગે ઉન્કે ભી સારે પિછલે ગુનાહ મુઆફ કર દિએ જાએંગે."

તશ્રીહ :– ઈસ હદીષસે રમઝાનમેં રોઝોં ઔર ઉસ્કી રાતોંકે નવાફિલ ઔર ખુસૂસિય્યતસે શબે કદ્રકે નવાફિલકો પિછલે ગુનાહોંકી મગ્ફિરત ઔર મુઆફીકા વસીલા બતાયા ગયા. બશર્તેકે યહ રોઝે ઔર નવાફિલ ઈમાનો ઈહતિસાબકે સાથ હોં. યહ ઈમાનો ઈહતિસાબ ખાસ દીની ઈસ્તિલાહ હે. ઈન્કા મતલબ યહી

હોતા હે કે જો નેક અમલ કિયા જાએ ઉસ્કા મુહર્રિક બસ અલ્લાહ ઔર રસૂલકો માનના ઔર ઉન્કે વા'દે વઈદ પર યકીન લાના હે ઔર ઉન્કે બતાએ હૂએ અજરો ષવાબકી તમઅ ઔર ઉમ્મીદ હો. કોઈ દૂસરા જઝબા ઔર મક્સદ ઈસ્કા મુહર્રિક ન હો. યહી ઈમાનો ઈહતિસાબ હમારે આ'માલકે કલ્બો રૂહ હેં અગર યહ ન હોં તો ફિર ઝાહિરકે લિહાઝસે બળેસે બળે આ'માલ ભી બેજાન ઔર ખોખલે હેં જો ખુદા ન ખ્વાસ્તા કિયામતકે દિન ખોટે સિક્કે ષાબિત હોંગે ઔર ઈમાનો ઈહતિસાબકે સાથ બંદેકા એક અમલ ભી અલ્લાહકે યહાં ઈતના અઝીઝ ઔર કીમતી હે કે ઉસ્કે સદકે ઔર તુફેલમેં ઉસ્કે બરસહા બર્સકે ગુનાહ મુઆફ હો સકતે હેં. અલ્લાહ તઆલા ઈમાનો ઈહતિસાબકી સિફત અપને ફઝલસે નસીબ ફરમાએ. આમીન

રોઝા ઔર કુર્આનકી શફાઅત

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الصِّيَامُ وَ الْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ. يَقُوْلُ الصِّيَامُ اَىْ رَبِّ اِنِّىْ مَنَعْتُهُ الطَّعَامَ وَ الشَّهَوَاتِ بِالنَّهَارِ فَشَفِّعْنِىْ فِيْهِ. وَ يَقُوْلُ الْقُرْآنُ مَنَعْتُهُ النَّوْمَ بِا للَّيْلِ فَشَفِّعْنِى فِيْهِ فَيُشَفَّعَانِ

[અલ્બયહકી ફી શુઅ્બિલ્ઈમાન]

તર્જમા :– હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમરસે રિવાયત હે કે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ફરમાયા, "રોઝા ઔર કુર્આન દોનોં બંદેકી શિફારિશ કરેંગે (યા'ની ઉસ બંદેકી જો દિનમેં રોઝા રખ્ખેગા ઔર રાતમેં અલ્લાહકે હુઝૂરમેં ખળે હો કર ઉસ્કા પાક કલામે મજીદ પળ્હેગા યા સુનેગા.) રોઝા અર્ઝ કરેગા

એ મેરે પરવરદિગાર મૈંને ઈસ બંદેકો ખાને પીને ઔર નફસકી ખ્વાહિશ પૂરા કરનેસે રોકે રખ્ખા થા. આજ મેરી સિફારિશ ઉસ્કે હકમેં કુબૂલ ફરમા (ઉસ્કે સાથ મગ્ફિરત ઔર રહમતકા મુઆમલા ફરમા)

કુર્આન કહેગા મૈંને ઉસ્કો રાતમેં સોને ઔર આરામ કરનેસે રોકે રખ્ખા થા. ખુદાવંદ, આજ ઉસ્કે હકમેં મેરી સિફારિશ કુબૂલ ફરમા (ઉસ્કે સાથ બખ્શિશ ઔર ઈનાયતકા મુઆમલા ફરમા) ચુનાંચે રોઝા ઔર કુર્આન દોનોંકી સિફારિશ ઉસ બંદેકે હકમેં કુબૂલ ફરમાઈ જાએગી (ઉસ્કે લિએ જન્નત ઔર મગ્ફિરતકા ફેસલા ફરમા દિયા જાએગા.)''

તશ્રીહ :– કિસીકો કુર્બાન કરકે નહીં, અપની જાનો માલ દેકર નહીં, સિહતો તંદુરસ્તી ખત્મ કરકે નહીં, બલ્કે થોળા સા આરામ તર્ક કરકે ઔર નફસ પર થોળા સા જબર કરકે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા બતાયા હુવા ઈલાજ કરેં તો હમકો યહ ને'મત હાસિલ હો સકતી હે.

કૈસે ખૂશ નસીબ હેં વહ બંદે જિન્કે હકમેં ઉન્કે રોઝોંકી ઔર નવાફિલમેં ઉન્કે પળ્હે હૂએ યા સુને હૂએ કુર્આને પાકકી સિફારિશ કુબૂલ હોગી યહ ઉન્કે લિએ કૈસી મસર્રત ઔર ફરહતકા વક્ત હોગા ? [મુઆરિફુલ્હદીષ, જિ. ૪, સ.૧૦૮]

ઈહતિમામે તરાવીહ ઔર તા'દાદે રકઆત

હઝરત ઉમર ફારૂક રદિયલ્લાહુ અન્હુકા આમ એ'લાન થા કે મેરી ઈતાઅત ઉસ વક્ત તક હે જબ તક મેં અલ્લાહ ઔર ઉસ્કે રસૂલ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ ઔર સીરતે સીદીક પર અમલ કરતા હૂં. જહાં ખાલિકકી મા'સિયત હો વહાં કિસી મખ્લૂકકી ઈતાઅત જાઈઝ નહીં હે.

યહ એ'લાન રસ્મી નહીં થા બલ્કે હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને લોગોંકો આઝમાનેકે લિએ બર સરે મિમ્બર એ'લાન ફરમાયા, "લોગોં ! અગર મેં સુન્નતે નબ્વી સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ ઔર સીરતે સિદીક રદિયલ્લાહુ અન્હુકે ખિલાફ કોઈ હુક્મ દૂં તો તુમ લોગ ક્યા કરોગે ?" લોગ ખામોશ રહે. ફિર દોબારા યહ એ'લાન ફરમાયા તો એક નૌજવાન તલવાર લેકર ખળા હો ગયા ઔર તલવારકી તરફ ઈશારા કરકે બરજસ્તા (બે ધળક) કહા, "યહ ફેસલા કરેગી." હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને ખૂશ હો કર ફરમાયા, "જબ તક અવામ મેં યહ જુર્અત બાકી હે ઉસ વક્ત તક ઉમ્મત ગુમરાહ નહીં હો સકતી."

એક મર્તબા આપ રદિયલ્લાહુ અન્હુ તકરીર ફરમા રહે થે. મજ્મા' બહુત કષીર થા, આપને ફરમાયા, (અરબી) યા'ની "સુનો ઔર અમલ કરો." એક આમ શખ્સને ખળે હો કર બરજસ્તા કહા, "આપકી બાત નહીં સુનેંગે ઔર ન અમલ કરેંગે ઈસ લિએકે આપને માલે ગનીમતકે તક્સીમમેં મુસાવાત નહીં કી હે. ક્યૂંકે યહ કપળા જો આપકે જુબ્બેમેં હે હમકો ભી મિલા હે મગર ઉસ્મેંસે ચાદર ઔર તહબંદ નહીં હો સકે ઔર આપકા જુબ્બા કૈસે બન ગયા ?" હઝરત ઉમર ફારૂક રદિયલ્લાહુ અન્હુને જવાબ દેનેકે બજાએ અપને બેટેકો તલબ કિયા. ઉન્હોંને બતાયા, "યહ કપળા હમકો ભી મિલા થા લેકિન વાલિદે મોહતરમકે પાસ સિર્ફ એક હી કુર્તા થા. જુમ્આકે દિનકે લિએ ઉસ્કે ધોને ઔર સુખાનેમેં દેર હો જાતી થી ઈસ લિએ મેંને અપના હિસ્સા ભી ઉન્કો દે દિયા થા ઈસ લિએ દોનોંકો મિલાકર એક જુબ્બા તય્યાર હો ગયા હે."

ઔર બહુતસે વાકિઆત ઈસી કિસ્મકે મિલેંગે કે યહ હઝરાત

ખિલાફે સુન્નત ઝરા સી બાત ભી બરદાશ્ત નહીં કરતે થે. સબ આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકી સુન્નતોંકે દિલદાદા ઔર આશિક થે. બિદઅત ઔર ખિલાફે સુન્નત ફે'લ (કામ)સે ઐસે બેઝાર થે કે ઉમ્મતકા કોઈ શખ્સ ઉન્કી નઝીર પેશ નહીં કર સકતા. ઐસે સખ્તગીર પાબંદે સુન્નત ઔર મુત્તબિએ શરીઅત હઝરાત મષલન્ હઝરત ઉષ્માન ગની રદિયલ્લાહુ અન્હુ, હઝરત અલી રદિયલ્લાહુ અન્હુ, હઝરત ઈબ્ને મસઊદ રદિયલ્લાહુ અન્હુ, હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુ ઔર ઉન્કે સાહિબઝાદે હઝરત અબ્દુલ્લાહ રદિયલ્લાહુ અન્હુ ઔર હઝરત ઝુબેર રદિયલ્લાહુ અન્હુ, હઝરત મુઆઝ રદિયલ્લાહુ અન્હુ ઔર ઉન્કે અલાવા તમામ મુહાજિરીનો અન્સાર રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનકી મૌજૂદગીમેં હઝરત ઉમર ફારૂક રદિયલ્લાહુ અન્હુને હઝરત ઉબય બિન કઅબ રદિયલ્લાહુ અન્હુકો બીસ રકઆત તરાવીહ પઢાનેકે લિએ મુકર્રર ફરમાયા ઔર કિસીને ભી ઉન પર એ'તિરાઝ યા નુક્તા ચીની ઔર તર્દીદ (રદ) નહીં કી બલ્કે સબને આપ રદિયલ્લાહુ અન્હુકા તઆવુન કિયા ઔર આપકી મુવાફકત ઔર તાઈદ હી કી ઔર ઉસકો જારી વ રાઈજ કિયા. (તમામ સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન પાબંદીસે તરાવીહમેં શરીક હોતે થે) યહાં તકકે હઝરત અલી રદિયલ્લાહુ અન્હુને હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકી તા'રીફ ઔર ઉન્કે લિએ દુઆએ ખૈર કી. આપ હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકી વફાતકે બા'દ ફરમાયા કરતે થે કે "અલ્લાહ તઆલા હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકી કબ્રકો નૂરસે ભર દે જિસ તરહ ઉન્હોંને હમારી મસ્જિદેં મુનવ્વર કી હેં."

જો હઝરાત બીસ રકઆતે તરાવીહ બિદઅતે ઉમર

રદિયલ્લાહુ અન્હુ કહતે હૈં અગર ઈસ્કો સહીહ માન લિયા જાએ તો ફિર હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકે ઝમાનેમેં કષરતસે સહાબાકા બીસ રકઅતોં પર ઈત્તિફાક કૈસે હુવા ?

અગર હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને હી બીસ રકઅતેં અપની તરફસે ઈજાદ ફરમાઈ થીં (નિકાલી થી) તો વહ જમ ગફીર (બળા મજમા) ઔર કષીર તા'દાદ સહાબએ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ કહાં થે જિન્મેંસે એક અદનાસે અદના સહાબીકો યહ જુર્અત થી કે હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકો ઝરા સી બાત પર ખુત્બા પળ્હનેકી હાલતમેં ભી ટોક દે.

હઝરત સઅદ બિન અબી વક્કાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુકી વફાત પર હઝરત આઈશા રદિયલ્લાહુ અન્હાને ચાહા કે નમાઝે જનાઝા મસ્જિદમેં હો જાએ તાકે મેં ભી ઈસ્મેં શરીક હો જાઉં. લેકિન ઉમ્મુલ્મુ'મિનીન રદિયલ્લાહુ અન્હાકી ઈસ ફરમાઈશ યા હુક્મકો ઈસ લિએ કુબૂલ નહીં કિયા ગયા કે મસ્જિદમેં નમાઝે જનાઝા ખિલાફે સુન્નત હે જબ્કે હઝરત સઅદ બિન વક્કાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુ ફાતિહે ઈરાન હોનેકે સાથ સાથ અશ્રએ મુબશ્શરા ભી થે.

હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકે સામને એક શખ્સકો છીંક આઈ. ઉસ્ને કહા, "અલ્હમ્દુલિલ્લાહિ વસ્સલાતુ અલા રસૂલિલ્લાહ" યહાં "વસ્સલાતુ અલા રસૂલિલ્લાહ" ઝાઈદ થા. અગર્ચે મફહૂમકે એ'તબારસે બહુત હી અચ્છા થા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ પર સલામ હે. મગર ખિલાફે સુન્નત હોનેકી વજહસે હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને ઉસ્કો ફૌરન્ તમ્બિહ ફરમાઈ કે યહ ખિલાફે સુન્નત હે. હઝરત અમીર મુઆવિયા રદિયલ્લાહુ અન્હુને ખાનએ કા'બાકે તમામ કોનોંકો બોસા દિયા. હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુને ફૌરન્

પકળ કી કે હજરે અસ્વદકે સિવા કોઈ બોસા સુન્નત નહીં હે આપને યહ ખિલાફે સુન્નત અમલ કૈસે કિયા હે. હઝરત મુઆવિયા રદિયલ્લાહુ અન્હુને અપને ઈસ ફે'લસે રૂજૂઅ કિયા.

યહ હઝરાતે સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ ઝરા ભી ખિલાફે સુન્નત અમલકો બરદાશ્ત નહીં કરતે થે અવામસે હો યા બાદશાહે વક્તસે ફૌરન્ પકળ કર લેતે થે તો ક્યા ઈન હઝરાતસે યહ મુમ્કિન હે કે વહ મસ્જિદે નબ્વી ઔર મસ્જિદે હરામમેં તરાવીહકી બીસ રકઅતકો બરદાશ્ત કરતે જો ઈન્ફિરાદી નહીં બલ્કે ઈજ્તિમાઈ તૌર પર હોતી થીં ?

ઉન હઝરાતકે બારેમેં યહ ખ્યાલ કરના કે યહ મજબૂરન્ ખામોશીસે શિર્કત કરતે રહેં ઔર ઉન્કી ઝબાનસે ખૌફકી વજહસે કોઈ કલિમા ન નિકલ સકા. (મઆઝલ્લાહ)

ઈસ કિસ્મકા ખ્યાલ કરના ન સિર્ફ હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુ પર બદગુમાની હે, બલ્કે ઉન્કે અલાવા તમામ સહાબા વ તાબીઈન ઔર અઈમ્મએ મુજ્તહિદીન રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજ્મઈનકે ખિલાફ બદઝની ઔર બદગુમાનીકા દરવાઝા ખોલ દેના હે જો ઈસ મસ્અલે પર ખલીફતુલ્મુસ્લિમીનકે સાથ મુત્તફિક ઔર ઉન્કે સાથ ઈસ અમલ(તરાવીહ) મેં શરીક થે.

હમકો હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુ ઔર દીગર તમામ હઝરાતે સહાબાસે હરગિઝ ઐસી ઉમ્મીદ નહીં કે વહ સબ હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકે ખિલાફ કિસી ફે'લ પર ઐસા ઈત્તિફાક કરેં. બાત યહ હે કે હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકે ઝમાનેસે પહલે ભી બીસ રકઅત તરાવીહ પળ્હી જાતી થી. મુતફર્રિક તૌર પર મુખ્તલિફ ઈમામોંકે સાથ યા અલગ અલગ પળ્હા કરતે થે. સિર્ફ હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને જમાઅતકા

ખાસ ઈહતિમામ ફરમાયા તો ઈસસે યહ કૈસે લાઝિમ હુવા કે હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને તરાવીહકી બિદઅત જારી ફરમાઈ.

ખુલાસએ કલામ

અહાદિષસે મા'લૂમ હોતા હે કે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને તરાવીહકો જમાઅતકે સાથ પળ્હા હે તાકે યહ મસ્નૂન હોના મા'લૂમ હો જાએ. ઉસ્કે બા'દ ઉસ્કો તર્ક ફરમા દિયા કે મુબાદા (કહી ઐસા ન હો કે) ફર્ઝ ન હો જાએ. અગર ફર્ઝિય્યત (ફર્ઝ હોને)કા અંદેશા ન હોતા તો આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ હમેશા પળ્હતે રહતે. આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમકો ઘરોંમેં તરાવીહ પળ્હનેકા હુક્મ ફરમાયા થા ઔર ચૂંકે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકી વફાતકે બા'દ તરાવીહકે ફર્ઝ હોનેકા અંદેશા દૂર હો ગયા. લિહાઝા લાઝિમ હુવા કે તરાવીહકો મસ્જિદોંમેં બાજમાઅત પળ્હા જાએ.

આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકે બા'દ હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હુને તરાવીહકો જમાઅતસે પળ્હનેકા હુક્મ નહીં દિયા ઉસ્કી વજહ યહ થી કે આપ રદિયલ્લાહુ અન્હુ ઉસસે ભી ઝિયાદા અહમ કામમેં મશ્ગૂલો મસ્રૂફ રહે યા'ની આપ નબુવ્વતકે દા'વેદારોં ઔર મુર્તદ્દીનકા મુકાબલા કરનેમેં મસ્રૂફ રહે, મુદ્દતે ખિલાફત ભી નિહાયત મુખ્તસર યા'ની દો સાલ ચંદ માહ રહી જિસ્કી વજહસે આપકો જમાઅતે તરાવીહકા ઈહતિમામ કરનેકી ફુર્સત નહીં મિલી. હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકો ભી અપની ખિલાફતકે ઈબ્તિદાઈ ઝમાનેમેં મશ્ગૂલિય્યત ઝિયાદા રહી. ઉસ્કે બા'દ જબ ઈન્તિઝામાત

દુરૂસ્તો મુસ્તહકમ (ઠીક ઠાક) હો ગએ ઔર સત્હે ઝમીન પર અમનકા ફર્શ બીછ ગયા તો ઈસ સુન્નતકે કાઈમ કરનેકી તરફ હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકી તવજ્જુહ હૂઈ. ચુનાંચે બુખારીને હઝરત અબ્દુર્રહમાન બિન અબ્દુલકાદિરસે રિવાયત કી હે કે, "મેં એક શબ હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકે સાથ મસ્જિદમેં ગયા. દેખા કે લોગ ઈધર ઉધર મુતફર્રિક તૌર પર નમાઝ પળ્હ રહે હૈં. કોઈ તન્હા ઔર કોઈ કિસીકે સાથ ચંદ નફર. હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને ફરમાયા, "અગર ઈન સબકો એક હાફિઝકે પીછે જમા કર દૂં તો ઝિયાદા અચ્છા હોગા." ફિર ઈસી ખ્યાલકો પુખ્તા કરકે હઝરત ઉબય બિન કઅબ રદિયલ્લાહુ અન્હુકા સબકો મુક્તદી બના દિયા. ઉસ્કે બા'દ દૂસરી શબમેં હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકે સાથ ગયા તો દેખા કે આદમી જમાઅતકી સૂરતમેં અપને ઈમામકે પીછે નમાઝ પળ્હ રહે હૈં. ઉન્કો દેખકર હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને ફરમાયા, "બહુત અચ્છી હે યહ બિદઅત."

અલ્લામા કારી રહમતુલ્લાહિ અલય્હિ કહતે હૈં કે હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને જો તરાવીહકો બિદઅત કહા સિર્ફ સૂરતકે એ'તિબારસે ફરમાયા. ક્યૂંકે યહ ઈજ્તિમા આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકી વફાતકે બા'દ હુવા, વર્ના હકીકતકે એ'તબારસે યહ બિદઅત નહીં હે ક્યૂંકે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને હી સહાબએ કિરામકો ઘરોંમેં પળ્હનેકા હુક્મ ફરમાયા થા કે ફર્ઝ ન હો જાએ.

અહાદીષસે આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા તરાવીહકી બીસ રકઅત પળ્હના ષાબિત હે લેકિન ભતને ઈહતિમામ ઔર જમાઅતે કષીરાકે સાથ નહીં પળ્હી જાતી થી.

હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને સબકો એક ઈમામકે સાથ પઢનેકા ઈહતિમામ ફરમાયા.

બઈત્તિફાકે અઈમ્મા સહીહ યહ હે કે તરાવીહમેં જમાઅત હી અફઝલ હે બલ્કે બા'ઝ ઉલમાઅને ઈસ્કે મુતઅલ્લિક ઈજમાઅકા દા'વા કિયા હે કે જુમ્લા સહાબાકા ઈસ પર ઈજમાઅ હો ગયા હે. ક્યૂંકે મુહાજિરીનો અન્સારમેંસે કિસીનસલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમે ભી ઈન્કાર યા એ'તિરાઝ નહીં કિયા. સબને ઈસ્મેં શિર્કત ફરમાઈ.

આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકે ઈર્શાદે ગિરામી عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِيْ وَ سُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِيْنَ الخ સે દોનોં સુન્નતોંકો મા'મૂલ બનાના વાઝિહ તૌર પર મા'લૂમ હોતા હે. આપને યહ હુક્મ નહીં ફરમાયા કે, "મેરી સુન્નતકો લેકર ખુલફાઅકી સુન્નતકો તર્ક કર દો, બલ્કે દોનોંકા ઈલ્તિઝામ કરો."

ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહી અલય્હસે સવાલ

ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહી અલય્હિસે સય્યિદના ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકે ઈસ અમલ (તરાવીહ)કે મુતઅલ્લિક દર્યાફ્ત કિયા ગયા તો ઉન્હોંને કહા કે, "તરાવીહ સુન્નતે મુઅક્કદા હે. હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકા મનમાના ફે'લ નહીં હે. ઉન્હોંને કોઈ બિદઅત નહીં કી ઔર જબ તક ઈસ હુક્મકી અસલ ઉન્કે હાથ નહીં આઈ તો ઉન્હોંને ઈસ પર અમલ કરનેકા હુક્મ નહીં દિયા."

[કિતાબુલ્ફિકહ અલલ્મઝાહિબિલ્અરબઆ જિ. ૧, સ. ૪૩૩]

અગર કિસી સાહિબકો તફસીલ દેખની હો તો મુંદર્જએ ઝેલ કિતાબેં મુલાહિઝા ફરમાએં.

(૧) અન્વારૂલ્મસાબીહ– મુઅલ્લિફુ હઝરત મૌલાના મુહમ્મદ કાસિમ સાહબ નાનોતવી રહમતુલ્લાહી અલય્હિ

(૨) રકઆતે તરાવીહ–મુઅલ્લિફ મૌલાના હબીબુર્રહમાન આઝમી દામત બરકાતુહુમ

(૩) ફતાવા રહીમિયા–જિલ્દ અવ્વલ

(૪) ફતાવા રશીદિયા–કામિલ

(૫) કિતાબુલ્ફિકા અલલ્મઝાહિબલ્અરબઆ.

તરાવીહ સબકે લિએ સુન્નત હે

તરાવીહ મર્દોં ઔર ઔરતોંકે લિએ મસ્નૂન હે. જમાઅતસે તરાવીહ પઢના સુન્નતે કિફાયા હે ઔર તરાવીહકા વક્ત ઈશાકી નમાઝકે બા'દ હે ઔર તરાવીહકા મુકદ્દમ કરના ભી સહીહ હે ઔર મુઅખ્ખર કરના ભી. તિહાઈ રાત તક તરાવીહકો મુઅખ્ખર કરના મુસ્તહબ હે ઔર સહીહ મઝહબ કે મુતાબિક જબ નિસ્ફ શબ(આધી રાત)કે બા'દ તક ભી તરાવીહકા મુઅખ્ખર કરના મકરૂહ નહીં હે. તરાવીહકી બીસ રકઅતમેં દસ સલામોંકે સાથ ઔર હર ચાર રકઅતકે બા'દ ઉન ચાર રકઅતકે મિકદાર બેઠના મુસ્તહબ હે. તરાવીહકે અંદર માહે રમઝાનમેં એક મર્તબા ખત્મ કરના મસ્નૂન હે. [નૂરૂલ્ઈઝાહ સ.૯૯]

તરાવીહ મર્દોં ઔર ઔરતોં સબકે લિએ સુન્નતે મુઅક્કદા હે, મગર ઔરતોંકે લિએ જમાઅત સુન્નતે મુઅક્કદા નહીં હે.

[કિફાયતુલ્મુફતી જિ.૩, સ.૩૬૧]

હાફિઝે કુર્આનકા તરાવીહમેં કુર્આન સુનાના

સવાલ :– હાફિઝકો તરાવીહમેં કુર્આન સુનાના વાજિબ હે યા મુસ્તહબ ? વાજિબ હોનેકી સૂરતમેં અગર કોઈ શખ્સ પઢતે વક્ત રિયા વ નમૂદસે બચનેકી અપનેમેં કુવ્વત ન રખતા હો તો

ઉસકો સુનાના જાઈઝ હે યા નહીં ? જાઈઝ હોનેકી સૂરતમેં ન સુનાનેસે કુર્આન શરીફકા કોઈ હક યા મુઆખઝા ઉસ્કે ઝિમ્મે બાકી રહેગા યા નહીં ? અગર રહેગા તો છુટકારેકી ક્યા સૂરત હે ?

જવાબ :– તરાવીહમેં કુર્આન શરીફકા સુનાના ઔર સુનના સુન્નત ઔર મુસ્તહબ હે ઔર ખૌફે રિયા વ ઉજબકી વજહસે છોળા ન જાએ ઔર હત્તલ્વુસ્અત કોશિશ હુસૂલે ઈખ્લાસકી કી જાએ ઔર લિવજ્હિલ્લાહ બિલા મુઆવઝા સુનાયા જાએ. યહ બળે અજરો ષવાબકા કામ હે ઔર ઈસીમેં ફઝીલત હે. બાકી અગર કિસી ઉઝરસે તરાવીહમેં કિસી હાફિઝને કુર્આન શરીફ ન પળ્હા ઔર વૈસે તિલાવત કરતા રહા તો મુઆખઝેસે બરી હે. અલ્લાહ તઆલા ફરમાતે હે :– لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૪૮]

ક્યા તરાવીહ પળ્હાના ઈમામકી ઝિમ્મેદારી હે ?

સવાલ :– ઈમામ સાહબ પાંચોં વક્તકી નમાઝ પાબંદીસે પળ્હાતે હેં મગર તરાવીહમેં સુનાનેકી આદત નહીં રહી હે. બા'ઝ કહતે હેં કે તરાવીહ પળ્હાના ઈમામકી ઝિમ્મેદારી હે.

જવાબ :– તરાવીહમેં જબ્કે ઈમામ સાહબ કુર્આને શરીફ સુનાનેસે આજિઝ ઔર કાસિર હેં તો 'અલમ્તર કયફ'સે પળ્હાનેકે ઝિમ્મેદાર હેં.

અગર મુક્તદી હઝરાત તરાવીહમેં કુર્આને પાક સુનનેકી સઆદત હાસિલ કરના ચાહતે હેં તો ઈસ્કા ઈન્તિઝામ મુક્તદી હઝરાત ખૂદ કરેં ઈમામ સાહબકો મજબૂર ન કરેં.

લિવજ્હિલ્લાહ તરાવીહ પળ્હાનેવાલા ન મિલ સકે તો કિસી હાફિઝકો રમઝાનકે લિએ નાઈબ ઈમામ મુકર્રર કર લેં. ઈશા વગૈરહ એક દો નમાઝેં ઉસ્કે ઝિમ્મે લાઝિમ કર દેની ચાહિએં ઔર

વહ તરાવીહ ભી પળ્હાએ તો ઉજરત દેનેકી ગુંજાઈશ નિકલ સકતી હે. [ફતાવા રહિમીયા, જિ. ૪, સ.૩૪૯]

તરાવીહમેં ઈમામતકા હક

સવાલ :– બકર એક મસ્જિદમેં ઈમામ મુકર્રર હુવા હે ઔર હાફિઝે કુર્આન હે. ઝેદ ભી હાફિઝે કુર્આન હે. વહ ઝમાનએ બઈદસે ઉસ મસ્જિદમેં તરાવીહ પળ્હાતા થા. અબ બકર કહતા હે કે મેં ઈમામ મુકર્રર હુવા હૂં તરાવીહ પળ્હાનેકા હક મુઝકો હે. ઝેદ કહતા હે કે મેરા કદીમી હક હે તો કિસ્કો હક હે ?

જવાબ :– સૂરતે મસ્ઉલામેં જબ્કે બકર ઈમામ મુકર્રર હો ગયા હે તો તરાવીહકી ભી ઈમામતકા હક ઉસીકો હાસિલ હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪ સ.૨૮૨,
બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર જિ.૧, સ.૫૨૨ બાબુલ્ઈમામત]

તરાવીહકે લિએ હાફિઝકા તકર્રૂર

સવાલ :– જિસ તરહ પંજ વક્તા નમાઝોંકે લિએ ઈમામ મુકર્રર કરના જાઈઝ હે ક્યા ઈસી તરહ તરાવીહકે લિએ ભી હાફિઝ મુકર્રર કર સકતે હેં ?

જવાબ :– ચૂંકે મસ્અલા યહ હે કે 'અલ્અમ્રુ બિમકાસિદિહા' ઔર યહ ભી હે કે 'અલ્મઅ્રૂફુ કલ્મશ્રૂત' પસ અગર કિસી હાફિઝકો ખત્મે કુર્આને શરીફકે લિએ તરાવીહકા ઈમામ બનાયા જાએ તો ઝાહિર હે ઉસસે મક્સૂદ ઈમામત નહીં હે બલ્કે કુર્આન શરીફકા ખત્મ હે. લિહાઝા ઉસ પર જો ઉજરત દી યા લી જાએગી વહ ખત્મે કુર્આન શરીફકી વજહસે હે, ન કે મહઝ ઈમામતકી વજહસે. પસ હસ્બે કાઈદા 'લા યજૂઝુ અખ્ઝુલ્ઉજરતિ અલા કિરાઅતિલ્કુર્આન' તરાવીહમેં ખત્મે કુર્આન પર ઉજરત લેના ઔર દેના જાઈઝ ન હોગા. નીઝ શામી જિ. ૫, સ.૩૫ પર હે કે

બિલા ઉજરત મુકર્રર કરના ઈમામે તરાવીહકા દુરૂસ્તો અફઝલ હે. અલ્બત્તા ઉજરત પર જાઈઝ નહીં.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૪૭ બહવાલએ રદુલ્મુખ્તાર જિ. ૫, સ.૪૭, કિતાબુલ્ઈજારા, મતલબુલ્ઈજારતિ ફીત્તાઅહ]

એક શખ્સ
દો જગહ તરાવીહ પઢા સકતા હે યા નહી ?

સવાલ :– બા'ઝ હુફ્ફાઝ ઐસા કરતે હૈં કે એક મસ્જિદમેં તરાવીહ પઢાકર આતે હૈં ફિર દૂસરી મસ્જિદમેં ભી પઢા દેતે હૈં, ઈસ્કા શરઅન્ ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :– અગર દોનોં જગહ પૂરી પૂરી તરાવીહ પઢાએ તો મુફતા બિહી કોલકે મુતાબિક દૂસરી મસ્જિદવાલોંકી તરાવીહ દુરૂસ્ત નહીં હોગી આલમગીરીમેં સરાહત મૌજૂદ હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪ સ.૨૮૮, બહવાલએ આલમગીરી જિ.૧ સ.૨૮૯]

નોટ :– ઈસ્કી એક સૂરત યહ નિકલ સકતી હે કે હાફિઝ સાહબ દસ રકઅત એક મસ્જિદમેં તરાવીહ પઢાએં ઔર બકિય્યા તરાવીહ બજાએ હાફિઝ સાહબકે મુક્તદિયોંમેંસે કોઈ સાહબ દૂસરી સૂરતોંસે પૂરી કર દેં. [(મુરત્તિબ) મુહમ્મદ રફઅત કાસ્મી]

તરાવીહમેં મુઆવઝેકી શરઈ હેષિયત

સવાલ :– રમઝાન શરીફમેં ખત્મે કુર્આન શરીફકી ગર્ઝસે હાફિઝ સાહબકા લેને દેનેકી નિય્યતસે સુનના, સુનાના ઔર બા'દમેં લેના દેના કૈસા હે ? નિય્યત દોનોંકી લેને દેનેકી હોતી હે બગૈર ઉસ્કે સુનતા સુનાતા નહીં હે. અગર કિસી મસ્જિદમેં કુર્આન શરીફ ન સુનાયા જાએ મહઝ તરાવીહ પઢને પર ઈક્તિફા' કિયા જાએ તો વહ લોગ ફઝીલતે કિયામે રમઝાનસે મહરૂમ હોંગે યા

નહીં ?

જવાબ :- ઉજરત પર કુર્આન શરીફ પઢના દુરૂસ્ત નહીં હે ઔર ઈસ્મે ષવાબ ભી નહીં હે ઔર બહુક્મ 'અલ્મઅરૂફુ કલ્મશરૂત' જિસ્કી નિય્યત લેને દેનેકી હે વહ ભી ઉજરતકે હુક્મમેં હે ઔર નાજાઈઝ હે.

ઈસ હાલતમેં સિર્ફ તરાવીહ પઢના ઔર ઉજરતકા કુર્આન શરીફ ન સુનના બેહતર હે ઔર સિર્ફ તરાવીહ અદા કર લેનેસે કિયામે રમઝાનકી ફઝીલત હાસિલ હો જાએગી.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪ સ.૨૬૪,
બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૬૦ મબ્હષુત્તરાવીહ]

તરાવીહકી ઉજરત બતૌરે નઝરાના

સવાલ :- એક મૌલવી સાહબ બહુત દીનદાર પરહેઝગાર ઔર હાફિઝે કુર્આન હેં. વહ હર સાલ રમઝાનમેં એક કસ્બેકી મસ્જિદમેં જા કર નમાઝે તરાવીહ સુનાયા કરતે હેં. ખત્મકે બા'દ મુક્તદી વગૈરા હસ્બે મિક્દાર બિલા જબ્રો ઈક્રાહ (અપની ખૂશીસે) ઔર બિલા ગુફ્તગૂ હસ્બતલ્લિલ્લાહ હાફિઝકો કુછ દેતે હેં ઔર હાફિઝ ભી બખૂશી કુબૂલ કરતે હેં ઔર કહતે હેં કે મેરા મક્સૂદ ઉસસે માલ ઔર કસ્બે દુનિયા નહીં હે. મેરા મક્સદ તો ષવાબ ઔર અદાએ સુન્નતે મુઅક્કદા હે ઔર યાદદાશ્તે કુર્આને મજીદ હે. રૂપે પૈસે હોના ન હોના મેરે નઝદીક બરાબર હે.

ઔર તફસીરે અઝીઝીકી એક ઈબારતસે જવાઝે ઉજરત અલલ્ઈબાદાત મા'લૂમ હોતા હે ઈસ લિએ ઈસ સૂરતમેં શરઅન્ ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :- ફુકહાઅને યહ કાઈદા લિખ દિયા હે કે 'અલ્મઅ્રૂફુ કલ્મશરૂત' [કઝા ફિશ્શામી વ ગય્રિહિ] પસ અગર

ઉન હાફિઝ સાહબકો મા'લૂમ હે કે ઉન્કે કુર્આન શરીફ સુનાને પર મસ્જિદસે રૂપયા મિલેગા ઔર લેના દેના મા'રૂફ હે તો ઉન હાફિઝ સાહબકો કુર્આન શરીફ ખત્મ કરકે કુછ લેના દુરૂસ્ત નહીં હે. વર્ના પઢને ઔર સુનનેવાલે દોનોં ષવાબસે મહરૂમ હેં.

ઔર શાહ અબ્દુલઅઝીઝ રહમતુલ્લાહી અલયિહકી તહરીરકા મત્લબ યહ હે કે ઈસ ઈબાદત પર કુછ લેના દેના મા'રૂફ ન હો તાકે કલામે ફુકહાઅ ઔર ઈર્શાદે શાહ સાહબમેં તઆરૂઝ ન હો. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪ સ.૨૬૪, બહવાલએ રદુલ્મુહતાર જિ.૧ સ.૨૮૭]

હાફિઝે તરાવીહકો આમદો રફઅતકા કિરાયા પેશ કરના ઔર ખાના ખિલાના

સવાલ :– એક હાફિઝ સાહબકો શાબાનકે આખિરમેં બુલાયા ગયા ઔર સબ લોગોંને ચંદા કરકે આમદો રફઅતકા કિરાયા દિયા ઔર રમઝાન શરીફકે પૂરે મહીને ઉન્કો ઉમ્દા ખિલાયા પિલાયા તો યહ સૂરત કુર્આન શરીફ સુનનેકી બિલા ઈવઝ શુમાર હોગી યા યહ સૂરત નાજાઈઝ હે ઔર ઉન્કો કુછ ઝાઈદ ઉસ્કે ઈવઝમેં નહીં દિયા જાતા અગર યહ સૂરત ન કી જાએ તો હાફિઝ સાહબ સુનાતે નહીં હેં ?

જવાબ :– આમદો રફઅતકા કિરાયા દેકર હાફિઝકો બાહરસે બુલાના ઔર ઉસ્કા કુર્આન શરીફ બિલા મુઆવઝા સુનના જાઈઝ ઔર મૂજિબે ષવાબ હે ઔર જબ્કે વહ બાહિરસે આયા હુવા ઔર બુલાયા હુવા મહમાન હે તો ઉસ્કો ઉમ્દા ખિલાના જાઈઝ હે ફકત. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪ સ.૨૯૫]

અગર હાફિઝ સાહબકે દિલમેં લેનેકા ખ્યાલ ન થા ઔર ફિર કિસીને દિયા તો દુરૂસ્ત હે ઔર જબ હસ્બે રિવાજ દેતે હેં ઔર

હાફિઝ ભી લેનેકે ખ્યાલસે પઢતા હે અગર્ચે ઝબાનસે કુછ નહીં કહા તો દુરૂસ્ત નહીં હે. [ફતાવા રશીદિયા કામિલ સ.૩૨૪]

તરાવીહ પર મુઆવઝેકી ગુંજાઈશ ઔર સામેઅકા ઉજરત મુતઅય્યન કરના

સવાલ :- હુફ્ફાઝે કિરામ તરાવીહકે લિએ રૂપિએ મુતઅય્યન કરતે હેં યા મુતવલ્લીસે કહતે હેં કે જો આપ ચાહેં દે દેં યા મુતવલ્લી સાહબ કહતે હેં કે હમ અપની ખૂશીસે જો ચાહેંગે દેંગે તો ઈસ તરહકી તા'ઈન જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :- તરાવીહમેં ઉજરત લેના દેના નાજાઈઝ હે, લેને દેનેવાલે દોનોં ગુનહગાર હોતે હેં ઉસ્સે અચ્છા યહ હે કે 'અલમ્તર કય્ફ..'સે પઢાઈ જાએ.

લિવજહિલ્લાહ પઢના ઔર લિવજહિલ્લાહ ઈમ્દાદ કરના જાઈઝ હે મગર ઈસ ઝમાનેમેં કહાં હે ? એક મર્તબા પૈસે ન દિએ જાએં તો હાફિઝ સાહબ દૂસરી દફા' નહીં આએંગે.

અસલ મસ્અલા યહી હે મગર વહ મુશ્કિલાત ભી નઝર અંદાઝ ન હોની ચાહિએ જો હર સાલ ઔર તકરીબન્ હર એક મસ્જિદકે નમાઝીકો પેશ આતી હેં, કાબિલે અમલ હલ યહ હે કે જહાં લિવજહિલ્લાહ તરાવીહ પઢાનેવાલા હાફિઝ ન મિલે વહાં તરાવીહ પઢાનેવાલેકો માહે રમઝાનકે લિએ નાઈબ ઈમામ બનાયા જાએ ઔર ઉસ્કે લિએ એક યા દો નમાઝ સુપુર્દ કર દી જાએં તો મઝકૂરા હિલેસે તનખ્વાહ લેના જાઈઝ હોગા. ક્યૂંકે ઈમામતકી ઉજરતકો જાઈઝ કરાર દિયા હે.

મુફ્તીએ આ'ઝમ હઝરત મૌલાના મુફ્તી કિફાયતુલ્લાહ રહમતુલ્લાહી અલય્હિકા ફત્વા યહ હે કે અગર રમઝાનુલ્મુબારકકે મહીનેકે લિએ હાફિઝકો તનખ્વાહ પર રખ લિયા જાએ ઔર એક

દો નમાઝોંમેંસે ઉસ્કી ઈમામત મુતઅય્યન કર દી જાએ તો યહ સૂરત જવાઝકી હે. ક્યૂંકે ઈમામતકી ઉજરતકી ફુકહાઅને ઈજાઝત દી હે. [મુહમ્મદ કિફાયતુલ્લાહ કાનલ્લાહુ લહૂ. દેહલી, ૨૭, શા'બાન ૧૩૭૦ હિ. કિફાયતુલ્મુફતી સ. જિ.]

નોટ :- હઝરત મુફતી મહમૂદુલ્હસન સાહબ દામત બરકાતહુમ ફરમાતે હેં કે અસલ મઝહબ તો અદમે જવાઝ હી હે. લેકિન હાલતે મઝકૂરામેં હિલએ મઝકૂરાકી ગુંજાઈશ હે.

[ફતાવા રહીમિયા સ.૩૫૦, જિ.૧]

નીઝ એક સૂરત યહ ભી નિકલતી હે કે મુસલ્લિયોંમેંસે કોઈ સાહિબે ખૈર હાફિઝ સાહબકે ઈફતાર વ સહરી વગૈરાકા ઈન્તિઝામ કર દેં ઔર આખિરમેં બતૌરે હદિયા યા બતૌરે ઈમ્દાદ કુછ પેશ કર દેં તો યહ કાબિલે એ'તિરાઝ નહીં હે. બતૌરે ઉજરત દેના મમ્નૂઅ હે. [ફતાવા રહીમિયા સ.૪૩૩, જિ.૪]

બિલા તા'ઈન દે દિયા જાએ ઔર ન દેને પર કોઈ શિકવા શિકાયત ન હો તો સૂરતે ઉજરતસે ખારિજ ઔર હદ્દે જવાઝમેં દાખિલ હો સકતી હે. [કિફાયતુલ્મુફતી જિ.૩, સ.૩૫૦]

તરાવીહકી ઉજરતકે લિએ હીલા કરના

બિસ્મિહી તઆલા

સવાલ ૧ :- રમઝાનમેં હુફ્ફાઝે કિરામ કુર્આન સુનાનેકી ઉજરતકો જાઈઝ કરનેકે લિએ યહ હીલા કરતે હેં કે એક દો ફર્ઝ નમાઝોંકી ઈમામત અપને ઝિમ્મે લે લેતે હેં તો ક્યા ઈસ તરહ હીલા કરનેસે ઉજરત લેના જાઈઝ હોગા ?

જાઈઝકી સૂરતમેં હઝરત થાન્વી રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકી મુન્દર્જએ ઝેલ ઈબારતકી ક્યા તવ્ઝીહ હોગી ?

"યહાં મકસૂદ ઈમામત નહીં હે, બલ્કે તરાવીહમેં કુર્આન

સુનાના હે, ઈસ લિએ યહ ભી જાઈઝ નહીં." (ઈમ્દાદુલ્ફતાવા મતબૂઆ દેવબંદ સ. ૪૮૫, જિ. ૧). નીઝ ઉસી સફેકે હાશિયેમેં લિખ્ખા હુવા હે કે દિયાનાતમેં હીલા જાઈઝ નહીં હે.

સવાલ ૨ :– સામેઅકા ઉજરત મુતય્યન કરકે ઉજરત લેના શરઅન્ કૈસા હે ?

નોટ :– સામેઅકો અહલે મુહલ્લા ઈસ બાતકા પાબંદ બનાતે હોં કે તુમકો હમારી મસ્જિદ હીમેં નમાઝ પઢની હોગી તો ક્યા ઈસ સૂરતમેં સામેઅકો અપને હબસે વકતકી (વકત ખર્ચ કરનેકી) ઉજરત લેના જાઈઝ હોગા ?

અલ્મુસ્તફતી મુહમ્મદ રોશન શાહ ઝકોલ્વી

અલ્જવાબ :– બિસ્મિહિ તઆલા વ બિલ્લાહિત્તોફીક

જવાબ ૧ :– તલ્ઝીહકી ક્યા ઝરૂરત હે. હઝરત થાન્વી રહિમહુલ્લાહુને જો ફત્વા તહરીર ફરમાયા વહ સહીહ હે.

જવાબ ૨ :– ઉસ્કી ગુંજાઈશ હે. મુલાહિઝા હો ઈમ્દાદુલ્ફતાવા સ.૪૯૬, જિ. ૧. ફકત વલ્લાહુ તઆલા અઅલમ.

હર્રરહુલ્અબ્દુ મહમૂદુલ્હસન ગુફિર લહુ.

અલ્જવાબુ સહીહ

હબીબુર્રહમાન, દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ. તા. ૯–૨–૧૪૧૩

નાબાલિગ હુફ્ફાઝકા કુર્આન પુખ્તા કરનેકે લિએ નવાફિલમેં જમાઅત ઔર ઉસ્મેં શિર્કતકા હુકમ

સવાલ :– એક નાબાલિગ હાફિઝ નફલમેં કુર્આન શરીફ સુનાના ચાહતા હે તો ઐસે નાબાલિગ હાફિઝકી ઈક્તિદા બગર્ઝે ઈસ્લાહ કર સકતે હેં યા નહીં ?

જવાબ :– નાબાલિગ હાફિઝકી ઈક્તિદા તો તરાવીહ વ

નવાફિલમેં ભી દુરૂસ્ત નહીં. અલ્બત્તા અગર વહ અપના કુર્આન પુખ્તા કરનેકે લિએ ઔર તરાવીહ પઢાનેકી આદત ડાલનેકે લિએ નવાફિલ નમાઝમેં કુર્આન સુનાએ તો લુક્મા દેનેકે લિએ એક હાફિઝ ઔર અગર એક કાફી ન હો તો દો હાફિઝ તા'લીમન્ ઈક્તિદા કર સકતે હેં. ફઝીલત હાસિલ કરનેકી ગર્ઝસે ઈક્તિદા જાઈઝ ન હોગી. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૮૬]

બચ્ચેકે પીછે તરાવીહકા મસ્અલા

સવાલ :- અગર પંદરહ સાલસે કમકા બચ્ચા સિર્ફ તરાવીહ પઢાએ ઔર ફર્ઝ દૂસરા શખ્સ પઢાએ તો ક્યા યહ સૂરત જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :- બચ્ચેકી તરાવીહ સિર્ફ નફલ હે ઔર બાલિગકી સુન્નતે મુઅકકદા. દૂસરે બચ્ચેકી નફલ શુરૂઅ કરનેસે ભી વાજિબ નહીં હોતી ઔર બાલિગ પર વાજિબ હો જાતી હે, પસ બચ્ચેકી નમાઝ ઝઈફ હો ગઈ ઈસ પર બાલિગકી કવી નમાઝકા બિના કરના ખિલાફે ઉસૂલ હોનેકે સબબ જાઈઝ નહીં રહેગા.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૩૬૧]

ફતાવા મહમૂદિયામેં હે કે નાબાલિગકો તરાવીહકે લિએ ઈમામ બનાના દુરૂસ્ત નહીં હે, અલ્બત્તા અગર વહ નાબાલિગોંકી ઈમામત કરે તો જાઈઝ હે. [ફતાવા મહમૂદિયા જિ.૨, સ.૩૫૦]

બાલિગ હો ગયા મગર ડાઢી નહી નિકલી

સવાલ :- અમ્રદ લડકેકે પીછે નમાઝ હો સકતી હે યા નહીં? મુરાદ યહ હે કે બાલિગ હો ગયા હે મગર ડાઢી મૂંછ કુછ નહીં આઈ, ખ્વાહ હાફિઝ હો યા ઈલ્મે દીનકા પઢનેવાલા હો ઔર મુક્તદિયોંકો લડકપનકી વજહસે ઉસ્કે ઈમામ હોનેમેં ઈખ્તિલાફ હે, ઈસ લિએ શરઈ હુક્મ ક્યા હે ?

જવાબ :– અગર વહ ખૂબસૂરત હે ઔર ઉસ્કો નિગાહે શહવતસે લોગોંકે દેખનેકા ઈહતિમામ હે તબ તો અગર વહ હાફિઝ યા તાલિબે ઈલ્મ ભી હો તબ ભી ઉસ્કી ઈમામત મકરૂહ હે ઔર અગર યહ બાત નહીં હે સિર્ફ અવામકી નાપસંદીદગી હે તો અગર વહ સબ મુક્તદિયોંસે ઈલ્મો કુર્આનમેં અચ્છા હો તો ઉસ્કી ઈમામત મકરૂહ નહીં હે ઔર અગર ઈતની ઉમ્ર હો ગઈ હે કે અબ ડાળ્હી ભરનેકી ઉમ્મીદ નહીં રહી હે તો વહ અમ્રદ નહીં રહા.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૩૫૮]

એક માહ કમ
પંદરહ સાલકે લળકેકી ઈમામતકા મસ્અલા

સવાલ :– જિસ લળકેકી ઉમ્ર પહલા રમઝાન, હિ.સન ૧૪૦૫ કો ચૌદહ સાલ ગ્યારહ માહકી હોગી ઉસ્કી ઈમામત જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :– મસ્અલા યહ હે કે અગર લળકેમેં ઔર કોઈ અલામતે બુલૂગકી (બાલિગ હોનેકી નિશાની) મષલન્ એહતિલામ વ ઈન્ઝાલ ન પાઈ જાએ તો પૂરે પંદરહ બરસકી ઉમ્ર હોને પર શરઅન્ બાલિગ સમઝા જાતા હે. પસ જિસ્કી ઉમ્ર પહલે રમઝાન શરીફકો ચૌદહ સાલ ગ્યારહ માહકી હૂઈ ઉસ્કી ઈમામત તરાવીહ ઔર વિત્રમેં દુરૂસ્ત નહીં હે ક્યૂંકે સહીહ મઝહબે ઈમામ અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહી અલય્હિકા યહી હે કે નાબાલિગકી ઈમામત ફરાઈઝો નવાફિલ ઔર વાજિબમેં દુરૂસ્ત નહીં હે. અલબત્તા અગર કોઈ અલામત બુલૂગકી પાઈ જાએ તો દુરૂસ્ત હોગી.

નીઝ ચૌદહ બરસકી ઉમ્રકે લળકેકે પીછે ફરાઈઝો તરાવીહ કુછ દુરૂસ્ત નહીં જબ તક પૂરે પંદરહ બરસકા ન હો જાએ. અલબત્તા ચૌદહ બરસકી ઉમ્રમેં બુલૂગતકે આષાર પેદા હો ચુકે

હોં ઔર વહ કહે કે મેં બાલિગ હો ચુકા હૂં તો ઉસ્કે પીછે દુરૂસ્ત હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૨૬, ૨૯૫.
બહવાલએ રદુલ્મુહતાર જિ.૧ સ.૫૩૯, બાબુલ્ઈમામત]

કિસ ઉમ્રકા લળકા તરાવીહ પળ્હા સકતા હે?

સવાલ :– કિતની ઉમ્રકા લળકા કુર્આન શરીફ તરાવીહમેં સુના સકતા હે. એક લળકેકી ઉમ્ર તકરીબન્ સોલહ સાલ ખત્મ હોનેકો આઈ વહ કલામુલ્લાહ તરાવીહમેં સુના સકતા હે યા નહીં ? ઉસ લંળકેકે મુંહ પર ડાળ્હી વગૈરા કુછ નહીં આઈ ઔર ઐસા લળકા જો પંદરહ સોલહ બરસકા હો વહ અગલી સફમેં બળે આદમીકે સાથ ખળા હો સકતા હે યા નહીં? નીઝ ચૌદહ સાલકા હો તો વહ ભી અગલી સફમેં ખળા હો સકતા હે યા નહીં ?

જવાબ :– અગર દૂસરી અલામતે બુલૂગકી (બાલિગ હોનેકી દૂસરી નિશાનિયા) મષલન્ એહતિલામ વગૈરા લળકેમેં મૌજૂદ ન હોં તો શરઅન્ પંદરહ બરસકી ઉમ્ર પૂરી હોને પર બુલૂગકા હુકમ દિયા જાતા હે.

પસ જિસ લળકેકો સોલહવાં સાલ શુરૂઅ હો ગયા હે ઉસ્કે પીછે તરાવીહ ઔર ફર્ઝ નમાઝ સબ દુરૂસ્ત હે અગર્ચે બેરીશ (બગૈર ડાળ્હીકા) હો ઔર ઐસી ઉમ્રકા લળકા અગલી સફમેં ભી ખળા હો સકતા હે ઔર તેરહ ચૌદહ બરસકા ઈમામ નહીં હો સકતા, લેકિન તરાવીહમેં બતલાનેકી વજહસે ઉસ્કો અગલી સફમેં ખળા કર સકતે હેં. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૪૭]

ડાળ્હી મુંડે હાફિઝકી ઈમામત

સવાલ :– જો હાફિઝ ડાળ્હી મુંડાતા હે ઉસ્કે પીછે તરાવીહ પળ્હના કૈસા હે ?

જવાબ :– ડાળ્હી મુંડાના હરામ હે ઔર ડાળ્હી

મુંડાનેવાલા અઝરૂએ શરઅ (શરીઅતકે એ'તિબારસે) ફાસિક હે. લિહાઝા ઐસે હાફિઝકો તરાવીહકે લિએ ઈમામ બનાના જાઈઝ નહીં હે. ઐસે ઈમામકે પીછે તરાવીહ પળ્હના મકરૂહે તહરીમી હે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૫૩,બહવાલએ શામી જિ.૧, સ.૩૨૩]

કોહની તક કટે હૂએ હાથવાલેકી ઈમામત

સવાલ :– એક હાફિઝે કુર્આનકા એક હાથ કોહનીકે પાસસે કટ ગયા હે ઐસે હાફિઝકે પીછે તરાવીહ હોગી યા નહીં ?

જવાબ :– ઐસે ઈમામકે પીછે તરાવીહ પળ્હના જાઈઝ હે. મકરૂહ નહીં. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૮૩]

ફેશન પરસ્ત હાફિઝકી ઈમામત

સવાલ :– બા'ઝ હાફિઝ ફેશન પરસ્ત હોતે હૈં. લિબાસ વગૈરા શરઈ નહીં હોતા, સર પર ખિલાફે શરઅ હિપ્પીકટ બાલ રખતે હૈં ઔર બરહના(નંગે) સર ઘૂમતે હૈં તો ક્યા ઐસે હાફિઝોંકે પીછે તરાવીહ પળ્હ સકતે હે યા નહીં?

જવાબ :– અગર હાફિઝ અપની કબીહ આદતોંકો છોળ દેનેકા અહદ કરે તો ઉસ્કો ઈમામે તરાવીહ બના સકતે હૈં ઔર અગર ઈન્કાર કરે તો ફિર ઐસા શખ્સ ઈમામતકે મન્સબકે લાઈક નહીં ઔર ઈસ વજહસે અગર નમાઝી ઉસસે નારાઝ હોં તો ઉન્કી નારાઝગી હક હોગી. હદીષમેં હે કે શરઈ સબબસે અગર મુસલ્લી ઈમામસે નરાઝ હોં તો ઐસે ઈમામકે પીછે નમાઝ મકબૂલ નહીં હોતી. અગર હાફિઝ અપને તર્ઝે ઝિંદગીકો બદલનેકે લિએ તય્યાર હો તો ઉન્કો ઈમામ બનાયા જા સકતા હે, વર્ના ઈમામતકા મન્સબ ઉન્કે સુપુર્દ ન કિયા જાવે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૪૧૭, બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર મઅ શામી જિ. ૧ સ.૫૨૨]

તવાઇફકે લળકેકે પીછે તરાવીહ

સવાલ :– એક હાફિઝ સાહબ હૈં જો ખૂશઈલ્હાન, નમાઝ રોઝેકે પાબંદ ઔર ખલીક (અચ્છે અખ્લાક વાલે)ભી હૈં. કુર્આન શરીફ ખૂબ યાદ હે લેકિન વલદુઝિઝના હૈં યા'ની એક તવાઈફકે લળકે હૈં. ક્યા ઉન્કો ઈમામ બનાયા જા સકતા હે ? ઉન્કે પીછે ફર્ઝ નમાઝ ઔર તરાવીહ પળ્હના જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :– અગર યહ હાફિઝ સાહબ સાલેહ ઔર નેક ઔર મુઆશરતકે લિહાઝસે મહફૂઝ હૈં તો ઉન્કે પીછે નમાઝ જાઈઝ હે. વલદુઝિઝના હોના ઐસી સૂરતમેં મુજિબે કરાહત નહીં.

[કિફાયતુલ્મુફ્તી જિ.૩, સ.૬૪]

અગર હાફિઝકી ડાળ્હી એક મુશ્તસે કમ હો

સવાલ :– હમારે શહરમેં સિર્ફ એક હાફિઝે કુર્આન હે લેકિન ઉસ્કી ડાળ્હી એક મુશ્તસે કમ હે ક્યૂંકે વહ ડાળ્હીકો તરાશ લેતા હે. ઉસ્કે પીછે તરાવીહ પળ્હના જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :– અગર દૂસરા ઈમામ ઉસસે બેહતર મિલ સકતા હે તો ઉસ્કો ઈમામ ન બનાયા જાએ. એક મુશ્ત ડાળ્હી રખનેકે લિએ ઉસ્કો કહા જાએ ઔર વહ ડાળ્હી બળ્હા લે તો ઠીક હે.

[કિફાયતુલ્મુફ્તી જિ.૩, સ.૮૭]

ઈમ્દાદુલ્મુફ્તિય્યીનમેં ડાળ્હી મુંડવાને, કટાનેવાલેકે મુતઅલ્લિક હે કે વહ શખ્સ ફાસિક ઔર સખ્ત ગુનહગાર હે ઉસ્કો ઈમામ બનાના નાજાઈઝ હે ક્યૂંકે ઉસ્કે પીછે નમાઝ મકરૂહે તહરીમી હે.

ઔર વહ વાજિબુલ્ઈહાનત હે ઉસ્કો ઈમામ બનાનેમેં ઉસ્કી તા'ઝીમ હે. ઈસ લિએ ઉસ્કો ઈમામ બનાના જાઈઝ નહીં હે.

[ઈમ્દાદુલ્મુફ્તિય્યીન જિ.૧, સ.૨૬૧,
બહવાલએ શામી જિ.૧, સ.૨૭૪ બાબુલ્ઈમામત]

ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમમેં યહ મસ્અલા દર્જ હે કે :–

હદીષસે ડાળ્હીકા છોળના ઔર ઝિયાદા કરના ઔર મૂંછોંકા કતરાના ષાબિત હે ઔર ડાળ્હીકા મુંડવાના ઔર કતરવાના જબકે ડાળ્હી એક મુટ્ઠીસે ઝિયાદા ન હો તો હરામ હે.

જો શખ્સ એક મુટ્ઠીસે કમ ડાળ્હીકો કતરવાતા યા મુંડાતા હે વહ ફાસિક હે ઔર ફાસિકકી ઈમામત મકરૂહે તહરીમી હે. જિસ શખ્સમેં અગર સબ બાતેં મુવાફિકે શરઅકે (શરીઅતકે મુતાબિક) હેં, લેકિન એક બાતમેં વહ ખિલાફ ઔર ફે'લે હરામકા મુર્તકિબ હે તો વહ ફાસિક હે. ઉસ્કો ચાહિએ કે વહ ફે'લે હરામસે ભી તૌબા કરે ઔર ડાળ્હી ન મુંડાએ ઔર ન કતરવાએ.

અલ્બત્તા એક મુટ્ઠીસે ઝિયાદા હો તો ઉસ્કો કતરવાના ફુકહાઅને જાઈઝ લિખ્ખા હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ(અઝીઝુલ્ફતાવા) જિ.૧, સ.૧૧૭]

મોહતાત નાબીનાકી ઈમામત

સવાલ :– ક્યા ઝઅફે બસારત (નિગાહકી કમઝોરી) ઈમામતકે લિએ માનેઅ હો સકતી હે?

જવાબ :– ફુકહાએ કિરામને ઐસે નાબિનાકી ઈમામતકો જો ગૈર મોહતાત (એહતિયાત ન કરનેવાલા) ઔર નજાસતસે ન બચતા હો મકરૂહે તન્ઝીહી કરાર દિયા હે લેકિન યહ હુક્મ આમ નહીં હે બલ્કે ગૈર મોહતાતકે સાથ ખાસ હે. લિહાઝા જો નાબીના મોહતાજ હો ઔર નજાસતસે બચનેકા પૂરા ઈહતિમામ કરતા હો, પાકસાફ ઔર સુથરા રહતા હો ઉસ્કી ઈમામતકો બિલા કરાહત જાઈઝ લિખ્ખા હે.

હઝરત આઈશા સિદ્દીકા રદિયલ્લાહુ અન્હાકા બયાન હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ગઝવએ તબૂકમેં

તશરીફ લે જાનેકે મૌકે પર હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન મકતૂમ રદિયલ્લાહુ અન્હુકો જો નાબીના થે મસ્જિદે નબ્વીમેં નમાઝ પઢાનેકે લિએ અપના કાઈમ મકામ બનાયા થા. ઈસી તરહ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમૈર રદિયલ્લાહુ અન્હુ બાવુજૂદ નાબીના હોનેકે બની હુત્માકે ઈમામ થે. વહ ફરમાતે હેં કે મેં રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકે મુબારક ઝમાનેમેં બની હુત્માકા ઈમામ થા હાલાંકે મેં નાબીના થા.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૬૩]

નોટ :– એક ચશ્મકી ઈમામત જાઈઝ હે કોઈ વજહ કરાહતકી નહીં હે. [કિફાયતુલ્મુફતી જિ.૩, સ.૮૯]

તરાવીહ પઢાનેવાલા અગર પાબંદે શરઅ ન હો તો કયા હુકમ હે ?

સવાલ :– મુંદર્જએ ઝેલ સિફાતવાલે હાફિઝકે પીછે તરાવીહ પઢના સહીહ હે યા નહીં?

(૧) ખિલાફે સુન્નત ડાઢી રખનેવાલેકે પીછે.

(૨) સરકારી મુલાઝિમ યા સ્કૂલકે ટીચર હાફિઝકે પીછે.

(૩) દુકાનદાર હો યા'ની સૂદી રકમસે બ્લેક માર્કેટ કરતા હો ઔર નાજાઈઝ તરીકેસે તિજારત કરતા હો તો ઉસ્કે પીછે તરાવીહ પઢના સહીહ હે યા નહીં ?

જવાબ :– ખિલાફે સુન્નત ડાઢીવાલા શખ્સ, સૂદી મુઆમલા કરનેવાલા ઔર નાજાઈઝ તરીકેસે તિજારત કરનેવાલા શખ્સ ઈમામતકે કાબિલ નહીં. ઉસ્કે પીછે નમાઝ મકરૂહ હે. લેકિન હાઝિરીનમેં કોઈ દૂસરા શખ્સ ઐસા ભી ન હો તો તન્હા નમાઝ પઢનેકે બજાએ ઐસે ઈમામકે પીછે પઢ લેની ચાહિએ કયૂંકે જમાઅતકી બડી ફઝીલત ઔર તાકીદ હે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૩, સ.૮૬]

અગર હાફિઝ નમાઝકા પાબંદ ન હો તો ક્યા હુકમ હે ?

સવાલ :- (૧) એક હાફિઝ કુર્આન તો સહીહ પઢતા હે મગર નમાઝકા પાબંદ નહીં હે ઐસે હાફિઝકે પીછે ઉન લોગોંકો તરાવીહ પઢના જો નમાઝકે પાબંદ હેં બિલા કરાહત હોગી યા કરાહતકે સાથ ?

(૨) એક હાફિઝ સાહબકી ઝુબાનસે બજાએ છોટે સીનકે બળા શીન ઔર બજાએ જીમકે ઝાલ યા ઝા, યા બિલ્અક્સ અદા હોતે હેં. કોશિશકે બાવુજૂદ વહ ઉસ પર કાદિર નહીં તો ઐસે હાફિઝકે પીછે ઉન લોગોંકી તરાવીહ દુરૂસ્ત હોગી યા નહીં જો કુર્આન સહીહ પઢતે હેં ?

જવાબ :- (૧) તૌબાસે કરાહત ઝાઈલ હો જાતી હે ક્યૂંકે ઈલ્લત કરાહતકી (મકરૂહ હોનેકી વજહ) ફિસ્ક (ગુનાહ) હે ઔર તૌબાસે ફિસ્ક ઝાઈલ હો જાતા હે.

(૨) અહકરકે નઝદીક ફરાઈઝો વિત્રમેં અદમે જવાઝકા હુક્મ ઝિયાદા એહતિયાત રખતા હે ઔર તરાવીહમેં જવાઝકા હુક્મ અવ્સઅ હે. [ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૯૫]

મા'ઝૂર હાફિઝકી ઈમામત

સવાલ :- હાફિઝ અગર ઉઝરકી વજહસે બેઠકર તરાવીહ પઢાએ તો મુક્તદી કિસ તરહ પઢેંગે ?

જવાબ :- અગર હાફિઝ સાહબ ઉઝરકી વજહસે બેઠકર તરાવીહ પઢાએં ઔર મુક્તદી હઝરાત ખળે હોં તો બા'ઝ ફુકહાઅને કહા હે કે સબકે નઝદીક નમાઝ સહીહ હોગી ઔર બા'ઝ ફુકહાઅને કહા હે કે મુક્તદિયોંકા બેઠના મુસ્તહબ હે તાકે

ઈમામકી મુતાબઅત બાકી રહે, મુખાલિફકી સૂરત ન રહે. (દોનોં સૂરતેં જાઈઝ હૈં) [તર્જમા ફતાવા આલમગીરી જિ.૧, સ.૧૮૯]

દો હાફિઝોંકે મિલકર પઢનેકા હુકમ

સવાલ :– દો હાફિઝ મિલકર તરાવીહ પઢાતે હૈં. દસ રકઅતમેં એક હાફિઝ સાહબ સવા પારા દૂસરી દસ રકઅતમેં દૂસરે હાફિઝ સાહબ સવા પારા. ક્યા નમાઝમેં કોઈ ખલલ તો નહીં આતા?

જવાબ :– એક કુર્આનસે ઝિયાદા ન પઢા જાએ. જબ તક કે લોગોંકા શાક ન મા'લૂમ હો જાએ. તરાવીહ હો જાએગી બશર્તેકે મુક્તદી હઝરાતકો ગિરાં ન ગુઝરે.

[મઝાહિરે હક (તર્તીબે જદીદ) ૧૪]

ગૈર મુકલ્લિદકી ઈમામત

સવાલ :– અગર ઈમામ ગૈર મુકલ્લિદ હો ઔર તરાવીહ બીસ રકઅતકે બજાએ આઠ રકઅત પઢાએ તો હન્ફિયોંકો કિસ તરહ બકિય્યા તરાવીહ પૂરી કરની ચાહિએ ક્યા વિત્ર ઈમામકે સાથ પઢકર બકિય્યા તરાવીહ પૂરી કરેં યા વિત્ર છોળકર?

જવાબ :– બકિય્યા તરાવીહ વિત્રકે બા'દ પઢ સકતે હૈં ઔર ઐસા ભી કર સકતે હૈં કે વિત્ર ઈમામકે સાથ ન પઢેં બકિય્યા તરાવીહ પૂરી પઢ લેનેકે બા'દ વિત્ર પઢેં.

`[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૭૪, બહવાલએ હિદાયા જિ.૧ સ.૧૩૪ બાબુન્નવાફિલ, ફસ્લ ફિયામે રમઝાન]

જિસ્ને ઈશાકી નમાઝ ન પઢી ઉસ્કી ઈમામત

સવાલ :– ઈશાકી જમાઅત હો ગઈ. ઉસ્કે બા'દ જબ તરાવીહકી જમાઅત હોને લગી તો હાફિઝ સાહબ જિન્હોંને અભી

ઈશાકે ફર્ઝ અદા નહીં કિએ થે. નમાઝે તરાવીહ પઢ્હાનેકે લિએ ખડે હો ગએ ઔર દો રકઅત તરાવીહ પઢ્હા દી. મુક્તદિયોંમેંસે બા'ઝને એ'તિરાઝ કિયા તો હાફિઝ સાહબકો હટા દિયા ગયા ઉસ્કે બા'દ ઈમામકી ઈક્તિદામેં બકિય્યા તરાવીહ અદા કી ગઈ.

દર્યાફ્ત તલબ અમ્ર (બાત) યહ હૈ કે મુક્તદિયોંકી પહલી દો રકઅત સહીહ હૂઈ યા નહીં હૂઈ તો ક્યા ઉન્કા ઈઆદા ઝરૂરી હૈ ?

જવાબ :– સૂરતે મસ્ઉલા (પૂછી હૂઈ સૂરત)મેં તરાવીહકી દો રકઅતેં કાબિલે ઈઆદા થીં. ક્યૂંકે તરાવીહ ઈશાકે બા'દ હૈ પહલે નહીં.

ઉસી વક્ત ઈઆદા કર લેના થા ઔર અગર ઈઆદા નહીં કિયા ગયા તો બા'દમેં સુબ્હ સાદિકસે પહલે તન્હા તન્હા પઢ્હી જા સકતી થી.

અબ વક્ત નિકલ ગયા ઉસ્કી કઝા નહીં હૈ. ઈસ્તિગ્ફાર કરેં ઔર ઉન દો રકઅતોંમેં જિતના કુર્આન શરીફ પઢ્હા ગયા થા ઉસ્કો લોટાયા ન હો તો દૂસરે દિન લોટાયા જાએ.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૮૫, બહવાલએ કબીરી સ.૩૮૫]

મર્દકી ઈક્તિદામે ઔરતોંકી જમાઅત

સવાલ :– અગર કોઈ ઈમામ નમાઝે ફર્ઝ યા તરાવીહ પઢ્હાતા હો ઔર ઔરતેં કિસી પર્દે યા દીવારકે પીછે ફાસલેસે મુક્તદી બનકર નમાઝ પઢ્હેં તો ઔરતોંકી નમાઝ જાઈઝ હૈ યા નહીં ? ઔર ઈમામકી નમાઝમેં કુછ ખલલ તો નહીં આતા ?

જવાબ :– ઈન મસ્તૂરાતકી નમાઝ દુરૂસ્ત હૈ.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૨]

ઔરતોંકી જમાઅતે તરાવીહ

સવાલ :૯ ચંદ ઔરતેં જો હાફિઝે કુર્આન હૈં યહ ચાહતી હૈં કે

તરાવીહમેં કુર્આન મજીદ અપની જમાઅતસે ખત્મ કરેં ઉન્કા યહ ફે'લ કૈસા હે. નીઝ ઈદૈનકી નમાઝ ભી ચંદ ઔરતેં જમાઅતસે પઢ સકતી હેં યા નહીં ? ક્યા ઔરત ઔરતોંકી ઈમામ બન સકતી હે યા નહીં ?

જવાબ :– ઔરતોંકી જમાઅત ઈસ તરહ કે ઔરત હી ઈમામ હોં મકરૂહ હે, ખ્વાહ તરાવીહકી જમાઅત હો યા ગૈર તરાવીહકી. સબમેં ઔરતોંકા ઈમામ હોના ઔરતોંકે લિએ મકરૂહ હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૬,
બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૫૨૮ બાબુલ્ઈમામત]

નોટ :– મૌલાના અબ્દુલ્હય્ય રહમતુલ્લાહી અલય્હિકા ઔરતોંકી જમાઅતકી તરાવીહકે સિલસિલેમેં ફત્વા યહ હે કે તરાવીહમેં ઔરત અગર સિર્ફ ઔરતોંકી ઈમામત કરે તો જાઈઝ હે.

અગર કોઈ ઔરત હાફિઝા હો ઔર ભૂલનેકા અંદેશા હો તો મૌલાના અબ્દુલ્હય્યકે ફત્વે પર અમલ કરનેકી ગુંજાઈશ હો સકતી હે વૈસે આમ ઔરતેં જમાઅત ન કરેં. મુરત્તિબ : રફઅત કાસ્મી

હાફિઝકા કુર્આન તેઝ પઢના

સવાલ :– બા'ઝ હાફિઝ તરાવીહમેં ઈસ કદર જલ્દી કુર્આન શરીફ પઢતે હેં કે સિવાએ 'યઅ્લમૂન' ઔર 'તઅ્લમૂન' કે ઔર કુછ સમઝમેં નહીં આતા ઔર બા'ઝ મુક્તદી ભી ઐસા તેઝ પઢનેકો તરાવીહકે જલ્દી ખત્મ હો જાનેકી વજહસે પસંદ કરતે હેં. ઈન દોનોંકા ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :– દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે 'વ યજતનિબુલ્મુન્કરાત' યા'ની કુર્આનમેં મુન્કરાતસે બચે યા'ની જલ્દી પઢનેસે ઔર અઉઝુ, બિસ્મિલ્લાહ ઔર ઈત્મિનાનકે છોળનેસે.

ઈસ્સે મા'લૂમ હુવા કે ઐસા પઢના અમ્રે મુન્કર હે જો બજાએ

ષવાબકે સબબે મા'સિયત હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જ.૪,સ.૨૫૭, બહવાલએ દુર્રેમુખ્તાર જિ.૧, સ.૬૬૩ મબહષુત્તરાવીહ]

તા'દાદે રકઅતમેં ઈખ્તિલાફ વાકેઅ હો જાએ તો કયા હુકમ હે ?

સવાલ :– તા'દાદે રકઅતકે બારેમેં મુક્તદી હઝરાતકે દરમિયાન ઈખ્તિલાફ હુવા. બા'ઝ કહતે હૈં અઠ્ઠારા હૂઈ ઔર બા'ઝ કહતે હૈં બીસ હૂઈ તો અબ કિસ્કા કૌલ મો'તબર હોગા ?

જવાબ :– ઈમામે તરાવીહ જિસ તરફ હોગા ઉસ જમાઅતકા કૌલ મો'તબર હોગા ઔર અગર સબકો શક હો જાએ તો દો રકઅત ઔર પઢ઼ લી જાએં લેકિન બાજમાઅત નહીં અલાહિદા અલાહિદા પઢ઼ે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૫૫]

ફતાવા મહમૂદિયામેં હે કે :–

અગર તમામ નમાઝિયોં ઔર ઈમામકો શક હુવા કે અઠ્ઠારા તરાવીહ હૂઈ યા બીસ પૂરી હો ગઈ તો દો રકઅત બિલા જમાઅત ઔર પઢ઼ લી જાએ અગર તમામ મુક્તદિયોંકો શક હુવા લેકિન ઈમામકો શક નહીં હુવા બલ્કે કિસી એક બાતકા યકીન હે તો વહ અપને યકીન પર અમલ કરે ઔર મુક્તદિયોંકે કૌલકી તરફ કોઈ તવજ્જુહ ન કરે.

અગર બા'ઝ કહતે હૈં કે બીસ પૂરી હો ગઈ ઔર બા'ઝ કહતે હૈં નહીં બલ્કે અઠ્ઠારા હૂઈ હૈં તો જિસ તરફ ઈમામકા રૂજહાન હો ઉસ પર અમલ કરે. [ફતાવા મહમૂદિયા જિ.૨, સ.૨૫૩]

અગર તરાવીહકી કુછ રકઅત તહજ્જુદમે પઢ઼ે તો કયા હુકમ હે ?

સવાલ :– અગર હાફિઝ તરાવીહમેં સોલહ રકઅત પઢ઼ા કર ચાર રકઅત ઉસ વક્ત ન પઢ઼ે ઔર ઉન્કો કોઈ દૂસરા શખ્સ

પળ્હા દે ફિર હાફિઝ ચાર રકઅત તહજ્જુદમેં જમાઅતસે પળ્હા દે તો જાઈઝ હે યા નહીં ? ઈસ તરહ કે ખૂદ હાફિઝ સાહબ તો તરાવીહકી નિય્યત કરેં ઔર બકિય્યા મુક્તદી તહજ્જુદકી યા વહ ભી બકિય્યા ચાર રકઅત તરાવીહકી નિય્યતસે પળ્હેં તો જાઈઝ હે યા નહીં ? ખુસૂસન્ જબ્કે બુલાકર ઈજ્તિમા કિયા જાતા હો ?

જવાબ :– તરાવીહ અગર ચાર રકઅત છોળ દી ઔર આખિર શબમેં ઉસ્કી જમાઅત કર લી તો દુરૂસ્ત હે (ક્યૂંકે તરાવીહકા વક્ત ઈશાકે બા'દ સુબ્હ સાદિક તક રહતા હે.) સિવાએ તરાવીહકે દીગર નવાફિલ તહકીકકે સાથ યા'ની તીન ચાર આદમીસે ઝિયાદાકી જમાઅત દુરૂસ્ત નહીં હે. ઈસી તરહ તહજ્જુદકી જમાઅત ભી મકરૂહ હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૮૪, બહવાલએ દુર્રેમુખ્તાર જિ.૧, સ.૬૬૩,બાબુલ્વિત્રિ વન્નવાફિલ સ.૬૫૯ મબહષુત્તરાવીહ]

અગર ખુદા ન ખ્વાસ્તા હાફિઝકા તરાવીહમેં ઈન્તિકાલ હો જાએ

સવાલ :– અગર હાફિઝ સાહબ તરાવીહમેં જાંબહક હો જાએં તો મુક્તદી નમાઝ કિસ તરહ પૂરી કરેં ?

જવાબ :– વહ નમાઝ ફાસિદ હો ગઈ ફિર કિસીકો ઈમામ બનાકર અઝસરે નવ નમાઝ પળ્હની ચાહિએ.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૭૦, બહવાલએ દુર્રેમુખ્તાર જિ.૧, સ.૫૫૩ બાબુલઈમામત]

હાફિઝને સુનાના શુરૂઅ કિયા ફિર કિસી વજહસે દરમિયાનમેં છોળ દિયા

સવાલ :– અગર હાફિઝ સાહબને કુર્આન શરીફ તરાવીહમેં સુનાના શુરૂઅ કિયા ઔર કિસી વજહસે દરમિયાનમેં

એક દો રોઝ ન પઢ્હા મષલન્ દસ પારે તક પઢ્હા ઔર ઉસ્કે બા'દ દૂસરે હાફિઝને પંદરહ પારે તક પઢ્હા તો અબ હાફિઝે સાબિક (પહલે હાફિઝ) ગ્યારહવેં પારેસે શુરૂઅ કરે યા સોલહવેં પારેસે શુરૂઅ કરે ?

જવાબ :- જબ પહલે હાફિઝને દસ પારે પઢ્હે ઔર દૂસરેને પંદરહ તક પઢ્હે તો પહલે હાફિઝ જબ આએં તો ઉન્કો ઈખ્તિયાર હે, ખ્વાહ સોલહવેં પારેસે પઢ્હેં યા ગ્યારહવેંસે, લેકિન અપના કુર્આન પૂરા કરનેકે લિએ બેહતર હે કે ગ્યારહવેં પારેસે શુરૂઅ કરેં. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૫]

ઈમામકા નમાઝકે લિએ કિસી ખાસ શખ્સકા ઈન્તિઝાર કરના

સવાલ :- જો ઈમામે મસ્જિદ ઐસા હો કે જિસ વક્ત તક મસ્જિદમેં એક યા દો મખ્સૂસ શખ્સ ન આ જાએં ચાહે નમાઝકા મુકર્રરા વક્ત ભી ગુઝર જાએ ઔર વક્તમેં ભી તાખીર હો રહી હો મગર અપને દુન્યાવી નફેકે બાઈષ યા તઅલ્લુકાતકે સબબ ઉન અશખાસકા ઈન્તિઝાર કરે તો ઐસે ઈમામકે પીછે નમાઝ પઢ્હના કૈસા હે ?

જવાબ :- અગર દુનિયાકી વજહસે કિસી દીનદાર રઈસકા ઈન્તિઝાર કરતા હે ઔર હાઝિરીનકી રિઆયત નહીં કરતા તો ઈમામ ઔર મુકબ્બિર દોનોં ગુનહગાર હેં, મગર નમાઝ ઉન્કે પીછે હો જાતી હે.

જમાઅતમેં જો અપના ઈન્તિઝાર ચાહતા હો

સવાલ :- કોઈ મુતવલ્લીએ મસ્જિદ યા ખાદિમે મસ્જિદ વગૈરા યહ કહતા હો કે જબ તક હમ મસ્જિદમેં ન આ જાએં જમાઅત ન ખળી હો. તો ઐસે શખ્સકે બારેમેં શરઈ ક્યા હુકમ હે?

જવાબ :– જો ઐસા શખ્સ મુતવલ્લી હો કર અપને વાસ્તે ઐસી તાકીદ કરે ઔર તાખીર કરે વહ ગુનહગાર હે ઔર ઐસોકા ઈન્તિઝાર ભી દુરૂસ્ત નહીં હે. હાં અવામે મુસ્લિમીનકા ઈન્તિઝાર દુરૂસ્ત હે બશર્તે કે દૂસરોંકો જો હાઝિર હો ચુકે હૈં તકલીફ ન હો ઔર વક્ત ભી મકરૂહ ન આ જાએ મગર રઈસ યા દીનદારોંકા ઈન્તિઝાર ન કરે, વક્ત પર સબ આ જાએં યા અક્ષર આ જાએં તો નમાઝ પઢાએ. [ફતાવા રશીદિયા કામિલ સ.૨૮૭]

તહરીમાકે સહીહ અલ્ફાઝ ક્યા હૈ ?

બા'ઝ ઈમામ તકબીર કહનેમેં બેઈહતિયાતી કરતે હૈં ઔર 'અલ્લાહુ અકબર' કહનેકે બજાએ 'અલ્લાહુ અકબાર' કહતે હૈં. યા'ની 'બા' ઔર 'રા'કે દરમિયાન 'અલિફ' બઢા દેતે હૈં. ઈસી તરહસે બા'ઝ ઈમામ 'અલ્લાહ'કે શુરૂઅમેં મદ કરતે હૈં ઔર 'આલ્લાહુ અકબર' કહતે હૈં.

યહ દોનોં સૂરતેં બિલ્કુલ ગલત હૈં. ઈન દોનોં સૂરતોંમેં નમાઝ ફાસિદ હો જાતી હે ઔર અગર તકબીરે તહરીમામેં ઈસ તરહસે કહ દિયા તો નમાઝકા શુરૂઅ કરના હી સહીહ ન હોગા.

[મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૭૩, બહવાલએ સગીરી]

ઈમામકો તકબીરાત કિસ તરહ કહની ચાહિએ?

અક્ષરોં બેશતર ઈમામોંકો દેખા જાતા હે કે નમાઝ પઢાતે વક્ત તકબીરાતે ઈન્તિકાલિયા, હરકતે ઈન્તિકાલિયાકે સાથ (એક રૂકનસે દૂસરે રૂકનમેં જાનેકી તકબીર હરકત કરનેકે સાથ) નહીં કહતે, બલ્કે કભી તો મુન્તકિલ હોનેકે બા'દ તકબીર કહતે હૈં ઔર કભી દૂસરે રૂકન તક પહુંચનેસે પહલે હી તકબીર ખત્મ કર દેતે હૈં. મષલન્ કયામકી હાલતસે મુન્તકિલ હો કર રૂકૂઅમેં જાતે હૈં તો બા'ઝ ઈમામ ઝુકનેકે બા'દ 'અલ્લાહુ અકબર' કહતે હૈં ઔર

બા'ઝ ઈમામ ઈસ કદર છોટા 'અલ્લાહુ અકબર' કહતે હૈં કે રૂકૂઅમેં પૂરે તૌર પર પહુંચનેસે પહલે હી 'અલ્લાહુ અકબર'કી આવાઝ ખત્મ હો જાતી હે ઔર ઈસી તરહ સજદેમેં જાતે વક્ત ઔર સજદેસે દૂસરી રકઅતકે લિએ ખળે હોતે વક્ત ભી કરતે હૈં.

વાઝેહ રહે કે ઈન દોનોં સૂરતોંમેં તકબીરકી સુન્નતે કામિલ અદા નહીં હૂઈ. કામિલ સુન્નત ઉસી વક્ત અદા હોતી હે જબકે એક રૂકનસે દૂસરે રૂકનકી તરફ મુન્તકિલ હોનેકે સાથ સાથ તકબીર શુરૂઅ કરે ઔર જૂંહી દૂસરે રૂકનમેં પહુંચે તકબીરકી આવાઝ બંદ હો જાએ ઔર બાઝ ઈમામ 'અલ્લાહુ અકબર'કો ઈસ તરહ ખીંચતે હૈં કે દૂસરે રૂકનમેં પહુંચ જાનેકે બા'દ ભી કુછ દેર તક ઉન્કી તકબીરકી આવાઝ આતી રહતી હે. ઈસ દર્જા તકબીરકો ખીંચના મકરૂહ હે.

[મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૭૧, બહવાલએ કબીરી સ.૩૧૩]

દૂસરા બાબ

નમાઝે તરાવીહ ઘરમેં પઢના અફઝલ હે યા મસ્જિદમેં ?

સવાલ :– નમાઝે તરાવીહ ઘરમેં પઢના અફઝલ હે યા મસ્જિદમેં ?

જવાબ :– ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહી અલય્હિ ઔર શવાફેઅ ઉલમાઅકી અકષરિય્યત ઔર બા'ઝ માલિકિયા રહમતુલ્લાહી અલય્હિ હઝરાતકા મુત્તફકા તૌર પર મસ્લક હે કે નમાઝે તરાવીહકા મસ્જિદમેં હી પઢના અફઝલ હે જૈસા કે અમીરૂલ્મુ'મિનીન હઝરત ઉમર ફારૂક રદિયલ્લાહુ અન્હુ ઔર ઉન્કે બા'દકે દૂસરે સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમને ઈસકો મસ્જિદ હી મેં પઢના મુકર્રર કિયા હે ઔર ફિર ઈસ પર તમામ

મુસલમાનોંકા હમેશા અમલ રહા હે, ક્યૂંકે નમાઝે તરાવીહ શિઆરે દીન હે ઔર નમાઝે ઈદકે મુશાબા હે.

[મઝાહિરે હક (જદીદ) તર્તીબ ૧૪]

કુલ તરાવીહ હન્ફિયાકે નઝદીક બીસ રકઅત હેં. ઉન્કો જમાઅતસે પઢના સુન્નત હે. અગર તમામ મુહલ્લાવાલે તરાવીહ છોળ દેં તો સબ તર્કે સુન્નતકે વબાલમેં ગિરફતાર હોંગે.

અક્ષર મુહલ્લાલોંને તરાવીહ જમાઅતસે પઢી મગર ઈત્તિફાકન્ એક દો શખ્સને જમાઅતસે નહીં પઢી બલ્કે તન્હા મકાનમેં પઢી તબ ભી સુન્નત અદા હો ગઈ.

[ફતાવા મહમૂદિયા જિ.ર, સ.૩૫૦, બહવાલએ કબીરી સ.૩૮૪]

તરાવીહ કૌનસી મસ્જિદમે અફઝલ હે ?

સવાલ :– નમાઝે તરાવીહ કૌનસી મસ્જિદમેં અફઝલ હે ? ક્યૂંકે કરીબમેં જામા મસ્જિદ ભી હે જબકે જામા મસ્જિદમેં નમાઝકા પઢના ઝિયાદા અફઝલ બતાયા ગયા હે ?

જવાબ :– દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે મુહલ્લેકી મસ્જિદ મુહલ્લાવાલોંકે હકમેં જામા મસ્જિદસે અફઝલ હે ઔર શામીને ભી યહી લિખ્ખા હે 'લિઅન્ન લહુ હક્કન્ અલયહિ, ફલ્યુવદ્દિહિ' યા'ની મુહલ્લેવાલે પર મુહલ્લેકી મસ્જિદકા હક હે ઉસ્કો અદા કરના ચાહિએ. [દુર્રે મુખ્તાર જિ.૧, સ.૬૧૭]

મુહલ્લેકી મસ્જિદકા હક

સવાલ :– હમારે મુહલ્લેકી મસ્જિદમેં આઠ રકઅત તરાવીહ તક નમાઝી રહતે હેં ફિર કમ હોને શુરૂઅ હો જાતે હેં તો હમ ઈસ મસ્જિદકો છોળકર દૂસરી મસ્જિદમેં તરાવીહ અદા કરેં તો કૈસા હે, કુછ હરજ તો નહીં ?

જવાબ :– બીસ રકઅત તરાવીહ બાજમાઅત મુહલ્લેકી

મસ્જિદમેં હોના ઝરૂરી હે. લિહાઝા આપ લોગોંકો અપની મસ્જિદમેં તરાવીહ પઢની ચાહિએ ચાહે નમાઝી કમ હોં. અગર મુહલ્લેકી મસ્જિદમેં તરાવીહ ન હોગી તો સબ ગુનહગાર હોંગે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, .૩૪૯, બહવાલએ શામી જિ.૧, સ.૬૬૦]

ક્યા અપની મસ્જિદ છોળ સકતે હૈં ?

સવાલ :- અગર દૂસરી મસ્જિદમેં અચ્છા હાફિઝ પઢનેવાલા હે તો ક્યા ઉસ્કા સુનને જા સકતે હેં ?

જવાબ :- અગર મુહલ્લેકી મસ્જિદમેં ઈમામ ગલત પઢતા હો તો અપની મસ્જિદકો છોળ દેને ઔર દૂસરી મસ્જિદમેં તરાવીહ પઢનેમેં કોઈ મુઝાઈકા નહીં.

ઔર યહી હુક્મ ઉસ સૂરતમેં હે જબ દૂસરા હાફિઝ કિરાઅતમેં નરમ ઔર આવાઝમેં અચ્છા હો ઔર અગર ઉસ્કે મુહલ્લેમેં ખત્મ ન હોતા હો (યા'ની તરાવીહમેં ખત્મ ન હોતા હો, ન પઢા જાતા હો) તો ઉસ્કો અપને મુહલ્લેકી મસ્જિદ છોળ દેના ઔર દૂસરી મસ્જિદ તલાશ કરના ચાહિએ.

[ફતાવા આલમગિરી હિંદિયા જિ.૧, સ.૧૮૪]

અગર અપની મસ્જિદકા ઈમામ કુર્આન શરીફ ખત્મ ન કરે તો ફિર કિસી દૂસરી મસ્જિદમેં જહાં પર ખત્મ હો તરાવીહ પઢનેમેં કોઈ મુઝાઈકા નહીં ક્યૂંકે ખત્મકી સુન્નત વહીં હાસિલ હોગી.

[ફતાવા મહમૂદિયા જિ.૨, સ.૨૫૫]

નમાઝે તરાવીહ
મસ્જિદકી છત પર અદા કી જાએ

સવાલ :- હમારે યહાં મૌસમે ગર્મામેં નમાઝે ઈશા ઔર તરાવીહ વગૈરા મસ્જિદકી છત પર પઢી જાતી હે. જમાઅતખાનેમેં નહીં પઢી જાતી ઈસ્કા શરઈ હુક્મ ક્યા હે ?

જવાબ :- ગર્મીકી વજહસે મસ્જિદકે જમાઅતખાને યા સહને મસ્જિદકો છોળકર છત પર ઈશા ઔર તરાવીહ વગૈરહકી જમાઅત કરના મકરૂહ હે.

હાં! જિન્કો જમાઅતખાને ઔર સહનમેં જગહ ન મિલે અગર વહ છત પર જા કર નમાઝ પળ્હેં તો બિલાકરાહત જાઈઝ હે કે યહ મજબૂરી હે.

કા'બા શરીફકે ઉપર નમાઝ પળ્હના (બેઅદબી ઔર બેહુરમતીકી વજહસે) મકરૂહ હે.

હાં! અગર તા'મીર ઔર મરમ્મતકી વજહસે ચળ્હના હો તો મકરૂહ નહીં હે. ઈસી તરહ કોઈ ભી મસ્જિદ હો ઉસ્કી છત પર ચળ્હના મકરૂહ હે ઔર ઈસી બિના પર યહ ભી મકરૂહ હે.

ગર્મીકી શિદ્દતસે છત પર જમાઅત ન કરે, મગર યહ કે મસ્જિદમેં ગુંજાઈશ ન રહે તો ઈસ મજબૂરીકી વજહસે છત પર ચળ્હના મકરૂહ ન હોગા. બહરહાલ ગર્મીકી શિદ્દત ઝરૂરત ઔર મજબૂરી નહીં પેદા કરતી ક્યૂંકે ઉસસે યહી હોતા હે કે મશક્કત બળ્હ જાતી હે ઔર જબ મશક્કત બળ્હ જાતી હે તો અજ્રો ષવાબ ભી ઝિયાદા મિલતા હે, ઈસ્કો મજબૂરી નહીં કહા જા સકતા. ફતાવા આલમગીરી જિ.૫, સ. ૩૨૨ પર હે કે તમામ મસ્જિદોંકી છતોં પર ચળ્હના મકરૂહ હે. ઈસ લિએ સખ્ત ગર્મીમેં છત પર ચળ્હકર જમાઅત કરના મકરૂહ હે. હાં અગર મસ્જિદ તંગ હો ઔર નમાઝિયોંકે લિએ વુસ્અત ન હો તો ઝરૂરતન્ બાકી લોગોંકા ઉપર ચળ્હના મકરૂહ નહીં હે.

ગર્મીમેં મસ્જિદકે સહનમેં નમાઝ બાજમાઅત બગૈર હરજકે સહીહ હે, અગર કિસી જગહ સહન મસ્જિદમેં શામિલ ન હો, મસ્જિદસે ખારિજ હો તો બાનીએ મસ્જિદ (મસ્જિદકો

બનાનેવાલા શખ્સ) ઔર અગર વહ ન હો તો જમાઅતકે લોગ મુત્તફિક હો કર દાખિલે મસ્જિદકી નિય્યત કરેં (તો વહ મકામ દાખિલે મસ્જિદ હો જાએગા) ઔર ઉસ પર મસ્જિદકે જુમ્લા અહકામ જારી હોંગે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૩, સ.૩૧, બહવાલએ કબીરી સ.૩૯૨ વ મજમૂઅએ ફતાવા સઈદિયા સ. ૧૪૮]

દૂકાનોંમેં નમાઝે તરાવીહ પઢના કૈસા હે ?

સવાલ :- કિસી બાઝારકે નમાઝી સિર્ફ કારોબારકે નુક્સાનકા અંદેશા કરકે દૂકાનોંમેં હી અલગ અલગ જમાઅતે તરાવીહ કરેં તો ઉન્કા યહ ફે'લ કૈસા હે ?

જવાબ :- નમાઝે તરાવીહ મસ્જિદમેં પઢના ઔર ખત્મે તરાવીહ મસ્જિદોંમેં સુનના સુન્નત હે. બિલા ઉઝર મસ્જિદમેં ન જાના ઔર દૂકાનોં પર તરાવીહ પઢના તર્કે સુન્નત (તર્કેસુન્નત) હે.

ઘરમેં તરાવીહકી જમાઅત કરના

સવાલ :- તરાવીહકી નમાઝ ઘરમેં બાજમાઅત અદા કરના ઔર મસ્જિદમેં ન જાના કૈસા હે ?

જવાબ :- અગર કોઈ જમાઅત ઈસ તરહ પઢે કે મસ્જિદકી જમાઅત બંદ ન હો તો યહ દુરૂસ્ત હે, મગર યહ લોગ મસ્જિદકી ફઝીલતસે મહરૂમ રહેંગે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૧, બહવાલએ દુર્રેમુખ્તાર જિ.૧, સ.૬૬૦ વ શામી જિ.૧, સ.૫૨૧]

નમાઝે ઈશા બાજમાઅત મસ્જિદમેં પઢે ઔર તરાવીહ ઘર પર પઢે તો ક્યા હુક્મ હે ?

સવાલ :- નમાઝે ઈશા બાજમાઅત અદા કરનેવાલા તરાવીહ ઘરમેં પઢે તો ગુનહગાર હે યા નહીં ?

જવાબ :- તરાવીહ બાજમાઅતકી અદાઈગિ સુન્નતે

મુઅક્કદા અલલ્કિફાયા હે. મુહલ્લેકી મસ્જિદમેં તરાવીહ બાજમાઅત અદા હોતી હો ઔર કોઈ શખ્સ અપને મકાનમેં તન્હા તરાવીહ અદા કરે તો ગુનહગાર ન હોગા મગર જમાઅતકી ફઝીલતસે મહરૂમ રહેગા. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૪૯, બહવાલએ દુર્રેમુખ્તાર મઅ શામી જિ.૧, સ.૬૬૦]

એક હાફિઝકા ચંદ જગહ ખત્મ કરના !

સવાલ :– બા'ઝ હાફિઝ પાંચ સાત રોઝમેં એક મસ્જિદમેં કુર્આન શરીફ તરાવીહમેં ખત્મ કરકે દૂસરી મસ્જિદમેં દૂસરા ખત્મ તરાવીહમેં સુનાતે હેં યહ દુરૂસ્ત હે યા નહીં ઔર દૂસરી મસ્જિદવાલોંકી તરાવીહ હો જાતી હે યા નહીં ? હાફિઝ હઝરાત ઔર બા'ઝ આલિમ ઉસે જાઈઝ બતલાતે હેં ઔર બા'ઝ કહતે હેં કે હાફિઝકા એક ખત્મ કરના સુન્નત હે. દૂસરા ખત્મ નફલ હે ઔર મુક્તદીકે વાસ્તે ખત્મ સુન્નત હે તો સુન્નતવાલોંકી નમાઝ નફલવાલેકે પીછે કેસે હોગી ?

જવાબ :– એક મસ્જિદમેં પાંચ સાત રોઝમેં ખત્મે શરીફ કરકે દૂસરી મસ્જિદમેં દૂસરા ખત્મ હાફિઝોંકો કરના દુરૂસ્ત હે ઔર દૂસરી મસ્જિદવાલોંકી તરાવીહકી નમાઝ તમામ રમઝાન શરીફમેં સુન્નતે મુઅક્કદા હે, પસ દૂસરી મસ્જિદમેં હાફિઝને તરાવીહ પઢાઈ વહ ભી સુન્નતે મુઅક્કદા હૂઈ ઔર મુક્તદિયોંકી તરાવીહ ભી સુન્નતે મુઅક્કદા હૂઈ. લિહાઝા દોનોંકી નમાઝ મુત્તહિદ (એક હી) હૂઈ અલાવા બરીં નફલ પઢનેવાલેકે પીછે સુન્નત ભી હો જાતી હેં ઔર યહ શુબા ગલત હે કે ખત્મે કુર્આન શરીફ એક બાર સુન્નતે મુઅક્કદા હે. દૂસરા ઔર તીસરા ખત્મ નફલ હે ક્યૂંકે નમાઝ ઈમામકી સુન્નતે મુઅક્કદા હે ખત્મકે સુન્નત ન હોનેસે વહ નમાઝ સુન્નત હોનેસે ખારિજ (બાહર) નહીં હૂઈ ઔર

મુક્તદિયોંકી નમાઝમેં કુછ નુક્સાન નહીં આયા, લેકિન અફઝલ ઔર બેહતર ઈસ ઝમાનેમેં યહ હે કે ઈમામે હાફિઝ એક ખત્મસે ઝિયાદા તરાવીહમેં ન પળ્હે તાકે મુક્તદિયોંકો ગિરાં ન હો.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૯૩,
બહવાલએ રદુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૬૨]

તરાવીહકી દો જમાઅતેં કરના

સવાલ :- હુફ્ફાઝકી ઝિયાદતીકી વજહસે તાકે ઉન્કો કુર્આન શરીફ યાદ રહે. ઈસ મક્સદસે હમને રમઝાનુલ્મુબારકમેં યહ મા'મૂલ બના રખ્ખા હે કે ઈશાકી નમાઝ હમ સબ મુહલ્લેકી મસ્જિદમેં બાજમાઅત અદા કરતે હેં ઉસ્કે બા'દ કુછ હુફ્ફાઝ મદ્રસેકી ઈમારતમેં તરાવીહ પળ્હાતે હેં જહાં પર થોળે ઔર મુસલ્લી ભી શામિલ હો જાતે હેં ઔર બકિય્યા હુફ્ફાઝ ઉસી મસ્જિદમેં જહાં નમાઝ ઈશા પળ્હી થી તરાવીહ પળ્હાતે હેં દર્યાફ્ત તલબ યહ હે કે કુર્આનકી હિફાઝતકી નિય્યતસે ઈસ તૌર પર તરાવીહકી દો જમાઅતેં કરના કૈસા હે?

જવાબ :- સવાલે મઝકૂરામેં મસ્જિદકી જમાઅતસે તખલ્લુફ (પીછે રહના) મક્સૂદ નહીં હે ઈસ લિએ યહ સૂરત જાઈઝ હે, મમ્નૂઅ નહીં. મદ્રસેમેં બાજમાઅત અદા કરનેસે જમાઅતકા ષવાબ તો મિલા જાએગા, અલ્બત્તા મસ્જિદકી ફઝીલત હાસિલ ન હોગી. ઉસ્કી તલાફી હિફાઝતે કુર્આનકે મક્સદસે પૂરી હો જાએગી ઈન્શાઅલ્લાહુ તઆલા. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૪૧૫]

એક મસ્જિદમેં દો હાફિઝોંકા સુનાના

સવાલ :- પાનીપત કર્નાલમેં યહ રિવાજ હે કે દો હાફિઝ તરાવીહમેં કલામે મજીદ પળ્હતે હેં. દસ રકઅતમેં એક હાફિઝ ઔર દસમેં એક હાફિઝ ઈસ તરહ જાઈઝ હે યા નહીં?

જવાબ :– પાનીપતમેં જૈસા રિવાજ હે યહાં પર ભી બા'ઝ મસાજિદમેં ઐસા હોતા હે યહ ભી જાઈઝ હે. અગર દો હાફિઝ પળ્હાએં તો મુસ્તહબ યહ હે કે હર એક હાફિઝ તર્વીહા પૂરા કરકે અલગ હો. અગર એક હાફિઝ સલામ ફેર કર બગૈર તર્વીહા પૂરા કિએ હૂએ મષલન્ છે યા દસ રકઅતકે બા'દ જુદા હો ગયા તો યહ મુસ્તહસન (અચ્છા) નહીં હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૫,
ઔર તર્જમએ ફતાવા આલમગીરી જિ.૧, સ.૧૮૬]

ચંદ હુફ્ફાઝકા મિલકર તરાવીહ પળ્હાના

સવાલ :– હમારે યહાં મસ્જિદમેં ચાર હાફિઝ મિલકર તરાવીહ પળ્હાતે હેં. પહલે હાફિઝ સાહબ ચાર રકઅત પળ્હાતે હેં, દૂસરે હાફિઝ સાહબ આઠ રકઅત પળ્હાતે હેં, તીસરે ચાર રકઅત ઔર ચોથે ચાર રકઅત. ઐસા કરના દુરૂસ્ત હે યા નહીં ?

જવાબ :– અફ્ઝલ યહ હે કે એક યા દો હાફિઝ મિલકર તરાવીહ પળ્હાએં. અગર ઐસે જય્યદ ઔર બાહિમ્મત ન હોં ઔર મુતઅદ્દદ હુફ્ફાઝ તરાવીહ પળ્હાએં તો યહ ભી દુરૂસ્ત હે તરાવીહ હો જાતી હે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૮૯,
બહવાલએ આલમગીરી જિ.૧, સ.૭૪]

દસ દસ રકઅત દો મસ્જિદોંમે પળ્હાના કૈસા હે ?

સવાલ :– એક મસ્જિદમેં ખતીબ, ઈમામ મુકર્રર હે. તરાવીહ ઈસ કાઈદેસે પળ્હાતે હેં કે ઈશાકે ફર્ઝ દૂસરા શખ્સ પળ્હાતા હે ઔર તરાવીહકી દસ રકઅતમેં સવા પારા હાફિઝ સાહબ પળ્હાતે હેં બાકી તરાવીહકો દૂસરી સૂરતોંસે તરાવીહકી જમાઅતવાલોંમેંસે એક શખ્સ પળ્હાતે હેં. ઉસ્કે બા'દ વહ હાફિઝ સાહબ દૂસરી મસ્જિદમેં જા કર વહીં સવા પારા દસ રકઅત

તરાવીહમેં પળ્હાતે હેં યહ સૂરત જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :– આલમગીરીકી રિવાયતસે મા'લૂમ હોતા હે કે દસ દસ તરાવીહ દો મસ્જિદોંમેં પળ્હાના દુરૂસ્ત હે, મગર કુર્આન શરીફકે ખત્મ પર મુઆવઝા દુરૂસ્ત નહીં.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૧, બહવાલએ આલમગીરી જિ.૧, સ.૬૬૨ ફસ્લુન ફી ત્તરાવીહ]

એક મસ્જિદમેં દૂસરી જમાઅત

સવાલ :– તરાવીહ ઔર વિત્રકી જમાઅત હો ગઈ, કુછ લોગ બા'દમેં આએ તો દૂસરી જમાઅત કરેં યા નહીં ?

જવાબ :– દોબારા જમાઅત ઉસ મસ્જિદમેં ન કરેં, દલીલ ઈસ્કી યહ હે કે એક હી મસ્જિદમેં તરાવીહકી મુતઅદદ જમાઅતોંકી વહી નોઈય્યત લૌટ આતી હે જિસસે બચનેકે લિએ ખલીફએ ષાની હઝરત ઉમર ફારૂક રદિયલ્લાહુ અન્હુને મુતફર્રિક તૌર પર પળ્હનેવાલોંકો એક ઈમામકી ઈક્તિદામેં જમા ફરમાયા થા.

એક હી મસ્જિદમેં મુતઅદદ જમાઅતોંકા સિલસિલા હસ્બે ઈર્શાદ હે હઝરત ઉમર ફારૂક રદિયલ્લાહુ અન્હુકે બેહતર તરીકેકે ખિલાફ હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૦૦, બહવાલએ કબીરી સ.૩૮૩]

કિસી મસ્જિદમેં એક મર્તબા તરાવીહકી જમાઅત હો ચુકી તો દૂસરી મર્તબા ઉસી શબમેં વહાં તરાવીહકી જમાઅત જાઈઝ નહીં, લેકિન તન્હા તન્હા પળ્હના દુરૂસ્ત હે.

[ફતાવા મહમૂદિયા જિ.૨, સ.૩૫૦]

એક મસ્જિદમેં દો જગહ તરાવીહ

સવાલ :– એક મસ્જિદમેં દો હાફિઝ અલગ અલગ જગહ તરાવીહ પળ્હાએં ઔર દરમિયાનમેં આળ યા રોક ઐસી કર દી

જાએ જિસસે દૂસરેકી આવાઝસે હરજ બાકી ન હો તો યહ જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :– મસ્જિદમેં દો જગહ તરાવીહ પળ્હના બશર્તેકે અઝરાએ નફસાનિયત (નફસાનિયતકી વજહસે) ન હો ઔર એકકા દૂસરેસે હરજ ન હો તો જાઈઝ હે મગર અફઝલ યહી હે કે એક હી ઈમામકે સાથ સબ પળ્હેં.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૪, સ.૪૯૯]

તરાવીહમે એક ખત્મસે ઝિયાદા પળ્હના કૈસા હે ?

સવાલ :– તરાવીહમેં જો હાફિઝ તીન ચાર ખત્મ પળ્હતે હેં યહ કૈસા હે ?

સુન્નતે મુઅક્કદા સિર્ફ એક ખત્મ હે બાકીકા ક્યા હુક્મ હોગા? નીઝ અગર એક હાફિઝ ચંદ મસાજિદમેં ખત્મ પળ્હે તો ક્યા હુક્મ હોગા ઔર દૂસરી મસ્જિદવાલોંકો ખત્મકા ષવાબ હોગા યા નહીં ?

જવાબ :– દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે એક મર્તબા ખત્મ સુન્નત હે, દૂસરી મર્તબા ફઝીલત હે ઔર તીન મર્તબા અફઝલ હે.

ઔર દૂસરી મસ્જિદમેં ભી દૂસરા ખત્મ દુરૂસ્ત હે ઔર દૂસરી મસ્જિદવાલોંકો ખત્મે સુન્નતકા ષવાબ હાસિલ હોગા.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૭૪, બહવાલએ દુર્રેમુખ્તાર જિ.૧, સ.૬૬, બાબુલ્વિત્ર વ નવાફિલ, મબ્હષ ફીત્તરાવીહ]

તરાવીહમેં કુર્આન શરીફ સુનનેસે કુર્આનકા ષવાબ મિલતા હે યા નહી ?

સવાલ :– ઝેદ કહતા હે કે તરાવીહકે અંદર દો ચીઝેં હેં. અવ્વલ કિરાઅત જો ફર્ઝ હે, દોમ (દૂસરા) સુન્નતે મુઅક્કદા. જબ તરાવીહકે અંદર કુર્આને શરીફ પળ્હા ગયા તો દોનોં ચીઝોંમેસે

સિર્ફ એક ચીઝકા ષવાબ હાસિલ હુવા યા'ની અગર સુન્નતે મુઅક્કદાકા ષવાબ હાસિલ કિયા તો કિરાઅતકે ષવાબસે મહરૂમ રહા. બા'દે ઈશા તરાવીહ ઉસી વક્ત કિસીસે કુર્આન પઢવાકર સુન લિયા જાએ તાકે દોનોંકા ષવાબ હાસિલ હો જાએગા.

જવાબ :– ઝેદકા યહ કોલ ગલત હે. તરાવીહમેં કુર્આન શરીફ પઢનેસે કુર્આન શરીફકા ભી ષવાબ પઢનેવાલે ઔર સુનનેવાલેકો ભી હોતા હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૪૯]

કિસી શખ્સકી રિઆયતસે અગલે રોઝ કુર્આન શરીફકો લોટાના કૈસા હે ?

સવાલ :– હાફિઝ કિસી શખ્સકી રિઆયતસે કુર્આન શરીફકી તર્તીબ પૂરી કરે. યા'ની અગર કિસી શખ્સકા તરાવીહમેં કુર્આન શરીફ સુનના તર્ક હો ગયા (છુટ ગયા) હો તો ફિર ઉસ્કો દૂસરે દિન બીસ રકઅતમેં પઢના કૈસા હે ? જબ્કે મુક્તદિયોંકો બાર ઔર તકલીફ નીઝ વક્તકી તંગી હો. હાફિઝ એૈસે શખ્સકી અકષર રિઆયત કરતા હો તો એૈસે હાફિઝકે પીછે નમાઝ જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :– નમાઝ તો ઉસ્કે પીછે જાઈઝ હે, મગર ખૂદ યહ ફે'લ કે એક શખ્સકી રિઆયત કરે ઔર દૂસરોંકો ગિરાની હો મકરૂહે તહરીમી હે અલ્બત્તા અગર વહ શખ્સ મુફસિદ (ઝગળા કરનેવાલા) હે કે ઉસસે ઝરર (નુકસાન)કા અંદેશા હે તો મકરૂહ નહીં હે. [ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૪૮૯]

તીસરા બાબ

સમાઅત

સમાઅતકી ઉજરત

સવાલ :– સમાઅતે કુર્આન (સુનને)કી ઉજરત ઔર

પઢ્હનેકી ઉજરતમેં ક્યા ફર્ક હે? પહલી જાઈઝ ઔર દૂસરી નાજાઈઝ ક્યૂં હે?

જવાબ :– સમાઅતે કુર્આનકી ગર્ઝ યહ હે કે જહાં હાફિઝ ભૂલેગા વહાં સામેઅ (સુનનેવાલા) બતલાએગા. પસ યહ તા'લીમ હે ઔર તા'લીમ પર ઉજરત લેનેકે લિએ જવાઝ પર ફત્વા હે. બર ખિલાફ સુનાનેકે ઈસ્મેં તા'લીમ મક્સૂદ નહીં હે.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૪૯૪]

બિલા સામેઅ કુર્આન શરીફકા પઢ્હના

સવાલ :– રમઝાન શરીફમેં કુર્આન શરીફકા તરાવીહમેં બિલા સામેઅકે (યા'ની હાફિઝ અકેલા પઢ્હે ઔર ઉસ્કે પીછે કોઈ સુનનેવાલા ન હો ઉસ્કો બિલા સામેઅ કહતે હેં) પઢ્હના જાઈઝ હે યા નહીં?

જવાબ :– અગર કુર્આન શરીફ ખૂબ યાદ હો તો બિલા સામેઅકે ભી પઢ્હના દુરુસ્ત હે. અગર કહીં ભૂલા યા શુબા હો તો સલામ ફેરનેકે બા'દ દેખ લે ઔર અગર ગલ્તી હો તો લોટા લે મગર બેહતર યહ હે કે સામેઅ હો તાકે ઈત્મિનાન રહે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૪]

હાફિઝકો લુકમા કૌન દે?

સવાલ :– હાફિઝ તરાવીહમેં ગલ્તી કરે ઔર સામેઅ અચ્છી તરહ ન બતલા સકે તબ દૂસરી યા તીસરી સફમેંસે કોઈ લુકમા દે તો કુછ હરજ હી?

હાફિઝ સાહબ ફરમાતે હેં અગર લુકમા દેના હે તો પહલી સફમેં ખળા હો તો અગર દેરમેં આનેવાલે હાફિઝકો પહલી સફમેં જગહ ન મિલે તો ક્યા ઉસ્કો લુકમા દેનેકા હક નહીં હે?

જવાબ :– અગર સામેઅ મુકર્રર હે તો ઉસ્કો ગલ્તી

બતલાની ચાહિએ. કિસી દૂસરેકો જલ્દી ન કરના ચાહિએ. ઈસસે નમાઝમેં ઈન્તિશાર ઔર એક તરહકી ગળબળ હો જાતી હે. અલ્બત્તા અગર વહ ન બતલા સકે યા અચ્છી તરહ ન બતલાએ તો અબ જો ભી અચ્છી તરહ બતલા સકે ઉસ પર ગલ્તીકી ઈસ્લાહ કરના ફર્ઝ હે, ખ્વાહ કિસી સફમેં ખળા હો કરીબ હો યા દૂર હો. ઉસ પર ફર્ઝ હે કે ગલ્તીકી ઈસ્લાહ કરે, અગર ઈસ્લાહ ન કરેગા તો ગુનહગાર હોગા.

અલ્બત્તા યહ ઝરૂરી હે કે નમાઝમેં હાફિઝ સાહબકે સાથ શરીક હો (પહલી સફમેં હો યા કિસી ભી સફમેં હો જો નમાઝમેં શરીક ન હો ઉસ્ને અગર ગલ્તી બતલાઈ ઔર ઈમામને ઉસ્કી ગલ્તી બતાનેસે ઈસ્લાહ કી તો નમાઝ ફાસિદ હો જાએગી.)

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૩, સ.૮૪]

છોટે સામેઅકો કહાં ખળા કરેં ?

સવાલ :– સામેઅ અગર છોટા હે તો ક્યા ઉસ્કો અગલી સફમેં ખળા કર સકતે હૈં યા નહીં ?

જવાબ :– તેરહ ચૌદહ બરસકા ઈમામ નહીં હો સકતા, અગર બાલિગ ન હો લેકિન તરાવીહમેં બતલાનેકી વજહસે ઉસ્કો અગલી સફમેં ખળા કર સકતે હૈં.

કૈસે સામેઅકો હાફિઝકે બરાબરમેં ખળા કર સકતે હૈ ?

સવાલ :– તરાવીહમેં અગર હાફિઝ સાહબ ઔર સામેઅ બરાબરમેં ખળે હોં હાફિઝ સાહબકો ઉઝરે સમાઅત હો યા ન હો કૈસા હે ?

જવાબ :– અગર કુછ ઝરૂરત હો મષલન્ યહ કે હાફિઝ સાહબકી સમઝમેં સામેઅકા બતલાના દૂરસે ન આએ તો

બરાબરમેં ખળા હોના દુરૂસ્ત હે ઔર બિલા ઝરૂરત અચ્છા નહીં હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૯૫]

કુર્આન શરીફમેં દેખકર સમાઅત કરના

સવાલ :- રમઝાનુલ્મુબારકમેં હાફિઝ તરાવીહ પળ્હાતે હેં તો એક શખ્સ કુર્આન શરીફ ખોલકર બેઠતા હે વહ અપને કરીબકે મુક્તદીકો જિસ્કી નઝર કુર્આન શરીફ પર રહતી હે. દેખકર લુક્મા દેતા હે ઔર કુર્આન શરીફ દિખલાનેવાલા જમાઅતમેં શરીક નહીં હોતા, જબ હાફિઝ સાહબ દૂસરી રકઅતમેં રૂકૂઅ કરતે હેં તો શરીક હો જાતા હે ઔર એક રકઅત (હાફિઝ સાહબકે સલામકે બા'દ) અદા કરતા હે. ઈસ તરીકેસે નમાઝ ફાસિદ હૂઈ યા નહીં ?

જવાબ :- દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે કુર્આન શરીફમેં દેખકર નમાઝ પળ્હના યા દેખકર સુનના દોનોં સૂરતોંમેં નમાઝ ફાસિદ હો જાતી હે. પસ યહ સૂરત જો સવાલમેં દર્જ હે ઉસ્મેં ભી નમાઝકે ફાસિદ હોનેકા અંદેશા હે, લિહાઝા ઈસ તરહ ન કિયા જાએ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૬૮, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૫૮૩, બાબુ મા યુફસિદુસ્સલાત વમા યકરહુ ફીહા]

ભૂલ જાનેકી વજહસે ખામોશ હો કર સોચના યા ભૂલતે વક્ત ઈધર ઉધરસે પળ્હના

સવાલ :- બા'ઝ હાફિઝ પળ્હતે પળ્હતે ભૂલ જાતે હેં તો કભી હાલતે કયામમેં ચુપ ખળે હો કર સોચને લગતે હેં. કભી કાઈદેમેં તશહહુદસે પહલે યા બા'દમેં સોચને લગતે હેં ઈસ્કા ક્યા હુક્મ હે?

બા'ઝ હાફિઝ સાહબ પળ્હાતે ભૂલકર ખામોશ તો નહીં હોતે મગર કભી ઈસ સૂરતમેં ઔર કભી ઉસ સૂરતમેં ઈધર ઉધર પળ્હતે

રહતે હૈં, અગર યાદ આ ગયા તો સહીહ પઢને લગતે હૈં ઔર અગર યાદ નહીં આયા તો કુછ દેર તક પરેશાન રહકર રૂકૂઅ કરકે નમાઝ ખત્મ કર દેતે હૈં. મગર યાદ આને ન આને દોનોં સૂરતોંમેં સજદએ સહવ કરતે હૈં આયા સજદએ સહવ કરના ચાહિએ યા નહીં ?

જવાબ :- ઈન દોનોં સૂરતોંમેં સજદએ સહવ કરના ચાહિએ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૭]

હાફિઝ સામેઅકે બતલાને તક ખામોશ રહ સકતા હે યા નહીં ?

સવાલ :- હાફિઝસે ગલ્તી હો જાતી હે ઔર સામેઅકે બતલાને તક હાફિઝ ખામોશ રહતા હે ક્યા ઉસસે તરાવીહમેં કોઈ ખલલ તો નહીં હોગા?

નીઝ ક્યા સજદએ સહવ કિયા જાએ અગર ન કિયા ગયા તો નમાઝકે ઈઆદાકી ઝરૂરત હોગી યા નહીં ?

જવાબ :- તરાવીહ હો જાએગી, ઈઆદાકી ઝરૂરત નહીં, લુક્મા સુનનેકે લિએ હાફિઝકે ઝરૂરતન્ ખામોશ રહનેસે નમાઝ ફાસિદ નહીં હોતી.

સજદએ સહવકી ભી ઝરૂરત નહીં, હાં અગર પંજ વક્તકી નમાઝ હો તો ઈમામકો ચાહિએ અગર તીન આયતસે કમ હૂઈ તો લુક્મેકે ઈન્તિઝારમેં ખળા ન રહે, બલ્કે જહાંસે યાદ હો પઢ લે, અગર તીન આયતેં હો ગઈ હૈં તો રૂકૂઅ કર દે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૯૩]

હાફિઝકો તંગ કરનેકા હુકમ

સવાલ :- બા'ઝ હાફિઝોંકી આદત હોતી હે કે જો લળકા પહલી મહરાબ (તરાવીહ) સુનાતા હે ઉસ્કે સુનાનેકે વક્ત જા કર

ઉસ્કો ઘબરાનેકે લિએ ઔર ભુલાનેકે લિએ ઝોરસે પાઉં પિટતે ખંખારતે યા ખાંસતે હેં, ઐસે હાફિઝોંકે લિએ ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :– ઐસા કરના જાઈઝ નહીં હે. હદીષ શરીફમેં રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને અગ્લૂતાતસે મના ફરમાયા હે યા'ની જો ઉમૂર કિસી મુસલમાનકો ગલ્તીમેં ડાલેં ઉન્સે બચના ઝરૂરી હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૬, બહવાલએ હદીષ અબૂદાઉદો મિશ્કાત કિતાબુલ્ઈલ્મ સ.૩૫]

સિર્ફ લુક્મા દેનેકી નિય્યતસે તરાવીહમેં શિર્કત કરના

સવાલ :– જો શખ્સ નમાઝે તરાવીહમેં ઈસ નિય્યતસે શરીક હો કે હાફિઝ ગલ્તી કર રહા હે. ઉસ્કો બતલાકર અલાહિદા હો જાઉંગા તો ઈસ સૂરતસે વહ મુક્તદી હો ગયા યા નહીં ? અગર હાફિઝકો લુક્મા દેકર અલગ હો ગયા તો હાફિઝકી નમાઝ હૂઈ યા નહીં ?

જવાબ :– (તરાવીહમેં શરીક હોનેવાલા) મુક્તદી હો ગયા ઔર નમાઝ પૂરી કરની ઉસ્કે ઝિમ્મે લાઝિમ હો ગઈ. હાફિઝ તો લુક્મા લે લેગા ઉસ્કો ક્યા ખબર યહ બતલાકર અલાહિદા હો જાએગા. નમાઝ ઈમામકી હો ગઈ. ઈસ નિય્યતસે શરીક હોના બુરા હે વહ નમાઝ ઉસ્કે ઝિમ્મે પૂરી કરની લાઝિમ હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૮૮, બહવાલએ હિદાયા બાબુન્નવાફિલ જિ.૧, સ.૧૩૧]

તરાવીહમેં ગલત લુક્મા દે કર પરેશાન કરના

સવાલ :– બા'ઝ પુરાને હાફિઝ નએ હાફિઝકો તરાવીહમેં ગલત લુક્મા દે કર પરેશાન કરતે હેં, ઈસ્કા ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :– યહ ભી ઉન્હીં અગ્લૂતાતમેંસે હે જિન્કી

મુમાનઅત (મનાઈ) હદીષ શરીફમેં આઈ હે.

رواه ابو داؤد عن معاوية قال اِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نَهٰى عَنِ الْاُغْلُوْطَاتِ

યા'ની જો ઉમૂર કિસી મુસલમાનકો ગલ્તીમેં ડાલેં ઉન્સે બચના ઝરૂરી હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૮, બહવાલએ મિશ્કાત કિતાબુલ્ઈલ્મ સ.૩૫]

નિય્યત બાંધકર લુકમા દે યા બેવુઝૂ લુકમા દે?

સવાલ :– બા'ઝ હાફિઝ દૂસરે હાફિઝકી કિરાઅતકો નમાઝસે ખારિજ બેઠે બેઠે સુના કરતે હેં જબ વહ ભૂલ જાતા હે તો વહ જલ્દીસે સફમેં યા કરીબ સફકે નિય્યત બાંધકર ઉસ્કો બતલા દેતે હેં ઔર ફિર ફૌરન્ નિય્યત તોળકર બેઠ જાતે હેં ઔર બા'ઝ નાખુદા તર્સ (બદ્દિન) ઐસી સૂરતમેં કભી ઐસા ભી કરતે હેં કે બગૈર વુઝૂકે યા પાની પર કુદરત હોતે હૂએ તયમ્મુમ કરકે નિય્યત બાંધકર બતા દેતે હેં. ઈન દોનોં સૂરતોંમેં લુકમા દેને ઔર લેનેકા ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :– અગર નિય્યત બાંધકર બતલાઈએંગે તો ઈમામકી નમાઝમેં કોઈ ખલલ નહીં આએગા મગર ઉસ્કો નિય્યત તોળનેકા ગુનાહ હોગા ઔર કઝા લાઝિમ હોગી ઔર જો બેવુઝૂ બતલાયા યા પાનીકે હોતે હૂએ તયમ્મુમ કરકે બતલાયા ઔર ઈમામને લુકમા લે લિયા તો ઉસ્કી નમાઝ ફાસિદ હૂઈ ઔર મુક્તદિયોંકી નમાઝ ભી ફાસિદ હૂઈ.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૮, બહવાલએ આલમગીરી કિશ્વરી બાબ સાબેઅ મા યુફસીદુસ્સલાત જિ.૧, સ.૯૦]

તરાવીહકે વક્ત પીછે બેઠકર ગુફતગૂ કરના

સવાલ :- બા'ઝ મુક્તદી ઐસા કરતે હૈં કે જબ હાફિઝ તરાવીહમેં દો તીન યા ઔર ઝિયાદા પારે પઢતા હે તો યહ સફસે દૂર નમાઝસે બાહર ખામોશ બેઠે યા લેટે રહતે હૈં યા ચુપકે ચુપકે ગપશપ કિયા કરતે હૈં, મગર ખામોશીકી હાલતમેં ભી કુર્આન શરીફ સુનના ઉન્કા મકસદ હરગીઝ નહીં હોતા. ઉન્કો સુનનેકા ષવાબ મિલેગા યા નહીં ઔર ઈસ ફે'લકા શરીઅતમેં ક્યા હુકમ હે?

જવાબ :- ઝાહિર હે ઐસે વક્ત બાતચીત કરના ગુનાહ હે ઔર ષવાબકો ખત્મ કરનેવાલા હે ઔર ચુપ લેટે યા બેઠે રહના અગર્ચે નિય્યત સુનનેકી ન હો મગર કાનમેં આવાઝ આતી હે તો સુનનેકા ષવાબ મિલ જાએગા.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૯,
બહવાલએ રદુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૫૦૯, ફસ્લુન ફીલકિરાઅત]

તરાવીહકે વકત રૂકૂઅકા ઈન્તિઝાર કરના

સવાલ :- તરાવીહકે વક્ત બા'ઝ અફરાદ બેઠે રહતે હૈં ઔર હાફિઝ સાહબ જબ રૂકૂઅમેં જાતે હૈં તો ખળે હો કર રૂકૂઅમેં શામિલ હો જાતે હૈં ઈસ્કા ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :- ઈસ તરહ કરના મના હે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૫૪,
બહવાલએ ફતાવા આલમગીરી જિ.૧, સ.૧૧૯]

સામેઅ ન હોનેકી મજબૂરી પર કુર્આનમેં દેખકર સુનાના કૈસા હે ?

સવાલ :- માહે રમઝાનુલ્મુબારકમેં અકષર ઐસા મૌકા હુવા કરતા હે કે સિવાએ ઉસી હાફિઝકે જો તરાવીહ પઢાતા હે કોઈ દૂસરા હાફિઝ સામેઅ નહીં હોતા. અગર ઐસી સૂરતમેં કિસી મુક્તદીને જો ગૈર હાફિઝ હે કુર્આન ખોલકર સમાઅત કી ઔર

ગલ્તી પર ટોકા ઔર નમાઝકી પહલી રકઅતમેં મજબૂરીકી વજહસે શામિલ નહીં હુવા તો જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :- જો શખ્સ ઈમામકી નમાઝમેં શરીક નહીં હે વહ ઈમામકો કિરાઅત વગૈરામેં લુક્મા નહીં દે સકતા. અગર લુક્મા દેગા ઔર ઈમામ લુક્મા લેગા તો ઈમામકી ઔર જમાઅતકી નમાઝ ફાસિદ હો જાએગી.

[કિફાયતુલ્મુફતી જિ.૩, સ.૪૧૨]

શિયા હાફિઝ લુક્મા દે સકતા હે યા નહીં ?

સવાલ :- અગર તરાવીહમેં હાફિઝ ગલ્તિયાં કરતા હે ઔર સામેઅ ભી ચોક જાતા હે ઔર શિયા હાફિઝ મૌજૂદ હે. અગર વહ નિય્યત કરકે ઈક્તિદામેં આ કર બતલાએ તો ઈમામ અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહી અલય્હિકે નઝદીક જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :- અગર શિયા ઐસા હે કે ન તબર્રાગો હે ઔર ન મુન્કિરે સુહબતે હઝરત સિદ્દીક રદિયલ્લાહુ અન્હુ ઔર ન કાઈલે કઝફે હઝરત સિદ્દીકા રદિયલ્લાહુ અન્હા તો ઈસ સૂરતમેં લુક્મા દેના જાઈઝ હે ઔર ઉસ્કે બતલાનેસે લુક્મા લેનેવાલેકી નમાઝ ઔર ઉસ્કે મુક્તદિયોંકી નમાઝ સહીહ હે.

અગર વહ શિયા ગાલી હે જિસ્મેં ઉમૂરે મઝકૂરા મૌજૂદ હોં યા'ની તબર્રાઈ હો ઔર મુન્કિરે સુહબતે ખલીફએ અવ્વલ રદિયલ્લાહુ અન્હુ હો ઔર હઝરત સિદ્દીકા રદિયલ્લાહુ અન્હાકે ઈફકકા કાઈલ હો તો ચૂંકે ઐસા શિયા મુર્તદ કાફિર હે ઈસ લિએ ઉસ્કે બતલાનેસે ઔર ઈમામકે લુક્મા લેનેસે ઈમામકી નમાઝ ઔર ઉસ્કે મુક્તદિયોંકી નમાઝ બાતિલ હો જાએગી.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૪૯,

બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર ફસ્લુન ફીલ્મુહર્રમાત [જિ.૧, સ.૩૯૮]

રૂકૂઅકા ઈન્તિઝાર કરના

જમાઅત હો રહી હે ઔર એક શખ્સ બેઠા રહતા હે જબ ઈમામ રૂકૂઅમેં જાતા હે તો ફૌરન્ યહ ભી નિય્યત બાંધકર ઈમામકે રૂકૂઅમેં શરીક હો જાતા હે યહ ફે'લ મકરૂહ હે ઔર તશબ્બુહ બિલ્મુનાફિકીન (મુનાફિકોંકે ફે'લ જૈસા) હે.

[ફતાવા મહમૂદિયા જિ.૨, સ.૩૫૪]

ચોથા બાબ

તર્વીહા

તર્વીહા ક્યૂં હોતા હે ?

તરાવીહમેં હર ચાર રકઅતકે બા'દ થોળી દેર બેઠનેકો 'તર્વીહા' કહતે હેં. તરાવીહ તર્વીહાકી જમા' હે. ઈસ્કે અસલ મા'ને ઈસ્તિરાહત (રાહત હાસિલ કરને)કે હેં જો રાહતસે માખૂઝ હે. ચૂંકે બીસ રકઅતોંમેં પાંચ તર્વીહે હોતે હેં ઈસ લિએ ઈસ નમાઝકો તરાવીહ કહા જાતા હે ઔર ઈસ્કી વજહે તસ્મિયા યહ બયાન કી જાતી હે કે નમાઝ પળ્હના શરીઅતકી નઝરમેં રાહત હે. આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા ઈર્શાદ હે, 'કુર્રતુ અય્ની ફિસ્સલાત' યા'ની મેરી આંખોંકી ઠંડક નમાઝમેં હે ઔર એક દૂસરી હદીષમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા ઈર્શાદ હે, "રોઝેદારકે લિએ દો ફરહતેં(ખુશિયા) હેં એક ઈફતારકે વક્ત ઔર દૂસરી ખૂશી ઉસ વક્ત જબ અપને રબસે મુલાકાત કરતા હે." બઝાહિર મુલાકાતસે મુરાદ તરાવીહ હે.

એક હદીષમેં આપકા ઈર્શાદ હે :– 'અરિહ્ના બિસ્સલાતિ યા બિલાલ' યા'ની "એ બિલાલ નમાઝકી તકબીર કહકર હમકો આરામ પહુંચાઓ." બહરહાલ ઈસ કિસ્મકી અહાદીષકી બિના

પર યહ કહા જા સકતા હે કે ચાર રકઅતકા નામ તર્વીહા ઈસ લિએ હે કે ઉસસે રાહત ઔર રૂહાની સુકૂન હાસિલ હોતા હે.

તર્વીહોંકે દરમિયાનમેં એક તર્વીહાકી મિક્દાર બેઠના મુસ્તહબ હે ઔર અગર હાફિઝ સમઝે કે પાંચવેં તર્વીહે ઔર વિત્રકે દરમિયાનમેં બેઠના મુક્તદિયોંકો ભારી હોગા તો ન બેઠે. પાંચવેં તર્વીહેમેં ઈખ્તિયાર હે.

[અશ્રફુલ્ઈઝાહ, શર્હે નુરૂલ્ઈઝાહ સ.૧૬૦]

તર્વીહામેં કિતની દેર બેઠના ચાહિએ ?

સવાલ :– મિક્દારે તર્વીહા યા'ની ચાર રકઅતકે બા'દ જો બેઠતે હેં ઉસ્કી ક્યા મિક્દાર હે. ઈસ તર્વીહેસે ક્યા મુરાદ હે આયા વહ ચાર રકઅત જિન્મેં પળ્હા ગયા હે યા જિતની દેરમેં ચાર રકઅત મુખ્તસર નફલ પળ્હી જાએં ?

જવાબ :– 'બઅ્દ કુલ્લિ અરબઅતિન્ બિકદરિહા'સે ઝાહિરન્ મા'લૂમ હોતા હે કે વહ ખાસ રકઅત જિતની દેરમેં પળ્હી ગઈ હેં વહ મુરાદ હે. [ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૪૯૦]

તર્જમએ આલમગીરી હિંદીમેં હે કે અગર નમાઝિયોંકો ગિરાની ઔર જમાઅતકી કમીકા અંદેશા ન હો તો ઉસસે ભી કમ બેઠના દુરૂસ્ત હે, લેકિન મુક્તદિયોંકી જલ્દી ઔર ગિરાનીકે બાઈષ રૂકૂઅ ઔર સુજૂદકી તસ્બીહેં ઔર 'સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ' ઔર 'દુરૂદ શરીફ' છોળના બિલ્કલ દુરૂસ્ત નહીં હે. અલ્બત્તા દુઆકે છોળનેમેં યા'ની 'સુબ્હાન ઝિલ્મુલ્કિ વલ્મલકૂત' વગૈરાકે છોળનેમેં બશર્તેકે મુક્તદિયોંકો જલ્દી હો તો મુઝાઈકા નહીં હે.

[તર્જમએ આલમગીરી હિંદીયા સ.૧૮૫]

તર્વીહેકે બા'દ બુલંદ આવાઝસે દુરૂદ પળ્હના

સવાલ :– તરાવીહકી ચાર રકઅત અદા કરનેકે બા'દ

તર્વીહેમેં બા'ઝ હઝરાત તસ્બીહ આહિસ્તા પળહકર ખ્વાજાએ આલમકે દુરૂદકે બા'દ બુલંદ આવાઝસે મુહમ્મદ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા નારા બુલંદ કરતે હૈં. ઈસ્કી અસલ કિસી કિતાબમેં પાઈ જાતી હે યા નહીં ?

જવાબ :- ઈસ્કી અસલ હય્અતે કઝીઈયા (હકીકત) શરીઅતમેં કુછ નહીં હે. ફુકહાએ રહમતુલ્લાહી અલય્હિમને યહ લિખ્ખા હે કે તરાવીહકે તર્વીહેમેં યા'ની ચાર રકઅતકે બા'દ ઈખ્તિયાર હે કે તસ્બીહ પળ્હે યા રકઆતે નફલ પળ્હે યા કુર્આન શરીફ પળ્હે યા કુછ ન કરે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૪૬ બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૬૧ મબ્હષુત્તરાવીહ]

તર્વીહેકી દુઆકા ષુબૂત હે યા નહી

તરાવીહમેં હર ચાર રકઅતકે બા'દ જો ઝિક્ મશ્હૂર હે વહ કિસી ઔર હદીષમેં નહીં મિલતા. અલ્બત્તા અલ્લામા શામીને કહકાની વગૈરહકે હવાલેસે નકલ કિયા હે કે તર્વીહેકે બા'દ યહ ઝિક્ કિયા જાએ.

سُبْحَانَ ذِی الْمُلْكِ وَ الْمَلَكُوْتِ. سُبْحَانَ ذِی الْعِزَّةِ وَ الْعَظْمَةِ وَ الْهَيْبَةِ
وَ الْقُدْرَةِ وَالْكِبْرِيَاءِ وَ الْجَبَرُوْتِ. سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْحَيِّ الَّذِی لَا يَنَامُ وَلَا
يَمُوْتُ سُبُّوْحٌ قُدُّوْسٌ رَبُّنَا وَ رَبُّ الْمَلٰئِكَةِ وَ الرُّوْحِ. اَللّٰهُمَّ اَجِرْنَا مِنَ
النَّارِ يَا مُجِيْرُ يَا مُجِيْرُ يَا مُجِيْرُ

[શામી જિ.૧, સ.૬૬૧]

હર ચાર રકઅત પર દુઆ માંગના

સવાલ :- તરાવીહમેં હર ચાર રકઅત પર હાફિઝ ઔર મુક્તદિયોંકે મિલકર દુઆ કરનેકા દસ્તૂર હે તો ક્યા યહ સુન્નત

તરીકા હે ? હાફિઝ સાહબ ઝોરસે દુઆ પઢ્હતે હૈં કોઈ કુછ પઢ્હ નહીં સકતા તો ક્યા તર્વીહેમેં સિર્ફ દુઆ હી કર સકતે હૈં ?

જવાબ :– તરાવીહમેં હર તર્વીહેકે બા'દ હાફિઝ ઔર મુક્તદિયોંકા મિલકર દુઆ કરનેકા દસ્તૂર સુન્નતકે મુતાબિક નહીં હે, રસ્મી ઔર રિવાજી હે.

શરીઅતે મુતહર્રાને ઈજાઝત દી હે. ઈજાઝતમેં દખલ બેફાઈદા હે ઔર દૂસરે અઝકાર મષલન્ તિલાવત, તસ્બીહ, નફલ વગૈરાસે રોકનેકે મુતરાદિફ (તરહ) હે. લિહાઝા તરીકએ મઝકૂરા કાબિલે તર્ક (છોળ દેનેકે લાઈક) હે જિસ્કા જી ચાહે પઢ્હે, મગર ઈસ તરહ કે દૂસરોંકા હરજ ન હો ઔર ન મના કિયા જાએ. ઈખ્તિયાર હે ચુપ બેઠા રહે યા કલિમા પઢ્હે યા તિલાવત કરે યા દૂરૂદ શરીફ પઢ્હે યા નફલ નમાઝ પઢ્હે, મગર જમાઅતસે મકરૂહ હે યા યહ તસ્બીહ પઢ્હે. 'સુબ્હાન ઝિલ્મુલ્કિ...'

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૨૫૨,
બહવાલએ શામી મઅ દુર્રે મુખ્તાર જિ.૧, સ.૬૬૧]

હર તર્વીહેમેં હાથ ઉઠાકર દુઆ માંગના

સવાલ :– તરાવીહકે હર તર્વીહેમેં તસ્બીહો તહલીલકે બા'દ ઈમામો મુક્તદિયોંકા હાથ ઉઠાકર દુઆ માંગના યા સિર્ફ મુક્તદિયોંકા હાથ ઉઠાકર દુઆ માંગના જાઈઝ હે યા નહીં ? નીઝ અગર હાફિઝ તર્વીહેમેં દુઆ ઈસ ખ્યાલસે માંગતા હો કે ઉસ્કા ષબૂત નહીં ઔર ઉસસે મુક્તદિયોંકા ફરમાઈશ કરના કે દુઆ ઝરૂર માંગે. ઈસ્મેં કોઈ મુઝાઈકા હે યા નહીં ? હાફિઝ અગર મુક્તદિયોંકા કહા પૂરા નહીં કરતા તો મુક્તદી નારાઝ હોતે હૈં તો ઉસ સૂરતમેં હાફિઝ સાહબકો ક્યા કરના ચાહિએ ?

જવાબ :– તરાવીહકે હર એક તર્વીહેમેં તસ્બીહો તહલીલ

(તીસરા કલીમા, પહેલા કલીમા) વગૈરા ઔર દુઆએ માષૂરાકા પળ્હના મન્કૂલ હે ઔર હાથ ઉઠાકર દુઆ માંગના સિર્ફ બીસ રકઅતકે ખત્મ પર મા'મૂલ હે. પસ ઐસા હી કરના ચાહિએ. હાફિઝ સાહબકો ઈસ સૂરતમેં મુક્તદિયોંકા કહના માનના ઝરૂરી નહીં હે ઔર ન મુક્તદિયોંકો અપને ઈમામકો ઐસા હુક્મ કરના ચાહિએ, ક્યૂંકે ઈમામ મત્બૂઅ હોતા હે ન કે તાબે' જૈસાકે મિશ્કાતકી હદીષકા મફહૂમ હે. ઈમામ ઈસ લિએ હોતા હે કે ઉસ્કી ઈક્તિદા કી જાએ. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૧, સ.૨૭૯, બહવાલએ મિશ્કાત, ફસ્લે અવ્વલ સ.૧૦૧]

ફતાવા રહીમિયામેં હે કે ઈમામ ઔર કૌમકા ઈજ્તિમાઈ દુઆ કરનેકો ઝરૂરી સમઝના ઔર દુઆ ન કરનેવાલોં પર એ'તિરાઝ કરના દુરૂસ્ત નહીં. હાં, ઈન્ફિરાદન્ દુઆ કરે તો મના નહીં હે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૪૮]

તર્વીહેમેં વઅઝ કહના

સવાલ :– આમ તૌરસે મસાજિદમેં તરાવીહમેં હર ચાર રકઅતકે બા'દ તસ્બીહ પળ્હી જાતી હે મગર એક મસ્જિદમેં ઉસ્કે બર ખિલાફ ઉસ થોળે વક્તમેં વઅઝ કહા જાતા હે ક્યા યહ દોનોં ઉમુર જાઈઝ હે યા નહીં?

જવાબ :– હર ચાર રકઅતકે બા'દ મશ્રૂઅ ઔર મુસ્તહબ હે કે તસ્બીહો તહલીલ ઔર દુરૂદ શરીફ વગૈરા પળ્હેં, અગર ઝરૂરી વઅઝ કભી હો જાએ જિસ્કી ઝરૂરત હો તો કુછ મુઝાઈકા નહીં, મગર ઈસ્કા ઈલ્તિઝામ (ઝરૂરી સમઝના) કે હર તર્વીહેમેં વઅઝ ઝરૂર કહા જાએ યહ અચ્છા નહીં હે, જૈસા કે દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે ચુપ બેઠા રહે યા કલિમા પળ્હે યા તિલાવત કરે યા દુરૂદ શરીફ પળ્હે યા નફલ નમાઝ તન્હા પળ્હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૪,
બહષે સલાતુત્તરાવીહ જિ.૧, સ.૬૬૧ બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર]

તર્વીહોંમે યહ કલિમાત પળ્હના કૈસા હે ?

સવાલ :– હમારે યહાં તરાવીહ શુરૂઅ કરનેસે કબ્લ એક શખ્સ બુલંદ આવાઝસે યહ કલિમાત પળ્હતા હે :–

'સલાતુત્તરાવીહ સુન્નતુન્, રહિમકુમુલ્લાહુ, લા ઈલાહ ઈલ્લલ્લાહુ વલ્લાહુ અકબર વ લિલ્લાહિલ્હમ્દુ'.

ઉસ્કે બા'દ તરાવીહ શુરૂઅ હોતી હે. દો રકઅતકે બા'દ યહ તસ્બીહ પળ્હતા હે :–

يَا كَرِيْمَ الْمَعْرُوْفِ يَا قَدِيْمَ الْاِحْسَانِ

اَحْسِنْ اِلَيْنَا رَبَّنَا بِاِحْسَانِكَ الْقَدِيْمِ يَا اَللّٰهُ يَا اَللّٰهُ يَا اَللّٰهُ فَضْلٌ مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةٌ وَ مَغْفِرَةٌ وَ رَحْمَةٌ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اللّٰهُ اَكْبَرُ اللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ

ચાર રકઅતકે બા'દ

اَلْبَدْرُ مُحَمَّدُ نِ الْمُصْطَفٰى صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اللّٰهُ اَكْبَرُ اللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْد

પળ્હનેકે બા'દ 'યા કરીમલ્મઅ્રૂફ' આખિર તક પળ્હતા હે ઔર દૂસરે તર્વીહેમેં

خَلِيْفَةُ رَسُوْلِ اللّٰهِ بِالتَّحْقِيْقِ اَمِيْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ سَيِّدُنَا اَبُوْبَكْرُ الصِّدِّيْقُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الخ

પળ્હતા હે ઔર ફિર તીસરી તર્વીહેમેં

مُزَيِّنُ الْمَسْجِدِ وَالْمِنْبَرِ وَالْمِحْرَابِ اَمِيْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ سَيِّدُنَا عُمَرُبْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ

પઢતા હે ઔર ચોથે તર્વીહેમેં

جَامِعُ الْقُرْآنِ كَامِلُ الْحَيَاءِ وَالْإِيْمَانِ اَمِيْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ سَيِّدُنَا عُثْمَانُ بْنُ

عَفَّانَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الخ

ઔર પાંચવેં તર્વીહેમેં

اَسَدُ اللّٰهِ الْغَالِبُ مَظْهَرُ الْعَجَائِبِ وَالْغَرَائِبِ اِمَامُ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ

اَمِيْرُ الْمُؤْمِنِيْنَ سَيِّدُنَا عَلِيُّ بْنُ اَبِيْ طَالِبٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الخ

પઢતા હે ઔર سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسُ الخ ભી એક આદમી પઢતા હે ઔર યહ તમામ અવ્રાદ બુલંદ આવાઝસે પઢે જાતે હેં જિસ્કી વજહસે દૂસરે લોગ તસ્બીહ વગૈરા કુછ નહીં પઢ સકતે ઔર વિત્રસે પહલે

اَلْوِتْرُ وَاجِبٌ رَحِمَكُمُ اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ الخ

પઢતા હે. ક્યા ઈન તમામ કલિમાતકા પઢના હદીષસે ષાબિત હે ઔર ઉન્કે પઢનેકા ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :– યહ સબ બાતેં સુન્નતકે મુતાબિક નહીં હેં, મહઝ રસ્મી ઔર રિવાજી હેં, લિહાઝા કાબિલે તર્ક હેં. દો રકઅત પર તર્વીહા નહીં હે. અલ્બત્તા ચાર રકઅતકે બા'દ તર્વીહા હે ઔર ઈસ કદર બેઠનેકા હુક્મ હે કે નમાઝિયોં પર બાર ન ગુઝરે ઔર ઉસ્મેં ઈજ્તિમાઈ દુઆ ઔર ઝિક્ર નહીં હે, લોગ ઈન્ફિરાદી તૌર પર જો ચાહેં પઢેં. ચાહે તિલાવત કરેં યા નફલ પઢેં યા ઝિક્રો અઝકારમેં મશ્ગૂલ રહેં યા દુરૂદ શરીફ પઢતે રહેં યા ખામોશ બેઠે રહેં સબ જાઈઝ હે. એક ચીઝકા સબકો પાબંદ બના દેના શરીઅતકી દી હૂઈ આઝાદી પર પાબંદી લગાના હે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૯૧]

તર્વીહેમેં તસ્બીહ આહિસ્તા પળ્હે યા ઝોરસે ?

સવાલ :- તરાવીહકી હર ચાર રકઅતકે બા'દ જો તસ્બીહ પળ્હી જાતી હે યા'ની 'સુબ્હાનઝિલ્મુલ્કિ' ઈસ્કો ઈમામ ઔર મુક્તદી ઝોરસે પળ્હેં યા આહિસ્તા યા ઈમામ ઔર મુક્તદિયોંકે હુક્મમેં કુછ ફર્ક હે ?

જવાબ :- તસ્બીહે મઝકૂર આહિસ્તા પળ્હના બેહતર હે. ઝોરસે ન પળ્હના ચાહિએ. ઈમામ ભી આહિસ્તા પળ્હે ઔર મુક્તદી ભી આહિસ્તા પળ્હેં જૈસા કે મિશ્કાતકી હદીષમેં હે :-

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِرْبَعُوْا عَلٰى اَنْفُسِكُمْ فَاِنَّكُمْ لَاتَدْعُوْنَ اَصَمَّ وَلَا غَائِبًا

[અલ્હદીષ]

લોગોં અપને ઉપર નર્મીસે કામ લો (દુઆ ઝોરસે ન માંગો) ઈસ લિએ કે તુમ કિસી બહરે યા ગૈર મૌજૂદકો નહીં પુકાર રહે હો.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૩, બહવાલએ મિશ્કાત શરીફ સ.૨૦૧, બાબ પવાબુત્તસ્બીહ ફસ્લે અવ્વલ]

પાંચવાં બાબ

તરાવીહ કબસે શુરૂઅ હોતી હે ઔર કબ તક રહતી હે ઔર કયા વક્ત હે ?

જિસ રાત રમઝાનકા ચાંદ દેખા જાએ ઉસી રાતસે તરાવીહ શુરૂઅ કી જાએ ઔર ઈદકા ચાંદ નઝર આ જાએ તો છોળ દી જાએ.

પૂરે માહ તરાવીહ પળ્હના સુન્નત હે, અગર્ચે તરાવીહમેં કુર્આન શરીફ મહીનેસે પહલે હી ખત્મ કર દિયા હો. મષલન્ પંદરહ બીસ દિન વગૈરામેં પૂરા કુર્આન પળ્હા દિયા જાએ તો બકિય્યા દિનોંમેં ભી તરાવીહકા પળ્હના સુન્નતે મુઅક્કદા હે.

બા'ઝ લોગોંકો ખ્યાલ હોતા હે કે જલ્દીસે કિસી મસ્જિદમેં

આઠ દસ દિનમેં કુર્આન શરીફ સુન લેં ફિર છુટ્ટી. ઈસ લિએ યહ ઝહનમેં રખના ચાહિએ કે યહ દો સુન્નતેં અલગ અલગ હેં. તમામ કલામુલ્લાહકા તરાવીહમેં પઢના સુનના એક મુસ્તકિલ સુન્નત હે ઔર પૂરે રમઝાન શરીફકી તરાવીહ મુસ્તકિલ એક અલગ સુન્નત હે. પસ ઈસ સૂરતમેં એક સુન્નત પર અમલ હુવા ઔર દૂસરી સુન્નત રહ ગઈ. અલ્બત્તા જિન લોગોંકો રમઝાનુલ્મુબારકમેં સફર વગૈરા યા કિસી વજહસે એક જગહ તરાવીહ પઢના મુશ્કિલ હો તો ઉન્કે લિએ મુનાસિબ હે કે અવ્વલ કુર્આન શરીફ ચંદ રોઝમેં જહાં પર ખત્મ હોતા હો વહાં સુન લેં, તાકે કુર્આન શરીફ નાકિસ ન રહે, ફિર જહાં વક્ત મિલે ઔર મૌકા હો વહાં તરાવીહ પઢ લી જાએ. કુર્આન શરીફ ઈસ સૂરતમેં નાકિસ નહીં હોગા ઔર અપને કામમેં ભી હરજ ન હોગા.

તરાવીહકા વક્ત ઈશાકી નમાઝકે બા'દ શુરૂઅ હોતા હે ઔર સુબ્હ સાદિક તક રહતા હે. અગર નમાઝે ઈશાસે પહલે તરાવીહ પઢ લી જાએ તો ઉસ્કા શુમાર તરાવીહમેં ન હોગા.

[મઝાહિરે હક જદીદ તર્તીબ ૧૪, વ ફઝાઈલે રમઝાન મૌલાના ઝકરિય્યા રહમતુલ્લાહિ અલય્હિ સ.૬]

તરાવીહમેં એક ખત્મસે મુરાદ કૌનસી સુન્નત હે ?

સવાલ :- રમઝાનમેં તરાવીહમેં એક ખત્મ કરના ફુકહાઅને સુન્નત લિખ્ખા હે ઈસસે કૌનસી સુન્નત મુરાદ હે, મુઅક્કદા યા ગૈરમુઅક્કદા ?

જવાબ :- સહીહ મઝહબ ઔર કોલે અસહ્હ (ઝયાદા સહી કોલ) યહ હે કે તરાવીહમેં એક કુર્આન ખત્મ કરના સુન્નતે મુઅક્કદા હે. કૌમકી કાહિલીકી વજહસે ઈસે તર્ક ન કિયા (છોળા ન) જાએ ઔર દો ખત્મ કરનેમેં ફઝીલત હે ઔર તીન ખત્મ કરના

અફઝલ હે ઔર જહાં ફુકહાઅને એક ખત્મકો સુન્નત લિખ્ખા હે ઉસ્સે ઝાહિરન્ સુન્નતે મુઅક્કદા મુરાદ હે. બા'ઝ ફુકહાઅ લિખતે હૈં કે કિસી જગહકે લોગ ઈતને સુસ્ત ઔર બદિલ ઔર બદશોક હોં કે પૂરા કુર્આન શરીફ સુનનેકી તાબ ન રખતે હોં તો ઈતના પઢે કે મસ્જિદેં જમાઅતસે ખાલી ન પળ જાએં.

ઐસી અબ્તર (બૂરી) હાલત ન હો તો એક ખત્મસે કમ ન કરે ક્યૂંકે યહી સુન્નત હે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૪૦૬ બહવાલએ બહરૂર્રાઈક જિ.૧, સ.૬૧]

મહીનેમેં એક ખત્મે કુર્આન સુન્નત હે

મહીનેમેં એક મર્તબા કુર્આન મજીદકા ખત્મ તર્તીબવાર તરાવીહમેં પઢના સુન્નતે મુઅક્કદા હે મગર લોગોંકી કાહિલી યા સુસ્તીકી વજહસે ઈસ્કો તર્ક ન કરના ચાહિએ, લેકિન અગર યહ અંદેશા હો કે પૂરા કુર્આન પઢા જાએગા તો લોગ નમાઝમેં નહીં આએંગે ઔર જમાઅત તૂટ જાએગી યા ઉન્કો બહુત હી નાગવાર હોગા તો બેહતર હે જિસ કદર લોગોંકો ગિરાં ન ગુઝરે ઉસી કદર પઢા જાએ ઔર બાકી 'અલમ્તર કય્ફ'સે આખિર તકકી દસ રકઅત પઢ દી જાએં. [મઝાહિરે હક જદીદ તર્તીબ ૧૪]

આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમસે બીસ રકઅતકા ષુબૂત

સવાલ :– આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને રમઝાનમેં કિતની રકઆતે તરાવીહ પઢી હૈં?

જવાબ :– બીસ તરાવીહ પર ઈજ્માઅ હે ઔર અહાદીષસે ષાબિત હે, પસ બીસ રકઅત તરાવીહ પઢની ચાહિએ. આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ભી બીસ રકઅત પઢી હૈં.

મુસન્નફે ઈબ્ને અબી શય્બા, તબ્રાની ઔર બયહકીમેં યહ હદીષ મૌજૂદ હે :–

عَنْ اِبْنِ عَبَّاسٍ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ اَنَّ النَّبِیَّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یُصَلِّی فِیْ رَمَضَانَ عِشْرِیْنَ رَکْعَةً سِوَی الْوِتْرِ

હઝરત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુ ફરમાતે હેં કે, "નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ રમઝાનમેં બીસ રકઅતેં વિત્રકે અલાવા પઢા કરતે થે."

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૭૨, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૬૦ બહષુત્તરાવીહ]

તરાવીહ આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમસે ષાબિત હે ?

સવાલ :– તરાવીહકા પઢના રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમસે ષાબિત હે યા નહીં ?

જવાબ :– તરાવીહ આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને તીન રાત પઢી હેં, ફિર સહાબએ કિરામ રદિયલ્લાહુ અન્હુમને આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકે બા'દ ઈસ પર મુવાઝબત (પાબંદી) ફરમાઈ હે. લિહાઝા તરાવીહ બાજમાઅત હો ગઈ. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૩, બહવાલએ અબૂ દાઉદો રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૫૯ બહષે સલાતુત્તરાવીહ]

તરાવીહ બીસ રકઅત ભી સુન્નત હૈ

બીસ રકઅતકે સુન્નતે મુઅક્કદા હોને પર ઈજ્માઅ હો ચુકા હે ઔર ઈજ્માઅકી મુખાલફત નાજાઈઝ ઔર યહ ઈજ્માઅ અલામત હે ઉન અહાદીષકે મન્સૂખ હોનેકા ઓર અગર ઈજ્માઅમેં શુબા હે કે બા'ઝ ઉલમાઅને સિર્ફ આઠકો સુન્નતે

મુઅક્કદા લિખ્ખા હે તો જવાબ યહ હે કે ઈજ્માઅ ઈસ કોલસે પહલે મુન્અકિદ (હો ચુકા) હે, બસ ઈસ્કે મુકાબલેમે શાઝ (ઈક્કા દુક્કા) કોલ કાબિલે એ'તિબાર નહીં હોગા. જબ તાકીદ ષાબિત હો ગયા તો ઉસ્કે તર્ક કરનેસે મસ્તિહે ઈતાબ (સઝાકા હકદાર) હોગા.

એક શખ્સ દેહલીકે નએ મુજતહિદીનસે આઠ તરાવીહ સુનકર મૌલાના શેખ મુહમ્મદ સાહબ રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકે પાસ આએ થે ઔર ઉન્હેં તરદ્દુદ થા કે આઠ હેં યા બીસ. નએ મુજતહિદીન અપનેકો આમિલ બિલ્હદીષ (હદીષ પર અમલ કરનેવાલે) કહતે હેં. ક્યૂં સાહબ હદીષમેં ભી બીસ આઈ હેં ઉન પર ક્યૂં અમલ ન કિયા કે ઉન્કે ઝિમ્નમેં (ઉન પર અમલ કરને કી વજહસે) આઠ પર ભી અમલ હો જાતા. બાત ક્યા હે કે નફસકો સહૂલત તો આઠ હી મેં હે. બીસ ક્યૂં કર પળ્હેં. અસલ યહ હે કે જો ઉન્કે જીમેં આતા હે કરતે હેં ઔર શાઝ ઔર ઝઈફ હદીષકો ભી અપના લેતે હેં.

ઈસી તરહ ઉન્હોંને ભી તરાવીહકી તમામ અહાદીષમેં સિર્ફ આઠવાલી હદીષ પસંદ કી હાલાંકે બારા ભી આઈ હેં ઔર વિત્રકી તમામ અહાદીષમેંસે એક રકઅતવાલી હદીષ પસંદ કી, હાલાંકે તીન રકઅતેં ભી આઈ હેં, પાંચ ભી આઈ હેં, સાત ભી આઈ હેં. ખૈર વહ તો બેચારે ઉન્કે બહકાનેસે તરદ્દુદમેં પળ ગએ થે તો મૌલાનાસે પૂછા. મૌલાનાને ફરમાયા કે, "ભઈ સુનો! મહકમએ માલસે ઈત્તિલાઅ આએ કે માલ ગુઝારી દાખિલ કરો ઔર તુમ્હેં મા'લૂમ નહીં કે કિતની હે. તુમને એક નંબરદારસે પૂછા કે મેરે ઝિમ્મે કિતની માલ ગુઝારી હે, ઉસ્ને કહા અઠારા રૂપિએ. ફિર તુમને દૂસરે નંબરદારસે પૂછા ઉસ્ને કહા બીસ રૂપિએ તો અબ

બતાઓ તુમ્હેં કચહરી કિતની રકમ લે કર જાના ચાહિએ ?" ઉન્હોંને કહા "સાહબ ! બીસ રૂપિએ લે કર જાના ચાહિએ, અગર ઈતની હૂઈ તો કિસીસે માંગના ન પળેગી ઔર અગર કમ હૂઈ તો રકમ બચ જાવેગી ઔર અગર મેં કમ લે કર ગયા ઔર વહાં ઝિયાદા હૂઈ તો કિસસે માંગતા ફિરૂંગા." મૌલાનાને ફરમાયા "બસ ખૂબ સમઝ લો કે અગર વહાં બીસ રકઅતેં તલબ કી ગઈ ઔર હેં તુમ્હારે પાસ આઠ તો કહાંસે લા કર દોગે ઔર અગર બીસ હેં ઔર તલબ કમ કી હેં તો બચ રહેગી ઔર તુમ્હારે કામ આએંગી." કહને લગે "ઠીક હે સમઝમેં આ ગયા.અબ મેં હમેશા બીસ રકઅતેં પળ્હા કરૂંગા, બસ બિલ્કુલ તસલ્લી હો ગઈ."

સુબ્હાનલ્લાહ ક્યા તર્ઝ હે સમઝાનેકા ! હકીકતમેં યહ લોગ હુકમાએ ઉમ્મત હોતે હેં.

(બા) ઈસ વક્ત ઈસ્કે ઈષ્બાત(તરાવીહકે ષાબિત કરનેસે)સે હમકો બહષ નહીં, અમલકે લિએ હમકો ઈતના કાફી હે કે હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકે ઝમાનેમેં બીસ રકઅત તરાવીહ ઔર તીન વિત્ર જમાઅતકે સાથ પળ્હે જાતે થેં. યહ રિવાયત મુઅત્તા માલિકમેં ગો મુન્કતેઅ (અધૂરી સનદવાલી) હે મગર અમલન્ મતવાતિર હે ઉમ્મતકે અમલને ઉસ્કો મતવાતિર કર દિયા હે. બસ અમલકે લિએ ઈતના કાફી હે. દેખિએ અગર કોઈ પંસારીકે પાસ દવા લેનેકે લિએ જાએ તો ઉસસે યહ નહીં પૂછતા કે દવા કહાંસે આઈ ઔર ઉસ્કા ક્યા ષુબૂત હે કે યહ વહી દવા હે જો મેં લેના ચાહતા હૂં, બલ્કે અગર ઉસ્મેં શુબા હોતા હે તો એક દો જાનનેવાલોંકો દિખલાકર ઈત્મીનાન કર લિયા જાતા હે અબ અગર કોઈ પંસારીસે યહ કહે કે મેરા ઈત્મીનાન તો ઉસ વક્ત હોગા જબ તુમ બાએઅ(બેચનેવાલે)કી દસ્તખત દિખલા દોગે કે તુમને

ઉસસે યહ દવા ખરીદી હે તો લોગ યહ કહેંગે કે ઉસ્કો દવાકી ઝરૂરત હી નહીં, લેતે હો તો લો નહીં લેતે તો મત લો. ઈસી તરહ મુહક્કીને સલ્ફકા તર્ઝ યહ હે કે વહ મુદઈકે લિએ મગ્ઝઝની (મગજમારી) નહીં કરતે થે બસ મસ્અલા બતલા દિયા ઓર અગર કિસીને ઉસ્મેં હુજ્જતેં નિકાલીં તો સાફ કહ દિયા કે કિસી દૂસરેસે તહકીક કર લો જિસ પર તુમકો એ'તિમાદ હો. હમેં બહષકી ફુર્સત નહીં.

ઈસ જવાબકા હાસિલ વહી કત્એ નઝઅ (ઝગળેસે દૂર રહના) હે કે ફુઝૂલ બહષકો યહ હઝરાત પસંદ ન કરતે થે. ભલા અગર અવામકો બતલા દિયા જાએ કે હદીષમેં યહ હે તો ઉન્કો તરીકે ઈસ્તિન્બાતકા ઈલ્મ કિસ તરહ હોગા ? ઈસમેં ફિર વહ ફુકહાઅકે મોહતાજ હોંગે તો પહલે હી ફુકહાઅકે બયાનમેં એ'તિમાદ ક્યૂં નહીં કરતે ?

અલ્ગર્ઝ અમલકે લિએ તો તરાવીહકા ઈતના ષુબૂત કાફી હે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને કૌલન્ ઈસ્કો મસ્નૂન ફરમાયા હે ઓર હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકે ઝમાનેમેં સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અમલન્ તરાવીહકી બીસ રકઅતેં પળ્હતે થે. અવામકે લિએ ઈતના કાફી હે ઉસસે ઝિયાદા તહકીક ઉલમાઅકા મન્સબ હે. [અશ્રફુલ્જવાબ હિસ્સા દૌમ સ.૧૪૫]

તરાવીહ બાજમાઅત સુન્નત હે યા નહી ?

સવાલ :– ક્યા તરાવીહ બાજમાઅત મસ્જિદમેં પળ્હના ઝરૂરી હે ? ઘરમેં પળ્હ સકતે હેં યા નહીં ?

જવાબ :– તરાવીહ મસ્જિદમેં બાજમાઅત પળ્હના સુન્નત હે મગર સુન્નતે કિફાયા હે યા'ની મસ્જિદમેં અગર તરાવીહ ન હૂઈ તો મુહલ્લાવાલેં ગુનહગાર હોંગે ઓર તારિકીને સુન્નત (સુન્નતકે છોળનેવાલે) ભી. અગર બા'ઝોંને જમાઅત મસ્જિદમેં

અદા કી ઔર બા'ઝોંને ઘરમેં અદા કી તો તર્કે સુન્નત (સુન્નતકે છોળને)કા ગુનાહ ન હોગા, મગર જમાઅત ઔર મસ્જિદકી ફઝીલતસે મહરૂમ રહેંગે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૫૩, બહવાલએ સગીરી સ.૨૦૫]

તરાવીહ બિલા ઉઝરે શરઈ છોળના કૈસા હે ?

સવાલ :– તરાવીહકો બિલા ઉઝર કસદન્ (કિસી ઉઝરકે બગૈર) છોળના ઔર યહ કહના કે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ખૂદ છોળી હેં ઈસ લિએ હમ ભી છોળતે હેં યહ જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :– તરાવીહ સુન્નતે મુઅક્કદા હેં બિલા ઉઝર ઈન્કો છોળનેવાલા આસી ઔર ગુનહગાર હે. ખુલફાએ રાશિદીન, તમામ સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ ઔર સલ્ફે સાલિહીન (રહમતુલ્લાહિ અલય્હિ)સે ઈસકી પાબંદી ષાબિત હે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ખૂદ ફરમાયા હે કે, "મુઝે ખ્યાલ હે કે કહીં ફર્ઝ ન હો જાએં." યહી એક ચીઝ હે જિસ્કી વજહસે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને મુવાઝબત (પાબંદી) નહીં ફરમાઈ. હકીકતમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા યહ ફરમાના હી ખૂદ ઉન્કે ઈહતિમામકી ખુલી દલીલ હે. કિસી શખ્સકા યહ ઉઝર કરના કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને તરાવીહ તર્ક કી હેં, મેં ભી છોળતા હૂં કત્અન્ નાકાબિલે કબૂલ ઔર નાવાકિફિયત પર મબ્ની હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૮૧,
ખુલાસએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૫૯ મબ્હષુત્તરાવીહ]

તરાવીહકે છોળનેવાલેકા હુકમ

સવાલ :– જો લોગ તરાવીહ નહીં પળ્હતે ઉન્કા ક્યા

હુક્મ હે ?

જવાબ :– તરાવીહ ઈમામ અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકે નઝદીક સુન્નતે મુઅક્કદા હૈં ઔર જમાઅત ભી તરાવીહમેં સુન્નત હે. ઈસ્કે છોળનેવાલે આસી (ખતાકાર) ઔર ગુનહગાર હૈં. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૫, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૬૦ મબ્હષુત્તરાવીહ]

તરાવીહ રોઝેકે તાબે' નહી હે

સવાલ :૯ ઝેદ કહતા હે કે જો લોગ ઉઝરે શરઈકી વજહસે રોઝા નહીં રખતે વહ નમાઝે તરાવીહ ઝરૂર પળ્હેં ઉન્કો ષવાબ ઝરૂર હોગા. બકર કહતા હે મા'ઝૂર શખ્સ જો રોઝા ન રખ્ખે વહ તરાવીહ ભી ન પળ્હે, બલ્કે જો શખ્સ રોઝા ન રખ્ખે ઉસ્કા તરાવીહ પળ્હના ઉલ્ટા અઝાબ હે. ઈન દોનોંમેંસે કિસ્કા કોલ સહીહ હે ?

જવાબ :– ઝેદકા કોલ સહીહ હે. બકર ગલત કહતા હે તરાવીહકે લિએ રોઝા શર્ત નહીં હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૭૨, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૫૯ બાબુન્નવાફિલ મબ્હષુન ફીત્તરાવીહ]

નમાઝે તરાવીહ રોઝેકે તાબે' નહીં હે. જો લોગ કિસી વજહસે રોઝા ન રખ સકેં ઉન્કો ભી તરાવીહ પળ્હના સુન્નત હે, અગર નહીં પળ્હેંગે તો તર્કે સુન્નતકે ગુનહગાર હોંગે.

[મઝાહિરે હક જદીદ તર્તીબ]

તરાવીહ પળ્હે ઔર દિનમેં રોઝા ન રખ્ખે તો ઉસ્કા ક્યા હુક્મ હે ?

સવાલ :– જિસ રોઝ તરાવીહ પળ્હે મગર સુબ્હકો રોઝા ન રખ્ખે તો ઉસ્કે લિએ શરઈ હુક્મ ક્યા હે ?

જવાબ :– અગર કોઈ ઉઝર હે મષલન્ મર્ઝ (બીમારી)

યા સફર હે તો રોઝા ન રખ્ખે. મુબાહ ઔર દુરૂસ્ત હે કુછ ગુનાહ નહીં હે ઔર બેઉઝર રમઝાનકા રોઝા ન રખના ગુનાહે કબીરા હે જિસ્કા બદલા તમામ ઉમ્રકે રોઝોંસે ભી નહીં હો સકતા.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૮૬,
બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૬૧, મિશ્કાત સ.૧૭૭]

વઝીફેકી વજહસે જમાઅતે વિત્રકા તર્ક કરના

સવાલ :– એક શખ્સ ઈશાકી સુન્નત ઔર વિત્રકે દરમિયાન એક વઝીફેકા આદી હે. રમઝાનમેં ચૂંકે વિત્ર જમાઅતસે હોતી હેં તો વઝીફા કૈસે પળ્હના ચાહિએ. અગર વઝીફા પળ્હતા હે તો બારા તરાવીહ છૂટ જાતી હેં ઔર આઠ મિલતી હેં ઔર આઠ તરાવીહ પળ્હકર વિત્રકી જમાઅતમેં શરીક હો જાએ યા ક્યા જમાઅતે વિત્રકો છોળ દે યા વઝીફેકો રમઝાનમેં તર્ક કર દે ?

જવાબ :– વઝીફેકી વજહસે જમાઅતે વિત્રકો છોળના નહીં ચાહિએ ઔર તરાવીહમેં બીસ રકઅત પળ્હની ચાહિએ. વઝીફા અગર પળ્હના હો તો વિત્રકે બા'દ યા કિસી ઔર વક્ત પળ્હ લે.

ગર્ઝ યહ હે કે વઝીફેકી વજહસે કિસી વાજિબો સુન્નતકો તર્ક ન કરે બલ્કે વઝીફે હી કો છોળ દે યા દૂસરે વક્ત પળ્હ લે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૮૬, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર સ.૬૬૦]

તરાવીહકે વક્ત નીંદકા ગલ્બા હો તો ક્યા હુક્મ હે ?

સવાલ :– તરાવીહકે વક્ત નીંદકા ગલ્બા ઝિયાદા હો, મૂંહ પર પાની છિળકનેકે બાવજૂદ નીંદ સતાએ તો નમાઝ છોળ કર સોનેકે લિએ ઘર જા સકતા હે યા નહીં ?

જવાબ :– જી હાં, જા સકતા હે. ઈસ્મેં કુછ હરજ નહીં.

નીંદકે ગલ્બેકે વક્ત નમાઝ પઢ્હના મકરૂહ હે ઔર મના હે. નીંદ પૂરી હોનેકે બા'દ બકિય્યા તરાવીહકો વક્તકે અંદર (સુબ્હ સાદિક તક) પઢ્હ લે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૫૫, બહવાલએ સગીરી સ.૨૧૧]

ઔર તર્જમએ આલમગીરી હિંદીયામેં હે કે અગર નીંદકા ગલ્બા હે તો જમાઅતકે સાથ તરાવીહ પઢ્હના મકરૂહ હે, બલ્કે અલાહિદા હો જાએ ઔર ખૂબ હોશિયાર હો જાએ. ઈસ લિએ કે નીંદકે સાથ નમાઝ પઢ્હનેમેં સુસ્તી ઔર ગફલત હોતી હે ઔર કુર્આનમેં ગૌરો ફિક્ર કરના છૂટતા હે.''

[તર્જમએ હિંદીયા ફતાવા આલમગીરી જિ.૧, સ.૧૯૦ કિતાબુસ્સલાત]

મુક્તદી કાઈદામેં સો જાએ તો ક્યા હુક્મ હે ?

કિસી શખ્સને તરાવીહકી નમાઝ ઈમામકે સાથ શુરૂઅ કી, જબ ઈમામ સાહબને કાયદા કિયા તો વહ સો ગયા. ઈસ અર્સામેં ઈમામ સાહબને સલામ ફેર કર દૂસરા દોગાના ભી ન પઢ્હા ઔર તશહહુદકે વાસ્તે કાયદેમેં બેઠે તો ઉસ વક્ત વહ શખ્સ હોશિયાર હુવા, અગર ઉસ્કો યહ મા'લૂમ હો ગયા તો સલામ ફેર દે ઔર દોબારા નિય્યત બાંધકર ઈમામકે સાથ તશહહુમેં શરીક હો જાએ ઔર જિસ વક્ત ઈમામ સલામ ફેરે તો ખળા હો કર દો રકઅત જલ્દ પઢ્હ લે ઔર સલામ ફેર દે ફિર ઈમામકે સાથ તીસરે દોગાનામેં શરીક હો જાએ.

[તર્જુમએ હિંદિયા ફતાવા આલમગીરી જિ.૧, સ.૧૯૦ કિતાબુસ્સલાહ]

તહરીમામેં મુક્તદીકી ગલ્તી

બા'ઝ મુક્તદી ભી ઐસી ગલ્તી કર બેઠતે હેં જિસસે ઉન્કી નમાઝ ફાસિદ હો જાતી હે મષલન્ ઈમામકે તક્બીરે તહરીમા યા'ની અલ્લાહુ અક્બર કહનેસે પહલે મુક્તદી અલ્લાહુ અક્બર

કહ દેતે હૈં યા ઈમામકે લફઝે અલ્લાહ ખત્મ હોનેસે પહલે હી લફઝે અલ્લાહ કહ દેતે હૈં. ઈન દોનોં સૂરતોંમેં નમાઝકા શુરૂઅ કરના સહીહ નહીં હોતા. ઉન મુક્તદિયોંકો ચાહિએ કે વહ ફિરસે દોબારા અલ્લાહુ અકબર કહ કર ઈમામકે પીછે નમાઝકી નિય્યત બાંધે. [મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૭૪, બહવાલએ સગીરી સ.૧૪૩]

અકષર મુક્તદિયોંકો દેખા જાતા હે કે અગર ઈમામ રૂકૂઅમેં ચલા ગયા તો ઉસ્કે સાથ રૂકૂઅમેં શરીક હોનેકે લિએ સીધે ખળે હૂએ બગૈર અલ્લાહુ અકબર કહતે હૂએ રૂકૂઅમેં ચલે જાતે હૈં. ઈસ તૌર પર કે ઉન્કી અલ્લાહુ અકબરકી આવાઝ રૂકૂઅમેં પહુંચકર ખત્મ હોતી હે.

ઈસ તરહ નમાઝમેં શરીક હોના દુરૂસ્ત નહીં. તકબીરે તહરીમાકે ફારિગ હોને તક ખળા હોના ફર્ઝ હે યા'ની સીધે ખળે હો કર અલ્લાહુ અકબરકી આવાઝ ખત્મ હો જાએ ઉસ્કે બા'દ રૂકૂઅકે લિએ ઝુકના ચાહિએ.

અગર તકબીરાતે તહરીમા બહાલતે કયામ ખત્મ ન હોં તો ઉસ્કા નમાઝમેં શુમૂલ (દાખિલ હોના) સહીહ નહીં હુવા.

[કિતાબુલ્મુફતી જિ.૩, સ.૩૯૧]

નમાઝે તરાવીહકી નિય્યત

નમાઝે તરાવીહકા તરીકા વહી હે જો દીગર નમાઝોંકા હે ઔર ઈસ્કી નિય્યત ઈસ તરીકેસે હે કે, "મૈં દો રકઅત નમાઝે તરાવીહ પળ્હનેકી નિય્યત કરતા હૂં જો નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકી સુન્નત હે." કહકર બાંધ લે.

[મઝાહિરે હક જદીદ તર્તીબ ૧૪]

તકબીરે તહરીમાકે વકત હાથ બાંધનેકા તરીકા

સવાલ :– તકબીરે તહરીમાકે વક્ત દોનોં હાથ કાનોં તક

ઉઠાકર બાંધેં યા છોળકર ફિર બાંધેં. સહીહ તરીકા ક્યા હે ?

જવાબ :– તકબીરે તહરીમાકે બા'દ ઔર વિત્રમેં કુનૂતસે પહલે ઈસી તરહ નમાઝે ઈદકી પહલી રકઅતમેં તીસરી તકબીરકે સાથ હાથ ઉઠાકર બાંધ લિએ જાએં. હાથ છોળકર ફિર બાંધના કહીંસે ષાબિત નહીં. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૩, સ.૩૭]

બગૈર ષનાકે કિરાઅત શુરૂઅ કરે તો ક્યા હુક્મ હે ?

સવાલ :– ક્યા ફરમાતે હેં ઉલમાએ દીનો મુફતિયાને શરએ મતીન મસ્અલે ઝેલમેં કે અગર કોઈ હાફિઝ રમઝાનુલ્મુબારકમેં તરાવીહકી નમાઝમેં તકબીરે તહરીમાકે બા'દ ફૌરન્ બગૈર ષના પળ્હે સૂરએ ફાતિહા શુરૂઅ કર દે તો ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :– ષના ન પળ્હનેકી આદત કરના તો મઝમૂમ હરકત હોગી. બાકી ઈસસે નમાઝમેં કોઈ કરાહત નહીં આએગી. ઈસ લિએ કે કિરાઅતે ષના મહઝ મુસ્તહબ હે ઔર તર્કે મુસ્તહબસે અદાઈગિએ સલાતમેં કબાહત નહીં આતી. ફકત વલ્લાહુ અઅલમ [કતબહુલ્અબ્દ નિઝામુદ્દીન, મુફતી દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ ૨૬, ઝિલ્હજ્જ હિ.૧૪૦૬]

તરાવીહમેં એક મર્તબા હી બીસ રકઅતોંકી નિય્યત કરના

સવાલ :– તરાવીહકે બીસ રકઅતોંકે લિએ શુરૂઅ હી મેં એક મર્તબા નિય્યત કાફી હોગી યા હર દો રકઅત પર નિય્યત કરના કાફી હોગા ?

જવાબ :– તરાવીહકે લિએ શુરૂઅમેં બીસ રકઅતકી નિય્યત કાફી હે હર દો રકઅત પર નિય્યત કરના શર્ત નહીં, મગર

બેહતર હે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૫૪]

તરાવીહકી નમાઝ દો દો રકઅત કરકે પઢ્હે ?

સવાલ :– તરાવીહમેં દો દો રકઅત કરકે પઢ્હેં યા ચાર ચાર કરકે ?

જવાબ :– તરાવીહમેં દો દો રકઅત પર સલામ ફેરના બેહતર હે. તરાવીહ અગર્ચે સુન્નતે મુઅક્કદા હે લેકિન ચાર રકઅત એક સલામસે પઢ્હના યહ સુન્નતે મુઅક્કદા નહીં હે. બર ખિલાફ ઝોહરકી ચાર રકઅત સુન્નતકે ઈન્કા એક સલામસે પઢ્હના સુન્નતે મુઅક્કદા હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૮, બહવાલએ રદુલ્મુહતાર મબ્હષુત્તરાવીહ સ.૬૬૦]

ઔર તરાવીહમેં અફઝલ દો દો રકઅત પર સલામ ફેરના હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૮, બહવાલએ રદુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૩૩ બાબુત્તરાવીહ વન્નવાફિલ]

તરાવીહમેં કિરાઅતે મસ્નૂનાકી મિકદાર

સવાલ :– યકુમ (પહલે) રમઝાનકો હાફિઝ મેહરાબ સુનાનેકે લિએ તય્યાર હુવા. એક મુક્તદીને ઈન્કાર કિયા કે હમ કુર્આન શરીફ નહીં સુનતે. ઈમામ ઔર દીગર મુક્તદિયોંને ઉસ્કો જવાબ દિયા તુમ નહીં સુનતે હમ સુનેંગે. ઈસ પર શખ્સે અવ્વલને કહા કે છોટી સૂરતોંસે પઢ્હાઓ. એ'તિરાઝ કરનેવાલા શખ્સ તવાના ઔર તંદુરસ્ત હે. ઈસ સૂરતમેં શરઅન્ ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :– ફુકહાઅને લિખ્ખા હે કે અફઝલ ઈસ ઝમાનેમેં ઈસ કદર પઢ્હના હે કે તરાવીહ મુક્તદિયોં પર ભારી ન હો. પસ શખ્સે મઝકૂરકે કોલકો ભી ઈસ પર મહમૂલ કિયા જાએગા કે મુક્તદિયોંકે હાલકે મુનાસિબ સૂરતોંસે તરાવીહકા પઢ્હના, ન યહ કે કુર્આન શરીફ સુનનેસે ઈન્કાર હે. બલ્કે મતલબ યહ હે કે

તરાવીહમેં પૂરા કુર્આન શરીફ ખત્મ ન કરાઓ બલ્કે, સૂરતોંસે તરાવીહ પળ્હો. ઈસ્મેં કુછ કબાહત નહીં હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૧, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર બાબુલ્વિત્ર વન્નવાફિલ, મબ્હષુત્તરાવીહ જિ.૧, સ.૬૬૨]

ક્યા તરાવીહ લંબી નહીં હોની ચાહિએ ?

સવાલ :૯ એક શખ્સ જમાઅતે તરાવીહમેં યહ એ'તિરાઝ કરતા હે કે લોગ દિન ભરકે થકે માંદે હોતે હેં ઈસ લિએ હાફિઝકો ઈતની લંબી રકઅતેં ન કરની ચાહિએં તો ઈસ સૂરતમેં ઈમામકો ક્યા કરના ચાહિએ ?

જવાબ :૯ ઈમામકો કિરાઅત હલ્કી હી કરની ચાહિએ. અલ્બત્તા એક દફા'ખત્મે કુર્આન શરીફ તરાવીહમેં હો જાના સુન્નત હે એક એક પારા રોઝ હો જાયા કરે ઈસસે કમ ન હો.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૭૫]

તરાવીહમે પૂરા કુર્આન શરીફ પળ્હના અફઝલ હે

સવાલ :– તરાવીહમેં પૂરા કુર્આન શરીફ પળ્હના અફઝલ હે યા સૂરએ ફિલસે તરાવીહ પળ્હના બેહતર હે ?

જવાબ :– દુર્રે મુખ્તાર મબ્હષુત્તરાવીહ જિલ્દે અવ્વલ સફા ૨૬૨કા ખુલાસા યહ હે કે કુર્આનકા ખત્મ તરાવીહમેં એક બાર સુન્નત હે ઔર કૌમકી સુસ્તીકી વજહસે ઈસકો તર્ક ન કરેં, ઈસી પર અમલ હે ઔર યહી મામૂલબિહી હે.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૩૦૦]

બીસ રકઅત તસ્લીમ કરે ઔર ફિર કમી બેશી કરે તો ક્યા હુકમ હે ?

સવાલ :– અગર કોઈ શખ્સ બીસ રકઅત તરાવીહ સુન્નત હોનેકા એ'તિકાદ રખતે હૂએ કભી ગ્યારહ કભી તેરા ઔર કભી

ઈકતાલીસ રકઅતેં પઢે તો ક્યા ગુનહગાર હોગા ? નીઝ તા'દાદે મઝકૂરા અહાદીષમેં આએ હેં યા નહીં ?

જવાબ :- તરાવીહ બીસ રકઅત સુન્નતે મુઅક્કદા હે ઉસ્કે ખિલાફ કરનેવાલા હન્ફિયાકે નઝદીક તારિકે સુન્નત હે ઔર સુન્નતકે ખિલાફ કરન બુરા હે.

ઔર તા'દાદે મઝકૂરા હદીષમેં આતે હેં મગર હન્ફિયાકે નઝદીક તમામ અહાદીષ પર પૂરી બસીરતકે સાથ ગૌર કરનેકે બા'દ યહી બીસ રકઅત રાજિહ હેં ઔર હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુકી તહરીકસે ઈસી પર સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમકા ઈજમાઅ હુવા હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૯૭, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૬૦]

ઈમામ તરાવીહ વગૈરામેં કિરાઅત કૈસી આવાઝસે કરે ?

સવાલ :- ઈમામ તરાવીહ વગૈરા જહરી નમાઝોંમેં કિરાઅત કિસ કદર ઝોરસે પઢે ?

જવાબ :- અફઝલ ઔર બેહતર યહ હે કે ઈમામ જહરી નમાઝોંમેં બિલા તકલ્લુફ ઈસ કદર ઝોરસે પઢે કે મુક્તદી કિરાઅત સુન સકે ઈસ્સે ઝિયાદા તકલ્લુફ કરકે પઢના મકરૂહ ઔર મના હે. ઈર્શાદે રબ્બાની હે:-

وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا

“ઔર ન તુમ અપની નમાઝોંમેં ઝિયાદા ઝોરસે પઢો ઔર ન બિલ્કુલ આહિસ્તા પઢો ઈસ્કે બીચ દરમિયાની રાહ ઈખ્તિયાર કરો.” [બની ઈસ્રાઈલ ૧૨]

મુફસ્સિરીન ફરમાતે હેં કે નમાઝમેં દરમિયાની આવાઝસે કિરાઅત કરની ચાહિએ ઉસસે કલ્બ પર અષર હોતા હે, ન ઈસ

કદર ઝોરસે પઢે કે કારી ઔર સામેઅ દોનોંકો તકલીફ હો કે ઈસસે હુઝૂરે કલ્બમેં ખલલ આ જાએ. [ખુલાસતુત્તફસીર જિ.૩, સ.૬૭, તફસીરે ફતહુલ્મન્નાન જિ.૫, સ.૯૬]

ફુકહાઅ રહિમહલ્લાહ ઝોરસે પઢનેમેં દો બાતેં ઝરૂરી કરાર દેતે હૈં. અવ્વલ યહ કે પઢનેવાલા અપને ઉપર ગૈર મા'મૂલી (બહોત ઝયાદા) ઝોર ન ડાલે (યહ મકરૂહ હે) દૂસરે યહ કે દૂસરોંકો તકલીફ ન હો. મષલન્ તહજ્જુદકે વક્ત કોઈ સો રહા હે યા કુછ લોગ અપને કામમેં મસ્રૂફ હૈં આપ ઉન્કે પાસ ખડે હો કર ઈતની બુલંદ આવાઝસે કિરાઅત કરને લગેં કે ઉન્કે કામમેં ખલલ હો તો યહ ભી મકરૂહ હે. ઈન દોનોં બાતોંકે બા'દ તીસરી બાત યહ હે કે જમાઅતકી કમી ઝિયાદતીકા લિહાઝ કરતે હૂએ ઉસ્કે બમૂજબ (મુતાબિક) કિરાઅત કરેં. મષલન્ મુક્તદિયોંકી તીન સફેં હૈં. આપ ઈતની બુલંદ આવાઝસે પઢેં કે તીસરી સફ તક આવાઝ પહુંચતી રહે યા ઉસસે ઝિયાદા ઝોરસે પઢેં કે બાહર તક આવાઝ પહુંચે. ફકીહ અબૂ જાફર રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકા યહ યહ કોલ હે કે જિતની બુલંદ અવાઝસે પઢેં અચ્છા હે. બશર્તે કે પઢનેવાલે પર તઅબ (થકન) ન હો ઔર કિસીકો તકલીફ ન પહુંચે. મગર દૂસરે ફુકહાઅકા યહ કોલ હે ઔર રાજેહ યહી હે કે બકદરે ઝરૂરત (જરૂરત જિતની) આવાઝ બુલંદ કરેં. યા'ની સિર્ફ ઈતની આવાઝ બુલંદ કરેં કે તીસરી સફ તક આવાઝ પહુંચે. અલ્બત્તા અગર સફેં ઝિયાદા હોં તો આવાઝકો ઉસસે બુલંદ ભી કર સકતે હૈં બશર્તે કે અપને ઉપર ઝિયાદા ઝોર ન પડે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૫૧, બહવાલએ તહતાવી અલા મરાકિલ્ફલાહ સ.૧૩૮, ફસ્લુન ફી વાજિબિસ્સલાહ, દુર્રે મુખ્તાર સ.૪૯૭, મજમઉલ્અન્હુર જિ.૧, સ.૧૦૩, આલમગીરી જિ.૧, સ.૭૨]

તન્હા નમાઝે તરાવીહ કિસ આવાઝસે પળ્હે ?

સવાલ :– મર્દ જમાઅતસે પળ્હેં યા અલાહિદા અલાહિદા? અગર તન્હા પળ્હેં તો બુલંદ આવાઝસે પળ્હેં યા આહિસ્તા ?

જવાબ :– મર્દ જમાઅતસે પળ્હેં. અગર કોઈ શખ્સ જમાઅતસે રહ જાએ ઔર તન્હા પળ્હે તો આહિસ્તા પળ્હે યા બુલંદ આવાઝસે દોનોં સૂરતેં દુરૂસ્ત હેં, મગર આવાઝસે બેહતર હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૯૯, બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર જિ.૧, સ.૫૫૪ બાબુત્તરાવીહ]

ક્યા તરાવીહ ઈસ તરહ ભી હો જાતી હે ?

સવાલ :– તરાવીહકી નમાઝ ઈસ તરહ પળ્હના જાઈઝ હે યા નહીં ? મષલન્ પહલી રકઅતમેં સૂરએ તકાષુર ઔર દૂસરી રકઅતમેં સૂરએ ઈખ્લાસ યા પહલીમેં સૂરએ અસ્ર ઔર દૂસરીમેં સૂરએ ઈખ્લાસ ?

જવાબ :– તરાવીહકી નમાઝ ઈસ તરહ ભી હો જાતી હે, મગર ઈસ્કો લાઝિમ નહીં સમઝના ચાહિએ ઔર ઈસ્કી પાબંદી ન કી જાએ. બિત્તર્તીબ હર રકઅતમેં સૂરત પળ્હની ચાહિએ. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૫૧, બહવાલએ આલમગીરી મિસ્રી જિ.૧, સ.૧૧૭]

તર્જમએ આલમગીરીમેં હે કે 'અલમ્તર કય્ફ'સે આખિર કુર્આન તક દસ સૂરતેં દો મર્તબા પળ્હના બેહતર હે. હર રકઅતમેં એક સૂરત. ઈસ લિએ કે રકઅતોંકી શુમારમેં ભૂલ નહીં હોતી ઔર ઉસ્કે યાદ કરનેમેં દિલ નહીં બટતા.

[બહવાલએ આલમગીરી હિંદીયા જિ.૧, સ.૧૮૯]

અગર યાદ ન હો તો મજબૂરી હે, ફિર જો સૂરત ભી યાદ હો

વહ પળ્હ લે (મુરત્તિબ: રફઅત કાસ્મી)

વિત્ર પહલે પળ્હેં યા તરાવીહ ?

સવાલ :– તરાવીહ વિત્રસે પહલે પળ્હની ચાહિએ યા વિત્રકે બા'દ ? એક શખ્સ પહલે વિત્ર પળ્હકર બા'દમેં તરાવીહ પળ્હતા હે. શરઈ હુક્મ ક્યા હે ?

જવાબ :– તરાવીહમેં મશ્રૂઅ તરીકા યહ હે કે ઈશાકે બા'દ ઔર વિત્રસે પહલે તરાવીહ પળ્હેં ઔર ઉસકે બા'દ ફિર વિત્ર પળ્હેં, લેકિન અગર તરાવીહ વિત્રકે બા'દ પળ્હેં તો યહ ભી સહીહ હે. દુર્રે મુખ્તારસે ભી યહી મા'લૂમ હોતા હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૮૬, બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર જિ.૧, સ.૬૫૯]

દો સુન્નત પહલે પળ્હેં યા તરાવીહ ?

સવાલ :– રમઝાન શરીફમેં અગર તરાવીહ શુરૂઅ હો ગઈ તો દો સુન્નત જો ફર્ઝકે બા'દ હેં ઉસકો પળ્હકર તરાવીહમેં શરીક હોં યા સુન્નત બા'દમેં પળ્હેં ?

જવાબ :– ફર્ઝ ઔર સુન્નત પળ્હકર તરાવીહમેં શામિલ હોં. ફતાવા શામીકે અંદર હે 'વકતુહા બઅ્દ સલાતિલ્ઈશાઅ' યા'ની તરાવીહકા વક્ત ઈશાકી નમાઝકે બા'દ હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૦૦, બહવાલએ શામી જિ.૧, સ.૬૫૯]

જો અફરાદ ફર્ઝ હોનેકે બા'દ આએં તો જમાઅત કરેં યા નહી ?

સવાલ :– અગર ચંદ આદમી ફર્ઝ નમાઝ હોનેકે બા'દ આએ ઔર નમાઝે તરાવીહ શુરૂઅ હો ગઈ તો આનેવાલે ફર્ઝ બાજમાઅત અદા કરેં યા તન્હા તન્હા પળ્હકર તરાવીહમેં શામિલ

હો જાએં ? નીઝ વિત્ર જમાઅતકે સાથ પઢેં યા તન્હા પઢેં ?

જવાબ :– યહ લોગ અલાહિદા અલાહિદા ફર્ઝ નમાઝ પઢકર ઈમામકે સાથ તરાવીહકી જમાઅતમેં શામિલ હો જાએં ઔર વિત્ર ઈમામકે સાથ જમાઅતસે પઢેં, અગર્ચે ઉન્હોંને ફર્ઝ નમાઝ જમાઅતસે નહીં પાઈ. દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે ફર્ઝકો તન્હા પઢનેવાલા તરાવીહ જમાઅતસે પઢ સકતા હે. લિહાઝા વિત્ર ભી જમાઅતસે પઢ સકતા હે, ક્યૂંકે દોનોંકા હુક્મ બરાબર હે જૈસા કે તરાવીહકો જમાઅતસે ન પઢનેવાલા વિત્રકો જમાઅતસે પઢ સકતા હે, ઈસી તરહ ફર્ઝકો તન્હા પઢનેવાલા ભી વિત્રકો જમાઅતસે પઢ સકતા હે.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૩૪૮, બહાશિયએ ઉસ્તાઝી હઝરત મૌલાના મુફતી સઈદ અહમદ સાહબ પાલનપૂરી]

છૂટી હૂઈ તરાવીહકી રકઅતેં કબ પઢે

સવાલ :– એક આદમી મસ્જિદમેં ઉસ વક્ત દાખિલ હુવા જબ ઈશાકે ફર્ઝ હો ચુકે થે ઔર વહ તરાવીહમેં દો ચાર રકઅત હો જાનેકે બા'દ શામિલ હુવા અબ છૂટી હૂઈ તરાવીહ કિસ તરહ પૂરી કરે. નીઝ વિત્ર બાજમાઅત પઢે યા છૂટી હૂઈ તરાવીહ પૂરી કરનેકે બા'દ વિત્ર પઢે ?

જવાબ :– અગર દરમિયાનમેં મૌકા મિલે તો ઈમામકે તર્વીહેમેં બેઠનેકે વક્ત પઢ લે, વર્ના ઈમામકે સાથ વિત્ર જમાઅતસે પઢકર બા'દમેં છૂટી હૂઈ તરાવીહ પૂરી કર લે. દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે તરાવીહકા વક્ત ઈશાકી નમાઝકે બા'દ હે ઔર સુબ્હ સાદિક તક રહતા હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૦, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર મબ્હષુત્તરાવીહ જિ.૧, સ.૬૫૯]

ઔર વિત્ર પહલે ઔર બા'દમેં દોનોં તરહ પઢ સકતે હેં.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૯૦,
બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર મબ્હષુત્તરાવીહ]

છૂટી હૂઈ આયતોંકો તરાવીહમેં કહાં દોહરાએ ?

સવાલ :– હમારે યહાં હાફિઝ આમ તૌર પર મસાઈલસે નાવાકિફ હૈં. વહ તરાવીહમેં કુર્આન શરીફ પળ્હતે હૈં ઔર સહવન્ દરમિયાનસે દો તીન આયતેં છૂટ ગઈ યા ઝબર, ઝેર, પેશ છૂટ ગયા તો દૂસરી રકઅતમેં ઉન છૂટી હૂઈ આયતોંકો ફિર પળ્હ લેતે હૈં, લેકિન જિસ દોગાના(દો રકઅત)મેં આયતેં છૂટ ગઈ થીં ઉસ્કા ઈઆદા નહીં કરતે.

દર્યાફ્ત તલબ યહ હે કે આયતકે છૂટ જાનેસે તગય્યુરે મા'નાકે સબબ (મા'નાકે બદલનેકી વજહસે) ફસાદે નમાઝ (નમાઝકા તૂટ જાના) લાઝિમ આતા હે તો નમાઝકો લોટાના ઝરૂરી હે યા નહીં ? યા મા'ના બદલનેકી ખબર ન હોનેકી વજહસે લોટાના ઝરૂરી નહીં હે ?

જવાબ :– અગર કિરાઅતકી ગલ્તી કિસી દોગાનામેં ઐસે મૌકે પર આઈ જો નમાઝકે ફાસિદ કરનેકા મૂજીબ હો તો ઉસ દોગાના (દો રકઅતોં) કા લોટાના ઝરૂરી હે ઔર અગર ઐસી ગલ્તી હે જો મુફસિદે નમાઝ નહીં હે તો નમાઝકે ઈઆદાકી ઝરૂરત નહીં હે બલ્કે નમાઝ હો જાતી હે.

પસ દરમિયાનમેં આયતકે છૂટને પર ઝબર, ઝેર, પેશકી ગલ્તી કરનેમેં ભી યહી હુકમ હે. મષલન્ ચંદ આયાતકે દરમિયાનમેં છૂટ જાનેસે તગય્યુરે મા'ના નહીં હુવા તો દોગાના સહીહ હો ગયા સિર્ફ ખત્મે કુર્આનકે લિએ દૂસરે દોગાનામેં ઉન આયાતકા ઈઆદા કર લિયા જાએ યહ કાફી હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૯૮,

બહવાલએ આલમગીરી મિસ્રી જિ.૧, સ.૧૦૧]

છૂટી હૂઈ આયતોંકો
અગલે દિન પઢના કૈસા હે ?

સવાલ :– તરાવીહમેં હાફિઝ સાહબસે બા'ઝ આયતોંકા સહવન્ છૂટ જાના ઔર દૂસરે યા તીસરે દિન ઉન આયાતકો મુતફર્રિક તૌર પર યકે બા'દ દીગરે (એકકે બા'દ એક) પઢ દેના જાઈઝ હે યા નહીં ?

ઔર પૂરે ખત્મકા ષવાબ બિલા કરાહત હોગા યા કરાહતકે સાથ?

જવાબ :– સિર્ફ કુર્આનકે લિએ દૂસરે દોગાનામેં ઉન આયાતકા ઈઆદા કર લિયા જાએ તો કાફી હે.

પૂરે ખત્મકા ષવાબ હો જાએગા ઔર જબ કે ભૂલકર ઐસા હુવા હે તો ઉસ્મેં કુછ ગુનાહ નહીં હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ:૪, સ.૨૯૪, બહવાલએ આલમગીરી મિસ્રી જિ.૧, સ.૧૦૧]

તરાવીહસે મુતઅલ્લિક યકજા તીસ મસાઈલ

મસ્અલા ૧ :– તરાવીહકી જમાઅત ઈશાકી જમાઅતકે તાબે' હે લિહાઝા ઈશાકી જમાઅતસે પહલે જાઈઝ નહીં ઔર જિસ મસ્જિદમેં ઈશાકી જમાઅત નહીં હૂઈ વહાં પર તરાવીહકો ભી જમાઅતસે પઢના દુરૂસ્ત નહીં.

મસ્અલા ૨ :– એક શખ્સ તરાવીહ પઢ ચુકા ઈમામ બનકર યા મુક્તદી હો કર અબ ઉસી શબમેં ઉસ્કો ઈમામ બનકર તરાવીહ પઢના દુરૂસ્ત નહીં હે અલ્બત્તા અગર દૂસરી મસ્જિદમેં તરાવીહકી જમાઅત હો રહી હે તો વહાં (નફલકી નિય્યતકે સાથ) શરીક હોના બિલા કરાહત જાઈઝ હે. [કબીરી સ.૩૭૯]

મસ્અલા ૩ :– દો રકઅત એક સલામસે પઢના અફઝલ હે ઔર ચારમેં ભી કોઈ મુઝાઈકા નહીં. આઠ રકઅત ભી એક

સલામસે મકરૂહ નહીં. (મગર હર તર્વીહે પર જલ્સએ ઈસ્તિરાહતકી ફઝીલત હાસિલ ન હોગી.) અલબત્તા ઈસસે ઝિયાદા ખિલાફે અવ્લા ઔર મકરૂહ હે. [કબીરી]

મસ્અલા ૪ :– કોઈ શખ્સ મસ્જિદમેં ઐસે વક્ત પહુંચા કે તરાવીહકી જમાઅત શુરૂઅ હો ગઈ થી તો ઉસ્કો ચાહિએ કે પહલે ફર્ઝ ઔર સુન્નતેં પઢ્હે ઉસ્કે બા'દ તરાવીહમેં શરીક હો ઔર છૂટી હૂઈ તરાવીહ દો તર્વીહેકે દરમિયાન પૂરી કરે, અગર મૌકા ન મિલે તો વિત્રકે બા'દ પઢ્હે ઔર વિત્રોં યા તરાવીહકી જમાઅત છોળકર તન્હા ન પઢ્હે. [કબીરી]

મસ્અલા ૫ :– એક ઈમામકે પીછે ફર્ઝ, દૂસરેકે પીછે તરાવીહ ઔર વિત્ર પઢ્હના ભી જાઈઝ હે. [કબીરી]

મસ્અલા ૬ :– અગર બા'દમેં મા'લૂમ હો કે કિસી વજહસે ઈશાકે ફર્ઝ સહીહ નહીં હૂએ મષલન્ ઈમામને બગૈર વુઝૂ પઢ્હાઈ યા કોઈ રૂકન છોળ દિયા તો ફર્ઝોંકે સાથ તરાવીહકા ભી ઈઆદા કરના ચાહિએ. અગર્ચે યહાં વહ વજહ મૌજૂદ ન હો. [કબીરી]

મસ્અલા ૭ :– કયામે લય્લે રમઝાન યા તરાવીહ યા સુન્નતે વક્ત (વક્તકી સુન્નત) યા સલાતે ઈમામ (ઈમામ જો નમાઝ પઢ્હ રહા હે મેં ભી વહ નમાંઝ પઢ્હ રહા હૂં)કી નિય્યત કરનેસે તરાવીહ અદા હો જાએગી. [ખાનિયા]

મસ્અલા ૮ :– અગર ઈમામ દૂસરા યા તીસરા શુફઆ પઢ્હ રહા હે ઔર કિસી મુક્તદીને ઉસ્કે પીછે પહલે શુફએકી નિય્યત કી તો ઉસ્મેં કોઈ હરજ નહીં. [ખાનિયા]

મસ્અલા ૯ :– અગર તરાવીહ કિસી વજહસે ફોત હો જાએ તો ઉન્કી કઝા નહીં, ન જમાઅતકે સાથ, ન બગૈર જમાઅતકે, અગર કિસીને કઝા કી તો તરાવીહ ન હોંગી, બલ્કે નફલેં હોંગી.

[બહર]

મસ્અલા ૧૦ :– અગર યાદ આ ગયા કે ગુઝિસ્તા શબ કોઈ શુફ્આ તરાવીહકા ફૌત હો ગયા યા ફાસિદ હો ગયા થા તો ઉસ્કો ભી જમાઅતકે સાથ તરાવીહકી નિય્યતસે કઝા કરના મકરૂહ હે.

મસ્અલા ૧૧ :– અગર વિત્ર પઢ્હનેકે બા'દ યાદ આ ગયા કે એક શુફ્આ મષલન્ રહ ગયા થા તો ઉસ્કો ભી જમાઅતકે સાથ પઢ્હના ચાહિએ.

મસ્અલા ૧૨ :– અગર બા'દમેં યાદ આ ગયા કે એક મર્તબા સિર્ફ એક હી રકઅત પઢ્હી ગઈ ઔર શુફ્આ પૂરા નહીં હુવા ઔર તરાવીહકી કલ ૧૯ રકઆત હૂઈ તો વહ દો રકઅત ઔર પઢ્હ લી જાએં. યા'ની સિર્ફ શુફ્અએ ફાસિદા (જો શુફ્આ ટૂટ ગયા થા ઉસી)કા ઈઆદા હોગા ઔર ઉસ્કે બા'દકી તમામ તરાવીહકા ઈઆદા ન હોગા.

મસ્અલા 13 :– જબ શુફ્અએ ફાસિદાકા ઈઆદા કિયા જાએ તો ઉસ્મેં જિસ કદર કુર્આન શરીફ પઢ્હા થા ઉસ્કા ભી ઈઆદા કરના ચાહિએ તાકે તમામ કુર્આન સહીહ નમાઝમેં ખત્મ હો.

મસ્અલા ૧૪ :– અગર અઠ્ઠારા પઢ્હકર ઈમામ સમઝા કે બીસ પૂરી હો ગઈ ઔર વિત્રોંકી નિય્યત બાંધ લી, મગર દો રકઅત પઢ્હકર યાદ આયા કે એક શુફ્આ તરાવીહકા બાકી રહ ગયા હે જબ હી (ઉસી વક્ત) દો રકઅત પર સલામ ફેર દિયા તો યહ શુફ્આ (દો રકઅત) તરાવીહકા શુમાર ન હોગા.

મસ્અલા ૧૫ :– અગર ઈમામને દો રકઅત પર કાઈદા નહીં કિયા બલ્કે ચાર પઢ્હકર કાઈદા કિયા તો યહ આખિરકી દો

રકઅત શુમાર હોંગી.

મસ્અલા ૧૬ :- બિલા ઉઝર બેઠકર પઢનેસે તરાવીહ અદા હો જાએગી મગર ષવાબ નિસ્ફ (આધા) મિલેગા.

મસ્અલા ૧૭ :- અગર ઈમામ કિસી ઉઝરકી વજહસે બેઠકર પઢાએ તબ ભી મુક્તદિયોંકો ખળે હો કર પઢના મુસ્તહબ હે.

મસ્અલા ૧૮ :- તરાવીહકો શુમાર કરતે રહના મકરૂહ હે, ક્યૂંકે યહ ઉક્તા જાનેકી અલામત હે.

મસ્અલા ૧૯ :- મુસ્તહબ યહ હે કે શબકા અકષર હિસ્સા તરાવીહમેં ખર્ચ કિયા જાએ.

મસ્અલા ૨૦ :- એક મર્તબા કુર્આન શરીફ ખત્મ કરના (પઢકર યા સુનકર) સુન્નત હે ઔર દૂસરી મર્તબા ફઝીલત હે ઔર તીન મર્તબા અફઝલ હે. લિહાઝા અગર હર રકઅતમેં તકરીબન્ દસ આયતેં પઢી જાએં તો એક મર્તબા બસહૂલત ખત્મ હો જાએગા ઔર મુક્તદિયોંકો ભી ગિરાની ન હોગી.

મસ્અલા ૨૧ :- જો લોગ હાફિઝ હેં ઉન્કે લિએ ફઝીલત યહ હે કે મસ્જિદસે વાપિસ આ કર બીસ રકઅત ઔર પઢા કરેં તાકે દો મર્તબા ખત્મ કરનેકી ફઝીલત હાસિલ હો જાએ.

મસ્અલા ૨૨ :- હર અશ્રેમેં એક ખત્મ કરના અફઝલ હે.

મસ્અલા ૨૩ :- અગર મુક્તદી ઈસ કદર ઝઈફ ઔર કાહિલ હોં કે એક મર્તબા ભી પૂરા કુર્આન શરીફ ન સુન સકેં બલ્કે ઉસ્કી વજહસે જમાઅત છોળ દેં તો જિસ કદર સુનને પર વહ રાઝી હોં ઈસ કદર પઢ લિયા જાએ યા 'અલમ્તર કય્ફ'સે પઢા લિયા જાએ, લેકિન ઈસ સૂરતમેં ખત્મકી સુન્નતકે ષવાબસે મહરૂમ રહેંગે.

મસ્અલા ૨૪ :- અગર કોઈ આયત છૂટ ગઈ ઔર કુછ

હિસ્સા આગે પળ્હકર યાદ આયા કે ફુલાં આયત છૂટ ગઈ હે તો ઉસકે પળ્હનેકે બા'દ આગે પળ્હે હૂએ હિસ્સેકા ઈઆદા ભી મુસ્તહબ હે.

મસ્અલા ૨૫ :- કિસી છૂટી હૂઈ સૂરતકા ફસ્લ કરના દો રકઅતકે દરમિયાન ફરાઈઝમેં મકરૂહ હે તરાવીહમેં મકરૂહ નહીં હે.

મસ્અલા ૨૬ :- અગર મુક્તદી ઝઈફ ઔર સુસ્ત હોં કે તવીલ નમાઝકા તહમ્મુલ ન કર સકતે હોં તો દુરૂદકે બા'દ દુઆ છોળ દેનેમેં મુઝાઈકા નહીં. લેકિન દુરૂદકો નહીં છોળના ચાહિએ.

મસ્અલા ૨૭ :- કોઈ શખ્સ ઐસે વક્ત જમાઅતમેં શરીક હો કે ઈમામ કિરાઅત શુરૂઅ કર ચુકા થા તો ષના (સુબ્હાનકલ્લાહ) નહીં પળ્હના ચાહિએ.

મસ્અલા ૨૮ :- મસ્બૂક અપની નમાઝ તન્હા પૂરી કરનેકે લિએ ન ઉઠે જબ તક કે ઈમામકી નમાઝ ખત્મ હોનેકા યકીન ન હો જાએ. [મુહીત] ક્યૂંકે બા'ઝ દફા ઈમામ સજદએ સહવકે લિએ સલામ ફેરતા હે ઔર મસ્બૂક ઉસકો ખત્મકા સલામ સમઝકર અપની નમાઝ પૂરી કરનેકે લિએ ખળા હો જાતા હે ઐસી સૂરતમેં ફૌરન્ લોટકર ઈમામકે સાથ શરીક હો જાના ચાહિએ.

મસ્અલા ૨૯ :- અગર કોઈ શખ્સ ઐસે વક્ત આયા કે ઈમામ રૂકૂઅમેં થા, યહ ફૌરન્ તક્બીરે તહરીમા કહ કર રૂકૂઅમેં શરીક હુવા તબ હી ઈમામને રૂકૂઅસે સર ઉઠા લિયા, પસ અગર સીધા ખળા હો કર તક્બીરે તહરીમા કહતે હૂએ રૂકૂઅમેં ગયા થા ઔર રૂકૂઅમેં ઝુકનેસે પહલે અલ્લાહુ અકબર કહ ચુકા થા ઔર કમરકો રૂકૂઅમેં બરાબર કર લિયા થા ઉસકે બા'દ ઈમામને રૂકૂઅસે સર ઉઠાયા તબ તો રકઅત મિલ ગઈ . તસ્બીહ અગર્ચે

એક મર્તબા ભી ન કહી હો ઔર અગર ઈમામકે સર ઉઠાનેસે પહલે રૂકૂઅમેં કમરકો બરાબર નહીં કર સકા તો રકઅત નહીં મિલી ઔર અગર તક્બીર સીધે ખળે હો કર નહીં કહી બલ્કે ઝુકતે હુએ કહી ઔર રૂકૂઅમેં પહુંચકર ખત્મ કી તો યહ શુરૂઅ કરના હી સહીહ ન હોગા. [મુહીત]

મસ્અલા 30 :– અગર રૂકૂઅમેં ઈમામકે સાથ આ કર શરીક હુવા ઔર સિર્ફ એક હી તક્બીર કહી તબ ભી નમાઝ સહીહ હો ગઈ. અગર્ચે ઉસ તક્બીરસે રૂકૂઅકી તક્બીરકી નિય્યત કી હો ઔર તક્બીરે તહરીમાકી નિય્યત ન કી હો ઉસ નિય્યતકા એ'તિબાર ન હોગા બશર્તેકે તક્બીર ખળે હો કર કહી હો રૂકૂઅમેં ન કહી હો.

[માખૂઝ અઝ ફતાવા મહમૂદિયા, મજમૂએ ફતાવા ઉસ્તાઝી હઝરત મૌલાના મુફ્તી મહમૂદ હસન ગંગોહી, જિ.ર, સ.૩૫૦સે ૫૭]

છટા બાબ

બિસ્મિલ્લાહકે બયાનમેં

ક્યા તરાવીહમેં બિસ્મિલ્લાહકા ઝોરસે પળહના ષાબિત હે ?

સવાલ :૯ ક્યા કોઈ રિવાયત ઈબ્ને મસ્ઊદ રદિયલ્લાહુ અન્હુસે હે કે બિસ્મિલ્લાહ હર સૂરતકે સાથ નાઝિલ હૂઈ હે ઈસ લિએ એહતિયાતન્ તરાવીહમેં જહરકે સાથ હર સૂરત પર પળ્હી જાએ ? અગર બિસ્મિલ્લાહ ઝોરસે ન પળ્હી તો ક્યા ગુનહગાર હોગા ?

જવાબ :૯ અક્ષર રિવાયાતમેં આયા હે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમ કિરાઅત અલ્હમ્દુસે શુરૂઅ ફરમાતે થે.

ઈસસે મા'લૂમ હુવા કે બિસ્મિલ્લાહકા જહર ન ફરમાતે થે યહી મઝહબ હે ઈમામ અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકા. પસ હર એક સૂરતકે સાથ (તરાવીહમેં) જહર ન કરના ચાહિએ સિર્ફ કુર્આન શરીફમેં એક દફા' કિસી સૂરતમેં ઝોરસે પળ્હ દે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૮, બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર જિ.૧, સ.૪૫૮, બાબે સિફતુસ્સલાત]

બિસ્મિલ્લાહકા તરાવીહમેં ઝોરસે પળ્હના કૈસા હે ?

સવાલ :– અઝલાઅ પેશાવર વગૈરામેં પૂરે કુર્આન શરીફમેં કિસી સૂરત પર ભી બિસ્મિલ્લા હિર્રહમા નિર્રહીમકો તરાવીહમેં ઝોરસે નહીં પળ્હતે ઔર કહતે હૈં કે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમસે ષાબિત નહીં હે ઔર ઝોરસે પળ્હનેમેં બિસ્મિલ્લાહકા કુર્આન શરીફકા જુઝવ હોના લાઝિમ નહીં આતા ? હાલાંકે ઉલમાએ હિન્દૂસ્તાન એક દફા' જહર કરતે હૈં.

ઔર ફતાવા અબ્દુલ્હય્યમેં એક મર્તબા જહર પળ્હના મસ્નૂન લિખ્ખા હે, ઈસ્કે જહરકી ક્યા વજહ હે ?

જવાબ :– ઝોરસે બિસ્મિલ્લા હિર્રહમા નિર્રહીમ એક જગહ ઈસ લિએ હે કે વહ તમામ કુર્આનકા જુઝવ હે. એક ભી જગહ જહર ન હોનેસે સામેઈનકા કુર્આન સુનના પૂરા ન હોગા. યહી વજહ જહરકી મા'લૂમ હોતી હે. વર્ના ઝાહિરન્ જુઝવ કુર્આન હોના જહરસે મુસ્તલ્ઝિમ નહીં, મગર ચૂંકે તમામ કુર્આન શરીફકા ખત્મ તરાવીહમેં મસ્નૂન હે ઈસ લિએ એક મર્તબા બિસ્મિલ્લાહકો ઝોરસે પળ્હનેકે લિએ સુન્નત કહા ગયા હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૭, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૪૫૮, બાબે સિફતુસ્સલાત]

અઈમ્મએ કિરાઅતકા ઈત્તિબાઅ તિલાવતકે અંદર હે નમાઝમેં નહી

સવાલ :– એક મૌલવી સાહબ હાફિઝે કુર્આન ભી હૈં ઔર કારી ભી વહ નમાઝે તરાવીહમેં હર સૂરત પર ફાતિહાકે બા'દ બિસ્મિલ્લાહ ઝોરસે પઢતે હૈં ઔર કહતે હૈં કે ઈસ્મેં ન કોઈ કબાહત હે ન કરાહત. ઝોરસે પઢનેકે ષુબૂતમેં યહ ફરમાતે હૈં કે તરાવીહમેં જૈસા કે કુર્આનકો પૂરા કરના કિરાઅતમેં મક્સૂદ ઔર સુન્નતે મુઅક્કદા હે વૈસે હી સુનનેમેં ભી કુર્આનકા ખત્મ કરના મુક્તદિયોંકે હકમેં મક્સૂદ હે. લિહાઝા તરાવીહમેં જબ તક બિસ્મિલ્લાહ ઝોરસે હર સૂરત પર ન પઢી જાએગી, મુક્તદિયોંકે હકમેં ઈખ્તિલાફ દૂર ન હોગા ઔર ઈખ્તિલાફ ભી મુજતહિદીનકા નહીં બલ્કે અઈમ્મએ કિરાઅતકા હે.

હર સૂરતમેં ફાતિહાકે બા'દ તરાવીહમેં બિસ્મિલ્લાહકા ઝોરસે પઢના કૈસા હે ? ઔર બિસ્મિલ્લાહમેં હનીફય્યાકો અપને મુજતહિદીનકા ઈત્તિબાઅ કરકે આહિસ્તા પઢના ચાહિએ યા અઈમ્મએ કિરાઅતકી પેરવી કરતે હૂએ ઝોરસે પઢના ચાહિએ?

જવાબ :– દુર્રે મુખ્તાર બાબે સિફતુસ્સલાત જિ.૧ સ.૪૫૮સે મા'લૂમ હોતા હે કે નમાઝકે અંદર હન્ફિય્યાકે નઝદીક બઈત્તિફાક બિસ્મિલ્લાહકો આહિસ્તા પઢના ચાહિએ, ઈસ્મેં હન્ફિયાકે નઝદીક કિસીકા ઈખ્તિલાફ નહીં હે ઔર મુતલકન્ હર નમાઝકો શામિલ હે ચાહે નમાઝ ફર્ઝ હો યા નફલ, તરાવીહ વગૈરા.

ઔર ઈસી ઈબારતસે યહ ભી વાઝેહ હોતા હે કે અઈમ્મએ કિરાઅતકા ઈત્તિબાઅ તિલાવતકે અંદર હે, નમાઝમેં નહીં ઔર ઉસી પર હમને અપને ઉસ્તાઝે ઉલમાએ અહનાફકો પાયા હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૫]

બિસ્મિલ્લાહકા સૂરએ ઈખ્લાસકે સાથ પઢના

બિસ્મિલ્લાહ ઈમામ અબૂ હનીફાકે નઝદીક કુર્આન શરીફકી એક આયત હે ઔર કિસી સૂરતકા જુઝવ નહીં. ઉસ્કો એક બાર ખ્વાહ કહીં પઢ લે 'કુલ હુવલ્લાહ'કી ખુસૂસિય્યત નહીં હે જહાં ચાહે પઢ લે. અલ્બત્તા યહ અકીદા કરના કે સિવાએ 'કુલ હુવલ્લાહ'કે ઔર કિસી સૂરત પર દુરૂસ્ત નહીં, બિદઅત હોગા. વર્ના કુછ હરજ નહીં. [ફતાવા રશીદિયા કામિલ સ.૨૬૫]

બિસ્મિલ્લાહકે બારેમેં
મૌલાના થાનવી રહમતુલ્લાહિ અલયહિકા ફત્વા

સવાલ :– તરાવીહમેં જબકે હાફિઝે કુર્આન સુના રહા હે તો વહ હર સૂરત પર બિસ્મિલ્લાહકો ઝોરસે પઢે યા કિસી એક જગહ પઢની હોગી?

જવાબ :– બિસ્મિલ્લાહકે સૂરતોંકે દરમિયાન હોનેસે ઉસ્કી જુઝઈય્યત તો લાઝિમ નહીં આતી. લેકિન કુતુબે મઝહબમેં તસ્રીહ હે કે બિસ્મિલ્લાહ મુત્લક કુર્આનકા જુઝવ હે. કિસી સૂરત યા હર સૂરતકા જુઝવ નહીં હે.

પસ ઈસ્કા મુક્તઝા (તકાઝા) યહ હે કે એક જગહ ઝરૂર ઝોરસે પઢ લી જાએ વર્ના સામેઈનકા કુર્આન પૂરા ન હોગા. કારીકા ઈખ્ફાઅ બિસ્મિલ્લાહમેં ભી હો જાએગા, ક્યૂંકે બા'ઝ અજઝાઅ (હિસ્સો)કા જહર ઔર બા'ઝકા ઈખ્ફાઅ જાઈઝ હે.

ફને કિરાઅતસે તો ઈસ મસ્અલેકા સિર્ફ ઈસ કદર તઅલ્લુક હે. આગે ફુકહાસે તઅલ્લુક હે ઔર ઈસ્મેં બિસ્મિલ્લાહકા ઈખ્ફાઅ હે. [ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૪૯૫]

જો હન્ફી બિસ્મિલ્લાહકો તરાવીહમેં હર સૂરત પર જહરસે પઢે વહ અપને મસ્લકકી મુખાલફત કરતા હે

ફતાવા રહીમિયામેં બિસ્મિલ્લાહકે બારેમેં તસ્રીહ હે કે :–

નમાઝકે બાહર કુર્આનકી તિલાવતમેં ઈમામે કિરાઅતકે મસ્લકકા ઈત્તિબાઅ કિયા જાએ ઔર નમાઝમેં ઈમામે આ'ઝમ રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકે મસ્લકકી પેરવી કી જાએ.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૪ સ.૩૮૫]

તક્બીરે તહરીમાસે લેકર સલામ ફેરને તક પૂરી નમાઝ ઈમામે આ'ઝમ રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકે મસ્લકકે મુવાફિક પઢી જાએ ઔર બિસ્મિલ્લાહમેં મુખાલફત કી જાએ યહ મુનાસિબ ન હોગા.

બિસ્મિલ્લાહકે બારેમેં મસ્લકે ઈમામે આ'ઝમ રહમતુલ્લાહિ અલય્હિ

ઈસ પર તમામ અહલે ઈસ્લામકા ઈત્તિફાક હે કે 'બિસ્મિલ્લા હિર્રહમા નિર્રહીમ' કુર્આનમેં સૂરએ નમ્લકા જુઝવ હે ઔર ઈસ પર ઈત્તિફાક હે કે સિવાએ સૂરએ તૌબાકે હર સૂરતકી શુરૂઅમેં બિસ્મિલ્લાહ લિખ્ખી જાતી હે.

ઈસ્મેં અઈમ્મએ મુજતહિદીનકા ઈખ્તિલાફ હે કે બિસ્મિલ્લાહ સૂરએ ફાતિહા યા તમામ સૂરતોંકા જુઝવ હે યા નહીં ?

ઈમામે આ'ઝમ અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકા મસ્લક યહ હે કે બિસ્મિલ્લાહ સૂરએ નમ્લકે સિવા ઔર કિસી સૂરતકા જુઝવ નહીં હે બલ્કે એક મુસ્તકિલ આયત હે જો હર સૂરતકે શુરૂઅમેં દો સૂરતોંકે દરમિયાન ફસ્લ (જુદાઈ) ઔર ઈમ્તિયાઝ ઝાહિર કરનેકે લિએ નાઝિલ હૂઈ હે. ઉસ્કા ઈહતિરામ કુર્આન

મજીદકી તરહ વાજિબ હે, ઉસ્કો બેવુઝૂ હાથ લગાના જાઈઝ નહીં હે. [મુઆરિફુલ્કુર્આન જિ.૧, સ.૧૬]

ખુલાસએ કલામ

રિવાયાતસે યહ મા'લૂમ હોતા હે કે બિસ્મિલ્લાહ કુર્આન શરીફકા જુઝવ હે. હર સૂરતકા જઝવ નહીં ઈસ લિએ તરાવીહમેં એક દફા' જહરકે સાથ પઢના ઔર ઉસ્કા સુનના ઝરૂરી હે ઔર અગર જહરકે સાથ બિસ્મિલ્લાહ ન પઢી ગઈ તો એક આયતકી કમી સમઝી જાએ.

અબ યહ કે બિસ્મિલ્લાહ કૌનસી જગહ ઔર કિસ સૂરતમેં પઢેં તો ઈસ્મે ઈખ્તિયાર હે જિસ જગહ ચાહેં પઢ દેં.

બા'ઝ હુફ્ફાઝ ખત્મે કુર્આનકે દિન બિસ્મિલ્લાહકો સૂરએ ઈખ્લાસકે સાથ ખુસૂસિય્યતસે પઢતે હેં. બિસ્મિલ્લાહકા પઢના તો દુરૂસ્ત હો જાએગા, લેકિન કિસી ખાસ સૂરતકા ઈલ્તિઝામ (પાબંદી) ન કરેં તાકે સામેઈન ઉસ્કો જુઝવે સૂરત ન સમઝેં. બેહતર હે કભી કિસી સૂરતમેં ઔર કભી કિસી સૂરતમેં પઢ દી જાએ. અહકરકી રાય યહ હે કે તરાવીહકે પહલે દિન કુર્આન શરીફ શુરૂઅ કરને પર સૂરએ બકરહકી ઈબ્તિદામેં પઢ દી જાએ તાકે ઈસ હદીષ પર અમલ હો જાએ કે હર કામ બિસ્મિલ્લાહસે શુરૂઅ કિયા જાએ.

લેકિન ઉસ્કો ભી ઝરૂરી ન સમઝેં ઈખ્તિયાર હે જહાં ચાહેં પઢ સકતે હેં. નમાઝમેં તો બિસ્મિલ્લાહકે સિલસિલે મેં ઈમામે આ'ઝમ રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકી પેરવી કરેં ઔર નમાઝસે અલગ જબ કુર્આન શરીફકી તિલાવતકી જાવે તો ઉસ્મેં અઈમ્મએ કિરાઅતકી ઈત્તિબા હો યા'ની હર સૂરત પર 'બિસ્મિલ્લા હિર્રહમા નિર્રહીમ' જહરસે પઢી જાએ. [મુરત્તિબ મુહમ્મદ રફઅત કાસ્મી]

સાતવા બાબ

સજદએ સહવ

સજદએ સહવકે ઉસૂલ

સજદએ સહવ હસ્બે ઝેલ વજહોંસે વાજિબ હોતા હે :–

(૧) નમાઝકે વાજિબાતમેંસે કિસી વાજિબકો ભૂલસે તર્ક કર દે (છોળ દે).

(૨) કિસી વાજિબકો ઉસ્કે મહલ (યાની જગહ)સે મુઅખ્ખર (પીછે) કર દે.

(૩) કિસી વાજિબકી તાખીર એક રૂકનકી મિકદારકે બરાબર કર દે (જિતની દેરમેં તીન મર્તબા 'સુબ્હાનલ્લાહ' કહા જાએ ઈતની દેરકે બા'દ વાજિબ અદા કરે.)

(૪) કિસી વાજિબકો દો મર્તબા અદા કરે.

(૫) કિસી વાજિબકો મુતગય્યર કર દે (બદલ દે) જૈસે જહરી નમાઝમેં આહિસ્તા ઔર આહિસ્તાવાલી નમાઝમેં બુલંદ આવાઝસે કિરાઅત કર દે.

(૬) નમાઝકે ફરાઈઝમેંસે કિસી ફર્ઝકો ઉસ્કે મહલ (યાની જગહ)સે મુઅખ્ખર કર દે.

(૭) કિસી ફર્ઝકો ઉસ્કે મહલસે મુકદમ (આગે) કરદે.

(૮) કિસી ફર્ઝકો મુકર્રર યાની દો મર્તબા ભૂલેસે અદા કરે.

[મસાઈલે સજદએ સહવ સ. ૬૨]

સજદએ સહવ કરનેકા તરીકા

સવાલ :– સજદએ સહવ એક તરફ સલામ ફેર કર કરના ચાહિએ યા દોનોં તરફ ઔર આધી અત્તહિય્યાત પઢનેકે બા'દ સલામ ફેર કર સજદએ સહવ કરે યા પૂરી અત્તહિય્યાત પઢ કર ઔર સજદએ સહવકે બાદ પૂરી અત્તહિય્યાત પઢ કર સલામ

ફેરે યા કિસ તરહ ?

જવાબ :– પૂરી અત્તહિય્યાત પઢનેકે બાદ એક તરફ સલામ ફેર કર દો સજદએ સહવ કર કે ફિર પૂરી અત્તહિય્યાત ઔર દુરૂદ શરીફ વગૈરહ પઢ કર સલામ ફેર દે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૯૮
બહવાલએ આલમગીરી મિસ્રી જિ.૧, સ.૧૧૭]

અગર દો સલામ ફેર દિએ તો ક્યા હુકમ હે ?

સવાલ :– જો શખ્સ અકેલા નમાઝ પઢ રહા હો ઔર કિસી રૂક્નકે ભુલ જાને પર સજદએ સહવ કરતે વક્ત દોનોં જાનિબ સલામ ફેર દે તો ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :– સિર્ફ એક સલામ ફેરે. લેકિન દોનોં જાનિબ સલામ ફેર દિયા તો કોઈ હરજ નહી તબ ભી સજદએ સહવ કર લે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૮૬,
બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૯૧, બાબ સજદએ સહવ]

સજદા કિયા મગર સલામ નહી ફેરા

અગર કિસીને સજદએ સહવ કરતે વક્ત દાહની તરફ સલામ નહીં ફેરા સામને હી સલામ કહ કર સજદએ સહવ કર લિયા તબ ભી દુરૂસ્ત હે. [મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૨૪૮,
બહવાલએ શામી જિ.૧, સ.૫૪૬]

સજદએ સહવમેં અગર એક સજદા કિયા ?

સવાલ :– ઈમામકો નમાઝમેં સહવ હુવા બા'દમેં ઈમામને ઉસૂલકે મુતાબિક સજદએ સહવ કિયા, લેકિન સહવકા એક હી સજદા કિયા, અત્તહિય્યાત, દુરૂદ શરીફ ઔર દુઆ પઢકર સલામ ફેર દિયા. ક્યાં નમાઝ હૂઈ યા નહીં ?

જવાબ :– સજદએ સહવકે લિએ દો સજદે વાજિબ હૈં

એક સજદા કાફી નહીં હે, લિહાઝા નમાઝ કાબિલે ઈઆદા હે.

[ફતાવા રહીમિયા, જિ.૩, સ.૩૬, બહવાલા નૂરૂલ્ઈઝાહ સ.૧૧૦ ઔર હિદાયા, જિ.૧, સ.૧૩૬]

તાખીરે વાજિબસે સજદએ સહવ

સવાલ :– તાખીરે વાજિબમેં (યા'ની જબ વાજિબકે અદા કરનેમેં દેર હો જાએ તબ) સજદએ સહવકે અંદર ઈખ્તિલાફ હે શરઅન્ કિયા હકમ હે ?

જવાબ :– દર અસલ સજદએ સહવ તર્કે વાજિબસે (વાજિબકે છોળ દેનેસે) હી લાઝિમ આતા હે, મગર ચૂંકે તાખીરે વાજિબમેં ભી તર્કે વાજિબ લાઝિમ આતા હે ઈસ લિએ તાખીરે વાજિબસે સજદએ સહવ લાઝિમ હો જાતા હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૮૫, બહવાલા આલમગીરી મિસ્રી જિ.૧, સ.૧૧૮, બાબે સુજૂદુસ્સહવ]

મુતઅદદ ગલ્તિયોં પર કિત્ને સજદએ સહવ ?

કિસીસે એકહી નમાઝમેં મુતઅદદ ઐસી ગલ્તિયાં હૂઈ જિનમેંસે હર એક પર સજદએ સહવ વાજિબ હોતા હે, તો ઈસ સૂરતમેં એક મર્તબા સજદએ સહવ કર લેના સબકી તલાફીકે લિએ કાફી હે. [મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૫૦]

સજદેમેં રૂકૂઅકી તસ્બીહ પળ્હના

સવાલ :– રૂકૂઅમેં સહવન્ (ભૂલસે) સજદેકી તસ્બીહ પળ્હના ઈસસે નમાઝમેં કુછ ખરાબી હોગી યા નહીં ?

જવાબ :– કુછ ખરાબી નહીં. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૮૫, બહવાલએ રદ્દે મુખ્તાર જિ.૧, સ.૪૬૧]

ઈસી તરહસે રૂકૂઅકી તસ્બીહકે બજાએ બિસ્મિલ્લાહ પળ્હનેસે સજદએ સહવ લાઝિમ નહીં આતા, ક્યૂંકે તસ્બીહ

રૂકૂઅકી વાજિબ નહીં હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૯૫]

અલ્બત્તા મકરૂહે તન્ઝીહી હે, યાદ આ જાએ તો ફિર રૂકૂઅ યા સજદેકી તસ્બીહ કહલે, તાકે સુન્નતકે મુતાબિક હો જાએ.

[મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૪૬]

સજદએ સહવકે વુજૂબમે તમામ નમાઝે બરાબર હે

સવાલ :– હાફિઝ સાહબ તરાવીહમેં દો રકઅતકે બા'દ કાઈદા કરનેકે બજાએ ખળે હો ગએ ફિર લુક્મા દેનેસે બેઠ ગએ. મગર સજદએ સહવ નહીં કિયા.

દર્યાફત કરને પર હાફિઝ સાહબને કહા કે ચૂંકે તરાવીહ સુન્નત હે ઈસમેં સજદએ સહવ કરનેકી ઝરૂરત નહીં, તો ક્યા નમાઝે તરાવીહમેં ઈમામસે કોઈ ગલ્તી મુજિબે સજદ (સજદએ સહવકો વાજિબ કરનેવાલી) હો જાએ તો સજદએ સહવ કરનેકી ઝરૂરત ન હોગી ? અગર સજદએ સહવ ન કિયા ગયા તો નમાઝ દોહરાનેકી ઝરૂરત હે યા નહીં ?

જવાબ :– ઈમામે તરાવીહકા યહ કહના કે ચૂંકે તરાવીહ સુન્નત હે ઈસમેં સજદએ સહવ કરને યા નમાઝ દોહરાનેકી ઝરૂરત નહીં યહ સહીહ નહીં હે.

નમાઝ ફર્ઝ હો યા વાજિબ, સુન્નત હો યા નફલ તમામ નમાઝોંમેં સજદએ સહવકા હુકમ યકસા (બરાબર) હે, અલ્બત્તા નમાઝે ઈદ ઔર જુમ્આમેં જબ્કે મજમા' ઝિયાદહ હો ઔર સજદએ સહવસે નમાઝિયોંમેં ઈન્તિશાર પૈદા હો જાને ઔર તશ્વીશમેં પળ કર નમાઝ ખરાબ કરનેકા ખત્રા હો તો ઐસી સૂરતમેં સજદએ સહવ મુઆફ હો જાતા હે. ઈસી તરહ અગર કિસી જગહ તરાવીહમેં ભી મજમા' કષીર હો ઔર સજદએ સહવ કરનેસે નમાઝિયોંમેં ઈન્તિશાર ઔર નમાઝમેં ફસાદકા કવી અંદેશા હો તો સહવ સાકિત

હો જાએગા ઔર નમાઝકે ઈઆદેકી ભી ઝરૂરત ન હોગી.
[ફતાવા રહીમિયા જિ. ૩, સ.૨૨, બહવાલા શામી જિ.૧, સ.૭૦૫]

કૌનસી ગલ્તીસે નમાઝ ફાસિદ હો જાતી હે ?

ગલત પળ્હનેસે જો લફઝ પૈદા હો ઉસ્કે મુતઅલ્લિક ઈમામે આ'ઝમ ઔર ઈમામે મુહમ્મદ રહમતુલ્લાહિ અલય્હિમા યહ બહષ નહીં કરતે કે વહ લફઝ કુર્આને પાકમેં હે યા નહીં હે. ઈનકે નઝદીક ઝાબ્તા યહ હે કે પળ્હનેકે અંદર કિસી કલિમામેં ઝિયાદતી યા કમીકી વજહસે બશર્તે કે મા'ના બિલ્કુલ બદલ જાએં નમાઝ ફાસિદ હો જાતી હે, વર્ના નહીં. જૈસે فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ મેં 'લા' છોળ દિયા યા عَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ કી જગહ عَمِلَ صَالِحًا وَكُفْرًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ પળ્હા તો નમાઝ ફાસિદ હો જાએગી.

ઔર જિન હુરૂફમેં ઈમ્તિયાઝ મુશ્કિલસે હોતા હે વહ અગર એક દૂસરેકી જગહ પળ્હે જાએં તો નમાઝ ફાસિદ નહીં હોતી જૈસે સીન, સૉદ ઔર ઝૉદ, ઝો ઔર ઝાલ વગૈરહ ઔર જિનમેં ઈમ્તિયાઝ આસાન હે વહ અગર એક દૂસરેકી જગહ પળ્હે જાએ ઔર મા'ના બિલ્કુલ બદલ જાએ તો નમાઝ ફાસિદ હો જાતી હે જૈસે 'સાલિહાત' કી 'તાલિહાત' પળ્હા ગયા તો નમાઝ ફાસિદ હો જાએગી ઔર અગર અલ્ફાઝકી તબ્દીલીસે મા'ના બિલ્કુલ બદલ જાએ તો નમાઝમેં ફસાદ યકીની હે વર્ના નહીં. જૈસે "અલીમુન"કી જગહ "ખબીરુન" ઔર "હફીઝુન" વગૈરા પળ્હા ગયા તો નમાઝ દુરૂસ્ત હે ઔર وَعْدًا عَلَيْنَا اِنَّا كُنَّا فَاعِلِيْنَ કી જગહ غَافِلِيْنَ પળ્હનેસે નમાઝ ફાસિદ હો જાએગી ઔર અગર દો જુમ્લોંકે અલ્ફાઝ બદલ જાએ ઔર મા'ના ભી બદલ જાએ તો નમાઝ ફાસિદ

હે. જૈસે :– إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ મેં "જહીમ" કી જગહ "નઈમ" ઔર "નઈમ" કી જગહ "જહીમ" પઢનેસે નમાઝ ફાસિદ હો જાતી હે ઔર અગર મા'ના ન બદલે જૈસે :– لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَ شَهِيقٌ પઢા તો નમાઝ દુરૂસ્ત હે.

[ફઝાઈલે અય્યામ વશ્શુહૂદ, મુઅલ્લિફ ખલિફએ મવ્લાના થાનવી રહમતુલ્લાહિ અલય્હિ, સ.૧૪૭, શરફુલ્ઈઝાહ શર્હે નૂરૂલ્ઈઝાહ સ.૧૩૨ ઔર ઈમ્દાદુલ્મુફતિય્યીન સ.૨૮૫]

નમાઝ પઢતે વક્ત કિસી લિખ્ખી હૂઈ ચીઝ પર નિગાહ પડ જાના

નમાઝ પઢનેવાલા કિસી મક્તૂબ (લિખ્ખી હૂઈ ચીઝ) કો દેખ લે ઔર ઉસ્કો સમઝ લે તો ઈસ સૂરતમેં ઉસ્કી નમાઝ ફાસિદ નહીં હોતી, કયૂંકે યહ નમાઝ પઢને વાલેકા ફે'લ નહીં હે, બલ્કે ગૈર ઈખ્તિયારી તૌર પર (અપને આપ) ઉસ્કો સમઝમેં આ જાતા હે ઈસ લિએ કે આમ તૌરસે ઉસ પર નિગાહ પડ જાતી હે ઔર દેખનેવાલા ઉસ્કો સમઝ જાતા હે.

ઈસ લિએ ઉલમાએ ફરમાતે હે કે, નમાઝીકે સામને એસી ચીઝકો ન રખ્ખા જાએ, કયૂંકે શુબહાતસે બચના જરૂરી હે ઔર સહીહ મઝહબકે બમૂજબ (મુતાબિક) નમાઝ દુરૂસ્ત હો જાએગી. બખિલાફ ઈમામ મુહમ્મદ રહમતુલ્લાહી અલય્હિકે.

[બહવાલએ અશ્રફુલ્ઈઝાહ શર્હે નૂરૂલ્ઈઝાહ સ.૧૩૭]

અગર એક સજદા કરે તો કયા હુકમ હે ?

સવાલ :– હાફિઝ સાહબને એક રકઅત પઢકર એક સજદા કિયા ઔર ફિર તશહહુદ પઢનેકે લિએ બેઠ ગયે. દૂસરે સજદેકો કિસ તરહ મુક્તદી યાદ દિલાએ ? અગર મુક્તદી કોઈ

"અલ્લાહુ અકબર" યા "સુબ્હાનલ્લાહ"કહતા હે તો હાફિઝ સાહબ ખળે હો જાતે હૈં ?

જવાબ :- યાદ દિલાનેસે મતલબ યહ હોતા હે કે, "સુબ્હાનલ્લાહ" વગૈરહ કહ કર ઈમામકો મુતનબ્બહ કિયા જાતા હે કે કુછ કમી બેશી નમાઝમેં હો ગઈ હે ઈસ પર વહ ખૂદ ગૌર કરકે યાદ કરેગા કે ક્યા ફે'લ રહ ગયા હે.

ન યહ કે વહ ફે'લ બતાયા જાએ જો છૂટ ગયા હે, લિહાઝા તંબીહકે લિએ "સુબ્હાનલ્લાહ" કહના કાફી હે. અગર ઉસ્કો યાદ આ ગયા તો ઠીક હે, વર્ના નમાઝકે બા'દ મા'લૂમ હોને પર નમાઝકા ઈઆદા કિયા જાએગા.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૧૬૨, જિ.૪]

હાફિઝકા એક આયતકો બાર બાર પઢના

સવાલ :- નમાઝે તરાવીહમેં જો કે સુન્નતે મુઅક્કદા હે કોઈ હાફિઝ એક આયતકો તીન ચાર મર્તબા પઢે તો સજદએ સહવ ઝરૂરી હે યા નહીં? કયૂંકે ઉર્દૂકે રિસાલે મિફ્તાહુસ્સલાતમેં લિખ્ખા હે કે એક આયતકો દો તીન બાર પઢનેસે સજદએ સહવ લાઝિમ હે. સહીહ ક્યા હે ?

જવાબ :- એક આયતકો બાર બાર પઢનેસે સજદએ સહવ લાઝિમ નહીં આતા ઔર મિફતાહુસ્સલાતમેં જો લિખ્ખા હે વહ સમઝમેં નહીં આયા શાયદ વહ ઈસ મવ્કેમેં હો કે સિર્ફ એક હી આયતકો કઈ બાર પઢાના ઔર કુછ નહીં પઢા યા ફકત સૂરએ ફાતિહા પઢી ઔર સૂરત નહીં પઢી તો વાજિબકે તર્ક હોનેકી વજહસે ઈસ સૂરતમેં સજદએ સહવ લાઝિમ આતા હે, મગર તરાવીહમેં ઐસા નહીં હોતા કે ઔર કુછ ન પઢા હો. તરાવીહમેં અકષર યહ પેશ આતા હે કે અગલી આયત યાદ ન

આનેકી વજહસે એક આયતકો બાર બાર પળ્હા જાતા હે ઈસમેં સજદએ સહવ લાઝિમ હોનેકી કોઈ વજહ નહીં હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ. ૪૦૬, જિ.૪]

મુતશાબહકા હુકમ

સવાલ :– હાફિઝ સાહબ નમાઝ પળ્હાતે પળ્હાતે ભૂલ જાએં યા મુતશાબેહ લગ જાનેકી વજહસે દૂસરી જગહકી આયતેં પળ્હને લગેં, ફિર યાદ આને પર ભૂલ જાનેકી વજહસે ઈબ્તિદાસે કિરાઅત શુરૂ કર દેં તો નમાઝ હો જાએગી યા નહીં? ઔર સજદએ સહવ વાજિબ હોગા યા નહીં?

જવાબ :– ઈસ સૂરતમેં નમાઝ સહીહ હે ઔર સજદએ સહવ વાજિબ નહીં હે ઔર અગર ગલ્તીસે સજદએ સહવ કર લિયા તબ ભી નમાઝ હો ગઈ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ. ૩૯૩, જિ.૪,
બહવાલા રદુલ્મુહતાર સ. ૫૬૦, જિ. ૧ બાબુલ્ઈસ્તિખ્લાફ]

તરાવીહમેં પહલી રકઅતમેં બેઠ કર ખળા હોના

સવાલ :– ઈમામને તરાવીહકી પહલી રકઅતકે બા'દ ખળે હોનેકી બજાએ બેઠનેકા ઈરાદા કિયા, પીછેસે ઈશારા કિયા ગયા તો સીધે ખળે હો ગએ, દો રકઅત પૂરી હોનેકે બા'દ સલામ ફેરા સજદએ સહવ નહીં કિયા તો નમાઝ હૂઈ યા નહીં, અગર નહીં તો ઈલ્મ હોને પર જમાઅતસે અદા કરે યા તન્હા ?

જવાબ :– ઈસ સૂરતમેં નમાઝ હો ગઈ લોટાનેકી ઝરૂરત નહીં ઔર સજદએ સહવ લાઝિમ નહીં હુવા, કયૂંકે એક રકઅતકે બા'દ અગર કિસી કદર બેઠ કર ખળા હો જાએ તો ઉસ્કો ભી ફુકહાને જાઈઝ લિખ્ખા હે. ચેજાએ કે મહઝ બેઠનેકા ઈરાદા કિયા હો ઔર પૂરે તોર પર બેઠા ભી ન હો કે ખળા હો ગયા તો ઈસ સૂરતમેં ન

સજદએ સહવ લાઝિમ હે, ન નમાઝકો લોટાનેકી ઝરૂરત હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ.૨૭૭, જિ.૪, બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ.૪૩૮, જિ.૧ બાબુ સિફતુસ્સલાત]

પહલી રકઅત ઔર તીસરી રકઅતમેં કિતની દેર બેઠનેસે સજદએ સહવ લાઝિમ આતા હે ?

સવાલ :– અગર પહલી યા તીસરી રકઅતમેં સહવન્ (ભૂલકર) બેઠ કર ખળા હો જાએ તો કિતને વકફેસે સજદએ સહવ લાઝિમ હોગા ?

જવાબ :– તવીલ બેઠનેસે સજદએ સહવ લાઝિમ આતા હે. બકદરે અત્તહિય્યાત પળ્હનેકે માનિન્દ યા ઉસ્કે કરીબ હો, બાકી થોળી દેર બેઠનેસે સજદએ સહવ લાઝિમ નહીં આતા.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ.૨૭૭, જિ.૪, બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ.૪૩૮, જિ.૧ બાબુ સફતુસ્સલાત]

અગર તીન રકઅત પળ્હ લે તો ક્યા હુકમ હે ?

સવાલ :– હાફિઝ સાહબ દૂસરી રકઅત પર નહીં બેઠે ઔર તીન રકઅત પર કાઈદહ કરકે સલામ ફેર દિયા તો ઈસ સૂરતમેં તરાવીહ હો જાએગી યા નહીં ?

જવાબ :– ઐસી સૂરતમેં નમાઝકા ઈઆદા ઝરૂરી હે. તીન રકઅત નફ્લકા એ'તિબાર નહીં હોગા ઔર જો કુર્આન શરીફ પળ્હા ગયા હે ઉસ્કા ભી લોટાના ઝરૂરી હે.

[ફતાવા રહીમિયા સ.૪૨, જિ.૪, બહવાલા શામી સ.૬૫૨, જિ.૧]

ઈમ્દાદુલ્ફતાવાકે હાશિયે પર ઉસ્તાઝે મોહતરમને ઈસ મસ્અલેકી તશ્રીહ ફરમાઈ હે કે અગર દૂસરી રકઅતકે કાઈદહ પર ભૂલ કર ખળા હો ગયા ઔર તીસરી રકઅત પળ્હ કર કાઈદહ કરકે સજદએ સહવ કરકે સલામ ફેર દિયા તો તીનોં રકઅતેં બેકાર

હો ગઈ પહલા શુફઆ બવજહે ફાસિદ હો જાનેકે (ફાસિદ હો જાનેકી વજહસે) ઔર તીનોં રકઅતોંમેં પળ્હે હુએ કુર્આનકા ઈઆદા ઝરૂરી હોગા. [હાશિયા ઈમ્દાદુલ્ફતાવા સ. ૪૫૮, જિ. ૧]

હાફિઝ તીસરી રકઅતકે લિએ ખળા હો ગયા

સવાલ :- અગર તરાવીહમેં હાફિઝ ગલ્તીસે તીસરી રકઅતકે લિએ ખળા હો ગયા ઔર તીસરી રકઅતમેં યાદ આનેકે બા'દ ચોથી રકઅત ભી અદા કી તો યહ ચાર રકઅતેં માની જાએંગી યા દો? અગર દો માની જાએંગી તો આખરી દો રકઅતમેં જો કુર્આન શરીફ પળ્હા ગયા ઉસ્કો લોટાનેકી ઝરૂરત હે યા નહીં?

જવાબ :- ચાર રકઅત પળ્હનેકી સૂરતમેં જો કુર્આન શરીફ આખિરકી દો રકઅતોંમેં હુવા ઉસ્કો લોટાનેકી ઝરૂરત નહીં હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ. ૨૫૫, જિ. ૪, બહવાલા આલમગીરી સ.૧૧૭, જિ.૧]

ઈસ્કી તફસીલ ઈમ્દાદુલ્ફતાવાકે હાશિયે પર ઉસ્તાઝે મોહતરમ હઝરત મવ્લાના મુફ્તી સઈદ અહમદ સાહબ પાલનપૂરી મદ્દ ઝિલ્લુહુને યહ ફરમાઈ હે કે અગર દૂસરી રકઅત પર બકદરે તશહહુદ કાઈદહ કરકે ખળા હુવા હે ઔર ચાર રકઅત પળ્હ કર સલામ ફેરા હે તો ચાર રકઅતેં સહીહ હોગી ઔર સબ તરાવીહમેં શુમાર કી જાએંગી ઔર સજદએ સહવકી ભી ઝરૂરત નહીં હોગી. [હાશિયા ઈમ્દાદુલ્ફતાવા સ.૪૯૮, જિ.૧]

ચાર રકઅત તરાવીહ જિસમેં કાઈદએ ઉલા નહી કિયા

સવાલ :- ઈમામ નમાઝે તરાવીહમેં તીસરી રકઅતકે વાસ્તે ખળા હો ગયા ઔર ચારોં રકઅત પૂરી કર લીં, લેકીન દો રકઅત પર કાઈદહ નહીં કિયા થા ઐસી સૂરતમેં સજદએ સહવ

કરનેસે દો રકઅત હોંગી યા ચાર ?

જવાબ :– દુર્રે મુખ્તાર ઔર શામીમેં તરાવીહકે બયાનમેં ઈસ્કી તશરીહ હે કે ઐસી સૂરતમેં દો રકઅત તરાવીહ હોગી.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ.૨૬૨, જિ.૧,
બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ.૬૬૦,૬૬૧, જિ. ૧]

દૂસરી રકઅતમેં ભૂલ કર ખળા હો ગયા

સવાલ :– અગર તરાવીહકી દૂસરી રકઅતકે બા'દ બેઠને કે બજાએ ખળા હો ગયા, બા'દમેં યાદ આએ તો ક્યા કરે ?

જવાબ :– સજદેસે પહલે પહલે અગર યાદ આજાએ તો બેઠ જાએ ઔર સજદએ સહવ કરલે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ.૨૮૫, જિ.૪, બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ.૬૯૬, જિ:૧ બાબુ સુજૂદુસ્સહવ]

ઈસ મસ્અલેકી તશરીહ ઈમ્દાદુલ્ફતાવાકે હાશિયે પર ઉસ્તાઝે મોહતરમ મદ્દ ઝિલ્લુહૂને ઈસ તરહ ફરમાઈ હે કે અગર તરાવીહમેં દૂસરી રકઅતકે બા'દ કાઈદહ ભૂલ કર ખળા હો જાએ તો જબ તક તીસરી રકઅતકા સજદા ન કિયા હો તો બેઠ જાએ ઔર બાકાઈદા સજદએ સહવ કરકે નમાઝ પૂરી કર લે ઔર અગર તીસરી રકઅતકા સજદા કર લિયા હો તો ચોથી રકઅત મિલા કર સજદએ સહવ કરકે સલામ ફેર લે, લેકીન યહ ચાર રકઅતેં સિર્ફ દો શુમાર હોગી ઔર પહલે શુફઆમેં જો કુર્આન શરીફ પળ્હા ગયા ઉસ્કા ઈઆદા કરના હોગા, ક્યૂંકે પહલા શુફઆ કાયદએ ઉલા તર્ક કરનેકી વજહસે ફાસિદ હો ગયા હે, લિહાઝા તરાવીહમેં શુમાર નહીં હોગા ઔર ઈસમેં પળ્હે ગએ કુર્આન શરીફકા ઈઆદા ઝરૂરી હોગા ઔર ચૂંકે તહરીમા બાકી હે ઈસ લિએ દૂસરા શુફઆ સહીહ હો જાએગા ઔર ઉસમેં પળ્હા હુવા કુર્આન ભી મો'તબર હોગા.

[હાશિયા ઈમ્દાદુલ્ફતાવા સ. ૪૯૭, જિ. ૧]

તરાવીહમેં દો રકઅત પર કાઈદા કરના ભૂલ ગયા ઔર ચાર રકઅત પર કાઈદા કિયા તો કયા હુકમ હે ?

સવાલ :– તરાવીહકે કાઈદેમેં ભૂલકર ખળા હો જાએ (યા'ની બગૈર બેઠે હુએ) ઔર ચાર રકઅત પૂરી કરકે સજદએ સહવ કરે તો સિર્ફ દો હોંગી ઔર યહ દો રકઅત તરાવીહમેં ગિની જાએગી યા નહીં ? ક્યા સુન્નતો નવાફિલમેં આખરી કાઈદા ફર્ઝ હે યા નહીં ? ઈસ સૂરતમેં ફર્ઝ અદા કરનેમેં ક્યા સિર્ફ તાખીર હો રહી હે યા ફર્ઝ ફોત હો રહા હે ? ઈશ્કાલ દૂર ફરમાએ.

જવાબ :– નફલમેં હર દો રકઅતકે બાદ કાઈદા કરના ઝરૂરી હે લિહાઝા નફલ નમાઝમેં દો રકઅત પર કાઈદા ન કિયા ગયા તો નમાઝ ફાસિદ હો જાએગી અલબત્તા ચાર રકઅત ઔર ચાર રકઅતસે ઝિયાદહ છે, આઠ, દસ, બારા, ચૌદા, સોલા, અઠ્ઠારા યા બીસ રકઅત પઢી જાએં ઔર દરમિયાનમેં કાઈદા ન કિયા જાએ તો સજદએ સહવ કર લેને પર દો રકઅત તરાવીહ હોનેકે બાઝ ફુકહાઅ કાઈલ હેં ઔર ઉન હઝરાતકે નઝદીક કાઈદહ મુન્તકિલ હો કર આખિરમેં આ જાએગા તો સિર્ફ ફર્ઝકી અદાઈગીમેં તાખીર હોગી જિસ્કી તલાફી સજદએ સહવસે હો જાએગી. તરાવીહ સુન્નતે મુઅક્કદા બાજમાઅત અદા કી જાતી હે ઈસ લિએ ઈસ્કા દર્જા ફર્ઝ ઔર વાજિબકે કરીબ કરીબ હે મહઝ નફલ નહીં હે. ઈસ લિએ તરાવીહમેં બાઝ ફુકહાઅ દો રકઅતકી અદાઈગીકે કાઈલ હેં. [ફતાવા રહીમિયા સ.૪૨૧, જિ.૪, બહવાલા શામી સ.૬૫૨, જિ.૧, બાબુલવિત્રિ વન્નવાફિલ]

અગર ચાર રકઅત પઢ કર સજદએ સહવ ન કરે તો કયા હુકમ હે ?

સવાલ :– હાફિઝને તરાવીહ દો રકઅતકે બજાએ ચાર પઢ દીં એક હી સલામસે હાફિઝ સાહબ તીસરી રકઅતકે લિએ ખળે હો રહે થે લુકમા દિયા મગર નહીં લિયા ઔર આખિરમેં સજદએ સહવ ભી નહીં કિયા ઈસ સૂરતમેં કિતની રકઅત તરાવીહ અદા હૂઈ અગર નહીં હૂઈ તો કિરાઅત લોટાનેકી ઝરૂરત હે યા નહીં?

જવાબ :– તીસરી રકઅતકે ખળે હોને પર લુકમા દિયા જા રહા થા તો હાફિઝ સાહબકો બેઠ જાના ચાહિએ થા મગર જબ નહીં બેઠે ઔર ચાર રકઅતેં પૂરી કીં તો સજદએ સહવ કરકે સલામ ફેરના ચાહિએ થા ઈસ સૂરતમેં દો રકઅત તરાવીહ હૂઈ ઔર દો નફલ, મગર સજદએ સહવ ન કિયા તો ગલત કિયા, ઈસ સૂરતમેં દો રકઅત તરાવીહ હૂઈ મગર વહ ભી વાજિબુલ્ ઈઆદા હે (ઉસ્કા લોટાના ઝરૂરી હે.) વકતકે અંદર અંદર લોટા લેના ચાહિએ. વકત નિકલનેકે બા'દ ઉસ્કી કઝા નહીં હે. મગર ઈન ચાર રકઅતોંમેં જિતના કુર્આન પઢા ગયા હે ઉસ્કા લોટાના ઝરૂરી હે. અગર દો રકઅત પર કાઈદહ કિયા તો ચાર રકઅત તરાવીહ અદા હો ગઈ ઔર કિરાઅતકે ઈઆદેકી ઝરૂરત નહીં.

[ફતાવા રહીમિયા સ.૪૧૪, જિ.૨૦]

બગૈર કાઈદેકે ચાર રકઅતકે બારેમેં મવ્લાના થાનવી રહમતુલ્લાહિ અલયહિકી રાઈ

સવાલ :– તરાવીહમેં અગર દો રકઅતકી જગહ ઈમામ ચાર રકઅત પઢ જાએ ઔર દરમિયાનમેં કાઈદહ ન કરે ઔર આખિરમેં સજદએ સહવ કરે તો નમાઝ હોગી યા નહીં? ઔર દો અગર હોગી તો દો રકઅત હોગીં યા ચાર ? ઔર અગર દો હોંગી

તો અવ્વલકી દો યા આખિરકી દો ? ઔર કૌનસી રકઅતકે કુર્આન શરીફકે ઈઆદેકી ઝરૂરત હોગી ?

જવાબ :– આલમગીરી જિલ્દે અવ્વલ સ. ૭૫સે મા'લૂમ હોતા હે કે કાઈદા ન કરનેસે શુફઅએ ઉલા (પહલી દો રકઅત) ભી ફાસિદ ન હોગા અલબત્તા મજમૂઆ મો'તબર ભી ન હોગા, બલ્કે દોનોં શુફએ મિલકર બજાએ એક શુફઆકે સમઝે જાએંગે ઔર જબ મજમૂઅએ શુફઆ મો'તબર ન હોગા તો એક શુફઆ ઔર પળ્હા જાએગા.

રહા યહ અમ્ર કે કોનસે શુફએકા પળ્હા હુવા કુર્આન મો'તબર હોગા ઔર કોનસેકા કાબિલે ઈઆદા તો યહ ઈસ પર મોકૂફ હે કે યહ મુતઅય્યન હો જાએ કે કોનસા શુફઆ તરાવીહ હે કે ઈસમેં પળ્હા હુવા કુર્આન મો'તબર હુવા હે ઔર કોનસા નફલ કે ઈસમેં પળ્હા હુવા કાબિલે ઈઆદા હો તો ઉસમેં મુઝકો તરદ્દુદ હે દૂસરે ઉલમાસે તહકીક કર લી જાએ. મેરે ખ્યાલમેં અગર સિર્ફ ઈઆદએ કુર્આનકે હકમેં સહૂલતકે લિએ દૂસરે કોલ પર અમલ કર લેં જો દો શુફઓંકો મો'તબર કહતે હૈં તો ગુંજાઈશ હે. પસ શુફઆ તો એક ઔર પળ્હ લેં ઔર કુર્આનકા ઈઆદા ન કરે.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા સ. ૪૯૮, જિ. ૧]

અગર તરાવીહમેં દૂસરી રકઅત પર કાઈદા ભૂલ કર ખળા હો જાએ તો જબ તક તીસરી રકઅતકા સજદા ન કિયા હો બેઠ જાએ ઔર બાકાયદા સજદએ સહવ કરકે નમાઝ પૂરી કરે. ઔર અગર તીસરી રકઅતકા સજદા કર લિયા હો તો ચોથી રકઅત મિલાકર સજદએ સહવ કરકે સલામ ફેરે લેકિન યહ ચાર રકઅત સિર્ફ દો રકઅત શુમાર હોંગી ઔર પહલે શુફઆમેં જો કુર્આન પળ્હા ગયા હે ઉસ્કા ઈઆદા કરના હોગા ક્યૂંકે પહલા શુફઆ

કાઈદએ અખીરા તર્ક કરનેકી વજહસે ફાસિદ હોગા. લિહાઝા તરાવીહમેં મહસૂબ (શુમાર) ન હોગા ઔર ઉસમેં પળ્હે ગએ કુર્આનકા ઈઆદા ઝરૂરી હોગા. અલ્બત્તા તહરીમા ચૂંકે બાકી હે ઈસ લિએ દૂસરા શુફઆ સહીહ હો જાએગા ઔર ઉસમેં પળ્હા હુવા કુર્આન ભી મો'તબર હોગા.

[હાશિયા ઈમ્દાદુલ્ફતાવા સ.૪૯૭, જિ.૧]

દૂસરી રકઅતકે તશહહુદકે બા'દ ખળા હોકર બેઠના

સવાલ :– અગર દો રકઅતમેં બા'દ તશહહુદકે ખળા હો ગયા ઔર ફિર બેઠ ગયા તો ફિર તશહહુદ પળ્હ કર સલામ ફેર દે યા તશહહુદ પળ્હ કર સજદએ સહવ કરે ઔર ફિર સલામ ફેરે ? એક યહ કે કિયામે તામકે ફોરન્ બા'દ બેઠે, દૂસરે કુછ પળ્હ કર તીસરે ખત્મે સૂરતકે બા'દ. હર તીન હાલતકા એક હુકમ હે યા મુખ્તલિફ ?

જવાબ :– હર તીન હાલતમેં બેઠકર તશહહુદ પળ્હે ઔર સજદએ સહવ કરકે ફિર તશહહુદ વગૈરહ પળ્હકર સલામ ફેરે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૩૮૩, જિ.૪,
બહવાલા રદુલ્મુહતાર સ.૭૦૦, જિ. ૧]

સૂરત શુરૂઅકી ઉસ્કો છોળકર ફિર દૂસરી પળ્હી

સવાલ :– ઈમામને તરાવીહકી આખરી દોગાના (દો રકઅત)કી પહલી રકઅતમેં સૂરએ ફાતિહાકે બા'દ 'કુલ અઉઝુ' કહ કર ફૌરન 'તબ્બત યદા' કહા કે એક મુકતદીને બતોરે બતલાનેકે 'કુલ્ અઉઝુ બિરબ્બિલ્ ફલક' પૂરી પળ્હ દી, ઈમામને દૂસરી રકઅત ભી પૂરી કર લી સજદએ સહવ નહીં કિયા તો ઈસ સૂરતમેં નમાઝ સહીહ હોગી યા દોગાના મઝકૂરાકા (ઈન દો

રકઅતકા) લોટાના ઝરૂરી હોગા ઔર યહ કે સજદએ સહવ ઝરૂરી હે યા નહીં ?

જવાબ :– ઈસ સૂરતમેં નમાઝ સહીહ હે ઔર સજદએ સહવ વાજિબ નહીં હે. જૈસા કે રદ્દુલ્મુહતાર સફા ૫૧૦, જિ.૧ પર તસ્રીહ મૌજૂદ હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૭૫]

બા'ઝ હુફ્ફાઝ રૂકુઅ વ સુજૂદમેં કુર્આન યાદ કરતે હે

મસ્અલા ૧ :– દર્યાફ્ત તલબ મસ્અલા યહ હે કે બા'ઝ હાફિઝ તરાવીહકે દોરાન રૂકુઅ વ સુજૂદ ઔર તશહહુદ વગૈરામેં તસ્બીહાતકી જગહ અપને દિલ દિલમેં અગલી આયાત પળ્હતે રહતે હેં.

મસ્અલા ૨ :– યા ઝુબાનસે ભી આહિસ્તા આહિસ્તા દોહરાતે રહતે હેં.

મસ્અલા ૩ :– યા ઝુબાનસે તો નહીં દોહરાતે. તસ્બિહાત ભી પળ્હતે હેં મગર દિલો દિમાગ અગલી આયાતકે સોચકી તરફ મુતવજ્જેહ રખતે હેં. ઈન તીનોં સૂરતોંકા શરઈ હુકમ મુફસ્સલો મુદલ્લલ ફરમાએં.

જવાબ :– ૧ ઔર ૨. રૂકુઅ વ સુજૂદકી હાલતમેં કુર્આન પળ્હના દુરૂસ્ત નહીં હે કયૂંકે રૂકુઅ વ સુજૂદમેં કિરાઅત કરનેકી હદીષમેં મુમાનઅત આઈ હે. ફિર અગર તશહહુદકે બજાએ કુર્આન પળ્હા જાએ તો સજદએ સહવ કરના લાઝિમ આએગા, કયૂંકે તશહહુદ પળ્હના વાજિબ હે ઔર ઈસ્કે તર્કસે સજદએ સહવ લાઝિમ આતા હે. અગર સજદએ સહવ નહીં કિયા તો નમાઝ નાકિસ હોગી, ઈઆદા વાજિબ રહેગા.

وَقَالَ فِي الْبَحْرِ بَابُ سُجُوْدِ السَّهْوِ يَجِبُ سُجُوْدُ السَّهْوِ بِتَرْكِهِ وَلَوْ
قَلِيْلًا فِي ظَاهِرِ الرِّوَايَةِ فَإِنَّهُ ذِكْرٌ وَاحِدٌ مَنْظُوْمٌ فَتَرْكُ بَعْضِهِ كَتَرْكِ كُلِّهِ

[શામી જિ. ૧, સ. ૩૧૩]

ચૂંકે રૂકુઅ ઔર સુજૂદકી તસ્બિહાત સુન્નત હે, ઉન્કે તર્કસે નમાઝ કરાહતે તન્ઝીહાકે સાથ અદા હોગી.

ઉ. ઈસ સૂરતમેં અગરચે નમાઝ અદા હો જાએગી, લેકિન ઐસા કરના બેહતર નહીં ફકત. વલ્લાહુ અઅ્લમ

હબીબુર્રહમાન ખેરાબાદી, અફાલ્લાહુ અન્હુ, દારૂલઉલૂમ દેવબંદ. ૬/૭/૧૪૦૬ હિ.

લફઝે ઝૉદકો કિસ તરહ અદા કરના ચાહિએ

સવાલ :– લફઝ ઝૉદકો નમાઝમેં કિસ તરહ પળ્હના ચાહિએ?

જવાબ :– ઝૉદકો ઉસ્કે મખ્રજસે પળ્હના ચાહિએ, ન નિકલ સકે તો જિસ તરહ ભી અદા હો જાએ નમાઝ હો જાતી હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ. ૯૧, જિ. ૪,
બાબે ઝિલતુલ્કારી, બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ. ૫૯૧, જિ ૧]

ઝૉલ્લીનકો દાલ્લીન પળ્હનેસે
નમાઝ હોતી હે યા નહીં

સવાલ :– ઝૉલ્લીનકો દાલ્લીન પળ્હનેસે નમાઝ હોતી હે યા નહીં ?

જવાબ :– અગર ઝૉદકો બસૂરતે દાલ મુફખ્ખમ્ (દાલકો પૂર પળ્હના) પળ્હનેસે નમાઝકે ન હોનેકા હુકમ કિયા જાએગા તો તમામ અરબ કુર્રાઅ વ ઉલમાઅ વ અઈમ્મામેંસે કિસીકી ભી નમાઝ ન હોગી ઔર ન મુકતદિયોંકી નમાઝ હોગી, કયુંકે વહ

સબ દાલ્લીન પળ્હતે હૈં. પસ મા'લૂમ હુવા યહ હુકમ લગાના ગલત હે ઔર હરજ હે અલબત્તા ઉમ્દા બેહતર યહી હે કે મખ્રજસે અદા કરનેકી કોશિશ કરે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ. ૯૨, જિ. ૪]

લફ્ઝે ઝૉદકે બારેમેં મવ્લાના રશીદ અહમદ ગંગોહી રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકા ફત્વા

દાલ, ઝૉ, ઝૉદકે હર્ફ જુદાગાના ઔર મખ્રજ અલગ હોનેમેં તો શક નહીં હે ઔર ઈસમેં ભી શક નહીં હે કે કસ્દન (ભૂલકર) કિસી હર્ફકો દૂસરે મખ્રજસે અદા કરના સખ્ત બેઅદબી હે ઔર બસા અવ્કાત બાઈષે ફસાદે નમાઝ (નમાઝકે ટૂટ જાનેકા સબબ) હે મગર જો લોગ મા'ઝૂર હે ઔર ઉનસે યહ લફ્ઝ મખ્રજસે અદા નહીં હોતા વહ હત્તલ્ વુસ્અ (જિતની હો સકે) કોશિશ કરતે રહતે હૈં. ઉન્કી નમાઝ ભી દુરૂસ્ત હે.

ઔર દાલે પૂર ઝાહિર હે કે ખૂદ કોઈ હર્ફ નહીં હે બલ્કે ઝૉદ હી હે. અપને મખ્રજસે પૂરે તોર પર અદા નહીં હુવા તો જો શખ્સ દાલે ખાલિસ (સિર્ફ દાલ) યા ઝૉ ખાલિસ (સિર્ફ ઝૉ) અમ્દન (જાનબુઝકર) પળ્હે ઉસ્કે પીછે નમાઝ ન પળ્હેં. મગર જો શખ્સ દાલ પૂરકી આવાઝમેં પળ્હતા હે આપ ઉસ્કે પીછે નમાઝ પળ્હ લિયા કરેં. જો શખ્સ બાવજૂદ કુદરતકે ઝૉદકો ઝૉદકે મખ્રજસે અદા ન કરે વહ ગુનહગાર ભી હે ઔર અગર દૂસરા લફ્ઝ બદલ જાનેસે મા'ના બદલ ગએ તો નમાઝ ભી ન હોગી ઔર અગર કોશિશો સઈકે બાવજૂદ ઝૉદ અપને મખ્રજસે અદા નહીં હોતા તો વહ મા'ઝૂર હે. ઉસ્કી નમાઝ હો જાતી હે ઔર જો શખ્સ સહીહ પળ્હને પર કાદિર હે તો ઐસે મા'ઝૂરકે પીછે નમાઝ પળ્હ સકતા હે. મગર જો શખ્સ કસ્દન ખાલિસ દાલ યા ઝૉ પળ્હે તો ઉસ્કે પીછે નમાઝ ન હોગી. [ફતાવા રશીદિયા કામિલ સ. ૨૭૪–૨૮૪]

લફ્ઝે ઝૉદકે બારેમેં
મુફ્તી શફીઅ સાહબ રહમતુલ્લાહિ અલયહિ, મુફિતએ આ'ઝમ પાકિસ્તાનકા ફત્વા

અવામકી નમાઝ તો બિલા કિસી તફસીલો તન્કીહકે બહરહાલ સહીહ હો જાતી હે, ખ્વાહ ઝૉ પઢે યા દાલ પઢે યા ઝા વગૈરે. કયૂંકે વહ કાદિર ભી નહીં હે ઔર સમઝતે ભી યહી હે કે હમને અસ્લી હર્ફ અદા કિયા હે ઔર કુર્રાએ મુજવ્વિદીન ઔર ઉલમાઅકી નમાઝમેં તફસીલ મઝકૂર હે કે અગર ગલ્તી કસ્દન યા બેપરવાહીસે હો તો નમાઝ ફાસિદ હે ઔર સબ્કતે લિસાની (જલ્દી પઢનેકી વજહસે) યા અદમે તમીઝકી (તમીઝકે ન હોનેકી વજહસે) વજહસે હો તો જાઈઝ હે.

[જવાહિરૂલ્ ફિકહ સ. ૩૩૮, જિ. ૧]

તમ્બીહ :– લેકિન જવાઝ ઔર અદમે ફસાદસે યહ સાબિત નહીં હોતા કે બેફિક્ર હોકર હમેશા ગલત પઢતે રહના જાઈઝ હો ગયા ઔર પઢનેવાલા ગુનહગાર ભી ન રહેગા, બલ્કે અપની કુદરત ઔર ગુંજાઈશકે મુવાફિક સહીહ પઢનેકી મશ્ક કરના ઔર કોશિશ કરતે રહના ઝરૂરી હે વર્ના ગુનહગાર હોગા, અગરચે નમાઝ ન ફાસિદ હો. જૈસા કે આલમગીરી મિસ્રી સ. ૭૪, જિ. ૧ બાબ ચહારુમમેં તસ્રીહ મોજુદ હે.

અહકર શફીઉદ્દીન દેવબંદી, ગુફિર લહુ, ખાદિમે દારૂલ્ ઈફતા, દારૂલ્ ઉલૂમ દેવબંદ. ૨૦ જમાદિઉલ્ ઉલા, ૧૩૫૧ હિજરી.

સલામમેં "અલયકુમ" કી જગહ "અલયતુમ" નિકલ જાનેકા હુકમ

સવાલ :– અગર 'અસ્સલામુ અલયકુમ'મેં 'અલયકુમ'કે બજાએ 'અલયતુમ' નિકલ જાએ તો નમાઝ હોગી યા નહીં ?

જવાબ :– નમાઝ હો ગઈ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ. ૪૫, જિ. ૪, બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ. ૪૧૮, જિ. ૧, બાબે સિફતુસ્સલાત]

નમાઝમેં ''સલામુન અલયકુમ'' કહનકા હુકમ

સવાલ :– અગર ઈમામ 'અસ્સલામુ અલયકુમ વ રહમતુલ્લાહિ'કે બજાએ સિર્ફ 'સલામુન્ અલયકુમ વ રહમતુલ્લાહિ' કહે તો ક્યા હુકમ હે ?

જવાબ :– યહ ખિલાફે સુન્નત હે. ઈસસે નમાઝમેં કરાહત આએગી. યહ ઉસ વકત હે જબકે ઈમામ તલફફુઝ હી મેં સલામુન્ અલયકુમ કહે. કભી ઐસા હોતા હે કે અલિફ લોગોંકે સુન્નેમેં નહીં આતા ઈમામ તો અસ્સલામુ અલયકુમ કહતા હે લોગ સલામુ સુનતે હે તો યહ મકરૂહ નહીં હે. [કિફાયતુલ્ મુફતી સ. ૪૩૯, જિ. ૩]

સલામમેં ચહેરા કિતના ઘુમાયા જાએ ?

عَنْ سَعْدِ ابْنِ اَبِیْ وَقَّاصٍ قَالَ کُنْتُ اَرٰی رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ یُسَلِّمُ عَنْ یَّمِیْنِهٖ وَ عَنْ یَّسَارِهٖ حَتّٰی اَرٰی بَیَاضَ خَدِّهٖ

[રવાહુ મુસ્લિમ]

હઝરત સઈદ બિન અબી વકકાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુસે રિવાયત હે કે મેંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમકો ખુદ દેખા થા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વ સલ્લમ સલામ ફેરતે વક્ત દાઈ ઔર બાઈ જાનિબ રૂખ ફરમાતે થે ઔર ચહેરાએ મુબારકકો દાઈ જાનિબ ઔર બાઈ જાનિબ ઈતના ફેરતે થે કે હમ રૂખ્સારે મુબારકકી સુફેદી દેખ લેતે થે.

[મઆરિફુલ્ હદીષ સ. ૩૧૦, જિ. ૩]

આઠવાં બાબ

સજદએ તિલાવત

સજદએ તિલાવતકા સુબૂતો ફઝાઈલ

સહીહૈન (બુખારી વ મુસ્લિમ)મેં રિવાયત આતી હે કે હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુ કહતે હૈં "આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વ સલ્લમ કુર્આનકી તિલાવત કરતે થે ઔર જબ સજદેવાલી સૂરત પળ્હતે તો હુઝૂર સજદા કરતે ઔર હમ ભી સાથ હી સજદા કરતે યહાં તકકે હમમેં બા'ઝ અશખાસકો પેશાની ટેકનેકી જગહ નહીં મિલતી થી".

ઔર આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વ સલ્લમને ફરમાયા હે કે, "ઈબ્ને આદમ જબ આયતે સજદા પળ્હતા હે ઔર સજદા કરતા હે તો શય્તાન એક તરફ હટ કર રોતા હે ઔર કહતા હે હાઈ ગઝબ, ઈબ્ને આદમકો સજદેકા હુકમ હુવા ઔર ઉસ્ને સજદા કિયા તો ઉસ્કે લિએ જન્નત હે ઔર મુઝે સજદેકા હુકમ હુવા ઔર મૈંને હુકમ નહીં માના તો મેરે લિએ જહન્નમ હે."

ઔર ઉમ્મતકા ઈસ પર ઈજમાઅ હે કે કુર્આનમેં બા'ઝ ખાસ ખાસ મકામાત ઐસે હૈં જિનકે પળ્હને પર સજદા કરનેકા શરઈ હુકમ હે.

[કિતાબુલ્ ફિકહ અલા મઝાહિબિલ્ અરબઆ સ. ૭૪૪, જિ. ૧]

સજદએ તિલાવતકી શર્તે

મસ્અલા :– સજદએ તિલાવતકી ભી વહી શર્તે હૈં જો નમાઝકી હૈં. બખબર તકબીરે તહરીમા ઔર નિય્યતે તઅય્યુને વક્ત(વક્તકો મુતઅય્યન કરનેકી નિય્યતકે સિવા)કે યહ દોનોં ઉમૂર ઉસ્મેં શર્ત નહીં હૈં. ઉસ્મેં નિય્યત નહીં બાંધી જાતી.

સજદએ તિલાવતકે વાજિબ હોનેકી શરાઈત યહ હૈં :–

મુસલમાન હોના, બાલિગ હોના, અકલકા સહીહ હોના, હૈઝો નિફાસસે પાક હોના, વહી હેં જો નમાઝકી શર્તે હેં. લિહાઝા સજદએ તિલાવત કાફિર, બચ્ચે, મજ્નૂનકો યા હૈઝો નિફાસકી હાલતમેં જાઈઝ નહીં હે. ઈસ મસ્અલેમેં આયતે સજદાકે પઢનેવાલે ઔર સુનનેવાલે દોનોંમેં ફર્ક નહીં હે. અલ્બત્તા અશ્ખાસ મુંદરર્જએ બાલામેંસે (ઉપર બતાએ હૂએ લોગોંમેંસે) અગર કોઈ શખ્સ સજદેકી આયત સુને ઔર ઉસ્કા સજદા બજાલાને (અદા કરને)કા બતૌરે અદા યા બતૌરે કઝા અહલ હો તો ઉસ પર સજદા વાજિબ હો જાતા હે. ચુનાંચે જો શખ્સ નશા યા નાપાકીકી હાલતમેં હો ઉસ પર સજદએ તિલાવત વાજિબ હો જાતા હે, ક્યૂંકે વહ બતૌરે કઝા ઉસ્કે બજાલાનેકા અહલ હે. હાં ! અગર પઢનેવાલા કોઈ મજ્નૂન હે તો ઉસ્કે મુંહસે સુનકર સજદએ તિલાવત વાજિબ નહીં હોતા.

મસ્અલા :– યહી હુક્મ ઉસ બચ્ચેસે સુનનેકા હે જો હદ્દે શઉરકો ન પહુંચા હો, ક્યૂંકે તિલાવતકે સહીહ હોનેકે લિએ તમીઝ યા'ની શઉરકા હોના શર્ત હે.

મસ્અલા :– ઈસી તરહ અગર આયતે સજદા આદમીકે અલાવા કિસી ઔરસે સુની ગઈ મષલન્ તોતા આયતે સજદા પઢે આલએ ઝબ્તુસ્સવ્ત (ટેપ રેકોર્ડ વગૈરા)સે સુનાઈ દે તો સજદએ તિલાવત વાજિબ ન હોગા. ક્યૂંકે બેશઉર અશ્યાકી તિલાવત હી દુરૂસ્ત નહીં હે.

મસ્અલા :– હન્ફિયા ઔર શાફિઈય્યાકે નઝદીક ઉસ્મેં ઈરાદેકી શર્ત નહીં હે યા'ની સજદએ તિલાવતકી આયત સુનનેકા ઈરાદા ન ભી હો તબ ભી સજદએ તિલાવતકા હુક્મ હોગા. [કિતાબુલ્ફિકહ જિ.૧, સ.૭૪૭ વ ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૪, જિ.૨]

મસ્અલા :– મશીન યા પરિંદેસે આયતે સજદા સુનને પર

સજદએ તિલાવત વાજિબ નહીં હોતા.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૨૫ જિ.૧]

મસ્અલા :– બગૈર નિય્યત તિલાવત ભી આ!યતે સજદા પઢી તો ભી સજદા વાજિબ હોગા.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૨૫ જિ.૪]

મસ્અલા :– સજદએ તિલાવતકી નિય્યતમેં આયતકી તા'ઈન શર્ત નહીં કે યહ સજદા ફુલાં આયતકે સબબ હે.

[ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૫ જિ.૨]

મસ્અલા :– જિન ચીઝોંસે નમાઝ ફાસિદ હો જાતી હે ઉન ચીઝોંસે સજદએ તિલાવતમેં ભી ફસાદ આ જાતા હે ઔર ફિર ઉસ્કો લોટાના વાજિબ હો જાતા હે, હાં ઈસ કદર ફર્ક હે કે નમાઝમેં કહકહાસે વુઝૂ જાતા રહતા હે ઔર ઉસ્મેં યા'ની સજદએ તિલાવતમેં કહકહાસે વુઝૂ નહીં જાતા. ઔરતકી મુહાઝાત (બરાબર ખળા હોના) ભી યહાં મુફસિદ નહીં.

[ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૯ જિ.૨]

મસ્અલા :– આયતે સજદા અગર ફર્ઝ નમાઝોંમેં પઢી જાએ તો ઉસ્કે સજદેમેં નમાઝકે સજદેકી તરહ 'સુબ્હાન રબ્બિ યલ્અઅ્લા' કહના બેહતર હે ઔર નફલ નમાઝોંમેં યા ખારિજ નમાઝોંમેં અગર પઢી જાએ તો ઉસ્કે સજદેમેં ઈખ્તિયાર હે કે 'સુબ્હાન રબ્બિ યલ્અઅ્લા' કહેં યા ઔર તસ્બીહ જો અહાદીષમેં વારિદ હૂઈ હેં વહ પઢેં મિષ્લ ઈસ તસ્બીહ કે :–

سَجَدَ وَجْهِىَ لِلَّذِىْ خَلَقَهٗ وَصَوَّرَهٗ وَشَقَّ سَمْعَهٗ وَ بَصَرَهٗ بِحَوْلِهٖ وَقُوَّتِهٖ

فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِيْنَ

અગર 'સુબ્હાન રબ્બિ યલ્અઅ્લા' ઔર ઈસ્કો યા'ની

દોનોંકો જમા કર લેં તો ઔર ભી બેહતર હે.

[ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૧ જિ.૨, કિતાબુલ્ફિકહ સ.૭૫૩ જિ.૧]

સજદએ તિલાવતકે વાજિબ હોનેકે અસ્બાબ

મસ્અલા :- સજદએ તિલાવતકે વાજિબ હોનેકે તીન અસ્બાબ હેં :- અવ્વલ તિલાવત. લિહાઝા કુર્આને હકીમકી તિલાવત કરનેવાલે પર સજદએ તિલાવત વાજિબ હે, અગર્ચે ઉસ્ને ખૂદ સજદએ તિલાવતકી આયતકો ન સુના હો. જૈસે કોઈ બહરા હો. ઈસસે કોઈ ફર્ક નહીં પળતા કે સજદએ તિલાવત નમાઝકે અંદર પળ્હી ગઈ હો યા નમાઝસે બાહર, ઈમામને પળ્હા હો યા મુન્ફરિદ (તન્હા નમાઝ પળ્હનેવાલે)ને લેકિન મુક્તદી અગર સજદએ તિલાવત નમાઝકે અંદર યા'ની ઈમામકે પીછે જમાઅતમેં પળ્હે તો ઉસ પર સજદએ તિલાવત વાજિબ ન હોગા, ક્યૂંકે ઈમામકે પીછે કુર્આન શરીફ પળ્હના મમ્નૂઅ (મના) હે, લિહાઝા ઈસ હાલમેં તિલાવતે આયતે સજદેસે (સજદેકી આયતકી તિલાવત કરનેસે) સજદા વાજિબ નહીં હોતા. હાં અગર ખતીબ જુમ્આ યા ઈદૈનકે મૌકે પર ખુત્બેમેં આયતે સજદા પળ્હે તો સજદએ તિલાવત ઉસ પર ઔર સુનનેવાલે પર વાજિબ હોગા. ઐસી સૂરતમેં ખતીબકો ચાહિએ કે મિમ્બરસે ઉતરકર સજદા કરે ઔર સામેઈન (સુનનેવાલે હઝરાત) ભી ઉસ્કે સાથ સજદા કરેં. તાહમ (ફિર ભી) ઈમામકા મિમ્બર પર ખુત્બેકે દૌરાન આયતે સજદા તિલાવત કરના મકરૂહ હે. લેકિન નમાઝકે અંદર સજદએ તિલાવત મકરૂહ નહીં હે જબ્કે ઉસ્કો (સજદએ તિલાવત કરનેકો) રૂકૂઅ વ સુજૂદકે ઝિમ્નમેં અદા કિયા જાએ. અગર સિર્ફ સજદએ તિલાવત અકેલા કિયા તો મકરૂહ હોગા, ક્યૂંકે ઐસા કરનેસે પીછે નમાઝ પળ્હનેવાલોંમેં ગળબળ પેદા હોગી. [કિતાબુલ્ફિકહ સ.૭૫૧ જિ.૧]

(યા'ની ઈમામ ઈદૈન યા જુમ્આકી કિરાઅતમેં સજદએ તિલાવત પળ્હે તો અલગસે અદા ન કરે, બલ્કે સજદેમેં સજદએ તિલાવતકી ભી નિય્યત કર લે. અગર અલગસે કરેગા તો મજ્મએ કષીરમેં ઈન્તિશાર પેદા હો જાએગા, અવામકો મા'લૂમ નહીં હોગા કે યહ સજદએ તિલાવત હે, ક્યૂંકે મસ્અલા યહ હે કે અગર જુમ્આ યા ઈદૈનમેં મજ્મએ કષીર હે તો બેહતર યહ હે કે સજદએ સહવકો ન કિયા જાએ તાકે નમાઝિયોંકે લિએ બાઈષે તશ્વીશ (પરેશાનીકા ઝરીઆ) ન હો. [કિતાબુલ્ફિક્હ સ.૭૪૨ જિ.૧]

(૨) દૂસરા સબબ આયતે સજદાકા કિસી ઔરસે સુનના હે. અબ યહ સુનનેવાલા તો નમાઝકી હાલતમેં હોગા યા ન હોગા. ઈસી તરહ આયતે સજદા પળ્હનેવાલા યા તો નમાઝકે અંદર હોગા યા નમાઝસે બાહર. અગર સુનનેવાલા નમાઝકી હાલતમેં હે ખ્વાહ વહ મુન્ફરિદ હો યા ઈમામ, ઉસ પર બકોલે સહીહ સજદા વાજિબ હે કે નમાઝકે બા'દ સજદએ તિલાવત કર લે, લેકિન અગર કિસીને સજદએ તિલાવત મુક્તદીસે સુના તો સજદએ તિલાવત વાજિબ ન હોગા. યહી હુક્મ ઈસ સૂરતમેં હે જબ્કે કિસી મુક્તદીને અપને ઈમામકે અલાવા બાહરસે સજદએ તિલાવત સુના. (તો ભી સજદા વાજિબ નહીં હોગા.) અગર ઈમામસે સુના ઔર મુક્તદી પહલી રકઅતસે શરીક હે તો સજદએ તિલાવતમેં ઈમામકી પેરવી લાઝિમ હે ઔર અગર મસ્બૂક હે યા'ની કુછ રકઅત હોનેકે બા'દ શરીકે જમાઅત હોનેવાલા હે ઔર સજદએ તિલાવતસે પહલે ઈમામકે સાથ નમાઝમેં શરીક હો ગયા થા તબ ભી ઉસે ઈમામકે સાથ સજદા કરના ચાહિએ, ઈમામકી પેરવી કરની ચાહિએ ઔર અગર કોઈ શખ્સ ઈમામકે સજદએ તિલાવત કરનેકે બા'દ ઉસી રકઅતમેં શામિલ હુવા જિસ્મેં આયતે સજદા

પઢી ગઈ તો કત્અન્ (બિલ્કુલ) સજદએ તિલાવત ન કરે. હાં ઉસસે અગલી કિસી રકઅતમેં શામિલ હુવા તો નમાઝકે બા'દ સજદએ તિલાવત કર લે.

(૩) તીસરા સબબ મુક્તદી હોના હે કે અગર ઈમામને સજદએ તિલાવત કિયા તો મુક્તદી પર ઉસ્કા અદા કરના વાજિબ હે, અગર્ચે ઉસ્ને સુના ન હો.

[કિતાબુલ્ફિકહ સ.૭૫૨ જિ.૧ વ ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૭ જિ.૨]

મસ્અલા :– બા'ઝ ઔરતેં હૈઝ યા નિફાસકી હાલતમેં ભી આયતે સજદા સુનનેસે અપને ઝિમ્મે સજદએ તિલાવત વાજિબ સમઝતી હેં. યહ ગલત હે. અગર હૈઝ યા નિફાસકી હાલતમેં કિસીસે આયતે સજદા સુન લી તો ઉન પર સજદા વાજિબ નહીં હે. [બેહિશ્તી ઝેવર સ.૪૨ જિ.૨]

સજદએ તિલાવત ફર્ઝ હે યા વાજિબ ઔર ઉસ્કી અદાઈગીકા ક્યા તરીકા હે ?

સવાલ :– સજદએ તિલાવત ફર્ઝ હે યા વાજિબ ઔર કિસ તરહ અદા કરના ચાહિએ ? યા'ની સજદેમેં ઔર સજદેકે શુરૂઅ કરનેસે પહલે યા સજદેકે બા'દ ક્યા ક્યા પઢના ચાહિએ ઔર જબ કોઈ શખ્સ તિલાવતે કુર્આનમેં મશ્ગૂલ હો ઔર આયતે સજદા પઢે તો વહ દો ઝાનૂ હોકર સજદા કરે યા ખડે હોકર સજદેમેં જાએ?

જવાબ :– સજદએ તિલાવત વાજિબ હે ઔર ઉસ્કા તરીકા યહ હે કે 'અલ્લાહુ અકબર' કહ કર સજદેમેં જાએ ઔર તીન બાર યા ઝિયાદાસે ઝિયાદા (પાંચ યા સાત માર્તબા) ''સુબ્હાને રબ્બિયલ્ આ'લા'' કહ કર 'અલ્લાહુ અકબર' કહ કર ઉઠ જાએ સજદા અદા હો જાએગા. અગર બેઠે હુએ સજદેમેં ગયા ઔર સજદેકે બા'દ ફિર બેઠા રહા તબ ભી કુછ હરજ નહીં હે. બેહતર

યહ હે કે ખળે હોકર સજદેમેં જાએ ઔર સજદેકે બા'દ ખળા હો જાએ. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ. ૪૩, જિ. ૪]

હન્ફિયા રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકે નઝદીક સજદએ તિલાવતકા તરીકા યા ઉસ્કી તા'રીફ યહ હે કે ઈન્સાન દો તકબીરોંકે સાથ એક સજદા કર લે. એક તકબીર તો પેશાનીકો સજદેકે લિએ ઝમીન પર રખતે વક્ત ઔર દૂસરી બાર સજદેસે ઉઠતે હુએ. સજદએ તિલાવતમેં તશહ્હુદ ઔર સલામ નહીં હે. યહ દોનોં તકબીરેં મસ્નૂન હેં ચૂનાંચે અગર બગૈર તકબીરકે પેશાની ઝમીન પર રખ દી તો સજદા અદા હો જાએગા લેકિન યહ મકરૂહ હે.

[કિતાબુલ્ ફિક્હ અલા મઝાહિબિલ્ અરબઆ સ. ૭૫૩, જિ. ૧]

સજદએ તિલાવતકી નિય્યત

મુસ્તહબ યહ હે કે જબ સજદએ તિલાવતકા ઈરાદા કરે તો ખળા હો જાએ ઔર ફિર સજદા કરે ઔર સજદા કરનેકે બા'દ ખળા હો જાએ યા બેઠે દોનોં સૂરતેં જાઈઝ હેં. જબ સજદેકા ઈરાદા કરે તો ઉસ્કી નિય્યત દિલસે કરે યા ઝુબાનસે કહ લે કે અલ્લાહકે લિએ સજદએ તિલાવત કરતા હૂં અલ્લાહુ અકબર કેહ કર સજદા અદા કરે. [તર્જમા આલમગીરી હિન્દિયા સ. ૨૧૭, જિ. ૧]

સજદએ તિલાવતસે મુતઅલ્લિક મસાઈલ

મસ્અલા :- સજદએ તિલાવત (આયતે સજદા)કે પળ્હનેવાલે ઔર સુનનેવાલે પર વાજિબ હો જાતા હે, અગર કોઈ શખ્સ સજદએ તિલાવતકે વાજિબ હોને પર સજદએ તિલાવત ન કરે તો ગુનહગાર હોગા. અબ ઈસ વાજિબકે અદા કરનેમેં કહીં (વક્તકી) ગુંજાઈશ હે ઔર કહીં તંગી હે. પસ અગર સજદએ તિલાવત નમાઝસે બાહર વાજિબ હુવા તો ઉસ્કી અદાઈગીમેં વક્તકી ગુંજાઈશ હે, યા'ની ઝિંદગીકે આખરી વક્ત તક ઉસ્કે અદા

કરનેકી ઈજાઝત હે ઔર સજદા ન કરનેકા ગુનહગાર મરતે દમ તક નહીં કહા જા સકતા. તાહમ સજદએ તિલાવતમેં તાખીર કરના મકરૂહ તંઝીહી યહી હે, લેકિન અગર સજદએ તિલાવત નમાઝમેં વાજિબ હો યા'ની નમાઝકે અંદર આયતે સજદા પઢી ગઈ તો ફૌરન્ સજદા કરના વાજિબ હે. ફૌરન્ સજદા કરનેકા મતલબ યહ હે કે આયતે સજદાકે પઢને ઔર સજદા કરનેકે દરમિયાન ઈસસે ઝિયાદા વક્ફા ન હો જિસ્મેં તીન આયતેં પઢી જા સકેં. અગર સજદએ તિલાવતમેં ઈતના વક્ફા હો તો વહ ફૌરન્ અદા કરના ન હોગા.

મસ્અલા :– સજદેકી આયત યા તો સૂરતકે દરયિમાન હોગી યા આખિરમેં. અગર દરમિયાનમેં હો તો અફઝલ યહ હે કે આયતે સજદા પઢતે હી યા'ની સૂરત ખત્મ કરનેસે પહલે સજદએ તિલાવત કરકે ખળા હો ઔર સૂરતકો પૂરા કરે ઔર ફિર રૂકૂઅમેં જાએ.

મસ્અલા :– અગર આયતે સજદા પઢકર સજદા ન કિયા, લેકિન ફૌરનૂકી મીઆદે મુતઝક્કરહ (ઉપર બતાયા હુવા વક્ત) ગુઝરનેસે પહલે હી રૂકૂઅ કિયા ઔર રૂકૂઅમેં સજદેકી નિય્યત ભી કર લી તો જાઈઝ હે. જિસ તરહ નમાઝકે અંદર બગૈર નિય્યતકે ભી સજદા જાઈઝ હોતા હે, જબ્કે ફૌરનૂકી મીઆદ(ફૌરનકી મુદ્દત)કે અંદર હો. ફૌરનૂકી મીઆદ ગુઝર જાને પર નમાઝકા રૂકૂઅ યા સજદા કરનેસે સજદએ તિલાવત સાકિત (ખત્મ) નહીં હોતા ઔર નમાઝકે અંદર અંદર ઉસ્કી કઝા ઉસ આયતકે લિએ ખાસ સજદા કરકે અદા કરના હોગી.

મસ્અલા :– અગર નમાઝ ખત્મ હો ગઈ ઔર સજદએ તિલાવત નહીં કિયા તો અબ ઉસ્કી કઝા નહીં હે. ક્યૂંકે કઝાકા

વકત નિકલ ગયા. અલ્બત્તા અગર સલામ ફેર કર નમાઝકો ખત્મ કિયા ઔર ઉસ્કે બા'દ કોઈ અમ્ર મુનાફીએ નમાઝ સરઝદ ન હો તો (યા'ની કોઈ ઐસા કામ યા ફે'લ નહીં કિયા જિસસે નમાઝ ટૂટ જાતી હે તો) સલામકે બા'દ હી સજદએ તિલાવત કર લિયા જાએ.

ઔર ઉસ સૂરતમેં જબ્કે આયતે સજદા સૂરતકે આખિરમેં વાકેઅ હો તો બેહતર યહ હે કે ઉસ્કો પળ્હકર રૂકૂઅ કરે ઔર ઉસ્કે સાથ હી સજદએ તિલાવતકી નિય્યત ભી કરે, લેકિન અગર સજદએ તિલાવત કિયા ઔર રૂકૂઅ નહીં કિયા, બલ્કે ફિર કયામમેં ખળા હો ગયા તો મુસ્તહબ યહ હે કે અગલી સૂરતકી ચંદ આયાત પળ્હકર રૂકૂઅ કરે ઔર નમાઝ પૂરી કર લે.

[કિતાબુલ્ફિકહ સ.૨૪૬, જિ.૧, ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ.૪૨૨, આપકે મસાઈલ સ.૮૪, જિ.૩, ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૯, જિ.૨]

મસ્અલા :– સજદએ તિલાવત કરનેકે બા'દ ખળે હો કર એક દો આયતેં પળ્હકર રૂકૂઅ કરના બેહતર હે. ફુકહાએકે નઝદીક દો તીન આયતેં પળ્હે બગૈર રૂકૂઅ કર લેના કરાહતસે ખાલી નહીં હે, અગર્ચે નમાઝ હો જાતી હે. [ફતાવા રહીમિયા સ.૪૦૨, જિ.૪, આલમગીરી સ.૮૫, જિ.૧, બહરૂર્રાઈક સ.૧૨૬, જિ.૨]

મસ્અલા :– એક આયતકી તિલાવત પર એક હી સજદા વાજિબ હોતા હે, અલ્બત્તા મજ્લિસ બદલને પર વહી આયત ફિર પળ્હી તો ઉસ્કા સજદા અલગ વાજિબ હોગા.

[આપકે મસાઈલ સ.૮૪ જિ.૩]

મસ્અલા :– અગર ચાર પાઈ (પલંગ) સખ્ત હો કે ઉસ પર પેશાની ધંસે નહીં ઔર ઉસ પર પાક કપળા ભી બિછા હુવા હો (જબ્કે પલંગ નાપાક હો) તો પલંગ પર સજદએ તિલાવત અદા હો સકતા હે, વર્ના નહીં.

મસ્અલા :- તિલાવતકે દૌરાન આયતે સજદાકો આહિસ્તા પઢના બેહતર હે તાકે કિસી દૂસરેકે ઝિમ્મે સજદા વાજિબ ન હો.
[આપકે મસાઈલ સ.૮૬ જિ.૩]

મસ્અલા :- ઉસ્તાઝ કંઈ બચ્ચોંકો એક હી આયતે સજદા અલાહિદા અલાહિદા પઢાતા હે તો એક હી સજદા કરના પળેગા. બશર્તે કે મજ્લિસ એક હી હો. લેકિન ઉસ્તાઝ જિતને બચ્ચોંસે સજદેકી આયત સુનેગા ઈતને હી સજદે સુનનેકી વજહસે વાજિબ હોંગે.

મસ્અલા :- દો આદમી એક હી આયતે સજદા પઢેં તો દોનોં પર દો સજદે વાજિબ હોંગે. એક ખૂદ પઢનેકા ઔર દૂસરા સુનનેકા. [આપકે મસાઈલ સ.૮૨ જિ.૩]

મસ્અલા :- જિસ્ને સજદેકી આયત તિલાવત કી હો ઉસીકે અદા કરનેસે સજદએ તિલાવત અદા હોગા, કોઈ દૂસરા શખ્સ ઉસ્કી જગહ અદા નહીં કર સકતા. [આપકેમસાઈલ સ. ૮૯ જિ.૩]

મસ્અલા :- જિન લોગોંકે કાનમેં સજદેકી આયત પળે, ખ્વાહ ઉન્હોંને સુનનેકા કસ્દ (ઈરાદા) કિયા હો યા ન કિયા હો ઉન પર સજદએ તિલાવત વાજિબ હો જાતા હે, બશર્તે કે ઉન્કો મા'લૂમ હો જાએ કે સજદએ તિલાવતકી આયત પઢી ગઈ. અગર તરાવીહકી રેકૉર્ડિંગ દોબારા રેડિયો ઔર ટી.વીસે બ્રૉડકાસ્ટ યા ટેલીકાસ્ટ કી જાએ ઔર સજદએ તિલાવતકી આયત સુની જાએ તો સજદા વાજિબ નહીં હોગા. નીઝ ઔરતેં અગર ખાસ અય્યામમેં આયતે સજદા સુનેં (કિસીસે) તો ઉન પર સજદા વાજિબ નહીં હે.
[આપકે મસાઈલ સ.૮૮ જિ.૩]

મસ્અલા :- ટેપ રેકૉર્ડ પર આયતે સજદા સુનનેસે સજદા વાજિબ નહીં હોતા હે. [આપકે મસાઈલ સ.૮૮ જિ.૩]

મસ્અલા :– અગર કિસીને લાઉડ સ્પીકર પર તિલાવતે કુર્આન સુન લી ઔર ઉસ્મેં સજદા આએ તો સુનનેવાલે પર જબ્કે સુનનેવાલેકો મા'લૂમ હો કે યહ સજદેકી આયત હે, ઉસ પર સજદા વાજિબ હે. [આપકે મસાઈલ સ.૮૨ જિ.૩]

મસ્અલા :– રેડિયો પર આયતે સજદા સુનનેસે સામેઈન પર સજદએ તિલાવત વાજિબ હોગા, ક્યૂંકે યહ કારી (પળ્હનેવાલે) હી કી આવાઝ હે ઔર ગ્રામોફોનસે જો આવાઝ નિકલતી હે ઉસકો તિલાવતકી નકલ ઔર અક્સ (સાયા) લિખ્ખા હે. [ફતાવા મહમૂદિયા સ.૨૨ જિ.૧૨]

મસ્અલા :– અગર કિસી પરિંદેકો આયતે સજદા રટા દી ગઈ તો ઉસ્કે પળ્હનેસે ભી સુનનેવાલોં પર સજદએ તિલાવત વાજિબ નહીં ક્યૂંકે પરિંદેકા પળ્હના તિલાવતે સહીહા નહીં, ઈસ તરહ અગર કિસીને આયતે સજદાકી તિલાવત કી, કિસી શખ્સને ખૂદ ઉસ્કી તિલાવત તો નહીં સુની મગર ઉસ્કી આવાઝ પહાળ યા દીવાર યા ગુંબદસે ટકરાકર ઉસ્કે કાનમેં પળી તો ઈસ સદાએ બાઝગશ્ત (ટકરાકર આનેવાલી આવાઝ)કે સુનનેસે ભી સજદએ તિલાવત વાજિબ નહીં હોગા.

અલ્અર્ઝ ઉસૂલ યહ હે કે તિલાવતે સહીહાકે સુનનેસે સજદએ તિલાવત વાજિબ હોતા હે, ટેપ રેકૉર્ડકી આવાઝ તિલાવત નહીં ઈસ લિએ ઉસ્કે સુનનેસે સજદએ તિલાવત વાજિબ નહીં હે. (તિલાવતે સહીહા નહીં હે) ઔર લાઉડ સ્પીકર આવાઝકો દૂર તક પહુંચાતા હે ઔર જો આવાઝ મુક્તદિયોં તક પહુંચતી હે વહ બિઅય્નિહી (જૂં કે તૂં) ઈમામકી તિલાવતો તકબીરકી આવાઝ હોતી હે બર ખિલાફે ટેપ રિકૉર્ડકે, ક્યૂંકે ટેપ આવાઝકો મહફૂઝ કર લેતા હે. અબ જો ટેપ રિકૉર્ડ બજાયા જાએગા યહ ઉસ તિલાવતકા અક્સ

હોગા જો ઉસ પર કી ગઈ વહ બઝાતે ખૂદ તિલાવત નહીં. ઈસ લિએ એક દૂસરે પર કયાસ કરના સહીહ નહીં હે.

[આપકે મસાઈલ સ.૨૩૧ જિ.૩]

મસ્અલા :– દિલ દિલમેં આયતે સજદા પઢનેસે સજદા વાજિબ નહીં હોતા ક્યૂંકે તિલાવત કરના ઝરૂરી હે. બગૈર તિલાવતકે સજદા વાજિબ નહીં હોતા. (ઝુબાનસે પઢનેસે હોતા હે). [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૪૨ જિ.૪, બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર સ.૫૫ જિ.૧ વ ફતાવા મહમૂદિયા સ.૨૨ જિ.૬]

મસ્અલા :– મજમએ આમમેં અગર આયતે સજદા વઅઝ (તકરીર કરનેવાલે)સે સુની જાએ તો સબ સુનનેવાલે અલાહિદા અલાહિદા સજદા કરેં, ક્યૂંકે આયતે સજદા સુનને ઔર પઢનેસે વાજિબ હો જાતા હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૨૬ જિ.૪ બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર સ.૭૧૭ જિ.૧]

મસ્અલા :– તમામ કુર્આને મજીદકે સજદહાએ તિલાવત (યા'ની ૧૪ સજદે) અખીરમેં એક સાથ કરે તો યહ ભી જાઈઝ હે ઔર બેહતર યહ હે કે ઉસી વક્ત કરે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૨૭ જિ.૪, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર સ.૭૨૧ જિ.૧]

(મગર તાખીરકી ગુંજાઈશ જબ હે જબ્કે સજદએ તિલાવત નમાઝમેં ન હો, ક્યૂંકે નમાઝમેં ફૌરન્ અદા કરેગા. રફઅત કાસ્મી)

મસ્અલા :– તુલૂઅ ઔર ગુરૂબ ઔર ઝવાલે આફતાબકે વક્ત સજદએ તિલાવત ભી હરામ હે, મગર જબ્કે આયતે સજદા ઈન્હીં અવ્કાતમેં પઢે તો સજદા ભી ઉન અવ્કાતમેં દુરૂસ્ત હે ઔર સુબ્હકી નમાઝકે બા'દ યા તુલૂએ આફતાબ ઔર બા'દ નમાઝે અસર યા ગુરૂબ ઔર સુબ્હ સાદિક પર સજદએ તિલાવત દુરૂસ્ત હે. (જબ્કે ઈન્હીં અવ્કાતમેં સજદએ તિલાવત કિયા જાએ.)

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૩૧ જિ.૪ વ આપકે મસાઈલ સ.૮૫ જિ.૩]

મસ્અલા :– સુનનેવાલોં પર સજદા કરના વાજિબ હોતા હે. અગર ઉન્હોંને ન કિયા યા'ની સુનનેવાલોંને તો પઢનેવાલે પર કુછ ગુનાહ નહીં હે ઔર પઢનેવાલા સુનનેવાલોંકી તરફ઼સે સજદએ તિલાવત્ નહીં કર સકતા હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૩૧ જિ.૪]

મસ્અલા :– બિલા વુઝૂ સજદએ તિલાવત જાઈઝ નહીં હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૨૭ જિ.૪]

મસ્અલા :– અગર કિસીને નમાઝમેં સજદેકી આયત પઢી ઔર સજદા કિયા, ફિર કિસી વજહસે દોબારા નમાઝ દોહરાનેકી ઝરૂરત પેશ આ ગઈ ઔર ફિર વહી આયતે સજદા પઢી તો દોબારા કરના ચાહિએ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૨૮ જિ.૪]

મસ્અલા :– આયતે સજદા પઢકર સજદા કિયા ઔર ઉઠકર કુછ આગે યાદ ન આએ ઔર રૂકૂઅમેં ચલા જાએ તો ઉસ્મેં ભી કુછ હરજ નહીં હે નમાઝ સહીહ હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૨૬ જિ.૪]

મસ્અલા :– અગર કોઈ શખ્સ આયતે સજદા લિખ્ખે યા દિલ દિલમેં પઢે ઝુબાનસે ન કહે યા એક એક હુરૂફ઼ કરકે યા'ની હિજ્જેસે પઢે પૂરી આયત એક સાથ ન પઢે યા ઈસી તરહ કિસીસે સુને તો ઈન સબ સૂરતોંમેં સજદએ તિલાવત વાજિબ ન હોગા. [ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૮ જિ.૨]

મસ્અલા :– સજદએ તિલાવત જિન્કો અદા નહીં કિયા ઉન્કી અદાઈગીકી સૂરત યહ હે કે અંદાઝા કરકે સજદએ તિલાવત પૂરા કરે. રોઝાના જિસ કદર હો સકે સજદે બનિય્યતે કઝા (કઝાકી

નિય્યતસે) કર લિયા કરે. ઈસ્કા કફ્ફારા યહી હે કે સજદે કરે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૪૨૯ જિ.૪
બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર સ.૭૨૧, જિ.૧]

મસ્અલા :– જુમ્આ ઔર ઈદૈન ઔર આહિસ્તા આવાઝકી નમાઝોંમેં આયતે સજદા ન પઢના ચાહિએ ઈસ લિએ કે સજદા કરનેમેં મુક્તદિયોંકે ઈશ્તિબાહકા ખૌફ હે.

[ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૮૧ જિ.૨]

મસ્અલા :– સજદએ તિલાવત ઉન્હીં લોગોં પર વાજિબ હે જિન પર નમાઝ વાજિબ હે અઅદાઅન્ યા કઝાઅન્(અદાકે તોર પર યા કઝાકે તોર પર.) નીઝ હૈઝો નિફાસવાલી ઔરતોં પર વાજિબ નહીં. નાબાલિગ પર ઔર એસે મજ્નૂન પર વાજિબ નહીં હે જિસ્કા જુનૂન (પાગલપના) એક દિનસે ઝિયાદા હો ગયા હો ખ્વાહ ઉસ્કે બા'દ ઝાઈલ હો યા નહીં ઔર જિસ મજ્નૂનકા જુનૂન એક દિન એક રાતસે કમ રહે ઉસ પર વાજિબ હે. ઈસી તરહ મસ્ત ઔર જુનુબી યા'ની જિસ્કો નહાનેકી હાજત હો ઉસ પર ભી વાજિબ હે. [ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૮ જિ.૨]

મસ્અલા :– અગર કોઈ શખ્સ સોનેકી હાલતમેં આયતે સજદા તિલાવત કરે ઉસ પર ભી સજદએ તિલાવત ઈત્તિલાઅકે બા'દ વાજિબ હે. ઈત્તિલાઅકે યા'ની જબ્કે સોનેવાલેકો મા'લૂમ હો જાએ કે મેંને સજદેકી આયત પઢી થી.

[ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૭ જિ.૨]

મસ્અલા :– આયતે સજદાકા કિસી ઈન્સાનસે સુનના ખ્વાહ પૂરી આયત સુને યા સિર્ફ લફ્ઝે સજદા મઅ એક લફ્ઝ માકબ્લ યા બા'દકે (સજદેકા લફ્ઝ ઉસસે પહલે યા બા'દકે એક લફ્ઝકે સાથ) સુને ઔર ખ્વાહ વહ અરબી ઝુબાનમેંસે યા કિસી

ઔર ઝુબાનમેં ઔર ખ્વાહ સુનનેવાલા જાનતા હો કે યહ તર્જમા આયતે સજદાકા હે યા જાનતા હો,ન જાનનેકી સૂરતમેં અદાએ સજદે (સજદેગી અદાઈગી)મેં જિસ કદર તાખીર (દેર) હોગી ઉસ્મેં વહ મા'ઝૂર સમઝા જાએગા. [ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૭ જિ.૨]

મસ્અલા :– મુક્તદીસે અગર આયતે સજદા સુની જાએ તો સજદા વાજિબ ન હોગા. ન ઉસ પર ન ઉસ ઈમામ પર, ન ઉન લોગોં પર, જો ઉસ નમાઝમેં શરીક હેં. હાં જો લોગ ઉસ નમાઝમેં શરીક નહીં ખ્વાહ વહ લોગ નમાઝ હી ન પળ્હતે હોં યા કોઈ દૂસરી નમાઝ પળ્હ રહે હોં તો ઉન પર સજદા વાજિબ હોગા. [ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૮ જિ.૨]

(યા'ની કિસી મુક્તદીને અપને ઈમામકે પીછે ઝોરસે સજદેકી આયત પળ્હ દી તો સજદએ તિલાવત વાજિબ ન હોગા, સિર્ફ જમાઅતસે અલગ લોગોં પર હોગા. મુહમ્મદ રફઅત કાસ્મી ગુફિરલહુ)

મસ્અલા :– સજદએ તિલાવતમેં નિય્યત નહીં બાંધી જાતી, બલ્કે સજદેકી નિય્યતસે અલ્લાહુ અકબર કહકર સજદેમેં ચલા જાએ ઔર અલ્લાહુ અકબર કહકર ઉઠ જાએ. સલામ ફેરનેકી ભી ઝરૂરત નહીં હે. નીઝ બેઠે બેઠે સજદએ તિલાવત કર લેના જાઈઝ હે ઔર ખળે હો કર સજદેમેં જાના અફઝલ હે. [આપકે મસાઈલ સ.૮૪, જિ.૩]

મસ્અલા :– બા'ઝ લોગ સજદએ તિલાવત કરકે દોનોં તરફ સલામ ફેરતે હેં યહ ગલત હે યા'ની સલામ ફેરનેકી ઝરૂરત નહીં હે. [અગ્લાતુલ્અવામ સ.૭૪]

મસ્અલા :– ઉલમાઅને લિખ્ખા હે કે અગર કોઈ શખ્સ તમામ આયતે સજદાકી તિલાવત એક હી મજ્લિસમેં કરે તો હક

તઆલા શાનુહુ ઉસ્કી મુશ્કિલ દફા' (દૂર) ફરમાતા હે ઔર ઐસી હાલતમેં ઈખ્તિયાર હે કે સબ આયતેં એક દફા' પળ્હ લેં ઔર ઉસ્કે બા'દ ચૌદહ સજદે કર લેં યા હર એકકો પળ્હકર સજદા કરતે જાએં. [ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૮૧ જિ.૨]

મસ્અલા :– ખારિજે નમાઝ(નમાઝસે બાહર)કા સજદા નમાઝમેં ઔર નમાઝકા ખારિજમેં બલ્કે દૂસરી નમાઝમેં ભી નહીં અદા કિયા જા સકતા, પસ અગર કોઈ શખ્સ નમાઝમેં આયતે સજદા પળ્હે ઔર સજદા કરના ભૂલ જાએ તો ઉસ્કા ગુનાહ ઉસ્કે ઝિમ્મે હોગા જિસ્કી તદબીર (ઈલાજ) ઈસ્કે સિવા કોઈ નહીં કે તૌબા કરે યા અરહમર્રાહિમીન અપને ફઝલસે મુઆફ ફરમા દે.

મસ્અલા :– અગર કોઈ શખ્સ નમાઝકી હાલતમેં કિસી દૂસરેસે આયતે સજદા સુને ખ્વાહ દૂસરા ભી નમાઝમેં હે તો યહ સજદા ખારિજે નમાઝકા સમઝા જાએગા, નમાઝકે અંદર ન અદા કિયા જાએગા, બલ્કે ખારિજે નમાઝમેં અદા કરે.

[ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૯, જિ.૨]

મસ્અલા :– નમાઝકા સજદા ખારિજે નમાઝમેં ઉસ વક્ત અદા નહીં હો સકતા જબ્કે નમાઝ ફાસિદ ન હો, અગર ફાસિદ હો જાએ (નમાઝ ટૂટ જાએ) ઔર ઉસ્કા મુફસિદ (નમાઝકો તોળનેવાલા) ખુરૂજે હૈઝ યા'ની હૈઝકા આના ન હો (યા'ની ઉસ્કે અલાવા કોઈ દૂસરી ચીઝ હો) તો વહ સજદા ખારિજમેં અદા કર લિયા જાએ ઔર અગર હૈઝકી વજહસે નમાઝમેં ફસાદ આયા હો તો વહ સજદા મુઆફ હો જાતા હે.

મસ્અલા :– સારી સૂરતકી તિલાવત કરના ઔર સજદેકી આયતકો છોળ દેના ગલત હે. સિર્ફ સજદેસે બચનેકે લિએ વહ આયતે સજદા ન છોળે, ક્યૂંકે ઉસ્મેં સજદા કરનેસે ગોયા ઈન્કાર

હે. [બેહિશ્તી ઝેવર સ.૨૫ જિ.૨ વ ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૧ જિ.૨]

મસ્અલા :- તરાવીહમેં ઈમામને દો રકઅતકી નિય્યત બાંધી, પહલી યા દૂસરી રકઅતમેં સજદએ તિલાવતકી આયત પળ્હી ઔર સજદા કિયા ઔર દો રકઅત પૂરી કીં, ફિર દો રકઅતકી નિય્યત બાંધી ઔર સહવન્ (ગલ્તીસે) વહી સજદએ તિલાવતકી આયત પળ્હી તો ઈસ સૂરતમેં દૂસરા સજદા કરના હોગા ક્યૂંકે તકબીરે તહરીમા કહકર દૂસરી નમાઝ શુરૂઅ કરનેસે હુક્મન્ મજ્લિસ બદલ જાતી હે.

[મરાકીલ્ફલાહ સ.૬૮૬, ફતાવા રહીમિયા સ.૪૨૮ જિ.૪]

મસ્અલા :- ઈમામને સૂરએ 'અલિફ લામ્ મીમ સજદા' તિલાવત કી ઔર સજદા કિયા ઔર ફિર ઉસી જગહ નમાઝે ફજર (વગૈરા)મેં ઉસી સૂરતકો દોબારા પળ્હા તો દૂસરા સજદા લાઝિમ હોગા. [ફતાવા રહીમિયા સ.૪૦૪ જિ.૪, અલ્ઈશ્બાહ સ.૧૯૧]

મસ્અલા :- બા'ઝ ઔરતેં કુર્આન શરીફ પર હી સજદા કર લેતી હેં, યહ ગલત હે. ક્યૂંકે ઈસસે સજદએ તિલાવત અદા નહીં હોતા. [બેહિશ્તી ઝેવર ૪૨ જિ.૨]

મસ્અલા :- અગર એક આયતે સજદાકી તિલાવત એક હી મજ્લિસમેં કઈ બાર કી જાએ તો એક હી સજદા વાજિબ હોગા ઔર એક આયત સજદેકી પળ્હી જાએ ફિર વહી આયત મુખ્તલિફ લોગોંસે સુની જાએ જબ ભી એક હી સજદા વાજિબ હોગા. અગર સુનનેવાલે મજ્લિસ ન બદલેં તો એક હી સજદા વાજિબ હોગા. ખ્વાહ પળ્હનેવાલેકી મજ્લિસ બદલ જાએ યા ન બદલે ઔર અગર સુનનેવાલેકી મજ્લિસ બદલ જાએ તો ઉસ પર મુતઅદ્દદ સજદે વાજિબ હોંગે ખ્વાહ પળ્હનેવાલેકી મજ્લિસ બદલે યા ન બદલે. અગર પળ્હનેવાલેકી મજ્લિસ બદલ જાએગી તો ઉસ પર ભી

મુતઅદદ સજદે વાજિબ હોંગે.

મજ્લિસ બદલનેકી દો સૂરતેં હેં :– એક હકીકી, દૂસરી હુક્મી.

અગર (મકાન) જગહ બદલ જાએ તો હકીકી ઔર અગર મકાન ન બદલે બલ્કે કોઈ ઐસા ફે'લ સાદિર હો જિસસે યહ સમઝા જાએ કે પહલે ફે'લકો કતઅ(પહલે કામકો ખત્મ) કરકે અબ યહ દૂસરા ફે'લ શુરૂઅ કિયા હે તો હુક્મી હે.

હકીકીકી મિષાલ :– (૧) દો ઘર જુદા જુદા હોં ઔર એક ઘરસે દૂસરે ઘરમેં ચલા જાએ, બશર્તેકે એક દો કદમસે ઝિયાદા ચલના પળે. (૨) સવાર હુવા ઔર ઉતર પળે.

હુક્મીકી મિષાલ :– આયતે સજદાકી તિલાવત કરકે દો એક લુક્મેસે ઝિયાદા ખાના ખા લિયા યા કિસીસે દો એક કલિમેસે ઝિયાદા બાતેં કરને લગા યા લેટ કર સો ગયા યા ખરીદો ફરોખ્તમેં મશ્ગૂલ હો ગયા. અગર એક દો લુક્મેસે ઝિયાદા ન ખાએ યા કિસીસે એક દો કલિમેસે ઝિયાદા બાતેં ન કરે યા લેટ કર ન સોએ, બલ્કે બેઠે બેઠે સોએ તો ઈન સબ સૂરતોંમેં મજ્લિસ ન બદલેગી. ઈસી તરહ કોઈ તસ્બીહ પળ્હને લગે યા બેઠેસે ખળા હો જાએ તબ ભી મજ્લિસ મુખ્તલિફ ન હોગી.

મસ્અલા :– અગર એક આયતે સજદા કઈ મર્તબા એક હી મજ્લિસમેં પળ્હી જાએ તો ઈખ્તયાર હે કે સબકે બા'દ સજદા કિયા જાએ યા પહલી હી તિલાવતકે બા'દ, ક્યૂંકે એક હી સજદા અપને માકબ્લ ઔર માબા'દ(પહલેકે ઔર બા'દ)કી તિલાવતકે લિએ કાફી હે, મગર એ'હતિયાત ઈસ્મેં હે કે સબકે બા'દ સજદા કિયા જાએ. [ઈલ્મુલ્ફિકહ સ.૧૭૦ જિ.૨]

મસ્અલા :– અગર એક હી સજદેકી આયતકો કઈ બાર દોહરાકર પળ્હે તો એક હી સજદા વાજિબ હે ચાહે સબ દફા'

પઢકર અખીરમેં સજદા કરે યા પહલી દફા' પઢકર સજદા કર લે ફિર ઉસ સજદેકી આયતકો દોહરાતા રહે (જૈસા કે હિફઝ કરનેવાલોંકો ઝરૂરત પેશ આતી હે) ઔર અગર જગહ બદલ ગઈ તબ ઉસીકો દોહરાયા ફિર તીસરી જગહ જાકે વહી આયત ફિર પઢી, ઈસી તરહ બરાબર જગહ બદલતી રહી તો જિતની દફા' દોહરાએ યા'ની પઢે ઉતની હી મર્તબા સજદા કરે.

[બેહિશ્તી ઝેવર સ.૪૩ જિ.૨ બહવાલએ મજમઉલ્અન્હુર સ.૧૫૮]

મસ્અલા :– બેઠે બેઠે સજદેકી કોઈ આયત પઢી, ફિર ઉઠકર ખડા હો ગયા, લેકિન ચલા ફિરા નહીં જહાં બેઠા થા વહીં ખડે ખડે વહી આયત ફિર દોહરાઈ તો એક હી સજદા વાજિબ હે.

મસ્અલા :– એક જગહ સજદેકી આયત પઢી, ફિર ઉઠકર કિસી કામકો ચલા ગયા ઔર ફિર ઉસી જગહ આ કર દોબારા વહી આયત પઢી તબ ભી દો સજદે કરે. (ક્યૂંકે મજિલસ બદલ ગઈ)

મસ્અલા :– એક જગહ બેઠે બેઠે સજદેકી કોઈ આયત પઢી ફિર જબ કુર્આન શરીફકી તિલાવત કર ચુકા તો ઉસી જગહ બેઠે કિસી ઔર કામમેં મશ્ગૂલ હો ગયા જૈસે ખાના ખાને લગા યા ઔરત બચ્ચેકો દૂધ પિલાને લગી ઉસકે બા'દ ફિર વહી આયત ઉસી જગહ પઢી તબ ભી દો સજદે વાજિબ હોંગે, ક્યૂંકે જબ કોઈ ઔર કામ કરને લગે તો ઐસા સમઝેંગે કે જગહ બદલ ગઈ.

મસ્અલા :– ઘરકે કમરે યા દાલાનકે એક કોનેમેં સજદેકી કોઈ આયત પઢી ફિર દૂસરે કોનેમેં જા કર વહી આયત પઢી તબ ભી એક હી સજદા કાફી હે ચાહે જિતની મર્તબા પઢે. અલ્બત્તા અગર દૂસરે કામમેં લગ જાનેકે બા'દ વહી આયત પઢે તો દૂસરા સજદા કરના પડેગા. ફિર તીસરે કામમેં લગનેકે બા'દ અગર પઢે તો તીસરા સજદા કરના વાજિબ હોગા.

મસ્અલા :– અગર બળા ઘર હો તો દૂસરે કોનેમેં જા કર દોહરાનેસે દૂસરા સજદા વાજિબ હોગા ઔર તીસરે કોને પર તીસરા સજદા વાજિબ હોગા.

મસ્અલા :– મસ્જિદકા ભી યહી હુક્મ હે જો એક કોઠરીકા હુક્મ હે.અગર સજદેકી એક આયત કઈ દફા' પળ્હે તો એક હી સજદા વાજિબ હે ચાહે એક હી જગહ બેઠે બેઠે દોહરાયા કરે યા મસ્જિદમેં ઈધર ઉધર ટહલ ટહલકર પળ્હે.

મસ્અલા :– અગર નમાઝમેં સજદેકી એક હી આયત કઈ દફા' પળ્હે તો તબ ભી એક હી સજદા વાજિબ હે, ચાહે સબ દફા' પળ્હકર આખિરમેં સજદા કરે યા એક દફા' પળ્હકર સજદા કર લિયા ફિર ઉસી રકઅત યા દૂસરી રકઅતમેં વહી આયત પળ્હી.

[બેહિશ્તી ઝેવર સ.૪૫ જિ.૨]

મસ્અલા :– પળ્હનેવાલેકી જગહ નહીં બદલી, એક હી જગહ બેઠે બેઠે એક આયતકો બાર બાર પળ્હતા રહા લેકિન સુનનેવાલેકી જગહ બદલ ગઈ કે પહલી દફા' ઔર જગહ સુના થા ઔર દૂસરી દફા' ઔર જગહ તો પળ્હનેવાલે પર એક હી સજદા વાજિબ હે ઔર સુનનેવાલે પર કઈ સજદે વાજિબ હેં જિતની દફા' સુને ઉતને હી સજદે કરે.

મસ્અલા :– અગર સૂરતમેં કોઈ શખ્સ આયત ન પળ્હે બલ્કે ફકત સજદેકી આયત પળ્હે તો ઉસ્કા કુછ હરજ નહીં હે ઔર અગર નમાઝમેં ઐસા કરે તો ઉસ્મેં યહ શર્ત હે કે વહ ઈતની બળી હો કે છોટી તીન આયતોંકે બરાબર હો. લેકિન બેહતર યહ હે કે સજદેકી આયતકો દો એક આયતકે સાથ મિલાકર પળ્હે.

[બેહિશ્તી ઝેવર સ.૪૫ જિ.૨ બહવાલએ મજમઉલ્અન્હુર સ.૧૫૮ જિ.૧ વ શર્હે વકાયા સ.૨૩૩ જિ.૧]

મસ્અલા :- અગર કિસીકે સજદહાએ તિલાવત રહ ગએ હોં (અદા ન કર સકા ઈન્તિકાલ હો ગયા) તો ઈહતિયાત ઈસ્મેં હે કે હર સજદેકે બદલે પોને દો સેર ગેહૂં યા ઉસ્કી કીમતકા સદકા કરે. [જવાહિરૂલ્ફિકહ સ.૩૯૩ જિ.૧]

તરાવીહમેં સજદએ તિલાવતકા એલાન કરના કૈસા હે ?

સવાલ :- તરાવીહમેં સજદએ તિલાવતકા એલાન કિયા જાતા હે કે ફુલાં રકઅતમેં સજદા હે. ઉસ્કા શરઅન્ ક્યા હુકમ હે?

જવાબ :- ખૈરૂલ્ કુરૂનમેં અરબો અજમકે અંદર કષીરૂત્તા'દાદ જુહલાઅ ઔર નૌ મુસ્લિમ હોનેકે બાવજૂદ સલફે સાલિહીનસે એલાન ષાબિત નહીં હે, હાલાંકે વહ ઈસ્લામી આ'માલકી તબ્લીગમેં નિહાયત ચુસ્ત ઔર ઈબાદાતકી દુરૂસ્તગીમેં બળે હરીસ થે ઔર ફુકહાઅને ભી ઈસ તરહકે એલાનકી હિદાયત નહીં કી હે. અગર ઝરૂરત હોતી તો ઝરૂર તાકીદ ફરમાતે. જૈસા કે મુસાફિર ઈમામકે લિએ ખુસૂસી તાકીદ ફરમાઈ હે કે નમાઝિયોંકો અપને મુસાફિર હોનેકી ઈત્તિલાઅ દે દે, ચાહે નમાઝસે પહલે યા બા'દમેં કે મેં મુસાફિર હૂં, કયૂંકે યહાં ઝરૂરત હે, લેકિન સજદએ તિલાવતમેં આમ તોર પર ઝરૂરત નહીં હોતી. અગર બિલા ઝરૂરત યહ તરીકા જારી રહા તો યહ કવી અંદેશા હે કે જિસ તરહ બા'ઝ શહરોંમેં રિવાજ હે કે નમાઝે જુમ્આકે વકત એલાન કિયા જાતા હે "અસ્સલાતુ સુન્નતુન્ કબ્લલ્જુમ્આ" યા યહ કહા જાતા હે "અન્સિતૂ રહિમકુમુલ્લાહુ" ઔર યહ એલાન સુન્નત યા ફે'લે હસન (અચ્છા અમલ) સમઝા જાતા હે. ઈસી તરહ સજદએ તિલાવતકા યહ એલાન ભી ઝરૂરી ઔર બહુત મુમ્કિન હે સુન્નત સમઝા જાને લગે.

હઝરત શાહ વલિયુલ્લાહ્ રહતુલ્લાહિ અલય્હિને તમ્બીહ ફરમાઈ હે કે મુબાહ ચીઝોંકો ઝરૂરી સમઝનેસે દીગર ખરાબી કે અલાવા ઈસ બાતકા ભી એહતિમાલ (અંદેશા) હે કે મુબાહકો મસ્નૂન સમઝ લિયા જાએ ઔર ગૈર મસ્નૂનકો મસ્નૂન સમઝ લેના તહરીફે દીન હે. અલબત્તા મજમા' કષીર હો જૈસા કે બળે શહરોંમેં હોતા હે કે સફેં દૂર તક હોતી હેં ઔર કુછ સફેં બાલાઈ મંઝિલમેં હોતી હેં ઔર મુગાલત(ગલ્તી કરને કા)કા કવી એહતિમાલ રહતા હે કે લોગોંકો સજદએ તિલાવતકા પતા ન ચલે ઔર સજદેકે બજાએ રૂકુઅ કરને લગેં ઐસે મો'કે પર બમૂજબે 'અઝઝરૂરતુ તુબીહુલ્મહ્ઝૂરાત'કે તહત એલાનકી ઈજાઝત દી જા સકતી હે મગર હર જગહકા યહ હુકમ નહીં હે.

[ફતાવા રહીમિયા સ.૨૪૫, જિ.૪]

અગર આયતે સજદા સૂરતકે ખત્મ પર આએ

સવાલ :- તરાવીહમેં અગર આયતે સજદા રૂકૂઅ યા સૂરતકે ખત્મ પર આએ તો કિસ તરહ અદા કરના ચાહિએ ?

જવાબ :- રૂકૂઅ યા સૂરતકે ખત્મ પર આયતે સજદા આએ તો ઉસ્કી અદાઈગીકી દો સૂરતેં હેં. એક યહ કે ફૌરન્ સજદએ તિલાવત કરકે ઉઠે ઔર ફિર આગેસે ચંદ આયતેં પઢકર રૂકૂઅ કરે.

દૂસરે યહ કે રૂકૂઅમેં નિય્યત સજદએ તિલાવતકી કરનેસે સજદા અદા હો જાતા હે મગર ફૌરન્ રૂકૂઅ કરે.

દૂસરી સૂરત મુનાસિબ નહીં હે ઈસ લિએકે સિર્ફ ઈમામકી નિય્યત કાફી નહીં હે મુકતદીકા સજદએ તિલાવત રહ જાએગા ઔર સલામકે બા'દ અદા કરના હોગા, ફૌરન સજદા મુસ્તકિલ કરના ચાહિએ. સૂરતકે ખત્મ પર સજદા હો તો સજદએ તિલાવતસે ઉઠ કર દૂસરી સૂરતકી દો તીન આયતેં પઢ કર ફિર રૂકૂઅ કરે.

અગર રૂકૂઅકે ખત્મ પર સજદા હો તો સજદેકે બા'દ દૂસરે રૂકૂઅકા કુછ હિસ્સા પઢ્હ કર નમાઝકે લિએ રૂકૂઅ કરે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૨૮૭, જિ.૪,
બહવાલા રદુલ્મુહતાર સ.૭૨૩, જિ.૧]

ફતાવા મહમુદિયામેં લિખ્ખા હે કે :– અગર આયતે સજદા જો સૂરતકે ખત્મ પર હે પઢ્હ કર સજદા કિયા તો અબ સજદેસે ઉઠ કર ફૌરન્ રૂકૂઅ ન કિયા જાએ (ઈસ ખયાલસે કે સૂરત ખત્મ હો ગઈ) બલ્કે તીન આયતકી મિકદાર પઢ્હ કર રૂકૂઅ કરના ચાહિએ.

[ફતાવા મહમુદિયા સ.૩૫૮, જિ.૨]

સજદએ તિલાવત
નમાઝકે સાથ અદા હોગા યા નહી ?

સવાલ :– અગર હાફિઝને તરાવીહમેં સજદએ તિલાવત, સજદએ નમાઝકે સાથ અદા કિયા યા'ની તીન સજદેં કિએ તો નમાઝ હૂઈ યા નહીં ?

જવાબ :– નમાઝમેં જિસ વકત આયતે સજદાકી તિલાવત કરે ઉસી વકત સજદએ તિલાવત કર લેના ચાહિએ ઔર અગર મોઅખ્ખર કિયા ઔર નમાઝકે સજદોંકે સાથ કિયા તો સજદએ સહવ લાઝિમ હે, સજદએ સહવકે બા'દ નમાઝકે ઈઆદેકી ઝરૂરત નહીં.

કસ્દન્ સજદએ તિલાવત મુઅખ્ખર કરના દુરૂસ્ત નહીં હે, આયતે સજદાકે ફૌરન્ બા'દ યા ઝિયાદાસે ઝિયાદા દો આયતકે બા'દ સજદએ તિલાવત કર લેના ઝરૂરી હે, વર્ના ગુનહગાર હોગા.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.૨૭૫, જિ.૪,
બહવાલા રદુલ્મુહતાર સ.૭૨૨, જિ.૧, બાબે સજદતિત્ તિલાવત]

અગર સજદએ તિલાવતકા કુછ હિસ્સા પઢે

સવાલ :– આયતે સજદેકે આખરી અલ્ફાઝ નહીં પઢે તો સજદએ તિલાવત વાજિબ હે યા નહીં ?

જવાબ :– અગર વહ કલિમા પઢા જિસમેં સજદેકા લફઝ હે તો સજદએ તિલાવત વાજિબ હો જાએગા.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ.૪૨૯, જિ.૪, બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ.૭૧૫, જિ.૧, બાબે સજદતિત્ તિલાવત]

રૂકૂઅ ઔર સજદેમેં સજદએ તિલાવતકી નિય્યત કરે તો કૈસા હે ?

સવાલ :– હાફિઝ સાહબને તરાવીહમેં સૂરએ અઅ્રાફકી આયતે સજદા પઢ કર રૂકૂઅ કિયા ઔર સજદએ તિલાવત નહીં કિયા નમાઝકે બા'દ દર્યાફત કરને પર હાફિઝ સાહબને કહા કે રૂકૂઅમેં યા સજદેમેં સજદએ તિલાવતકી નિય્યત કર લી જાએ તો સજદએ તિલાવત અદા હો જાતા હે ક્યા યહ સહીહ હે ?

જવાબ :– નમાઝમેં સજદએ તિલાવત અદા કરનેકા એક તરીકા યહ ભી હે કે આયતે સજદા પઢ કર ફૌરન્ નમાઝકા રૂકૂઅ કર લે (જૈસા કે સૂરતે મસ્અૂલા (પુછી હૂઈ સૂરત)મેં હુવા હે) યા દો તીન છોટી આયતેં પઢ કર નમાઝકા રૂકૂઅ કર લે ઔર ઈસમેં સજદએ તિલાવતકી નિય્યત કરે તો સજદએ તિલાવત અદા હો જાતા હે. અગર રૂકૂઅમેં નિય્યત નહીં કી તો નમાઝકે સજદેમેં સજદએ તિલાવત અદા હો જાએગા ખ્વાહ સજદેકી નિય્યત કી હો યા ન કી હો, લેકિન અગર ઈમામને રૂકૂઅમેં સજદએ તિલાવતકી નિય્યત કી ઔર મુકતદિયોંને નહીં કી તો ઉન્કા સજદા અદા નહીં હોગા.

લિહાઝા ઐસી સૂરતમેં ઈમામકો ચાહિએ કે રૂકૂઅમેં સજદએ

તિલાવતકી નિય્યત ન કરે નમાઝકે સજદેમેં સબકા સજદએ તિલાવત અદા હો જાએગા. [ફતાવા રહીમિયા સ.૩૯૬, જિ.૪, બહવાલા દુર્રે મુખ્તાર સ.૭૨૩–૭૨૪, જિ.૧]

સૂરતે મઝકૂરામેં ઈમામકે સાથ મુકતદિયોંને ભી રૂકૂઅમેં સજદએ તિલાવત અદા કરનેકી નિય્યત કી હોગી તો સબકા સજદએ તિલાવત અદા હો જાએગા ઔર અગર મુકતદિયોંને નિય્યત નહીં કી હો ઔર ઈમામને કર લી હો તો મુકતદિયોંકા સજદએ તિલાવત અદા ન હોગા ઔર અગર ઈમામને રૂકૂઅમેં નિય્યત નહીં કી થી તો નમાઝકે સજદેમેં કોઈ નિય્યત કરે યા ન કરે સબકા સજદએ તિલાવત અદા હો જાએગા (બશર્તેકે તીન આયતોંસે કમ પળ્હા હો)

નોટ :– મસ્અલેસે લોગ વાકિફ નહીં હોતે ઈસ લિએ બેહતર યહ હે કે સજદએ તિલાવત મુસ્તકિલ અદા કિયા જાએ ઔર નમાઝકે રૂકૂઅ ઔર સજદેમેં અદા કરકે લોગોંકો તશવીશમેં ન ડાલે. મસ્અલે પર અમલ કરના હો તો નમાઝિયોંકો પહલે મસ્અલા સમઝા દે ફિર અમલ કર લે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૯૭]

અગર મુકતદી ઈમામકે સાથ સજદએ તિલાવત અદા ન કર સકે ?

સવાલ :– અગર મુકતદી ગલ્તીસે ઈમામકે સાથ સજદએ તિલાવત ન કરે તો નમાઝ હોગી યા નહીં ?

જવાબ :– નમાઝમેં જો સજદએ તિલાવત વાજિબ હો વહ નમાઝકે બા'દ અદા નહીં હોતા ઔર સાકિત હો જાતા હે. શામીસે મા'લૂમ હોતા હે કે વહ સજદા સાકિત હુવા ઔર નમાઝકે લોટાનેકી ભી ઝરૂરત નહીં. અલ્બત્તા અગર જાનબુઝ કર છોળા તો તૌબા

કરે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ.પર, જિ.૪, બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ.૭૨૨, જિ.૧]

સજદએ તિલાવત અદા કિયા ફિર કિસી વજહસે નમાઝ લોટાઈ તો કયા હુકમ હે ?

સવાલ :- હાફિઝ સાહબને આયતે સજદા પઢ્હ કર ફિર સજદા કિયા ઔર ફિર કિસી વજહસે નમાઝ દોહરાનેકી ઝરૂરત પેશ આઈ ફિર વહી આયત પઢ્હી તો દોબારા સજદા કરના ચાહિએ યા પહલા હી સજદા કાફી હે ?

જવાબ :- ફિર સજદા કર લેના ચાહિએ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ. ૪૨૮, જિ. ૪, બહવાલા આલમગીરી મિસ્રી સ. ૧૨૫, જિ. ૧, બાબે સુજૂદિત્તિલાવત]

આયતે સજદા પઢ્હ કર કિતની દેરમેં સજદા કરના ચાહિએ ?

સવાલ :- નમાઝમેં સજદએ તિલાવત પઢ્હ કર ફૌરન્ સજદએ તિલાવત નહીં કિયા, તીન આયતકે બા'દ કિયા તો અદા હુવા યા નહીં ? ઔર સજદએ સહવ કરના હોગા ? યા નમાઝ લોટાની હોગી ?

જવાબ :- નમાઝમેં આયતે સજદાકી તિલાવતકે ફૌરન્ બા'દ સજદા વાજિબ હે યા અગર તીન આયત પઢ્હનેકે બા'દ કિયા ગયા તો કઝા શુમાર હોગા ઔર તાખીરકી વજહસે સજદએ સહવ વાજિબ હોગા.

સજદએ સહવ ન કિયા તો નમાઝ વાજિબુલ્ ઈઆદા હોગી. જો સજદએ તિલાવત નમાઝમેં વાજિબ હુવા વહ સલામ ફેરનેસે પહલે બલ્કે સલામ ફેરનેકે બા'દ જબ તક કોઈ હરકત મનાફિએ નમાઝ ન હોગી સજદા કર લેના ચાહિએ. ઉસ્કે બા'દ બજુઝ તૌબા

વ ઈસ્તિગ્ફારકે મુઆફીકી કોઈ સૂરત નહીં હે.

[ફતાવા રહીમિયા સ. ૩૯૪, જિ. ૪]

સજદએ તિલાવત સુનકર બા'ઝ મુકતદી સજદેમેં ઔર બા'ઝ રૂકૂઅમેં ચલે ગએ

સવાલ :– ઈમામને સજદાકી આયત પળ્હી ઔર સજદએ તિલાવતકી જગહ રૂકૂઅ કર દિયા, જો મુકતદી ઈમામકે કરીબ થે, વહ રૂકૂઅમેં ચલે ગએ ઔર જો ઈમામસે દૂર થે ઔર ઉન્કો યહ મા'લૂમ થા કે યહાં સજદએ તિલાવત હે વહ લોગ સજદેમેં ચલે ગએ, જબ ઈમામને "સમિઅલ્લાહુ લિમન હમિદહ" કહા તબ ઉન્કો પતા ચલા કે ઈમામ રૂકૂઅમેં થા. ઉન્મેંસે કુછ લોગ ખળે હોકર રૂકૂઅમેં ગએ ઔર ફિર ઈમામકે સાથ સજદેમેં શામિલ હો ગએ ઔર કુછ લોગ સજદેસે બેઠ કર ફિર ઈમામકે સાથ સજદેમેં ચલે ગએ. અબ દર્યાફ્ત તલબ યહ હે કે જો લોગ ઈમામકે રૂકૂઅ કરનેકે બા'દ રૂકૂઅ કરકે ઈમામકે સાથ સજદેમેં શામિલ હો ગએ ઉન્કી નમાઝ હૂઈ યા નહીં ?

જવાબ :– જો લોગ ઈમામકે સાથ રૂકૂઅમેં શામિલ નહીં હૂએ ઉન્કી યહ રકઅત જાતી રહી ફિર જબ વહ રૂકૂઅ કરકે ઈમામકે સાથ સજદેમેં મિલ ગએ તો ઉન્કી નમાઝ સહીહ હો ગઈ ઔર જો લોગ બગૈર રૂકૂઅ અદા કિએ હુએ સજદેમેં મિલે ઉન્કી એક રકઅત ફોત હો ગઈ. અગર વહ ઈમામકે સલામકે બા'દ અપની રકઅત પૂરી કર લેતે તો નમાઝ હો જાતી. જબ ઉન્હોંને સલામ ફેર દિયા તો નમાઝ નહીં હૂઈ.

[કિફાયતુલ્ મુફ્તી સ. ૩૪૮, જિ. ૩]

નમાઝમેં સજદએ તિલાવતકી આયત પળ્હી લેકિન સજદા કરના યાદ નહી રહા

સવાલ :– તરાવીહમેં હાફિઝ સાહબને સજદએ તિલાવતકી આયત પળ્હી તો સજદા કિસ વકત કરના ચાહિએ ?

જવાબ :– બેહતર યહ કે ઉસી વકત સજદા કરે જિસ વકત આયતે સજદા પળ્હે ઔર ફુકહાઅને લિખ્ખા હે કે અગર બા'દમેં યાદ આયા ઔર ઉસ વકત ન કિયા તો સજદએ સહવ લાઝિમ હે, મગર તાખીરકી ગુંજાઈશ ઉસ વકત હે જબ નમાઝમેં ન હો, નમાઝમેં ફૌરન્ અદા કરના હોગા.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ. ૪૨૪, જિ. ૪,
બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ. ૭૨૩, ૭૫૧, જિ. ૧]

હાફિઝ અગર આયતે સજદા ભૂલ જાએ

સવાલ :– હાફિઝ સાહબ આયતે સજદા ભૂલ ગએ મુકતદીને યા સામેઅને લુકમા દિયા ઔર હાફિઝ સાહબને આયતે સજદા પળ્હી તો એક સજદએ તિલાવત હોગા યા દો ?

જવાબ :– ઈમામ સાહબ સજદેકી આયત ભૂલ ગએ ઔર મુકતદીને પળ્હ કર લુકમા દિયા ઔર ઈમામ સાહબને વહ આયત પળ્હ કર સજદા કિયા તો યહ સજદા કાફી હે ઈસ સૂરતમેં દો સજદે વાજિબ નહીં. [ફતાવા રહીમિયા સ. ૪૯, જિ. ૩]

ફોત શુદા રકઅતકી અદાઈગીકે વકત આયતે સજદા ઈમામસે સુને તો કયા હુકમ હે ?

સવાલ :– હાફિઝ સાહબ ઔર મુકતદી ચાર રકઅત પર તરાવીહમેં બેઠે ઉસ વકતમેં ફોતશુદા (છૂટી હૂઈ) રકઅતકી અદાઈગીકે લિએ ખળા હુવા. અભી મેરી નમાઝ નાતમામ હી થી કે ઈમામસાહબને તરાવીહ શુરૂઅ કી ઔર આયતે સજદા પળ્હી,

મૈંને ભી સુની તો મુઝ પર સજદએ તિલાવત લાઝિમ હે યા નહીં ?

જવાબ :- સૂરતે મસ્ઉલામેં સજદએ તિલાવત લાઝિમ હો ગયા. હાં, અગર ઈમામકે સજદા કરનેસે પહલે યા સજદા કરનેકે બા'દ ઉસી રકઅતકે અખીરમેં ઈમામકે પીછે નિય્યત બાંધ લી ઔર નમાઝમેં શામિલ હો ગએ તો ઈમામકા સજદા આપકે લિએ કાફી હે. અલાહિદા કરના નહીં હોગા.

[ફતાવા રહીમિયા સ. ૩૫૧, જિ. ૧,
બહવાલા આલમગીરી સ. ૧૩૩, જિ. ૧]

આયતે સજદા સુનકર બજાએ સજદેકે રૂકૂઅમેં ચલા જાએ

સવાલ :- નમાઝે તરાવીહમેં હાફિઝ સાહબને આયતે સજદા પળ્હી ઔર સજદેમેં ગએ મગર મુકતદી રૂકૂઅ સમઝ કર રૂકૂઅમેં ગયા તો ઉસ્કી નમાઝ ઔર સજદા અદા હોગા યા નહીં ?

જવાબ :- સૂરતે મસ્ઉલામેં મુકતદીકો ચાહિએ કે રૂકૂઅ છોળ કર સજદમેં ચલા જાએ. અગર રૂકૂઅ કરકે ફિર સજદમેં ગયા તો નમાઝ સહીહ હો જાએગી ઔર સજદએ તિલાવત ભી અદા હો જાએગા. [ફતાવા રહીમિયા સ. ૨૪૪, જિ. ૧,
બહવાલા શામી, દુર્રે મુખ્તાર સ. ૭૨૭, જિ. ૧]

નમાઝમેં સજદએ તિલાવતકે બા'દ દોબારા વહી આયત પળ્હ લે

સવાલ :- હાફિઝ સાહબને તરાવીહમેં સજદએ તિલાવત અદા કરનેકે બા'દ ખળે હોકર બજાએ અગલી આયતકે વહી આયતે સજદા દોબારા પળ્હલી. સજદએ તિલાવતકે ઈઆદેકી ઝરૂરત હે યા નહીં ?

જવાબ :- સૂરતે મસ્ઉલામેં પહલા સજદા કાફી હે,

ઈઆદેકી ઝરૂરત નહીં ઔર સજદએ સહવ ભી નહીં હે.

[ફતાવા રહીમિયા સ. ૨૪૪, જિ. ૧,
બહવાલા આલમગીરી સ. ૧૩૫, જિ. ૧]

સજદએ તિલાવત અદા કરનેકે બા'દ હાફિઝકો અગલી આયત યાદ ન રહી

સવાલ :– ઝૈદ હાફિઝ હે, ઝૈદને નમાઝ પળ્હી, દરમિયાનમેં આયતે સજદએ તિલાવત આઈ તો ફૌરન સજદએ તિલાવત અદા કિયા, સજદેકે બા'દ ફિર ખળા હુવા મગર ઉસ્કે આગે કુર્આન શરીફ યાદ નહીં આયા, ઝૈદને સજદએ તિલાવત કરતે વકત રૂકૂઅ ભી નહીં કિયા લાઈલ્મી યા ભૂલસે. આયા ઝૈદ સજદએ તિલાવતસે ઉઠ કર રૂકૂઅ કરે યા ક્યા કરે ?

જવાબ :– ઐસી હાલતમેં કે નમાઝમેં આયતે સજદાકી તિલાવત કી ઔર આગે કુછ નહીં પળ્હતા હે તો રૂકૂઅમેં હી નિય્યતે સજદા કર લેનેસે સજદએ તિલાવત અદા હો જાતા હે ઔર અગર ઉસ્ને સજદએ તિલાવત કિયા તો બેહતર યહ હે કે ઉઠ કર ચંદ આયાત પળ્હ કર ફિર રૂકૂઅ કરે ઔર અગર ઉઠ કર ખળે હોકર ફૌરન્ રૂકૂઅમેં ચલા જાએ તો ઉસ્મેં ભી કુછ હરજ નહીં હે નમાઝ સહીહ હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ. ૪૨૬, જિ. ૪,
બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ. ૭૨૩, જિ. ૧, બાબે સુજૂદિત્તિલાવત]

સજદએ તિલાવતકે બા'દ સૂરએ ફાતિહા દોબારા પળ્હે તો ક્યા હુક્મ હે ?

સવાલ :– તરાવીહમેં સજદએ તિલાવત અદા કરનેકે બા'દ બજાએ અગલી આયત પળ્હનેકે સૂરએ ફાતિહા પળ્હ કર ઉસ્કો શુરૂઅ કરે તો સજદએ સહવ હે યા નહીં ? સૂરએ ફાતિહાકી તકરાર હૂઈ હે.

જવાબ :- સૂરત શુરૂઅ કરનેસે પહલે અગર સૂરએ ફાતિહાકો મુકર્રર (ફિરસે) પળ્હ લે તબ તો સજદએ સહવ હોગા ક્યૂંકે ફાતિહાકે બા'દ બિલા તાખીર સૂરત શુરૂઅ કરના વાજિબ થા. ઈસમેં તાખીર હો ગઈ ઔર વાજિબકી તાખીરસે સજદએ સહવ લાઝિમ આતા હે લેકિન સૂરતે મસ્ઉલામેં જબ સૂરએ ફાતિહાકે બા'દ કિરાઅત શુરૂઅ કર ચુકા થા તો સૂરત યાની કિરાઅત શુરૂઅ કરનેમેં તો તાખીર નહીં હૂઈ. ફાતિહાકે બા'દ ફૌરન શુરૂઅ કર દી, અબ અગલા ફર્ઝ રૂકૂઅકા હે ઉસ્કી અદાઈગી કિરાઅતકે બા'દ હોની ચાહિએ મગર કિરાઅતકી કોઈ હદ મુતઅય્યન નહીં જિતની ચાહે કિરાઅત કરે ઔર જિસ સૂરતકી ચાહે કિરાઅત કરે રૂકૂઅસે પહલે ઉસ્કો મુખ્તસર ઔર તવીલ કિરાઅત કરનેકા ઈખ્તિયાર હે. ઈસમેં તવીલો તાખીરસે સજદએ સહવ લાઝિમ નહીં આએગા. લિહાઝા ઈસ સૂરતમેં સજદએ સહવ લાઝિમ નહીં આએગા.

[ફતાવા રહીમિયા સ. ૩૪૮, જિ. ૧, બહવાલા શામી સ. ૪૨૯, જિ. ૧, આલમગીરી સ. ૧૨૬, જિ. ૧]

દો રકઅત પૂરી કરકે દૂસરી રકઅતમેં વહી આયતે સજદા પળ્હ દી

સવાલ :- તરાવીહમેં હાફિઝ સાહબને દો રકઅતકી નિય્યત બાંધી પહલી યા દૂસરી રકઅતમેં સજદએ તિલાવતકી આયત પળ્હી ઔર સજદા કિયા ઔર દો રકઅત પૂરી કીં ફિર દૂસરી રકઅતકી નિય્યત બાંધી ઔર સહવન્ (ભૂલકર) વહી સજદએ તિલાવતકી આયત પળ્હી લેકિન સજદા નહીં કિયા, નમાઝકે બા'દ મા'લૂમ કરને પર હાફિઝ સાહબને ફરમાયા પહલી રકઅતકા સજદએ તિલાવત દૂસરી નમાઝકે લિએ કાફી હે. ક્યા યહ સહીહ હે ?

જવાબ :– ઈસ સૂરતમેં દૂસરા સજદા કરના હોગા. તકબીરે તહરીમા કહ કર દૂસરી નમાઝ શુરૂઅ કરનેસે હુકમન મજિલસ બદલ જાતી હે. નીઝ મરાકિલ્ફલાહમેં હે કે નમાઝમેં સજદએ તિલાવતકી આયત તિલાવત કરકે સજદા કિયા ફિર વહી આયત સલામ ફેરનેકે બા'દ દોબારા પળ્હી તો ઝાહિર રિવાયતકે મુતાબિક દૂસરા સજદા કરે. નમાઝમેં જો સજદા કિયા થા વહ હુકમન્ ભી બાકી ન રહા. [ફતાવા રહીમિયા સ. ૪૨૮, જિ. ૪, બહવાલા મરાકિલ્ફલાહ સ. ૨૮૬]

તરાવીહમેં સજદએ તિલાવત ભૂલ જાએ

કિસી શખ્સને એક રકઅતમેં આયતે સજદા પળ્હી મગર ઉસમેં સજદા કરના ભૂલ ગયા તો દૂસરી રકઅતમેં જબ યાદ આએ સજદએ તિલાવત અદા કર લે ઔર ફિર અખીરમેં સજદએ સહવ કર લે. નમાઝમેં અગર કોઈ શખ્સ આયતે સજદા પળ્હે તો ફૌરન્ સજદએ તિલાવત કરના વાજિબ હે. અગર છોટી તીન આયતોં યા એક લમ્બી આયતકે બા'દ સજદએ તિલાવત કિયા તો સજદએ તિલાવત કરકે સજદએ સહવ કરના વાજિબ હે ઔર અગર તીન આયતોંસે કમ પળ્હ કર હી સજદએ તિલાવત કર લિયા હે તો ફિર સજદએ સહવ વાજિબ નહીં. [મસાઈલે સજદએ સહવ સ. ૫૪, દુર્રે મુખ્તાર બર હાશિયા શામી સ. ૭૨૧, જિ. ૧]

સજદએ તિલાવત એક કરનેકે બજાએ દો સજદે કર લિએ

સવાલ :– તરાવીહમેં હાફિઝ સાહબને આયતે સજદા તિલાવત કરકે બજાએ એક સજદકે દો સજદે કિએ, ક્યા ઈસ સૂરતમેં દો સજદે કરનેસે કયામમેં તાખીર હોનેકી બિના પર સજદએ સહવ લાઝિમ હોગા યા નહીં?

અગર લાઝિમ હોતા હો ઔર સજદએ સહવ નહીં કિયા તો ક્યા દો રકઅત વાજિબુલ્ ઈઆદા હૈં, જમાઅતકે સાથ લોટાએં યા ફર્દન્ ફર્દન્ પઢ લેં ?

જવાબ :– નમાઝે તરાવીહમેં એક સજદા ઝાઈદ હોનેકી વજહસે તાખીર લાઝિમ આઈ. સજદએ સહવ કર લેના થા, નહીં કિયા ગયા ઈસ લિએ વકતકે અંદર અંદર ઈઆદા હે. લોગ મોજૂદ હોં તો જમાઅતસે વર્ના તન્હા તન્હા પઢ લેં.

[ફતાવા રહીમિયા સ. ૩૮૮, જિ. ૪]

સૂરએ હજકા આખરી સજદા ઔર ઉસ્કા હુક્મ

સવાલ :– સૂરએ હજકા આખરી સજદા (પારા ૧૮) ઈમામ શાફિઈ રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકે નઝદીક વાજિબ હે. શાફિઈ ઈમામકી ઈકિતદામેં હન્ફી મુકતદી યહ સજદા અદા કરે યા નહીં ? ઔર જબ ઈમામ હન્ફી હો ઔર મુકતદી શાફિઈ તો મુકતદિયોંકા યહ સજદા કૈસે અદા હોગા ?

જવાબ :– શામીમેં હે કે શાફેઈ ઈમામકી પૈરવીકી વજહસે હન્ફી મુકતદી ભી સૂરએ હજકા આખરી સજદા અદા કર લે ઔર જબકે ઈમામ હન્ફી હો તો યહ સજદા ન કરે ઔર મુકતદિયોંકે ઝિમ્મે ભી મુવાફિકે કવાઈદે હન્ફિયા (હન્ફિયોંકે ઉસૂલકે મુતાબિક) યહ સજદા સાકિત (મુઆફ) હે લેકિન અગર શવાફેઅકે નઝદીક નમાઝકે સજદોંકો બા'દમેં ભી અદા કરના જાઈઝ હો તો વહ કર સકતા હે.

હન્ફિયાકે નઝદીક તો જો સજદા નમાઝમેં લાઝિમ હો ઔર ઉસ્કો ઉસ વકત ન કિયા જાએ તો વહ અદા નહીં હો સકતા.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ. ૪૨૩, જિ. ૪, બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર સ. ૭૨૧, જિ. ૧, બાબે સુજૂદુત્ તિલાવત]

સૂરએ 'સૉદ'મેં સજદએ તિલાવતકી આયત કૌન સી હે ?

સવાલ :– સૂરએ 'સૉદ' પારા ૨૩,મેં સજદએ તિલાવત 'અનાબ' પર હે યા 'હુસ્ન મઆબ' પર ?

જવાબ :– મુહક્કક કૌલકી બિના પર અવ્લા યહ હે કે 'હુસ્ન મઆબ' પર સજદા કિયા જાએ. 'અનાબ' પર સજદા કરના ખિલાફે એહતિયાત હે. અગર પર સજદા કર લિયા તો ખિલાફે ઈહતિયાત હુવા લેકિન ઈઆદેકી ઝરૂરત નહીં.

[ફતાવા રહીમિયા સ. ૩૮૨, જિ. ૪, બહવાલા શામી સ. ૭૧૬, જિ. ૧]

ઉન આયતકા બયાન જિન પર સજદએ તિલાવત વાજિબ હે

કુર્આન મજીદમેં ચૌદહ આયતેં ઐસી હેં જિન્કે પઢ્હન ઔર સુનનેસે એક સજદા વાજિબ હોતા હે, તફસીલ ઉન આયતોંકી યહ હે :–

(૧) સૂરએ અઅ્રાફકે અખીરમેં યહ આયત :–

اِنَّ الَّذِيْنَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَيُسَبِّحُوْنَهٗ وَلَهٗ يَسْجُدُوْنَ

[પારહ ૯]

(૨) સૂરએ રઅદકે દૂસરે રૂકૂઅમેં યહ આયત :–

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا

وَّ كَرْهًا وَّظِلٰلُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ۝ [પારહ ૧૩]

(૩) સૂરએ નહ્લકે પાંચવેં રૂકૂઅકે અખીરકી યહ આયત :–

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَّالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ

لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ يَخَافُوْنَ ۝ رَبَّهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُؤْمَرُوْنَ.

[પારહ ૧૪]

(૪) સૂરએ બની ઈસ્રાઈલકે બારહવેં રૂકૂઅમેં યહ આયત :–

وَيَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُوْنَ وَيَزِيْدُهُمْ خُشُوْعًا ط

[પારહ ૧૫]

(૫) સૂરએ મરયમકે ચોથે રૂકૂઅમેં યહ આયત :–

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوْا سُجَّدًا وَّ بُكِيًّاط

[પારહ ૧૬]

(૬) સૂરએ હજ્જકે દૂસરે રૂકૂઅમેં યહ આયત :–

اَلَمْ تَرَاَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهٗ مَنْ فِى السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ وَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُوْمُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ وَكَثِيْرٌ مِّنَ النَّاسِ ط وَكَثِيْرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ط وَمَنْ يُّهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّكْرِمٍ ط اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ط

[પારહ ૧૭]

(૭) સૂરએ ફુર્કાનકે પાંચવેં રૂકૂઅમેં યહ આયત :–

وَاِذَا قِيْلَ لَهُمُ اسْجُدُوْا لِلرَّحْمٰنِ ج قَالُوْا وَمَا الرَّحْمٰنُ ق

اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُوْرًا ط

[પારહ ૧૯]

(૮) સૂરએ નમ્લકે દૂસરે રૂકૂઅમેં યહ આયત :–

اَلَّا يَسْجُدُوْا لِلّٰهِ الَّذِىْ يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ٥ اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ ٥

[પારહ ૧૯]

(૯) સૂરએ અલિફ લામ મીમ તન્ઝિલ સજદાકે દૂસરે રૂકૂઅમેં યહ આયત :–

اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيٰتِنَا الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِّرُوْا بِهَا خَرُّوْا سُجَّدًا

وَّسَبَّحُوْا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ٥

[પારહ ૨૧]

(૧૦) સૂરએ સૉદકે દૂસરે રૂકૂઅમેં યહ આયત :–

خَرَّ رَاكِعًا وَّ اَنَابَ ٥ فَغَفَرْنَا لَهٗ ذٰلِكَ ط وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ط

[પારહ ૨૩]

(૧૧) સૂરએ હા મીમ સજદાકે પાંચવેં રૂકૂઅમેં યહ આયત :–

فَاِنِ اسْتَكْبَرُوْا فَالَّذِيْنَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُوْنَ لَهٗ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ

وَهُمْ لَا يَسْئَمُوْنَ ط

[પારહ ૨૪]

(૧૨) સૂરએ નજ્મકે અખીરમેં યહ આયત :–

فَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوْا.

[પારહ ૨૭]

(૧૩) સૂરએ શક્કતમેં યહ આયત :–

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ۙ وَاِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُوْنَ ٥

[પારહ ૩૦]

(૧૪) સૂરએ ઈકરાઅમેં યહ આયત :–

فَاسْجُدُوْا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوْا.

[પારહ ૩૦]

નોટ :– માલિકિયા ઔર હન્ફિયા હજ્જકી આખરી આયતકો ઉન મકામાતમેં શુમાર નહીં કરતે જિન્મેં સજદએ તિલાવત કિયા જાતા હે. [કિતાબુલ્ફિકહ સ.૭૫૫ જિ.૧]

નવ્વાં બાબ

તહજ્જુદ ઔર શબીનાકે બયાનમેં

નમાઝે તહજ્જુદકી જમાઅતકા હુકમ

સવાલ :- માહે રમઝાનુલ્ મુબારકમેં હન્ફિયુલ્ મઝહબ હોતે હુએ તહજ્જુદકી નમાઝ જો લોગ જમાઅતકે સાથ એહતિમામસે અદા કરતે હૈં ઔર ઉસ્કો બળી ફઝીલત સમઝતે હૈં. ઉસ્કે મુતઅલ્લિક શરઈ હુકમ ક્યા હે ?

જવાબ :- તહજ્જુદકી નમાઝ રમઝાન ઔર ગેર રમઝાનમેં બાજમાઅત પળ્હનેકા એહતિમામ આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ ઔર આપકે સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનસે મન્કૂલ નહીં હે. માહે મુબારકમેં આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા મા'મૂલ એ'તિકાફકા થા. લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમકે સાથ તહજ્જુદ બાજમાઅત પળ્હી હો યહ ષાબિત નહીં. ઈસ લિએ ફુકહાઅ રહમતુલ્લહિ અલય્હિમ્ લિખતે હૈં કે તહજ્જુદ વગૈરા નફલ નમાઝ બાજમાઅત પળ્હના મકરૂહ હે. અલ્બત્તા બગૈર બુલાએ એક દો મુકતદીકે સાથ મકરૂહ નહીં હે. યહ હદીષસે ષાબિત હે. ઈસસે ઝિયાદાકા ષુબૂત વારિદ નહીં. લિહાઝા ફુકહાઅ લિખતે હૈં કે ઈમામકે સાથ તીન મુકતદી હોનેમેં ઈખ્તિલાફ હે ઔર ચાર મુકતદી હો તો બિલ્ઈજમાઅ (તમામ ઉલમાઅકે નઝદીક) મકરૂહ હે. [ફતાવા રહીમિયા સ. ૩૨૩, જિ. ૪,
દુર્રે મુખ્તાર મઅ શામી સ. ૬૬૪, જિ. ૧]

જમાઅતે તહજ્જુદ ઔર શાહ સાહબકી રાઈ

અન્વારૂલ્ બારી શરહ સહીહુલ્ બુખારીમેં અલ્લામા અન્વરશાહ કશ્મીરી કુદ્દિસ સિર્રહૂકે સાગિર્દે રશીદ મવ્લાના

સય્યિદ અહમદ રઝા સાહબ બિજનોરી દામત ફુયૂઝહુમ તહરીર ફરમાતે હૈં :–

ફુકહાઅને લિખ્ખા હે કે નવાફિલકી જમાઅત મકરૂહ હે બજુઝ રમઝાનકે ઔર ઈસસે મુરાદ સુનને તરાવીહ હે. હઝરત શાહ કશ્મીરી રહમતુલ્લાહિ અલય્હિને ફરમાયા કે ફુકહાઅકી ઈસ ઈબારતસે જિસ્ને મુતલક નવાફિલે રમઝાન સમઝા ગલ્તીકી લિહાઝા તહજ્જુકી જમાઅત તીનસે ઝિયાદાકી રમઝાનમેં મકરૂહ હોગી. [અન્વારૂલ્ બારી સ. ૧૯૧૭, જિ. ૧ હાશિયા]

મબ્સૂતે સર્ખસીમેં લિખ્ખા હે કે :–

અગર નવાફિલ બાજમાઅત મુસ્તહબ હોતી તો તમામ કાઈમુલ્લૈલ (રાતોંકો જાગનેવાલે) તહજ્જુદ ગુઝાર મુજતહિદીનકા ઈસ પર અમલ હોતા.

વહ નમાઝ જો તન્હા ઔર બાજમાઅત દોનોં તરીકેસે અદા કરના જાઈઝ હે ઉસ્કો બાજમાઅત અદા કરના અફઝલ હે. હાલાંકે નવાફિલ તહજ્જુદ વગૈરા બાજમાઅત અદા કરના ન તો આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકે મુબારક ઝમાનેમેં મન્કૂલ હે ઔર ન સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન ઔર ન તાબેઈન વગૈરાકે ઝમાનેમેં લિહાઝા યહ કૌલકે તરાવીહકી તરહ તહજ્જુદ વગૈરા દૂસરી નવાફિલ રમઝાનુલ્ મુબારકમેં બિલા કરાહત જાઈઝ હે. યહ કૌલ તમામ ફુકહાઅકે ખિલાફ હે ઔર બાતિલ હે :– મબ્સૂત સર્ખસી કિતાબુત્ તરાવીહ ફી બહષે રકઆતિ્ તરાવીહ સ. ૧૪૪, જિ. ૨. [ફતાવા રહીમિયા સ. ૩૨૪, જિ. ૪]

રમઝાનમે તહજ્જુદકી જમાઅત

સવાલ :– નમાઝે તહજ્જુદ બાજમાઅત રમઝાન શરીફમેં પઢના ઔર ઉસમેં કુર્આન શરીફ સુનના ચાહિએ યા નહીં ?

જવાબ :- નમાઝે તહજ્જુદ જમાઅતકે સાથ પઢના બતદાઈ (દોસે ઝિયાદા અફરાદકે સાથ) મકરૂહ હે. આં હઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને જો રમઝાનકી તીન રાતોંમેં બાજમાઅત નમાઝ પઢી હે વહ તરાવીહકી નમાઝ થી.

અલ્લામા શામીકી તહકીકસે ભી યહી ઝાહિર હોતા હે ઔર મવ્લાના રશીદ અહમદ ગંગોહીને અપને રિસાલએ તરાવીહમેં તહકીક ફરમાઈ હે કે દોનોં નમાઝે જુદાગાનાં (અલગ અલગ) હેં ઔર રસૂલુલ્લાહિ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ તહજ્જુદમેં હમેશા તન્હા પઢતે થે. કભી ભી બતદાઈ જમાઅત નહીં ફરમાઈ (જમાઅતકે લિએ નહીં બુલાયા) ઔર યહ કે તહજ્જુદકી નમાઝમેં જમાઅત નહીં હે ઔર યહી અકષર અહાદીષસે ષાબિત હોતા હે ઔર ઉલમાઅ ઔર ફુકહાએ હન્ફિયાને યહી તહકીક ફરમાઈ હે.

માહે રમઝાનુલ્ મુબારકમેં તદાઈકે સાથ જમાઅતે વિત્ર ઔર તરાવીહ જાઈઝ હે ઔર મશ્રૂઅ વ મસ્નૂન હે. બાકી નવાફિલ તરાવીહકે સિવાય રમઝાન શરીફમેં ભી તદાઈકે સાથ મકરૂહ હેં ઔર તદાઈકે મા'ના સાહિબે દુર્રે મુખ્તારને યહ બયાન ફરમાએ હેં :-

યા'ની ચાર મુકતદી એક ઈમામકે પીછે નમાઝ અદા કરે. (જમાઅતે તહજ્જુદ) બગૈર તદાઈકે જાઈઝ હે ઔર તદાઈકે સાથ મકરૂહે તહરીમી હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ સ. ૨૨૧, ૨૨૩, જિ. ૪, બહવાલા રદ્દુલ્મુહતાર બાબુલ્ વિત્રિ વન્નવાફિલ બહષે તરાવીહ સ. ૬૬૩, જિ. ૧,]

રમઝાનમેં તહજ્જુદમેં
દો ચાર આદમી મિલ જાએ તો ?

સવાલ :- અગર કોઈ શખ્સ રમઝાનમેં તહજ્જુદ શુરૂઅ

કરે ઔર ઉસ્કે સાથ સિર્ફ દો ચાર આદમી આકર ઈકિતદા કરેં તો ક્યા હુકમ હે ?

જવાબ :– એક યા દોકી ઈકિતદા બિલા કરાહત જાઈઝ હે ઔર તીનમેં ઈખ્તિલાફ હે ઔર ઈસસે ઝાઈદ મકરૂહ હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ. ૨૨૩, જિ. ૪]

તહજજુદ બાજમાઅતકા હુકમ

સવાલ :– નમાઝે તહજજુદ બાજમાઅત પઢે યા તન્હા? બહવાલએ કુતુબ જવાબ તહરીર ફરમાએં.

જવાબ :– અગર કભી કભાર દો યા તીન આદમી જો બગૈર બુલાએ ઔર બિલા કિસી ઈહિતમામકે જમા હોં વહ જમાઅતસે પઢ લેં તો મકરૂહ નહીં હે. ઈમામકે સિવા દો આદમી હોં તો બિલ્ઈત્તિફાક મકરૂહ નહીં, તીન હોં તો ઈખ્તિલાફ હે, ચાર હો તો બિલ્ઈત્તિફાક મકરૂહ હે. [ફતાવા રહીમિયા સ. ૧૭૭, જિ. ૧]

જમાઅતે નવાફિલ ઔર અકાબિરે ઉલમાએ દેવબંદ

ઈસ સિલસિલેમેં સય્યિદુલ્ ફુકહાઅ, રઈસુલ્ મુહદ્દિષીન, ફકીહુન્ નફસ હઝરત મવ્લાના રશીદ અહમદ સાહબ ગંગોહી કુદ્દિસ સિર્રુહૂકા ફત્વા, ફતાવા રશીદિયાકે અંદર ઈસ તરહ હે :–

નવાફિલકી જમાઅત તહજજુદ હો યા ગેર તહજજુદ (તહજજુદકે અલાવા કોઈ દૂસરી નફલ નમાઝ હો) સિવાએ તરાવીહ, કુસૂફો ઈસ્તિસ્કાકે (તરાવીહ, સૂરજ ગિરહનકી નમાઝ ઔર બારિશ માંગનેકી નમાઝકે અલાવા) અગર ચાર મુકતદી હોં તો હન્ફિયાકે નઝદીક મકરૂહે તહરીમી હે ખ્વાહ ખૂદ જમા હો યા બેતલબ આવેં ઔર તીનમેં ઈખ્તિલાફ હે ઔર દોમેં કરાહત નહીં હે.

[ફતાવા રશીદિયા સ. ૨૯૯]

હઝરત થાન્વી કુદ્દિસ સિર્રુહૂને ઈમ્દાદુલ્ ફતાવાકે અંદર ફરમાયા હે કે :– અગર મુકતદી એક યા દો હોં તો કરાહત નહીં હે ઔર અગર ચાર હોં તો મકરૂહ હે ઔર અગર તીન હોં તો ઈખ્તિલાફ હે. [ઈમ્દાદુલ્ ફતાવા સ. ૩૭૭, જિ. ૧]

હઝરત થાન્વી કુદ્દિસ સિર્રુહૂને ફરમાયા કે જો લોગ ફુકહાઅકે બા'ઝ અકવાલસે યહ સમઝતે હેં કે કરાહતકા હુકમ ગૈર રમઝાનુલ્ મુબારકમેં હે ઔર રમઝાનમેં જાઈઝ હે ઉન પર તરદીદ કરતે હુએ ફરમાયા કે 'ફી ગય્રિ શહરી રમઝાન'કી કૈદસે સિર્ફ નવાફિલે તરાવીહકો નિકાલના મકસૂદ હે. ઈમ્દાદુલ્ ફતાવા સ. ૩૭૮, જિ. ૧. લિહાઝા મા'લૂમ હુવા કે નવાફિલકી જમાઅત રમઝાન ઔર ગૈર રમઝાન સબમેં મકરૂહ હે.

હઝરત શૈખુલ્ હિન્દ રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકો રમઝાનુલ્ મુબારકમેં કુર્આન નફલોંમેં સુનનેકા બળા શગફ થા. જબ લોગોંને જમાઅતમેં શિર્કતકી ખ્વાહિશ ઝાહિર કી તો ઉસ્કી ઈજાઝત નહીં દી ઔર ઘરકા દરવાઝા બંદ કરકે અંદર હાફિઝ કિફાયતુલ્લાહકી ઈકિતદામેં કુર્આન સુનતે થે. ફિર જબ લોગોંકા ઈસ્રાર બળા તો યહ મા'મૂલ બના લિયા કે ફર્ઝ નમાઝકે બા'દ મસ્જિદસે બાહર તશ્રીફ લે આતે થે. કુછ દેર આરામ કરનેકે બા'દ તરાવીહમેં પૂરી રાત કુર્આન મજીદ સુનતે થે. જિસમેં ચાલીસ પચાસ આદમી શિર્કત કરતે થે ઔર ઘરમેં જમાઅત હોતી થી, લેકિન નફલોંકી જમાઅતકો ગવારા નહીં ફરમાયા.

હઝરત અલ્લામા અન્વર શાહ કશ્મીરી કુદ્દિસ સિર્રહૂકી ભી યહી રાઈ હે. અન્વારૂલ્ બારી સ. ૮૮, જિ. ૨મેં પૂરી તફસીલકે સાથ બહષ મૌજૂદ હે.

હઝરત શૈખુલ્ મશાઈખ મવ્લાના ખલીલ અહમદ સાહબ

કુદ્દિસ સિર્રહૂ હાફિઝે કુર્આન થે ઔર તહજ્જુદમેં કુર્આન મજીદ તિલાવત ફરમાતે થે ઔર દો હાફિઝ હઝરતકે પિછે કુર્આને કરીમ સુના કરતે થે. હઝરત મવ્લાના અસ્અદુલ્લાહ સાહબ કદસ સિર્રુહૂકા બયાન હે કે એક રાત મે ભી મુકતદી બન ગયા તો હઝરતને નમાઝકે બા'દ મેરા કાન પકળ કર અલગ કર દિયા.

[અન્વારૂલ્ બારી સ. ૮૭, જિ. ૨]

મવ્લાના મદની રહ્‌તુલ્લાહી અલય્હિને અકાબિરે દેવબંદકે ખિલાફ અમલ ક્યૂં અપનાયા ?

હઝરત શૈખુલ્ અરબો અજમ, મર્જઉલ્ ખલાઈક હઝરત શૈખુલ્ ઈસ્લામ મવ્લાના હુસૈન અહમદ મદની કુદ્દિસ સિર્રુહૂલ્ અઝીઝકા તહજ્જુદ બાજમાઅતકા મા'મૂલ સબ અકાબિરે ઉલમાએ દેવબંદસે અલગ થા. સવાલ યહ પેદા હોતા હે કે હઝરત મદની કુદ્દિસ સિર્રહૂ અપને વકતકે બુલંદ પાયા આલિમ ઔર તકવા વ તસવ્વુફકે અંદર બળા મકામ રખતે થે.

ઉન્હોંને ફુકહાઅ ઔર અકાબિરે દેવબંદકે ખિલાફ અમલ ક્યૂં અપનાયા?

ઉસ્કે જવાબમેં હમકો દો બાતેં સમઝમેં આતી હેં :–

૧. જિન ખૂશનશીબ બુઝુર્ગોંકો અલ્લાહ તઆલાને ઈલ્મમેં પૂરા ઉબૂર અતા ફરમાયા હે ઉન્કો બા'ઝ મસાઈલે જુઝ્ઈય્યાકે અંદર ઈન્ફિરાદી રાઈ કાઈમ કરનેકા હક હોતા હે લેકિન વહ અમલ દૂસરોંકે લિએ હુજ્જતકે કાબિલ નહીં હોતા. સિર્ફ ઉન્હીં તક મહદૂદ રહતા હે જૈસા કે અલ્લામા જમાલુદ્દીન ઈબ્ને હુમામકે તફર્રૂદાતકે સિલસિલેમેં મશ્હૂર હે કે ઉન્કે શાગિર્દે ખાસ અલ્લામા કાસિમ બિન કત્લૂબગાને ફરમાયા કે હમારે ઉસ્તાઝકે વહ તફર્રૂદાત જો ઈજમાએ ઉમ્મતકે ખિલાફ હેં વહ કાબિલે અમલ નહીં હેં.

ચૂનાંચે બા'ઝ હઝરાતકે અર્ઝ કરને પર કે આપકે ઈસ અમલ (જમાઅતે તહજ્જુદ)કો લોગ સનદ બનાએંગે તો ઉસ પર હઝરત મદની રહમતુલ્લાહિ અલય્હિને ફરમાયા કે "મે ખૂદ તો કરતા હૂં દૂસરોંકો તો નહીં કહતા." (અન્વારૂલ્ બારી શર્હે બુખારી)

૨. એક હોતા હે બાબે અહકામ ઔર એક હોતા હે બાબે તર્બિયત ઔર બાબે તર્બિયતમેં ઐસી બાતોંકી ગુંજાઈશ હોતી હે જો બઝાહિર બાબે અહકામકે ખિલાફ હોં તો હમારા હુસ્ને ઝન ભી મવ્લાના મદની કુદ્દિસ સિર્રુહૂકે સિલસિલેમેં યહી હે કે આપ સાલિકીનકો તહજ્જુદકા આદી બનાનેકે લિએ બતોરે તર્બિયત તહજ્જુદકી નમાઝ જમાઅતસે અદા ફરમાયા કરતે હોંગે ઔર યહ અમલ કિસી દૂસરેકે લિએ બાઈસે હુજ્જત નહીં હો સકતા. બહરહાલ મસ્અલા અપની જગા પર હે કે એક મુકતદી હો તો જાઈઝ હે ઔર દોમેં ભી જવાઝ હે ઔર અગર તીન મુકતદી હોં તો ઉસમેં બા'ઝ ફુકહાઅકા ખ્યાલ અદમે કરાહતકા હે ઔર બા'ઝકા ખ્યાલ કરાહતકા હે.

[શામી મત્બઅે માજિદિયા પાકિસ્તાની સ. ૫૨૪,જિ. ૧]

ઔર અગર મુકતદી ચાર તક હો જાએં તો બિલ્ઈત્તિફાક મકરૂહે તહરીમી હે. [તહતાવી અલા મરાકિલ્ ફલાહ સ. ૨૧૧]

તહજ્જુદમેં અગર કુછ લોગ ઈમામકી ઈક્તિદા કર લે તો કરાહતકા ઝિમ્મેદાર કૌન હે ?

સવાલ :– ઈમામ સાહબ હાફિઝે કુર્આન હે. એ'તિકાફમેં બેઠતે હેં. ઉસ વકત તહજ્જુદમેં તીન સિપારે પઢતે હેં ઔર દૂસરે દો મો'તકિફ મુકતદી હોતે હેં મગર કભી કભી દૂસરે ઓર લોગ ભી શરીક હો જાતે હેં તો કોઈ હરજ નહીં ? અગર હે તો ઉસ્કા ઝિમ્મેદાર કૌન હેં ?

જવાબ :- અગર ઈમામ સાહબકી સરાહતન્ યા કિનાયતન્ યા ઈશારતન્ ઈજાઝતકે બગૈર શરીક હો ગએ તો કરાહતકે વહ ઝિમ્મેદાર હૈં. લેકિન ઈમામસાહબકો ચાહિએકે મસ્અલા બતલા કર શરીક હોનેસે રોક દૈં વર્ના ઈમામ સાહબ કરાહતકી ઝિમ્મેદારીસે સુબુકદોશ ન હોંગે.

શામીમેં હે કે નફલ પઢ્હેવાલેકી એક દો આદમિયોંને ઈકિતદા કી, ફિર દૂસરે લોગ શરીક હો ગએ તો અલ્લામા રહમતુલ્લાહિ અલય્હિ ફરમાતે હૈં કે કરાહતકે ઝિમ્મેદાર પીછે આનેવાલે હૈં.

[ફતાવા રહીમિયા સ. ૩૪૫, જિ. ૪,
બહવાલા શામી સ. ૬૬૪, જિ. ૧]

શબીના યા'ની એક રાતમે કુર્આન ખત્મ કરના કૈસા હે ?

સવાલ :- શબીનાકી તરકીબ ક્યા હે યા'ની કુર્આને પાક એક રાતમેં ખત્મ કિયા જાએ યા તીન રાતોંમેં ઔર કિતની રકઅતોંમેં ખત્મ કિયા જાએ.? બીસ રકઅતોંમેં યા ઉસસે ઝાઈદ રકઅતોંમેં ?

જવાબ :- ઈસ ઝમાનેમેં શબીના મુરવ્વીજા' (રિવાજી શબીના) કરાહત ઔર મફાસિદસે ખાલી નહીં હે. એક ખરાબી યહ હે કે નફલ બાજમાઅત (નફલકી જમાઅત)મેં પઢ્હા જાતા હે હાલાંકે બાજમાઅત નફલમેં દો તીન મુકતદીસે ઝાઈદ હોં તો મકરૂહે તહરીમી હે અલબત્તા તરાવીહમેં દુરૂસ્ત હે. બશર્તે કે કુર્આન સાફ ઔર સિહહતકે સાથ પઢ્હા જાએ ઔર શોહરત મકસૂદ ન હો ઔર મુકતદી સુસ્ત ન હો. અગર કુછ લોગ બેઠે રહેં ઔર બાતેં કરતે રહેં ઔર ખાને પિનેકે ઈન્તિઝામમેં લગે રહેં ઔર નતીજતન્ ઉન્કી તરાવીહ ફોત હો જાએ તો જાઈઝ નહીં.

ઈસ ઝમાનેમેં ઐસે હુફ્ફાઝ કહાં કે પૂરા કુર્આન સાફ ઔર સિહહતકે સાથ એક રાતમેં ખત્મ કરેં ? 'યઅલમૂન તઅલમૂન'કે અલાવા કુછ સમઝમેં ન આએગા. ઈસ કિસ્મકે હાફિઝકા તીન રોઝસે કમમેં કુર્આન ખત્મ કરના કરાહતસે ખાલી નહીં.

[ફતાવા રહીમિયા સ. ૩૮૭, જિ. ૪]

શબીના જાઈઝ હે યા નહીં

સવાલ :– એક રોઝમેં ચંદ હાફિઝકા કુર્આન શરીફ શબીનામેં ખત્મ કરના દુરૂસ્ત હે યા નહીં ?

જવાબ :– કુર્આન શરીફકો ઐસી જલ્દી પઢનેકે હુરૂફ સમઝમેં ન આએં ઔર મખારિજસે અદા ન હોં નાજાઈઝ હે. પસ અગર શબીનામેં ઐસી જલ્દી હોગી તો વહ ભી નાજાઈઝ હે જૈસાકે દુર્રે મુખ્તારમેં હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ. ૨૫૬, જિ. ૪, બહવાલા દુર્રે મુખ્તાર સ. ૬૬૩, જિ. ૧]

અફઝલ યહ હે કે એક યા દો (હાફિઝ) મિલકર તરાવીહ પઢાએં અગર જય્યદ ઔર બાહિમ્મત હાફિઝ ન હો તો મુતઅદ્દદ હાફિઝ તરાવીહ પઢાએં તો યહ ભી દુરૂસ્ત હે. તરાવીહ હો જાએગી.

[ફતાવા રહીમિયા સ. ૩૮૯, જિ. ૪]

શબીના જમાઅતે નફલમેં કરના કૈસા હે ?

સવાલ :– અગર શબીનામેં ખત્મે કુર્આન શરીફ નફલોંમેં જમાઅતકે સાથ કિયા જાએ તો જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :– અગર શબીના યા'ની ખત્મે કુર્આન નફલ બાજમાઅતકે સાથ હો તો યહ મકરૂહ હે યા'ની નાજાઈઝ હે ક્યૂંકે નફલકી જમાઅત તદાઈકે સાથ મકરૂહ હે ઔર મકરૂહસે મુરાદ મકરૂહે તહરીમી હે. જો હરામકે કરીબ હે. પસ ઉસકો નાજાઈઝ કહના સહીહ હોગા ઔર તફસીર તદાઈકી યહ હે કે ચાર મુકતદી

હોં ઔર તીનમેં ઈખ્તિલાફ હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ. ૨૮૪, જિ. ૪, બહવાલા રદુલ્મુહતાર સ. ૬૬૩, જિ. ૧]

શબીનાકા કાઈદએ કુલ્લીયા

સવાલ :– શબીનામેં એક હાફિઝ ખત્મ કરે યા ચંદ મિલકર ખત્મ કરે ?

જવાબ :– અગર શબીનામેં કુર્આન સાફ પઢા જાએ ઔર હાફિઝકો રિયા મકસૂદ ન હો કે ફુલાંને ઈસ કદર પઢા ઔર ફુલાંને ઈસ કદર પઢા ઔર જમાઅત કસ્લમન્દ (સુસ્ત) ન હો ઔર હાજતસે ઝિયાદા રોશનીમેં તકલ્લુફ ન કરેં ઔર મકસૂદ હુસૂલે ષવાબ હો તો જાઈઝ હે.

ઔર અગર કિરાઅત ઈતની જલ્દી કરેં કે હુરૂફ તક સમઝમેં ન આએં, ન ઝેરકી ખબર, ન ઝબરકી, ન ગલ્તીકા ખયાલ, ન મુતશાબેહકા ઔર ફકત રિયાકારી મકસૂદ હો ઔર જમાઅત ભી મુન્તશિર હો યા હાજતસે ઝિયાદા રોશની હો યા તરાવીહ પઢકર નફલકી જમાઅત પઢેં તો યહ બેશક મકરૂહ હે.

અલ્લાહ તઆલાકે કોલ :– وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلًا કી વજહસે

ઔર અલ્લાહ તઆલાકા કોલ :–

وَاِذَا قَامُوْا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوْا كُسَالٰى يُرَآءُوْنَ النَّاسَ

ઔર અલ્લાહ તઆલાકા કોલ :– اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ

ઔર ફુકહાએકે કોલ :– اِنَّ جَمَاعَةَ النَّوَافِلِ مَكْرُوْهَةٌ કી વજહસે.

શબીના તીન શર્તોંકે સાથ જાઈઝ હે :– (૧) તરતીલ ન છૂટે, (૨) તરાવીહમેં પઢે, (૩) જમાઅતકે વકત તખલ્લુફ ન કરેં (નમાઝ ચાલુ હો ઔર બેઠા ન રહે.)

[ઈમ્દાદુલ્ ફતાવા સ. ૪૮૭–૪૮૯, જિ. ૧]

શબીનાકે સિલસિલેમેં

હઝરત મવ્લાના રશીદ અહમદ ગંગોહીકા ફત્વા

કુર્આન શરીફકા એક રાતમેં ખત્મ કરના બસૂરતે તસ્હીહે અલ્ફાઝ વગૈરા જાઈઝ હે ઔર હઝરત ઉષ્માન રદિયલ્લાહુ અન્હુસે એક રાતમેં ખત્મ કરના જાઈઝ હે ઔર અગર કુર્આન તરતીલકે સાથ ન પળ્હા મગર અલ્ફાઝ સહીહ પળ્હે ગએ તો ઈસ તરહ પળ્હનેમેં ષવાબ કમ હોગા ઔર અગર શોહરતકી નિય્યતસે પળ્હે તો રિયા હે, ફરાઈઝમેં ભી મમ્નૂઅ હે. તરાવીહ પર ક્યા મોકૂફ હે ઔર અગર મુકતદિયોંકો ઈસ તરહ પળ્હના દુશ્વાર હો તો ન પળ્હે.

[ફતાવા રશીદિયા કામિલ સ. ૩૦૪]

નફલકી જમાઅત તહજ્જુદ હો યા ગેર તહજ્જુદ સિવાએ તરાવીહકે ઔર કુસૂફો ઈસ્તિસ્કાકે (ગહન ઔર બારિશકી દુઆ)કે અગર ચાર મુકતદી હોં તો હન્ફિયાકે નઝદીક મકરૂહએ તહરીમી હે ખ્વાહ (અફરાદ) પહલેસે જમા હોં યા ઉન્હેં નહીં બુલાયા ગયા હો ઔર તીનમેં ઈખ્તિલાફ હે ઔર દો મેં કરાહત નહીં હે.

[ફતાવા રશીદિયા કામિલ સ. ૨૯૯]

દસ્વાં બાબ

ખત્મકે દિન મુખ્તલિફ રિવાજકે બયાનમેં

કોનસી તારીખમેં ખત્મ કરેં?

સહી મઝહબકે બમૂજબ માહે રમઝાનમેં એક મર્તબા ખત્મ કરના સુન્નત હે નીઝ સત્તાઈસ્વીં શબમેં ખત્મ કરના મુસ્તહબ હે. [અશ્રફુલ ઈઝાહ શરહે નૂરૂલ ઈઝાહ સ.૧૧૬]

સત્તાઈસ્વીં શબમેં ખત્મ કરના અફઝલ વ મુસ્તહબ હે.

[ફતાવા મહમૂદિયા જિ.૨, સ.૩૫૫]

ખત્મકે દિન તીન મર્તબા કુલ્હુવલ્લાહ પઢના કૈસા હે ?

સવાલ :- બાઝ હુફ્ફાઝ ખત્મકે દિન સૂરએ ઈખ્લાસકો તીન મર્તબા પઢતે હેં, ક્યા યહ જાઈઝ હે ? અગર નહીં હે તો કરાહતકી ક્યા વજહ હે તકરારે સૂરત યા રિવાજ ?

જવાબ :- તીન મર્તબા કુલ્હુવલ્લાહકા પઢના મકરૂહ નહીં હે, મગર ઉસ્કો લાઝિમ સમઝના મકરૂહ હે, ઉસ પર ઈલ્તિઝામ (પાબંદી) ન હોના ચાહિએ. યહ ઈલ્તિઝામ વ ઈસ્રાર જો લોગોંને ઈખ્તિયાર કર લિયા હે યહ ભી કરાહતકી મુસ્તકિલ દલીલ હે કે અવામને ઈસ્કો લાઝિમે ખત્મ (ખત્મકે સાથ ઝરૂરી) સમઝ લિયા હે જૈસા કે તર્ઝસે ઝાહિર હે લિહાઝા મકરૂહ હે. ન યહ કે ઈઆદએ સૂરત ફી નફસિહી મકરૂહ હે (યા'ની સૂરતકો બાર બાર પઢના મકરૂહ નહીં હે.) ઈઆદએ સૂરત ખ્વાહ ફી નફસિહી જાઈઝ હો યા મકરૂહ લેકિન યહ રસ્મ કાબિલે તર્ક હે.

[ફતાવા દારૂલ ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૯૦–૨૯૧
વ હાશિયા ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૨૯૨]

સૂરએ ઈખ્લાસકે બારેમેં મલ્લાના થાન્વીકા ફત્વા

સવાલ :- કુલ્હુવલ્લાહકા તીન મર્તબા આખરી તરાવીહમેં પઢના કૈસા હે ? કરાહતકી ક્યા વજહ હે યા'ની મુકર્રર (ડબલ) પઢનેકી વજહસે કરાહત હે યા રિવાજકી વજહસે ?

જવાબ :- આલમગીરીકી રિવાયતસે મા'લૂમ હોતા હે કે તકરારે સૂરત ઔર તકરારે આયત (સૂરત ઔર આયતકો ડબલ પઢના) એક હુકમમેં હે ઔર નવાફિલમે આયતકો મુકર્રર પઢનેમેં કરાહત નહીં હે, 'અલ્લઝી યુસલ્લી વહદહુ'સે મુકય્યદ

કિયા હે જિસસે વાઝેહ હોતા હે કે નવાફિલમેં સૂરતકો મુકર્રર પઢનેસે કરાહત ન હોનેમેં ભી વહી નવાફિલ મુરાદ હેં જો તન્હા પઢે જાએં ઔર નમાઝે તરાવીહ જો ફરાઈઝકી તરહ જમાઅતસે પઢી જાતી હે વહ ફર્ઝકે હુકમમેં હે લિહાઝા ફર્ઝકી તરહ તરાવીહમેં ભી સૂરતકી તકરાર મકરૂહ હોગી. અલાવા બરીં (ઈસકે અલાવા) યહ ઈલ્તિઝામ વ ઈસ્રાર જો લોગોંને ઈખ્તિયાર કર લિયા હે યહ ભી કરાહતકી મુસ્તકિલ દલીલ હે. પહલી દલીલકા મુક્તઝા (તકાઝા) કરાહતે તન્ઝીહી હે ઔર દૂસરીકા કરાહતે તહરીમી હે.

[ઈમ્દાદુલ ફતાવા જિ.૧, સ.૪૯૩]

બા'ઝ સૂરતોંકે બા'દ ગૈર કુર્આની અલ્ફાઝ પઢના કૈસા હે ?

સવાલ :- નમાઝે તરાવીહમેં હાફિઝ સાહબ બા'ઝ સૂરતોંકે ઈખ્તિતામ (ખત્મ) પર નમાઝ હીમેં બા'ઝ ગૈર કુર્આની અલ્ફાઝ અરબીમેં પઢતે હેં મષલન્ સૂરએ મુર્સલાતકી આખરી આયત "ફબિઅય્યિ હદીષિમ્ બઅદહૂ યુઅ્મિનૂન"કે બા'દ "આમન્ના બિલ્લાહિ" કહતે હેં ઉસસે નમાઝ ફાસિદ હોતી હે યા નહીં ?

જવાબ :- હન્ફિયા ઈસ કિસ્મકી દુઆઓંકો નમાઝમેં પઢનેકો મના ફરમાતે હેં, લેકિન અગર નવાફિલમેં ઐસા કિયા તો નમાઝ ફાસિદ નહીં હોગી.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૭૮
બહવાલએ રદુલ્મુહતાર જિ.૧ સ.૫૦૯ બાબુ સિફતિસ્સલાત]

ખત્મ પર દૂસરી આયતોંકા પઢના કૈસા હે ?

સવાલ :- રમઝાન શરીફમેં ખત્મેં કુર્આનમેં હાફિઝ સાહબ ઉન્નીસ રકઅતોમેં કુર્આને પાક ખત્મ કરતે હેં ઔર બીસવીં રકઅતમેં 'અલીફ લામ મીમ'સે 'મુફલિહૂન' તક પઢકર ઈસી

રકઅતમેં યહ આયાત પળ્હતે હેં. إِنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ

ઔર دَعْوٰهُمْ فِيْهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ تَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلٰمٌ الخ પળ્હકર રૂકૂઅ કરતે હેં યહ જાઈઝ હે યા બિદઅત ?

જવાબ :– યહ તો બા'ઝ રિવાયાતમેં આયા હે કે ખત્મે કુર્આનકે બા'દ 'અલીફ લામ મીમ'સે શુરૂઅ કરકે ચંદ આયાત મષલન 'મુફલિહૂન' તક પળ્હ દિયા જાએ ઔર ફુકહાઅને ભી ઈસ્કી ઈજાઝત દી હે ઔર યહ મુસ્તહબ હે ઔર ઉસ્કે અલાવા દીગર આયાતકા ઉસ વકત પળ્હના મન્કૂલ નહીં હે, લિહાઝા ઉસ્કા તર્ક કર દેના મુનાસિબ હે. ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૫કે હાશિયા પર દુર્રે મુખ્તારકે હવાલેસે ઈસ સૂરતકો મકરૂહ બતાયા હે ઔર લિખ્ખા હે કે બીસ રકઅતમેં ફાતિહાકે બા'દ સૂરએ બકરાકા કુછ હિસ્સા મુફલિહૂન તક પળ્હે કયૂંકે આપ સલ્લલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમકા ફરમાન હે :–

خَيْرُ النَّاسِ الْحَالُ الْمُرْتَحِلُ اَىِ الْخَاتِمُ الْمُفْتَتِحُ

લોગોંમેં સબસે બેહતર વહ હે જો ઠહરકર ફિર આગે ચલ પળે યા'ની કુર્આન ખત્મ કરકે ફિર શુરૂઅ કર દે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬૫]

ખત્મકે દિન મુફલિહૂન તક પળ્હના કૈસા હે ?

સવાલ :– હઝરત મવ્લાના અબ્દુલ હય્ય સાહબને તરાવીહમેં મુફલિહૂન તક ખત્મ કરનેકો જાઈઝ લિખ્ખા હે યા'ની જબ કુર્આન શરીફ ખત્મ કરે તો આખરી રકઅતમેં અલીફ લામ મીમસે મુફલિહૂન તક પળ્હે ઔર ફતાવા આલમગીરીમેં ભી તરતીબ ખત્મકી મુફલિહૂન તક લિખ્ખી હે.

સહી ઈસ બારેમેં ક્યા હે ઔર એક આયતસે દૂસરી તરફ

મુન્તકિલ હોનેકા ક્યા હુકમ હે ? બા'ઝ લોગોંને મુફલિહૂન તક પળ્હનેકો મકરૂહ કહા હે.

જવાબ :– જો કુછ મવ્લાના અબ્દુલ્હય્ય સાહબને ઈસ બારેમેં લિખ્ખા હે વહી સહી હે. ફુકહાએ હન્ફિયાને ભી ખત્મમેં સિર્ફ ઈસીકો મુસ્તહબ લિખ્ખા હે કે સૂરએ બકરાકી શુરૂઅકી આયાત પર ખત્મ કરે. કયૂંકે યહ હદીષસે ષાબિત હે. ઈસ્કે અલાવા મુતફર્રિક જગહસે આયતોંકે પળ્હનેકો મકરૂહ લિખ્ખા હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૬ બહવાલએ શર્હે મુનિયા કબીરી વરદુલમુહતાર જિ.૧, સ.૫૧ બાબે સિફતુસ્સલાહ]

ખત્મકે દિન કિસ તરહ પળ્હે ?

સવાલ :– તરાવીહમેં ખત્મે કુર્આનકે મોકે પર આખરી દો રકઅતોંમેંસે પહલી રકઅતમેં સૂરએ ફલક ઔર દૂસરી રકઅતમેં સૂરએ વન્નાસ ઔર અલીફ લામ મીમસે મુફલિહૂન તક સૂરએ ફાતિહાસે પળ્હતે હેં ક્યા ઈસ્કા ષબૂત હે ?

જવાબ :૯ તરાવીહમેં ખત્મે કુર્આનકે વકત ઉન્નીસવીં રકઅતમેં સૂરએ ફાતિહા મુઅવ્વઝતૈન (સૂરએ ફલક ઔર સૂરએ નાસ) પળ્હના ઔર બીસવીં રકઅતમેં સૂરએ ફાતિહા ઔર સૂરએ બકરાકા કુછ હિસ્સા (મુફલિહૂન તક) પળ્હના મુસ્તહબ હે. યહ હદીષસે ભી ષાબિત હે આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિવસલ્લમકા ઈર્શાદ હે :–

خَيْرُ النَّاسِ الْحَالُ الْمُرْتَحِلُ اَىِ الْخَاتِمُ الْمُفْتَتِحُ

(**તર્જમા** :– લોગોંમેં સબસે બેહતર વહ હે જો ઠહરકર ફિર આગે ચલપળે, યા'ની કુર્આન ખત્મ કરકે ફિર શુરૂઅ કર દે)

યહ જો બા'ઝ જગહ રિવાજ હે બીસવીં રકઅતમેં તીન મર્તબા સૂરએ ઈખ્લાસ સૂરએ નાસ ઔર સૂરએ બકરા મુફલિહૂન તક

ઔર દૂસરી દુઆએં પળ્હતે હૈં યહ સહી તરીકેસે ષાબિત નહીં.

(ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૮૪)

હઝરત મવ્લાના કિફાયતુલ્લાહ સાહબકા ફત્વા

ખત્મે કુર્આન મજીદકે બા'દ સૂરએ બકરાકી ઈબ્તિદાઈ આયતેં પળ્હના મસ્નૂન હે ખ્વાહ બીસવીં રકઅતમેં સૂરએ નાસકે બા'દ પળ્હ લે યા ઉન્નીસ્વીં રકઅતમેં નાસ તક પળ્હકર બીસવીંમેં આખિરસે પળ્હ લે. બીસવીં રકઅતમેં અલ્હમ્દુ ઔર મુઅવ્વઝતૈન તીન પળ્હકર ફિર સૂરએ ફાતિહા પળ્હના ઔર અલીફ લામ મીમકી આયતેં પળ્હના નહીં ચાહિએ યા'ની અલ્હમ્દુકી તકરાર (ડબલ પળ્હને)કે કોઈ મા'ના નહીં હૈં.

[કિફાયતુલ્મુફતી જિ.૩, સ.૩૪૮]

સુન્નત વ નવાફિલકે બા'દ દુઆ ઈન્ફિરાદી તોર પર હે યા ઈજતિમાઈ તોર પર

સવાલ :- સુન્નત ઔર નવાફિલકે બા'દ દુઆ કરની ચાહિએ યા નહીં ? યા સલામ ફેર કર ચલા જાના ચાહિએ, અગર કોઈ શખ્સ સુન્નત વ નવાફિલકે બા'દ દુઆ ન કરે ઔર યૂંહી ચલા જાએ તો કાબિલે મલામત હે યા નહીં ?

જવાબ :- ફરાઈઝકે બા'દ દુઆ કરકે મુતફર્રિક હો જાના ચાહિએ, સુન્નત વ નવાફિલકે બા'દ ઈજતિમાઈ દુઆકા પાબંદ મુક્તદીકો ન કરના ચાહિએ. ફરાઈઝકે બા'દ કોઈ શખ્સ મષલન્ ઘર જાકર સુન્નતેં પળ્હના ચાહતા હે તો ઉસ્કો કયૂં પાબંદ કિયા જાએ ?

અલ્ગર્ઝ જો ઐસા કરે વહ મલામતકે લાઈક નહીં હે. સુન્નત વ નવાફિલકે બા'દ બતોરે ખૂદ હર એક શખ્સ જિસ વકત ફારિગ હો દુઆ કરકે ચલા જાએ યા ફરાઈઝકે બા'દ ઘર જાકર સુન્નત

પળ્હે ઉસ્મેં કોઈ તંગી ન હોની ચાહિએ.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૧૨]

ખત્મે કુર્આનકે બા'દ દુઆ

સવાલ :– જમાઅતકે સાથ કુર્આન ખત્મ હોનેકે વકત દુઆ મકરૂહ હે ઈસ વાસ્તેકે ઈસ તરહ દુઆ કરના રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમસે મન્કૂલ નહીં હે. ક્યા યહ સહી હે?

જવાબ :– સહી યહ હે કે ખત્મે કુર્આનકે બા'દ ઔર હમેશા નમાઝે તરાવીહકે બા'દ દુઆ મસ્નૂન વ મુસ્તહબ હે ઔર હદીષમેં હે કે યહ વકત ઈજાબતે દુઆ(દુઆકે કબૂલ હોને)કા હે ઈસ લિયે હમારે અકાબિર ઔર મશાઈખકા મા'મૂલ તરાવીહકે બા'દ ઔર ખત્મે કુર્આનકે બા'દ દુઆ કરનેકા હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૭૧ બહવાલએ મિશ્કાત શરીફ સ.૮૮]

હઝરત અરબાઝ બિન સારિયા રદિયલ્લાહુ અન્હુસે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ફરમાયા :– "(જો બંદા ફર્ઝ નમાઝ પળ્હે ઔર ઈસ્કે બા'દ દિલસે દુઆ કરે)" તો ઉસ્કી દુઆ કબૂલ હોગી. ઈસી તરહ જો આદમી કુર્આન મજીદ ખત્મ કરે(ઔર દુઆ કરે) તો ઉસ્કી દુઆ ભી કબૂલ હોગી."

[મઆરિફુલ હદીષ જિ.૫ સ.૧૩૮]

તરાવીહ ઔર વિત્રકે બા'દ દુઆ કરના કૈસા હે ?

સવાલ :– નમાઝે તરાવીહકે બા'દ દુઆ માંગના જાઈઝ હે યા નહીં ? ઔર રમઝાન શરીફમેં વિત્ર પળ્હકે દુઆ માંગના ષાબિત હે યા નહીં ?

જવાબ :– તરાવીહકે ખત્મ પર દુઆ માંગના દુરૂસ્ત ઔર મુસ્તહબ હે ઔર સલ્ફ વ ખલ્ફ(બુઝુર્ગાને દીન)કા મા'મૂલ હે. ફિર વિત્રકે બા'દ દુઆ ઝરૂરી નહીં હે એક બાર કાફી હે યા'ની ખત્મે

તરાવીહકે બા'દ. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૫૩]

સલામકે બા'દ બગૈર દુઆકે મુક્તદી જા સકતા હે ?

સવાલ :– મુક્તદીકો ઈમામકી દુઆકા સાથ દેના ચાહિએ યા વકતકા લિહાઝ રખ્ખા જાએ ?

જવાબ :– અગર મુક્તદીકો કુછ ઝરૂરત ઔર કોઈ ઝરૂરી કામ હે તો સલામકે બા'દ ફૌરન ચલે જાનેમેં કુછ ગુનાહ નહીં હે ઔર ઉસપર તઅન (તાના તશ્નીઅ) ન કરના ચાહિએ ઔર અગર દુઆકે ખત્મકા ઈન્તિઝાર કરે ઔર ઈમામકે સાથ દુઆમેં શરીક હો તો યહ અચ્છા હે ઔર ઉસમેં ઝિયાદા ષવાબ હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૦૩ બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર જિ.૧, સ.૪૯૫ બાબે સિફતુસ્સલાહ]

નમાઝકે બા'દ દુઆ આહિસ્તા માંગે યા ઝોરસે ?

સવાલ :– ફર્ઝ નમાઝકી જમાઅતકે બા'દ દુઆ આહિસ્તા માંગે યા ઝોરસે અગર આહિસ્તાકા હુકમ હે તો કિસ કદર ઔર અગર ઝોરસે માંગનેકા હુકમ હે તો કિસ કદર દોનોંમેં કૌનસા તરીકા અફઝલ હે ?

જવાબ :– આહિસ્તા દુઆ કરના અફઝલ હે નમાઝિયોંકા હરજ ન હોતા હો તો કભી કભી ઝરા આવાઝસે દુઆ કર લે તો જાઈઝ હે, હમેશા ઝોરસે દુઆ કરનેકી આદત બનાના મકરૂહ હે.

દુઆઓંકી રિવાયતોંસે ભી જહર (ઝોરસે દુઆ માંગના) ષાબિત નહીં હે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૧૮૩]

ઈમામ અગર ઝોરસે દુઆ કરાએ તો અપને લિએ અલ્ફાઝકો ખાસ ન કરે

ઈમામ દુઆકે અલ્ફાઝકો અપને સાથ મખ્સૂસ ન કરે ઔર

અગર વહ દુઆકો ઝોરસે કર રહા હે જૈસે કે :– 'એ અલ્લાહ ! મુઝપર ઔર નબી કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ પર રહમ ફરમા ઔર મેરે સાથિયોં પર કિસી પર રહમ ન કરના.'

ઈસ કિસ્મકી દુઆ કરના ખિયાનત હે. અહાદીષમેં જો મુન્ફરિદ અલ્ફાઝ આએ હેં વહ ઈસ્મેં દાખિલ નહીં હે, કયૂંકે નમાઝમેં જો ઈમામસે ફાઈદા પહૂંચતા હે ઉસમેં મુકતદિયોંકો હિસ્સા મિલતા હે, કયૂંકે ઈમામ મુકતદિયોંકા નુમાઈંદા હોતા હે ઔર અગર આહિસ્તા દુઆ કર રહે હેં તો ઈમામકો ઈજાઝત હે કે અપને લિએ ખાસ દુઆ કરે, કયૂંકે મુક્તદી ભી અપને લિએ દુઆ કર રહે હેં ઈસ તરહ દુઆમેં સબ શરીક હો જાએંગે.

[મઆરિફે મદનિય્યા જિ.૬, સ.૧૦૦]

કયા દુઆ નમાઝકા જુઝ હે ?

સવાલ :– ઈમામકો દુઆ આહિસ્તા માંગના ચાહિએ યા બુલંદ આવાઝસે નીઝ દુઆ નમાઝકા જુઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :– દુઆ આહિસ્તા માંગના અફઝલ હે અગર દુઆકી તા'લીમ મકસૂદ હો તો બુલંદ આવાઝમેં ભી મુઝાઈકા નહીં, મગર ઈસ બુલંદ આવાઝસે દૂસરે નમાઝિયોંકી નમાઝમેં ખલલ ન હો. નમાઝ સલામ પર ખત્મ પર હો જાતી હે ઉસ્કે બા'દ દુઆ નમાઝકા જુઝ નહીં હે. [ફતાવા મહમૂદિયા જિ.૨, સ.૧૭૩]

દુઆકે વકત નિગાહ કહાં રખી જાએ ?

દુઆ માંગનેકે વકત આસમાનકી તરફ નઝર ઉઠાના ઔર તકના દુઆકી ના પસંદીદા સૂરત હે જિસસે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને મના ફરમાયા હે ઈસ લિએ કે યહ સૂરત અલ્લાહકે અદબો એહતરામ ઔર દુઆ માંગનેવાલેકે લિએ મુનાસિબ નહીં હે. હો સકતા હે યહ હરકત બે અદબી યા ગુસ્તાખી

બનકર દુઆકો કબૂલિયતસે મેહરૂમ કર દે ઈસ લિએ ઉસસે બચના ચાહિએ. [હિસ્ને હસીન સ.૨૭]

દુઆ યકીનકે સાથ કરની ચાહિએ

હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહુ અન્હુસે રિવાયત હે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા કે, "જબ અલ્લાહસે માંગો ઔર દુઆ કરો તો ઉસ યકીનકે સાથ કરો કે વહ ઝરૂર કબૂલ ફરમાએગા ઔર જાન લો ઔર યાદ રખ લો અલ્લાહ ઉસ્કી દુઆ કબૂલ ન કરેગા જિસ્કા દિલ (દુઆકે વકત) અલ્લાહસે ગાફિલ ઔર બેપરવા હો." [મઆરિફુલ્હદીષ જિ.૫ સ.૧૨૩ બહવાલ જામિએ તિર્મિઝી વ સહી બુખારી વ મુસ્લિમ]

આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ફરમાયા :– "હમારી દુઆએં ઉસ વકત તક કાબિલે કબૂલ હોતી હેં જબતક જલ્દબાઝીસે કામ ન લિયા જાએ (ઔર જલ્દબાઝી યહ હે) કે બંદા યહ કહને લગે મેંને દુઆ કી થી મગર કબૂલ હી નહીં હૂઈ હે."

[મઆરિફુલ્હદીષ જિ.૫ સ.૧૨૫]

દુઆકા તરીકા

આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા ફરમાન હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુ નકલ કરતે હૈં કે સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ફરમાયા :– " અલ્લાહસે ઈસ તરહ હાથ ઉઠા કર માંગા કરો કે હથેલિયોંકા રૂખ સામને હો, હાથ ઉલ્ટે કરકે ન માંગા કરો ઔર જબ દુઆ કર ચુકો તો ઉઠે હૂએ હાથ ચહેરે પર ફેર લો.

આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા દસ્તૂર થા કે જબ આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ હાથ ઉઠાકર દુઆ માંગતે તો આખિરમેં અપને હાથ ચહેરે મુબારક પર ફેર લેતે થે.

[મઆરિફુલ્હદીષ જિ.૫ સ.૧૩૧]

દુઆમેં હાથ કહાં તક બુલંદ કરેં ?

એક શખ્સકો દુઆમેં સીનોસે ઉપર તક હાથ ઉઠાતા હુવા દેખ કર હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુને બિદઅત હોનેકા ફત્વા દિયા.

દલીલમેં ફરમાયા કે, " આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકો દુઆકે વકત (સિવાએ કિસી ખાસ મૌકે પર) સીનેસે ઉપર તક ઉઠાતે નહીં દેખા." (ઈસસે મા'લૂમ હુવા કે હાથકો બિલા વજહ બા'ઝ હઝરાત સીનેસે ઊંચા કર લેતે હૈં, યહ ખિલાફે સુન્નત હે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૨૦૬

બહવાલએ મિશ્કાત શરીફ સફા.૧૯૬]

દુઆકે બા'દ આમીન કેહના

હઝરત અબૂ હુરૈરા રદિયલ્લાહુ અન્હુસે રિવાયત હે કે એક રાત હમ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકે સાથ બાહર નિકલે. હમારા ગુઝર અલ્લાહકે એક નેક બંદે પર હૂવા જો બળી ઈલ્તિજાકે સાથ અલ્લાહસે દુઆ માંગ રહા થા.

આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ ખળે હોકર ઉસ્કી દુઆ ઔર અલ્લાહકે હુઝૂરમેં ઉસ્કા માંગના ગિળગિળાના સુનને લગે. ફિર આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને હમ લોગોંસે ફરમાયા, "અગર ઉસ્ને દુઆકા ખાત્મા સહી કિયા ઔર મુહર ઠીક લગાઈ તો જો ઉસ્ને માંગા ઉસ્કા ફેસલા કરા લિયા." હમમેંસે એકને પુછા " હુઝૂર સહી ખાત્માકા ઔર મુહર લગાનેકા તરીકા કયા હે ?" આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ફરમાયા "આખિરમેં આમીન કેહકર દુઆ ખત્મ કરે (તો અગર ઉસને ઐસા કિયા તો બસ અલ્લાહસે તે કરા લિયા)."

[મઆરિફુલ્હદીષ જિ.૫ સ.૧૩૩]

દુઆકે બા'દ મુંહ પર હાથ ફેરના કૈસા હે ?

સવાલ :– દુઆ ખત્મ કરનેકે બા'દ હાથ મુંહ પર ફેરતે હેં. મુંહ પર હાથ ફેરનેકી ક્યા વજહ હે ?

જવાબ :– દુઆકે ખત્મકે બા'દ મુંહ પર હાથ ફેર લેના દુરૂસ્ત ઔર ષાબિત હે ઔર હુસૂલે બરકતકે લિએ યહ ફેલ(કામ) કિયા જાતા હે. [ફતાવા રશીદિયા કામિલ સ.૨૧૦]

માહે રમઝાનમેં મસ્જિદકો સજાના

સવાલ :– રમઝાનુલ મુબારકમેં શબકો ઝરૂરતસે ઝાઈદ ચિરાગ વગૈરાસે રોશની કરતે હેં ઔર ઉસ્કો ઝિયાદા ષવાબકા કામ સમઝતે હેં. ઉસ્કા ક્યા હુકમ હે ?

જવાબ :– રમઝાનુલ મુબારકમેં તરાવીહકે વકત નમાઝી હમેશાસે ઝાઈદ હોતે હેં ઉન્કી રાહત વ સહૂલતકે લિહાઝસે હસ્બે ઝરૂરત રોશનીમેં કુછ ઈઝાફા કિયા જાએ તો જાઈઝ ઔર મુસ્તહબ હે. હાં સિર્ફ મસ્જિદકી રોનક અફઝાઈકે લિએ હદસે ઝાઈદ રોશની કરના નાજાઈઝ ઔર સખ્ત મના હે કે ઉસ્મેં ફુઝૂલખર્ચીકે સાથ સાથ દીવાલી(હિંદવાની તેહવાર)સે મુશાબહત હોતી હે ઔર મજૂસિયોંકે શિઆરકા ઈઝહાર ઔર ઉસ્કી તાઈદ લાઝિમ આતી હે, મસ્જિદ તમાશાગાહ બન જાતી હે, ખિલાફે શરઅ ઉમૂરસે મસ્જિદકી રોનક નહીં બઢતી બલ્કે બે હુરમતી હોતી હે. મસ્જિદકી ઝીનત ઔર રોનક ઉસ્કી સફાઈ ખૂશ્બૂ, નીઝ નમાઝિયોંકી ઝયાદતી, અચ્છી પોશાક પહનકર, ખૂશ્બૂ લગાકર, ખુશૂઅ વ ખુઝૂઅસે નમાઝ પઢને ઔર બાઅદબ બેઠનેમેં હે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૨, સ.૧૬૦]

ખત્મે કુર્આનકી શબમેં હાફિઝકો હાર પેહનાના

સવાલ :– હમારી મસ્જિદમે જિસ રાત તરાવીહમેં ખત્મ હોતા હે ઉસી રાત હાફિઝ સાહબકી ઈઝઝત અફઝાઈકે લિએ ફૂલોંકા હાર પેહનાયા જાતા હે યહ ફેલ(કામ)કૈસા હે ? ક્યા ઈસ્કા કિસી કિતાબસે ષુબૂત હે ? મેં હાફિઝ હૂં ઔર ઈસ સાલ મેંને તરાવીહ પળ્હાઈ હે ઔર એ'તેકાફ ભી કિયા હે. મુઝે યહ પસંદ નહીં હે. ક્યા મેં યહ કહ દૂં કે હાર પહનનેસે મેરા એ'તેકાફ ફાસિદ હો જાએગા. ઈસ તરહ ઝૂટી બાત કહ કર હાર પહનનેસે ઈન્કાર કર સકતા હૂં યા નહીં ?

જવાબ :– ખત્મે કુર્આનકી શબમેં હાફિઝકો ફૂલોંકા હાર પેહનાયા જાતા હે યહ રિવાજ બૂરા ઔર કાબિલે તર્ક હે ઔર ઉસમેં ઈસ્રાફ (ફુઝૂલખર્ચી) ભી હે. અગર હાફિઝકી ઈઝઝત અફઝાઈ મકસૂદ હે તો ઉન્કો અરબી રૂમાલ યા શાલ ક્યૂં નહીં પેહનાતે ? આપ હાર પહનના નહીં ચાહતે તો ઉસ્કે લિએ ઝૂટ બોલનેકી ઈજાઝત નહીં, બલ્કે સાફ સાફ કહ દિયા જાએ કે હમેં યહ રિવાજ પસંદ નહીં હે ઔર યહ ખિલાફે શરઅ હે.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૪૨૬]

તરાવીહ ખત્મ હોને પર મિઠાઈ તકસીમ કરના

સવાલ :– ૧. રમઝાનુલ મુબારકમેં તરાવીહ ખત્મ હોને પર શીરીની(મીઠી ચીઝ) તકસીમ કરના કૈસા હે ?

૨. ક્યા શીરીની સિર્ફ એક હી તરફસે હોની ચાહિએ ઔર મિઠાઈ મસ્જિદમેં તકસીમ કર સકતે હેં ?

જવાબ :– મિઠાઈ તકસીમ કરના ઝરૂરી નહીં હે. લોગોંને ઉસે ઝરૂરી સમઝ લિયા હે ઔર બળી પાબંદીકે સાથ અમલ કિયા જાતા હે. લોગોંકો ચંદા દેને પર મજબૂર કિયા જાતા હે. મસ્જિદોમેં

બચ્ચોંકા ઈજ્તિમા ઔર શોરો ગુલ વગૈરા ખરાબિયોંકે પેશે નઝર ઈસ દસ્તૂરકો મોકૂફ કર દેના હી બેહતર હે. ઈમામે તરાવીહ યા ઔર કોઈ ખત્મે કુર્આનકી ખૂશીમેં કભી કભી શીરીની તકસીમ કરે ઔર મસ્જિદકી હુરમતકા લિહાઝ રખ્ખા જાએ તો દુરૂસ્ત હે. મસ્જિદકા ફર્શ ખરાબ ન હો. ખુશ્ક ચીઝ હો ઔર મસ્જિદકી બેહુરમતી લાઝિમ ન આએ તો દુરૂસ્ત હે. બેહતર યહ હે કે દરવાઝે પર તકસીમ કિયા જાએ. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૮૯]

ગ્યારહવાં બાબ

ઈશાકી નમાઝકે મસાઈલ

અગર કિસીને બગૈર વુઝૂ ઈશાકી નમાઝ પઢી

અગર કિસી શખ્સને ઈશાકી નમાઝ બગૈર વુઝૂકે પઢી થી ઔર તરાવીહ ઔર વિત્ર વુઝૂસે પઢે તો ઈશાકે સાથ તરાવીહકા ઈઆદા કર લે ઔર વિત્રકા ઈઆદા ન કરે ઈસ લિએ કે તરાવીહ ઈશાકે તાબેઅ હે. ઈમામે આઝમ રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકે નઝદીક ઔર વિત્ર અપને વકતમેં ઈશાકે તાબે નહીં હે ઔર ઈશાકી નમાઝકા ઈસ પર મુકદ્દમ કરના તરતીબકી વજહસે વાજિબ હે ઔર ભૂલનેકે ઉઝરસે તરતીબ સાકિત હો જાતી હે, પસ અગર ભૂલ કર વિત્ર ઈશાસે પહલે પઢ લે તો સહી હો જાએંગે ઔર તરાવીહ અગર ઈશાસે પહલે પઢી તો સહી ન હોગી ઈસ લિએ કે તરાવીહકા વકત ઈશાકે અદા હોનેકે બા'દ હે, પસ જો ઈશાસે પહલે અદા કિયા ઉસ્કા એ'તિબાર નહીં હોગા.

[તર્જમા ફતાવા આલમગીરી હિંદિયા જિ.૧, સ.૧૮૫]

ઈશાકે ફર્ઝ બેવુઝૂ પઢે ઔર સુન્નતો વિત્ર બાવુઝૂ તો કયા સુન્નતોંકા ઈઆદા કરે ?

સવાલ :- અગર ઈશાકે ફર્ઝ ભૂલકર બેવુઝૂ પઢ લિએ

ઔર સુન્નત ઔર વિત્ર બાવુઝૂ ઔર વકતકે અંદર અંદર યાદ આ જાએં તો ફર્ઝોંકે સાથ સુન્નતોંકા ઈઆદા કરના ચાહિએ, ન વિત્રકા ઈમામ સાહબકે નઝદીક ઔર સાહેબૈનકે નઝદીક વિત્રકા ભી ઈઆદા કરેગા ઉસ્કી ક્યા વજહ હે ?

જવાબ :– યહ મસ્અલા વકતકે અંદર પળ્હનેકા હે ઔર વજહ સુન્નતોંકે લોટાનેકી ઔર વિત્રકો ન લોટાનેકી ઈમામ સાહબ અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકે નઝદીક યહ હે કે ઈશાકે ફર્ઝ ન હૂએ તો ફર્ઝકે ઈઆદેકે સાથ સુન્નતોંકા ભી ઈઆદા કરે, કયૂંકે સુન્નતેં ફર્ઝકે તાબેઅ હેં ઔર વિત્ર ચૂંકે મુસ્તકિલ વાજિબ હે ઔર વહ વુઝૂસે હૂએ લિહાઝા ઉસ્કે ઈઆદેકી ઝરૂરત નહીં હે ઔર સાહેબૈન ચૂંકે વિત્રકો સુન્નત ફરમાતે હેં ઈસ લિએ વહ ફર્ઝકે સાથ વિત્રકે ઈઆદેકા ભી હુકમ કરતે હેં ઔર સૂરત ઈસ મસ્અલેકી યહ હે કે નમાઝકે બા'દ વકતકે અંદર યાદ આ ગયા ઔર અગર વકત ગુઝર જાનેકે બા'દ યાદ આયા તો સિર્ફ ઈશાકે ફર્ઝ પળ્હ લે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૬૪
બહવાલએ હિદાયા બાબે કઝાઉલ્ફવાઈત જિ.૧, સ.૧૩૯]

બિલા ઝરૂરત લુકમા દેના

સવાલ :– ઈમામ તીસરી રકઅતકે બા'દ ચોથી રકઅતકે લિએ ખળા હૂવા. એક મુક્તદીને યહ ખ્યાલ કરતે હૂએ કે ચાર રકઅતેં હો ગઈ હેં સુબ્હાનલ્લાહ કેહકર ઈમામકો બિઠાના ચાહા મગર ચૂંકે ઈમામકો યકીન થા ઈસ લિએ ઉસ્ને મુક્તદીકી બાતકી તરફ તવજ્જુહ ન કી ઔર ચોથી રકઅત પળ્હકર નમાઝ પૂરી કી. ઈસ સૂરતમેં ઈસ મુક્તદીકી જિસ્ને બિલા ઝરૂરત લુકમા દિયા નમાઝ હૂઈ યા નહીં ?

જવાબ :– સૂરતે મસ્ઉલામેં (પૂછી હૂઈ સૂરતમેં)

સુબ્હાનલ્લાહ કેહના ઈમામકો બતલાનેકી વજહસે હે ઔર ખૂદ કલામે નાસ (બાત ચીતકી વજહસે) નહીં હે લિહાઝા ઈમામ ઔર મુક્તદી દોનોંકી નમાઝ સહી હો ગઈ.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૪૫૨]

કોઇ નફલકી નિય્યતસે ઇશાકી નમાઝ પઢકર જમાઅતમેં શામિલ હુવા

સવાલ :– અગર કોઈ શખ્સ ઈશાકી નમાઝ અદા કર ચુકા ફિર જમાઅત હોતે દેખી તો ઉસ્મેં શામિલ હો ગયા અબ વહ સુન્નત વિત્ર લોટાએ યા નહીં ?

જવાબ :– સુન્નત ઔર વિત્ર ન પઢે, ચૂંકે વહ પહલે અદા કર ચુકા હે ઔર યહ નફલકે હુકમમેં હે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૨૦]

ઇશાકી નમાઝકી સિર્ફ એક રકઅત મિલી તો બકિયા કિસ તરહ પૂરી કરે ?

સવાલ :– તીન રકઅત પૂરી હો જાનેકે બા'દ એક શખ્સ ઈમામકે પીછે નમાઝમેં શામિલ હૂવા વહ ઈમામકે સલામકે બા'દ બકિયા નમાઝ કિસ તરહ પૂરી કરે ? યા'ની કિસ કિસ રકઅતમેં સૂરએ ફાતિહાકે બા'દ સૂરત મિલાએગા ઔર કિસ રકઅત પર કાઈદા કરેગા ?

જવાબ :– ઈમામકે સલામ ફેરનેકે બા'દ ખળે હોકર ષના પઢે ઔર ફિર અઉઝૂ ઔર બિસ્મિલ્લાહ પઢકર સૂરએ ફાતિહા ઔર સૂરત પઢે ઔર રૂકૂઅ સજદા કરકે કાઈદા કરે દૂસરી રકઅતમેં ભી સૂરએ ફાતિહા ઔર સૂરત પઢે મગર ઈસ રકઅતકે બા'દ કાઈદા ન કરે ઔર તીસરી રકઅતમેં સિર્ફ સૂરએ ફાતિહા પઢે ઔર ફિર દસ્તૂરકે મુવાફિક કાઈદએ અખીરા કરકે નમાઝ

પૂરી કરે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૪૪]

તીન રકઅત પઢકર સજદએ સહવ કર લિયા તો કયા નમાઝ હો ગઈ ?

સવાલ :- ઈમામ સાહબ ઈશાકી નમાઝમેં તીન રકઅત પઢ કર સહવન બેઠ ગએ ઈસ ખ્યાલસે કે ચાર પૂરી હો ગઈં, લેકિન ઉન્કો ફૌરન યકીન હો

ગયા કે તીન રકઅત હૂઈ હેં ઉન્હોંને 'અત્તહિય્યાત'કો પૂરા કરકે સજદએ સહવ કિયા ઔર તીન હી રકઅત પર સલામ ફેર દિયા નમાઝ હો ગઈ યા નહીં ? અગર કિસીને અપની નમાઝ દોહરાઈ તો અચ્છા હૂવા યા નહીં ?

જવાબ :- (૧) ઈસ હાલતમેં નમાઝ નહીં હૂઈ.

(૨) નમાઝકા દોહરાના સબ પર ઝરૂરી હે જિસ્ને તન્હા દોહરાઈ ઉસ્કી નમાઝ સહી હો ગઈ.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૧ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૯૩ બાબે સુજૂદુ સહવ વ બાબુલ ઈમામત]

ઈશાકી તીસરી રકઅત પર સહવન બેઠના

સવાલ :- ઈમામ સાહબ ઈશાકી તીસરી રકઅત પર સહવન્ (ભૂલસે) બેઠ ગએ મુક્તદીકે અલ્હમ્દુલિલ્લાહ કેહને પર ફૌરન ખળે હો ગએ ઔર બેઠનેમેં શકકી વજહસે ઔર અલ્હમ્દુલિલ્લાહ કેહનેકી વજહસે કુછ નહીં પઢા થા બા'દમેં સજદએ સહવ નહીં કિયા નમાઝ હો ગઈ યા નહીં ?

જવાબ :- અગર બેઠના બહુત હી કમ હુવા દેર તક નહીં બેઠે તો સજદએ સહવ વાજિબ નહીં થા, નમાઝ હો ગઈ.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૪૧૪]

ઈશાકી તીન રકઅત પર સલામ ફેરનેકે બા'દ એક રકઅત ઔર મિલા લી

સવાલ :– ઈમામ સાહબ તીન રકઅત પળ્હકર સહવન્ સલામ ફેર કર કિબ્લા રૂખ બેઠે રહે મુકતદિયોંમેં તઝકેરા હૂવા કે તીન રકઅત હૂઈં યહ સુનકર ઈમામ સાહબ 'અલ્લાહુ અકબર' કેહ કર ખળે હો ગએ ઔર ચોથી રકઅત પૂરી કરકે સજદએ સહવ કર કે સલામ ફેરા. ક્યા નમાઝ ઈમામ સાહબ ઔર મુકતદિયોંકી હૂઈં યા નહીં ?

જવાબ :– અગર ઈમામ સાહબ કુછ નહીં બોલે થે તો ઉન્કી નમાઝ હો ગઈ ઔર મુકતદિયોંમેં જો નહીં બોલે ઉનકી ભી નમાઝ હો ગઈ ઔર જો મુક્તદી બોલે ઉન્કી નમાઝ નહીં હૂઈ, વહ અપની અપની નમાઝકા ઈઆદા કર લેં. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૪૧૦. બહવાલએ રદુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૯૧]

અગર ઈમામ ભૂલ કર પહલી યા તીસરી રકઅતમેં બેઠ ગયા પીછેસે કિસી મુક્તદીને લુકમા દિયા યા ખૂદ હી યાદ આયા તો ઈમામકો ખળે હોતે વકત તકબીર કેહતે હૂએ ખળા હોના ચાહિએ. [મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૭૧, બહવાલએ કબીરી સ.૩૧૩]

જો પાંચવી રકઅતમેં શામિલ હો ઉસ્કી નમાઝ હૂઇ યા નહી ?

સવાલ :– ઈમામ સાહબ પાંચવીં રકઅતમેં ખળે હો ગએ ઔર છે રકઅત પૂરી કરકે સજદએ સહવ કરકે સલામ ફેર દિયા. પાંભચવીં રકઅતમેં એક આદમી ઔર શરીક હો ગયા તો ઉસ્કી નમાઝ હૂઈ યા નહીં ?

જવાબ :– ઈમામ અગર ચોથી રકઅતમેં બકદરે તશહહુદ (તશહહુદકે માનિન્દ) બેઠકર સહવન ખળા હો ગયા ઔર પાંચવીં

રકઅતકા સજદા ભી કર લિયા તો છટ્ટી રકઅત ઔર મિલાલે ઔર સજદએ સહવ કરે ફર્ઝ ઉસ્કે પૂરે હો ગએ. અગર કોઈ શખ્સ પાચવીં યા છટ્ટી રકઅતમેં ઈસ ઈમામકા મુક્તદી હુવા તો મુક્તદીકી નમાઝ ન હોગી, કયૂંકે ઈમામકી વહ દો રકઅત નફલ હૈં.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૪૧૧,
બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૭૦૧ બાબુ સુજૂદિસ્સહવ]

ઈશાકી પાંચ રકઅત પઢનેકા કયા હુકમ હે ?

સવાલ :– ઈશાકી નમાઝમેં ચાર રકઅત હોને પર ઈમામ સાહબકો યહ ખ્યાલ રહા કે તીન રકઅત હૂઈ હૈં ઈસ લિએ ખળે હો ગએ,બા'ઝ મુક્તદી બેઠ ગએ ઔર ઈમામ સાહબકો ઈશારા કિયા મગર ઈમામ સાહબ નહીં બેઠે, બલ્કે પાચવીં રકઅતકા રૂકૂઅ સજદા કરકે ઔર સજદએ સહવ કરકે નમાઝ ખત્મ કી. ઈસ સૂરતમેં ઈમામ સાહબકી નમાઝ હૂઈ યા નહીં ? જો મુક્તદી કાઈદએ અખીરાકી ગર્ઝસે અવ્વલ બેઠ ગએ થે ઔર ફિર ઈમામ સાહબકે સાથ પાચવીં રકઅતકે રૂકૂઅમેં શામિલ હો ગએ ઉન્કી ભી નમાઝ હો ગઈ યા નહીં ?

જવાબ :– ઈમામ સાહબ જબકે ચોથી રકઅતમેં ન બેઠે ઔર પાંચવીં રકઅતમેં ખળે હોકર સજદા કરકે બેઠ ગએ તો કાઈદએ અખીરાકે ફોત હો જાનેકી વજહસે ઈમામ સાહબકી નમાઝ નહીં હૂઈ, જબ ઈમામ સાહબકી નમાઝ નહીં હૂઈ તો મુકતદિયોંમેંસે કિસીકી નમાઝ નહીં હૂઈ, ન મસ્બૂકકી, ન મુદરિકકી.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૪૦૫
બહવાલએ હિદાયા બાબે સુજૂદિસ્સહવ જિ.૧,સ.૧૪૨]

ઈમામ અગર ભૂલ કર દો રકઅત પર સલામ ફેર દે ?

સવાલ :- ઈમામને પહલે કાઈદામેં ભૂલ કર દોનોં તરફ સલામ ફેર દિયા તો અબ બાકી નમાઝ પળ્હ સકતા હે યા નહીં ઔર દોનોં સલામ ફેરનેસે નમાઝ હો જાતી હે યા નહીં ?

જવાબ :- સહવન દોનોં તરફ સલામ ફેર દેનેસે નમાઝ ફાસિદ નહીં હોતી બાકી રકઅત પળ્હકર આખિરમેં સજદએ સહવ કરે. નમાઝ સહી હો જાએગી. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૧, સ.૪૧૨ બહવાલએ રદુલ્મુહતાર જિ.૧,સ.૫૭૫]

ઈશાકી નમાઝમેં કિરાઅત અગર આહિસ્તા કરે તો ઉસ્કા કયા હુક્મ હે ?

સવાલ :- ઈમામ સાહબને જહરી (ઝોરસે કિરાઅત કરનેકી નમાઝમેં) કિરાઅત આહિસ્તા કી. બા'દમેં ઈમામ સાહબકો યાદ આયા કે નમાઝ જહરી હે વહ થોળીસી કિરાઅત કર ચુકે થે, ઉન્હોંને ફિર શુરૂસે હી પળ્હા તો ઉન્કી નમાઝ હો ગઈ યા નહીં ? સજદએ સહવ કરે યા નહીં ? ઔર અગર સજદએ સહવ ભી નહીં કિયા તો નમાઝ હો ગઈ યા નહીં ?

જવાબ :- ઉન્કી નમાઝ હો, ગઈ લોટાનેકી ઝરૂરત નહીં ઔર બકદર તીન આયતકે અગર આહિસ્તા પળ્હી થીં તો સજદએ સહવ લાઝિમ હે, વર્ના નહીં ઔર બાવજૂદ સજદાકે અગર સજદએ સહવ ન કિયા તો નમાઝમેં નુકસાન આયા લોટાના વાજિબ હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૦૮]

ઈશાકી આખરી રકઅતોંમે જહર કરનેસે સજદએ સહવ

સવાલ :- અગર ઈમામ ઈશાકી આખરી રકઅતોંમેં

કિરાઅત ઝોરસે કરે તો સજદએ સહવ વાજિબ હે યા નહીં ?

જવાબ :- ઈસ સૂરતમેં સજદએ સહવ લાઝિમ હોગા. જૈસાકે શામીમેં લિખ્ખા હે કે ઈશાકી આખરી દો રકઅતોંમેં અગર્ચે કિરાઅત વાજિબ નહીં લેકિન અગર કિરાઅત કરે તો આહિસ્તા પળ્હના લાઝિમ હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૮૯ બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૪૯૭ ફસ્લુન્ ફિલ્કિરાઅત]

ઈશાકી કઝામેં કિરાઅત કેસે કરે ?

સવાલ :- ઈશાકી કઝામેં ઝોરસે કિરાઅત કર સકતા હે યા નહીં ?

જવાબ :- અગર ઉન્હીં અવ્કાતમેં કઝા કરે તો ઝોરસે પળ્હ સકતા હે અગર દિનકો કઝા કરે તો નહીં કર સકતા. (યહ હુકમ મુન્ફરિદકે લિએ લિખ્ખા ગયા હે)

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૪૫ બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર જિ.૧,સ.૪૯૭ ફસ્લુ ફિલ્કિરાઅત]

ઈશાકી નમાઝમેં કાઈદએ ઉલા સહવન છૂટ ગયા ફિર ખળે હોનેકે બા'દ લોટા લિયા

સવાલ :- તીન યા ચાર રકઅતવાલી ફર્ઝ યા વાજિબ નમાઝમેં કાઈદએ ઉલા સહવન છૂટ જાને ઔર સીધે ખળે હો જાનેકે બા'દ કયામકો(જો કે ફર્ઝ હે) તર્ક કરકે કાઈદામેં (જો કે વાજિબ હે) બેઠે તો નમાઝ ફાસિદ હોગી યા નહીં ?

જવાબ :- કાઈદએ ઉલા છોળકર સીધા ખળા હો જાએ યા સીધે ખળે હોનેકે કરીબ હો જાએ ફિર અત્તહિય્યાત પળ્હનેકે લિએ બેઠે ઈસસે ફર્ઝ તર્ક કરકે વાજિબકી તરફ લોટના લાઝિમ નહીં આતા, મગર ફર્ઝકી અદાયગીમેં તાખીર લાઝિમ આતી હે જિસ્કા તદારૂક સજદએ સહવસે હો જાતા હે લિહાઝા રાજેહ ઔર

હક યહ હે કે નમાઝ ફાસિદ નહીં હૂઈ, સજદએ સહવ કરના પળેગા. અલબત્તા, ઐસા કરના નહીં ચાહિએ. કસદન્ કરેગા તો ગુનેહગાર હોગા.

[ફતાંવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૧, સ.૧૫૯ બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર મઅ શામી જિ.૧, સ.૬૯૭, વ ફત્હુલ્કદીર જિ.૧, સ.૪૪૫]

ઈશા તન્હા પઢનેકે બા'દ જમાઅતમેં શામિલ હુવા તો ક્યા જમાઅતવાલી ચાર રકઅત તરાવીહમેં શુમાર હો જાએગી ?

સવાલ :– રમઝાનમેં એક બીમાર આદમીને ઘર પર ઈશાકી નમાઝ પળ્હી ફિર કુછ હિંમત હૂઈ તો મસ્જિદમેં ગયા. જમાઅત હો રહો થી વહ તરાવીહકી નિય્યતસે ઈશાકી જમાઅતમેં શામિલ હુવા તો યહ ચાર રકઅત તરાવીહમેં શુમાર હોંગી યા નહીં ?

૨. નીઝ ક્યા જમાઅતવાલી નમાઝ કઝામેં શુમાર કી જા સકેગી ? અગર કઝાકી નિય્યતસે શામિલ હો તો વહ સહી હે યા નહીં ?

જવાબ :– સહી યહ હે કે તરાવીહમેં શુમાર નહીં હોગી કયૂંકે તરાવીહકા દર્જા અગર્ચે ફર્ઝોંસે કમ હે મગર વહ એક મખ્સૂસ ઔર મુસ્તકિલ સુન્નતે મુઅક્કદા હે, ઈસ્કી ખુસૂસિયતકા લિહાઝ ઝરૂરી હે.

૨. સૂરતે મસ્ઉલામેં કઝા સહી નહીં કે ઈમામકી વકતી અદા હે ઔર મુક્તદીકી કઝા હે. દોનોંકી નમાઝ સિફતમેં મુત્તહિદ (એક) નહીં. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૩, સ.૮૪ બહવાલએ કાઝીખાં જિ.૧, સ.૧૧૧ વ શામી જિ.૧, સ.૫૫૨ વ દુર્રે મુખ્તાર જિ.૧, સ.૫૪૨ નૂરૂલ્ઈઝાહ સ.૮૧]

સવાલ :– ઈમામકે પીછે મુક્તદીકી અત્તહિય્યાત પૂરી ન હોતો ઉસ્કા ક્યા હુકમ હે ?

જવાબ :– ઈમામને સલામ ફેર દિયા મુક્તદીકો ચાહિએ કે અત્તહિય્યાત પૂરી કરકે સલામ ફેરે ઔર અગર દુરૂદ વ દુઆએ માષૂરા રેહ ગઈ તો ઉસ્કે રેહ જાનેસે કોઈ હરજ નહીં. ઈમામકે સલામકે સાથ હી સલામ ફેર દે ઔર અગર ઈમામ તીસરી રકઅતકે લિએ ખળા હો ગયા તો જિસ્કી અત્તહિય્યાત રેહ ગઈ હો ઉસ્કો અત્તહિય્યાત પૂરી કરકે ખળા હોના ચાહિએ ઔર અત્તહિય્યાત પૂરી કિએ બગૈર ખળા હો જબ ભી નમાઝ હો જાએગી. [મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૬૯]

મસ્બૂકસે બાકી રકઅતમેં સહવ હો જાએ

સવાલ :– મસ્બૂક યા'ની જિસ્કી કુછ રકઅત બાકી રહ ગઈ હોં અગર ઉસ્કી બાકી રકઅતોંમેં સહવ હો જાએ તો સજદએ સહવ કરે યા નહીં ?

જવાબ :– સજદએ સહવ કરના ચાહિએ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૯૫ બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૫૫૭ બાબુલ્ઈમામત]

અગર મસ્બૂક ઈમામકે સાથ સલામ ફેર દે

સવાલ :– જિસ્કી કુછ રકઅત બાકી રહ ગઈ હોં અગર વહ ઈમામકે સાથ સહવન્ સલામ ફેર દે તો સજદએ સહવ લાઝિમ હોગા યા નહીં ?

જવાબ :– ઈમામસે અગર કુછ ભી બા'દમેં સલામ ફેરા તો સજદા મસ્બૂક પર લાઝિમ હો જાતા હે. શામીમેં હે કે ઈમામકે બિલ્કુલ સાથ સાથ સલામ ફેરના દુશ્વાર ઔર શાઝ વ નાદિર હે, ઈસ લિએ ઉમૂમન્ વુજૂબે સજદએ સહવકા હુકમ કિયા જાતા હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૯૯
બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૫૬૦]

અગર ભૂલકર ઈમામસે પહલે યા બિલ્કુલ સાથ સાથ સલામ ફેરે તો ઉસ પર સજદએ સહવ લાઝિમ નહીં હે, લેકિન ચૂંકે હકીકી મા'નામેં સાથ હોના દુશ્વાર હે ઈસ લિએ સજદએ સહવ વાજિબ હોનેકા હુકમ કિયા જાતા હે. [હવાલા મઝકૂરા બાલા]

બારહવાં બાબ

વિત્રકા સુબૂત

વિત્રકે ફઝાઈલો મસાઈલ

عَنْ خَارِجَةَ ابْنِ حُذَافَةَ قَالَ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اَمَدَّكُمْ بِصَلٰوةٍ خَيْرٌ لَّكُمْ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ الْوِتْرُ جَعَلَهُ اللّٰهُ لَكُمْ فِيْمَا بَيْنَ صَلٰوةِ الْعِشَاءِ اِلٰى اَنْ يَّطْلُعَ الْفَجْرُ.

[રવાહુત્તિર્મિઝી વ અબૂ દાઉદ]

હઝરત ખારિજા બિન હુઝાફા રદિયલ્લાહુ અન્હુસે રિવાયત હે કે એક દિન રસૂલુલ્લાહ સલલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ (ઘર મુબારકસે)બાહર તશ્રીફ લાએ, હમસે મુખાતબ હોકર ફરમાયા કે, “અલ્લાહ તઆલાને એક ઔર નમાઝ તુમ્હેં મઝીદ (ઝિયાદા) અતા ફરમાઈ હે વહ તુમ્હારે લિએ સુર્ખ ઉંટોંસે ભી બેહતર હે (જિન્કો તુમ દુન્યાકી અઝીઝ તરીન દૌલત સમઝતે હો) વહ નમાઝે વિત્ર હે. અલ્લાહ તઆલાને ઉસ્કો તુમ્હારે વાસ્તે નમાઝે ઈશાકે બા'દસે તુલૂએ સુબ્હ સાદિક તક મુકર્રર કિયા હે(યા'ની વહ ઈસ વસીઅ વકતકે હર હિસ્સોંમે પઢી જા સકતી હે)

[મઆરિફુલ હદીષ જિ.૩, સ.૩૨૭

બહવાલએ જામિએ તિર્મિઝી વ સુનને અબૂ દાઉદ]

عَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ اَلْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَّمْ يُوْتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا. اَلْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَّمْ يُوْتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا. اَلْوِتْرُ حَقٌّ فَمَنْ لَّمْ يُوْتِرْ فَلَيْسَ مِنَّا

[રવાહુ અબૂ દાઉદ]

હઝરત બુરય્દા અસ્લમી રદિયલ્લાહુ અન્હુસે રિવાયત હે કે મૈંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમસે ખૂદ સુના આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ફરમાયા :– નમાઝે વિત્ર હક હે, જો વિત્ર અદા ન કરે વહ હમમેંસે નહીં હે. વિત્ર હક હે, જો વિત્ર અદા ન કરે વહ હમમેંસે નહીં હે. વિત્ર હક હે, જો વિત્ર અદા ન કરે વહ હમમેંસે નહીં હે. (યહ બાત આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને તીન દફા' ઈર્શાદ ફરમાઈ) [સુનને અબૂ દાઉદ]

તશ્રીહ:– ઝાહિર હે કે વિત્રકે બારેમેં તશ્દીદ ઔર તહદીદ (સખ્તી ઔર વઈદ)કે યહ આખરી અલ્ફાઝ હૈં ઈસ કિસ્મકી હદીષોંસે હઝરત અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહિ અલય્હિને યહ સમઝા હે કે વિત્ર સિર્ફ સુન્નત નહીં હે, બલ્કે વાજિબ હે યા'ની ઉસ્કા દર્જા ફર્ઝસે કમ ઔર મુઅક્કદા સુન્નતોંસે ઝિયાદા હે.

[મઆરિફુલ્હદીષ જિ.૩, સ.૩૨૮]

વિત્ર વાજિબ હે ઔર ઉસ્કા તરીકા

વિત્ર વાજિબ હે ઔર ઉસ્કી તીન રકઅતેં હૈં એક સલામસે ઔર વિત્રકી હર રકઅતમેં ફાતિહા ઔર સૂરત પઢે.

વિત્રકી પહલી દો રકઅતોંકે આખિરમેં બેઠ જાએ ઔર સિર્ફ અત્તહિય્યાત પઢે ઔર તીસરી રકઅતકે લિએ ખડે હોનેકે વકત 'સુબ્હાનકલ્લાહુમ્મ (યા'ની ષના) ન પઢે ઔર જબ તીસરી

રકઅતકે પઢનેસે ફારિગ હો જાએ તો દોનોં હાથોંકો કાનોંકે બરાબર ઉઠાએ ઔર રૂકૂઅસે પહલે દુઆએ કુનૂત પઢે ફિર રૂકૂઅ કરકે નમાઝ પૂરી કરલેં. [નૂરૂલ્ઈઝાહ સ.૯૩]

વિત્રકી નમાઝ તીન રકઅત મિષ્લે મગ્રિબકે હે ઉસમેં કાઈદએ ઉલા વાજિબ હે. લિહાઝા અગર વિત્રકી નમાઝમેં કાઈદએ ઉલા તર્ક કર દિયા તો સજદએ સહવ વાજિબ હોગા.
[મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૬૯ બહવાલએ શામી જિ.૧, સ.૬૨૩]

વિત્રકી ઈમામત

સવાલ :– ક્યા વિત્રકી નમાઝકા ઈમામ ફર્ઝ નમાઝકે ઈમામકે અલાવા હો સકતા હે ?

જવાબ :– વિત્રકી જમાઅતકા ઈમામ ફર્ઝ નમાઝકે ઈમામકે અલાવા હો સકતા હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪,સ.૧૫૮]

યહ જો મશ્હૂર હે કે જો શખ્સ ફર્ઝ નમાઝ પઢાએ વહી વિત્ર પઢાએ અગર દૂસરા શખ્સ વિત્ર પઢાએ તો જાઈઝ નહીં યહ ગલત હે. દૂસરા શખ્સ વિત્ર પઢા સકતા હે દુરૂસ્ત હે. [ફતાવા રશીદિયા કામિલ સ.૩૨૮]

અગર ઈમામકા મસ્લક રૂકૂઅકે બા'દ કુનૂત પઢનેકા હો તો મુકતદી ક્યા કરે ?

અગર વિત્ર કિસી ઐસે શખ્સકે પીછે પઢે જો રૂકૂઅકે બા'દ ખળે હોકર કુનૂત પઢતા હે ઔર મુક્તદીકા મઝહબ યહ નહીં તો મુક્તદી ઈસ્મેં ઈમામકી મુતાબઅત (તાબેદારી) કરે.
[તર્જમા ફતાવા આલમગીરી હિંદયા જિ.૧, સ.૧૭૮]

અગર રમઝાન શરીફમેં તમામ લોગોંને તરાવીહકો તર્ક કર દિયા તો વિત્ર કૈસે પઢે ?

સવાલ :– રમઝાન શરીફમેં અગર ઈશાકી નમાઝ જમાઅતકે

સાથ પઢ્હી ઔર તરાવીહકો તમામ આદમિયોંને બિલ્કુલ તર્ક કર દિયા તો ઈસ સૂરતમેં વિત્ર બા જમાઅત જાઈઝ હે યા નહીં?

જવાબ :– દુર્રે મુખ્તાર જિ.૧, સ.૪૭૧કી ઈબારતસે મા'લૂમ હોતા હે કે લોગોકા યહ ગિરોહ વિત્ર ભી અલાહિદા અલાહિદા પઢ્હે. [ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ. સ.૪૫૬]

ફર્ઝ જમાઅતસે નહી પઢ્હે તો ક્યા વિત્ર જમાઅતસે પઢ્હ સકતા હે ?

સવાલ :– એક શખ્સને ફર્ઝ અલાહિદા પઢ્હે ઔર તરાવીહકી તમામ યા અકષર રકઅત ઈમામકે સાથ અદા કીં યા બિલ્કુલ ન પઢ્હીં તીનોં સૂરતોંમેં વિત્રકી જમાઅતમેં શરીક હો સકતા હે યા નહીં?

જવાબ :– તીનોં સૂરતોંમેં વિત્રકી જમાઅતમેં શરીક હો સકતા હે. તરાવીહ ઈમામકે સાથ કુલ યા બા'ઝ (યા'ની બિલ્કુલ) ન પઢ્હનેકી સૂરતમેં ભી જમાઅતે વિત્રમેં શરીક હોનેકા જવાઝ દુર્રે મુખ્તારમેં મઝકૂર હે, કયૂંકે વિત્ર મુસ્તકિલ નમાઝ હે ન ઈશાકે તાબેઅ હે, ન તરાવીહકે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૫૫]

ફર્ઝ જમાઅતસે નહી પઢ્હી તો ક્યા વિત્ર જમાઅતસે પઢ્હ સકતા હે ?

સવાલ :– એક શખ્સને ફર્ઝ અલાહિદા પઢ્હે ઔર તરાવીહકી તમામ યા અકષર રકઆત ઈમામકે સાથ અદા કીં યા બિલ્કુલ ન પઢ્હેં. તીનોં સૂરતોંમેં વિત્રકી જમાઅતમેં શરીક હો સકતા હે યા નહીં?

જવાબ :– તીનોં સૂરતોંમેં વિત્રકી જમાઅતમેં શરીક હો સકતા હે. તરાવીહ ઈમામકે સાથ કુલ (તમામ) યા બા'ઝ ન પઢ્હનેકી સૂરતમેં ભી જમાઅતે વિત્રમેં શરીક હોનેકા જવાઝ (જાઈઝ હોના) દુર્રે મુખ્તારમેં મઝકૂર હે કયૂંકે વિત્ર મુસ્તકિલ

નમાઝ હે, ન ઈશાકે તાબિઅ હે ન તરાવીહ કે.

[ફતાવા દરૂલ્ઉલૂમ જિ. ૪, સ. ૧૫૫]

ઈમામ સિર્ફ ફર્ઝ નમાઝ પઢ્હાએ ઔર હાફિઝ તરાવીહ વ વિત્ર

સવાલ :– ઈમામ સાહબ અગર ઈશાકે ફર્ઝ ઔર વિત્ર પઢ્હાએં યા સિર્ફ ફર્ઝ પઢ્હાએં ઔર હાફિઝ સાહબ તરાવીહ ઔર વિત્ર પઢ્હાએં તો ક્યા હુકમ હે ?

જવાબ :– ઉસમેં મુઝાઈકા નહીં હઝરત ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુ ફર્ઝ નમાઝ ઔર વિત્ર પઢ્હાતે થે ઔર હઝરત ઉબય બિન કઅબ રદિયલ્લાહુ અન્હુ તરાવીહ પઢ્હાતે થે. ઈસી તરહસે ઈમામ સિર્ફ ફર્ઝ પઢ્હાએ ઔર હાફિઝ સાહબ તરાવીહ ઔર વિત્ર પઢ્હાએં તો ઉસમેં ભી કોઈ હરજ નહીં. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૯૪ બહવાલએ આલમગીરી જિ.૧, સ.૭૪]

રમઝાનકે બા'દ વિત્રકી જમાઅત દુરૂસ્ત હે યા નહી ?

સવાલ :– રમઝાનકે અલાવા વિત્ર બાજમાઅત પઢી જાએ તો કરાહત તહરીમી હોગી યા તન્ઝીહી. ઈસ્મેં તદાઈ ઔર ગૈરતદાઈકા ફર્ક હોગા યા નહીં ?

જવાબ :– ઈત્તિફાકન્ કભી ઐસા હો જાએ તો કરાહતે તન્ઝીહી હે ઔર મુવાઝબત(હમેશગી વ પાબંદી) ઈસ પર કી જાએ તો કરાહતે તહરીમી હે. તદાઈકે સાથ હો યા બિલા તદાઈ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૨૩ બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૬૩ બાબે વિત્ર વ નવાફિલ]

રમઝાનકે અલાવા અગર ઈત્તિફાકિયા તૌર પર એક યા દો આદમી પીછે ખળે હો જાએ તો કરાહત નહીં હે, લેકિન અગર

બાકાઈદા દા'વત દેકર જમાઅત કી યા ઈત્તિફાકિયા તૌર પર હી દોસે ઝિયાદા મુક્તદી હો ગએ તો મકરૂહ હે.

[અશરફુલ્ઈઝાહ શર્હે નૂરૂલ્ઈઝાહ સ.૧૪૭]

રમઝાનમેં બાજમાઅત વિત્ર અફઝલ હે

રમઝાનુલ મુબારકમેં વિત્ર બા જમાઅત અદા કરના અફઝલ હે ઔર ઉસ પર તમામ મુસલમાનોંકા ઈજમાઅ હે ઔર ઉસ્કે અલાવામેં નહીં કયૂંકે વહ એક તરફસે નફલ હે ઔર તરાવીહકે અલાવા નફલકી જમાઅત નહીં, બલ્કે મકરૂહ હે. લિહાઝા એહતિયાત જમાઅત ન કરનેમેં હે. અલ્બત્તા અગર નફ્લમેં એક યા દોકી જમાઅત હો તો કોઈ મુઝાઈકા નહીં હે.

[અશરફુલ્ઈઝાહ શર્હે નૂરૂલ્ઈઝાહ સ.૧૪૭]

તહજ્જુદ ગુઝાર ફર્ઝકે સાથ વિત્ર પઢ સકતે હૈં યા નહી ?

સવાલ :– જો નમાઝી તહજ્જુદ ગુઝાર હેં વહ તહજ્જુદકે વકત વિત્ર અદા કરતે હેં અગર વિત્ર પહલે હી ઈશાકે વકત પઢ લેં તો ઉસ્મેં કુછ હરજ હે યા નહીં ? અકષર આદમી કેહતે હૈં કે વિત્રકે બા'દ સુબ્હ તક કોઈ નમાઝ નહીં હોતી.

જવાબ :– ઉસમેં કુછ હરજ નહીં હે કે જો લોગ તહજ્જુદ ગુઝાર હેં વહ ભી વિત્રકો ઈશાકે બા'દ પઢ લેં, બલ્કે યહ અહવત હે (ઝિયાદા એહતિયાત ઈસીમેં હે) ફિર અગર ઉઠેં તો તહજ્જુદ પઢ લેં. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૬૫

બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૩૪૨ કિતાબુસ્સલાત]

યહ બાત ગલત હે કે વિત્રકે બા'દ ફિર નફલેં ન પઢી જાએં. વિત્ર રમઝાનમેં જમાઅતસે પઢે જાએં કયૂંકે જમાઅતકી ફઝીલત ઝિયાદા મુહત્તમ બિશ્શાન હે વકતકી ફઝીલતસે.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૪૫૫]

કુછ તરાવીહ છૂટ જાનેપર પહલે તરાવીહ પૂરી કરે યા વિત્ર ?

સવાલ :– તરાવીહકી ચાર રકઅત હો જાનેકે બા'દ એક શખ્સ આયા ઔર ફર્ઝ પઢકર ઈમામકે સાથ જમાઅતે તરાવીહમેં શામિલ હો ગયા. જબ ઈમામકી તરાવીહ પૂરી હો જાએં તો વહ શખ્સ ઈમામકે સાથ વિત્રકી જમાઅતમેં શામિલ હો યા અપની બકિયા તરાવીહ પૂરી કરે ?

જવાબ :– આલમગીરીમેં હે કે વિત્રકી જમાઅતમેં શરીક હો જાએ ઔર બા'દમેં બકિયા તરાવીહ પૂરી કર લે.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૪૯૬]

વિત્ર પઢનેકે બા'દ મા'લૂમ હુવા કે તરાવીહકી દો રકઅત વાજિબુલ ઈઆદા હૈ

સવાલ :– રમઝાનુલ મુબારકમેં તરાવીહકી બીસ રકઅત અદા હોને ઔર વિત્ર પઢનેકે બા'દ મા'લૂમ હુવા કે તરાવીહકી દો રકઅતમેં ગલ્તી હોનેકી વજહસે વાજિબુલ ઈઆદા હૈં, દો રકઅત દોહરાઈ ગઈ. ઈસ ખ્યાલસે કે વિત્રકી નમાઝ તરાવીહકી બીસ રકઅતકે બા'દ હી પઢી જા સકતી હે. લિહાઝા વિત્રકી નમાઝ સહી ઔર મો'તબર નહીં હૂઈ. ઈસ લિએ વિત્ર દોબારા જમાઅતસે પઢી તો યહ ઠીક હુવા યા નહીં ?

જવાબ :– પહલે પઢી હૂઈ નમાઝે વિત્ર સહી ઔર મો'તબર થી. દોહરાનેકી ઝરૂરત ન થી દોહરાઈ તો યહ ઠીક નહીં હુવા. નૂરૂલ્ઈઝાહસે મા'લૂમ હોતા હે કે વિત્રકો તરાવીહસે પહલે પઢના ભી સહી હે ઔર બા'દમેં ભી પઢના સહી હે. લિહાઝા તરાવીહકી બીસ રકઅતસે પહલે પઢે હૂએ વિત્ર મો'તબર ઔર

સહી હૈં. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૧૫૭]

વિત્રકી નિય્યત

સવાલ :- વિત્રકી નિય્યતમેં 'વાજિબુલ્લય્લ' કેહના કૈસા હે?

જવાબ :- વિત્રકી નિય્યતમેં યહ કેહના ચાહિએ કે, 'નિય્યત કરતા હૂં મેં નમાઝે વિત્રકી' ઔર અગર 'વાજિબુલ લય્લ' ભી કેહ દિયા તો કુછ હરજ નહીં.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૬૦
બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૩૮૯ બાબે શુરૂતુસ્સલાત]

હન્ફીકે લિએ વિત્રકી નિય્યતમેં 'વાજિબ' કા લફ્ઝ કેહના મુનાસિબ હે, લેકિન ઝરૂરી નહીં હે. અલ્બત્તા યહ યકીન ઝરૂરી હે કે યહ વિત્ર હે. [હાશિયા ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૪૫૭]

વિત્રકો વાજિબ કહના ચાહિએ યા નહીં ?

સવાલ :- વિત્ર અદા કરતે વકત વિત્ર વાજિબ કેહના ચાહિએ યા નહીં ? બા'ઝ મવ્લવી મના' કરતે હૈં યા'ની વાજિબ ન કેહના ચાહિએ ?

જવાબ :- વિત્રકો વાજિબ કેહના ચાહિએ. વિત્ર ઈમામે આઝમ રહમતુલ્લાહી અલય્હિકે નઝદીક વાજિબ હે. લિહાઝા વિત્ર અદા કરતે વકત વાજિબકા લફ્ઝ કેહનેમેં કુછ હરજ નહીં હે ઔર અગર ન કહા જાએ તબ ભી વિત્ર અદા હો જાએગા.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૮૮ બાબે શુરૂતુસ્સલાત]

વિત્ર પઢે, મગર નિય્યત સુન્નતકી કી

સવાલ :- તરાવીહકે બા'દ જબ વિત્ર પઢનેકે લિએ ખડે હૂએ તો એક શખ્સને ભૂલ કર સુન્નતકી નિય્યત કરકે વિત્ર પઢે, મગર દુઆએ કુનૂતકે વકત ઉસ્કો વિત્રકા ખ્યાલ આયા. ઈસ સૂરતમેં હો ગઈ યા નહીં ?

જવાબ :– ઉસ્કી વિત્ર હો ગઈ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૫૨ બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૩૮૭–૩૮૮ બાબે શુરૂતુસ્સલાત]

તરાવીહ સમઝકર વિત્રમેં ઈક્તિદા કરના

સવાલ :– ઈમામકે વિત્ર શુરૂઅ કરનેકે બા'દ એક નમાઝીને તરાવીહ સમઝકર ઉસ્કી ઈક્તિદા કી અબ ઉસ્કી વિત્ર હોંગે યા નહીં ?

જવાબ :– સૂરતે મસ્ઉલામેં ઈમામકે સલામ ફેરનેકે બા'દ ચોથી રકઅત શામિલ કરકે નમાઝકો તમામ(ખત્મ) કરે ઔર યહ ચાર રકઅત નફલ હો જાએંગી ઔર વિત્ર ઉસ્કે ઝિમ્મે બાકી રહેંગી ઉન્કો અદા કરના હોગા.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૫૩ બહવાલએ સગીરી સ.૨૧૧]

વિત્રકી નમાઝમેં તરાવીહકી નિય્યત કરના

સવાલ :– તરાવીહકી ભૂલસે દો રકઅત રહ ગઈ ઔર નમાઝે વિત્ર શુરૂઅ કર દી કાઈદએ ઉલામેં તરાવીહકી છૂટી હૂઈ રકઅત યાદ આએં અબ તરાવીહકી નિય્યત કરકે દો રકઅત પર સલામ ફેરે તો ક્યા હુકમ હે ?

જવાબ :– યહ દો રકઅત નમાઝે તરાવીહમેં શુમાર ન કી જાએંગી.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૪૭ બહવાલએ કાઝીખાં સ.૨૪૩]

વિત્ર પઢનેવાલેકે પીછે તરાવીહ પઢનેવાલા

સવાલ :– હાફિઝ સાહબને ગલ્તીસે સોલા રકઅત તરાવીહકે બા'દ વિત્ર શુરૂઅ કર દી. મુક્તદી તરાવીહકી નિય્યતસે શામિલ થે. સલામકે બા'દ મુકતદિયોંને કહા કે હાફિઝ સાહબસે ભૂલ હૂઈ. ઉન્હોંને બકિયા ચાર રકઅત તરાવીહ પઢાઈ. દર્યાફ્ત

તલબ યહ હે કે વિત્ર હૂઈ યા નહીં ? હાફિઝ કેહતે હેં કે વિત્ર એહતિયાતન્ લોટા લો. ઈસ સૂરતમેં પહલે વિત્ર મો'તબર ન થી. દોબારા હાફિઝ સાહબને વિત્ર પળ્હાઈ.

જવાબ :- સૂરતે મસ્ઉલામેં હાફિઝ સાહબકી પહલી વિત્રકી નમાઝ મો'તબર હે, મગર મુકતદિયોંકી ન પહલી નમાઝે વિત્ર મો'તબર, ન દૂસરી. કયૂંકે પહલી મર્તબા નમાઝે વિત્રકી નિય્યત ન થી ઔર દૂસરી મર્તબામેં અગર્ચે નિય્યત વિત્રકી થી, મગર વિત્ર પળ્હે હૂએકી ઈક્તિદાઅ કી ગઈ ઈસ લિએ યહ ભી મો'તબર નહીં હે. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૪૬]

વિત્રમેં રૂકૂઅસે પહલે રફએ યદૈન ઔર દુઆએ કુનૂતકા ષુબૂત

સવાલ :- હમારે યહાં ચંદ અશખાસ ગૈર મુકલ્લિદ હેં વહ વિત્રકી રકઅતકો તીન હી પળ્હતે હેં મગર કુનૂત રૂકૂઅકે બા'દ પળ્હતે હેં. એક ઉનમેં મા'મૂલી ઈલ્મવાલા હે. વહ કેહતા હે કે અગર હદીષસે યહ ષાબિત કર દો કે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ રૂકૂઅસે પેહલે હાથ ઉઠાકર ફિર કુનૂત પળ્હતે થે તો હમ માનનેકો તૈયાર હેં, હદીષસે યહ ષાબિત નહીં હે. આપ એક હદીષ ઈસ અમ્રકે ષુબૂતકે લિએ ફરમા દેં.

જવાબ :૯

(١) اخرج ابو نعيم فی الحلية عطاء بن مسلم ثنا علاء بن المسيب عن حبيب بن الی ثابت عن ابن عباس قَالَ اَوْتَرَ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِثَلٰثٍ قَنَتَ فِيْهَا قَبْلَ الرُّكُوْعِ

(٢) عن ابن عمر ان النبی صلی الله عليه وسلم كَانَ يُوْتِرُ بِثَلٰثِ رَكعَاتٍ وَيَجْعَلُ الْقُنُوْتَ قَبْلَ الرُّكُوْعِ

(٣) وَقَدْ رُوِیَ عَنْ اِبْنِ عُمَرَ كَانَ اِذَا فَرَغَ مِنَ الْقِرَاءَةِ كَبَّرَ وَ فِیْ الذخيرة رَفَعَ يَدَيْهِ حِذَاءَ اُذُنَيْهِ و هو مروی عن ابن مسعود وابن عمروابن عباس وابی عبيدة واسحاق وقد تقدم

(કુબ્રા.શરહેં મુન્યા)

ઈન રિવાયતસે સરાહતન (સાફ તોર પર) વિત્રકા તીન હોના ઔર કુનૂતકા રૂકૂઅસે પહલે હોના ઔર હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઉદ, અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર, અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન વગૈરાસે તકબીરે કુનૂતકે વકત હાથ ઉઠાના ષાબિત હો ગયા.

ઔર ઝાહિર હે કે ઈન સહાબએ કિરામને રૂકૂઅસે પહલે કુનૂત ઔર તકબીર મઅ રફઅયદિન (દોનોં હાથોંકો ઉઠાકર તકબીર કહના) આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલયિહ વસલ્લમકો દેખકર હી કિયા હે. લિહાઝા યહ હુજ્જ ...ાફ હે ઔર અગર લા મઝહબ લોગ ઈસ્કો ન માનેં તો ઉન્સે કહો કે જો મઝહબ અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને મસઉદ, અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર, અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ

રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈનં વગૈરા સહાબાકા થા વહી હમારા હે. જિસ દલીલસે યહ હઝરાત રફએ યદય્ન ફી તકબીરાતિ કુનૂત યા'ની કુનૂતકે વકત તકબીરકે લિએ હાથ ઉઠાતે થે વહી હમારી દલીલ હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૫૭ બાબે મસાઈલે નમાઝે વિત્ર કબીરી. શરહેં મુન્યા ગુન્યતુલ્મુસ્તમલી બાબુલવિત્ર સ.૩૯૬]

દુઆએ કુનૂતમેં ''મુલ્હિક''કી 'હા'કો ઝબર દેકર પળ્હેં યા ઝેર દે કર ?

સવાલ :– દુઆએ કુનૂતમેં જો લફઝ 'મુલ્હિક' હે ઉસ્કી 'હા' કો ઝેર હે યા ઝબર ?

જવાબ :– દુઆએ કુનૂતમેં મુલ્હિકકી 'હા' કો ઝબર ઔર ઝેર દોનોં પળ્હા ગયા હે ઔર દોનોં જાઈઝ હેં અગર્ચે મશહૂર ઝેર હે ઔર ઝેર હી બેહતર હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૫૩, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૪૨ બાબુલ વિત્ર વન્નવાફિલ]

દુઆએ કુનૂત સૂરએ ફાતિહાકે બા'દ પળ્હી

અગર કોઈ શખ્સ વિત્રકી તીસરી રકઅતમેં સૂરએ ફાતિહા પળ્હકર દુઆએ કુનૂત પળ્હ ગયા ઔર સૂરત મિલાના ભૂલ ગયા ફિર રૂકૂઅમેં પહૂંચ કર ઉસ્કો યાદ આયા તો ખળા હો ગયા ઔર સૂરત મિલાઈ ઉસ્કે બા'દ દુઆએ કુનૂત પળ્હી ફિર દોબારા રૂકૂઅ કિયા તો આખિરમેં સજદએ સહવ કરે. અગર અલ્હમ્દુકે બા'દ કુનૂત પળ્હ કર રૂકૂઅ કર દિયા ઔર સૂરત છોળ દી ઔર રૂકૂઅમેં યાદ આયા તો સર ઉઠાએ ઔર સૂરત પળ્હે ઔર કુનૂત ઔર રૂકૂઅકા ઈઆદા કરે (લોંટાએ) ઔર સજદએ સહવ કરે ઔર અગર અલ્હમ્દુ છોળ દી થી તો અલ્હમ્દુકે સાથ સૂરતકા ભી કુનૂતકે સાથ ઈઆદા કરે ઔર રૂકૂઅ ભી દોબારા કરે ઔર અગર દોબારા રૂકૂઅ ન કરે તબ ભી જાઈઝ હે.

[તર્જમા ફતાવા આલમગીરી હિંદિયા જિ.૧, સ.૧૭૬]

વિત્રકી તીસરી રકઅતમે તકબીર કેહના ભૂલ ગયા

વિત્રકી નમાઝમેં અગર કોઈ શખ્સ તીસરી રકઅતમેં તકબીર કેહનેકે બજાએ રૂકૂઅમેં ચલા ગયા ફિર યાદ આયા તો લોટ આયા ઔર કેહ કર દુઆએ કુનૂત પળ્હી તો બા'દમેં દોબારા રૂકૂઅ ન કરે ઔર નમાઝ પૂરી કરે ઔર અગર દુઆએ કુનૂતકે લિએ નહીં લોટા જબ ભી નમાઝ દુરૂસ્ત હે. દોનોં સૂરતોંમેં સજદએ સહવ કરના વાજિબ હે. [મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૭૨, બહવાલએ દુર્રે મુખ્તાર બર હાશિયા શામી જિ.૧, સ.૬૨૭]

હદીષસે દુઆએ કુનૂત ષાબિત હે યા નહી ?

સવાલ :– એક શખ્સ કેહતા હે કે દુઆએ કુનૂત હદીષસે ષાબિત નહીં હે રસૂલુલ્લાહ સલલ્લાહુ અલયહિ વસલ્લમને વિત્રમેં દુઆએ કુનૂત નહીં પળ્હી યહ કોલ સહી હે યા ગલત ?

જવાબ :– ઈસ શખ્સકા કોલ ગલત હે. મુરવ્વજા દુઆએ કુનૂત તિર્મિઝીકી હદીષસે ષાબિત હે ઔર વિત્રમેં દુઆએ કુનૂત પળ્હના અહાદિષમેં વારિદ હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૬૨]

દુઆએ કુનૂત યાદ હોતે હૂએ દૂસરી દુઆ પળ્હના

સવાલ :– અગર દુઆએ કુનૂત યાદ હો તો દૂસરી દુઆ મષલન્ 'રબ્બના આતિના' અખિર તક પળ્હ સકતા હે યા નહીં ?

જવાબ :– દુઆએ કુનૂત યાદ હો તો 'રબ્બના આતિના' વગૈરા નહીં પળ્હ સકતા, દુઆએ કુનૂત હી પળ્હના ચાહિએ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૬૨ બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૪, સ.૬૨૪ બાબુલવિત્ર વન્નવાફિલ]

દુઆએ કુનૂત યાદ ન હો તો કયા પળ્હે ?

સવાલ :– જિસ શખ્સકો દુઆએ કુનૂત યાદ ન હો ઉસ્કો

બજાએ દુઆએ કુનૂતકે સૂરએ ઈખ્લાસ પઢના જાઈઝ હે યા નહીં? ઔર નમાઝ હોતી હે યા નહીં ?

જવાબ :– શામીમેં હે કે જિસ્કો દુઆએ કુનૂત ન આતી હો વહ 'રબ્બના આતિના ફિદુન્યા હસનહ'વાલી આયત પઢે ઔર ફકીહ અબૂલ્લય્ષ ફરમાતે હે કે 'અલ્લાહુમ્મગ્ફિરલી' તીન બાર પઢે. બા'ઝ ઉલમાઅને ફરમાયા હે કે 'યા રબ્બિ' તીન બાર કહે ઔર ચૂંકે યહ મહલ દુઆકા હે લિહાઝા સૂરએ ઈખ્લાસ ઈસ્કે કાઈમ મકામ ન હોગી, મગર નમાઝ હો જાતી હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૬૪ બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર જિ.૧, સ.૬૪૨ બાબ વિત્ર વ નવાફિલ]

કુનૂત અગર રૂકૂઅસે પહલે પઢ લે તો રૂકૂઅકા ઈઆદા ન કરે

ઈમામકો રૂકૂઅમેં યાદ આયા કે કુનૂત નહીં પઢી તો ઈસ્કો કયામકી તરફ નહીં લોટના ચાહિએ ઔર અગર કયામકી તરફ લોટા ઔર કુનૂત પઢી તો રૂકૂઅકા ઈઆદા નહીં કરના ચાહિએ ઔર અગર ઈસ્ને રૂકૂઅકા ભી ઈઆદા કર લિયા ઔર જમાઅતકે લોગોંને પેહલે રૂકૂઅમેં ઈસ્કી મુતાબઅત (તાબેદારી) નહીં કી થી દૂસરે રૂકૂઅમેં મુતાબઅત કી યા પેહલે રૂકૂઅમેં મુતાબઅત કી થી ઔર દૂસરેમેં નહીં કી તો ઉન્કી નમાઝ ફાસિદ નહીં હોગી.

[તર્જમા ફતાવા આલમગીરી હિંદિયા જિ.૧, સ.૧૭૭]

બગૈર તકબીર કહે હૂએ કુનૂત પઢનેકા હુકમ કયા હે ?

સવાલ :– ઈમામ સાહબ વિત્રકી રકઅતમેં બિલા તકબીર કહે હૂએ ઔર બિલા હાથ ઉઠાએ હૂએ દુઆએ કુનૂત પઢને લગે કિસી મુક્તદીને ઉન્કો અલ્લાહુ અકબર કેહકર બતાયા, ચુનાંચે

ઉન્હોંને અલ્લાહુ અકબર કેહકર ઔર રફએ યદય્ન (હાથ ઉઠા) કરકે ફિર કુનૂત પળ્હી ઔર નમાઝ તમામ (ખત્મ કરકે) સજદએ સહવ કિયા તો નમાઝમેં કોઈ ખરાબી આઈ યા નહીં ?

જવાબ :– નમાઝ સહી હો ગઈ. જૈસે કિરાઅતમેં બિલા ઝરૂરત બતલાનેસે નમાઝ સહી હો જાતી હે અગર્ચે ઈમામ લુકમા લે લે ઔર ચૂંકે કોઈ અમ્ર સજદએ સહવકો (વાજિબ કરને વાલા) નહીં પાયા ગયા ઈસ લિએ સજદએ સહવ વાજિબ નહીં હોગા.

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૪૫૧]

કુનૂતકે લિએ લોટના નહીં ચાહિએ સજદએ સહવ કરનેસે તલાફી હો જાતી હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૬૧]

અગર પહલી યા દૂસરી રકઅતમે કુનૂત પળ્ હ લી

અગર ભૂલસે પહલી યા દૂસરી રકઅતમેં કુનૂત પળ્હલી તો ઉસ્કા કુછ એ'તિબાર નહીં હે તીસરી રકઅતમેં ફિર પળ્હની ચાહિએ ઔર સજદએ સહવ ભી કરના પળેગા.

ઈસી તરહસે અગર કિસીકો શક હો ગયા કે યહ દૂસરી રકઅત હે યા તીસરી તો ઉસ્કો ચાહિએ કે ઉસ રકઅતમેં દુઆએ કુનૂત પળ્હે ઔર અત્તહિય્યાતકે લિએ બેઠે. ફિર ઉસ્કે બા'દ દો રકઅત પળ્હે ઉસમેં દોબારા દુઆએ કુનૂત પળ્હે. [બેહિશ્તી ઝેવર હિસ્સા દોમ સ.૨૮૦ બહવાલએ તહાવી સ.૧૬૬ વ મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૫૯ બહવાલએ આલમગીરી જિ.૧, સ.૬૮]

ઈમામ સાહબ વિત્રકા કાઇદએ ઉલા ભૂલ ગએ

સવાલ :– ઈમામ સાહબ વિત્રકી દૂસરી રકઅતકે બા'દ બજાએ બેઠનેકે તીસરી રકઅતકે લિએ ખળે હો ગએઉ મુકતદિયોંકે લુકમા દેનેસે ફિર બેઠ ગએ અબ તીસરી રકઅત પૂરી કરકે તશહહુદકે બા'દ સજદએ સહવ કિયા તો નમાઝે વિત્ર હો ગઈ યા

નહીં ?

જવાબ :- ઈમામ સાહબ વિત્રકા કાઈદએ ઉલા ભૂલ ગએ તો અબ ન બેઠતે મહઝ સજદએ સહવસે વિત્ર સહી હો જાતે, ખળે હોનેકે બા'દ બેઠે યહ ગલત કિયા મગર નમાઝ ફાસિદ નહીં હૂઈ. અબ સજદએ સહવ કિયા તો નમાઝ સહી હે ઈઆદેકી ઝરૂરત નહીં. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૧, સ.૩૪૬]

વાજિબ ઔર સુન્નતકે કાઈદએ ઉલામેં અત્તહિય્યાતકે બા'દ દુરૂદ પઢ્હનેકા ક્યા હુક્મ હે ?

સવાલ :- સુન્નત ઔર વાજિબ નમાઝોંકે કાઈદએ ઉલામેં અત્તહિય્યાતકે બા'દ દુરૂદ શરીફ વગૈરા પઢ્હા જાએ તો સજદએ સહવ વાજિબ હોગા યા નહીં ? ઔર ઐસે હી સુન્નત ઔર વાજિબમેં કાઈદએ ઉલા ભૂલકર ખળા હો જાએ તો તીસરી રકઅતકા સજદા કરનેસે પહલે પહલે બેઠ જાએ યા નહીં?

જવાબ :- નમાઝે વાજિબ મષલન્ વિત્રમેં વહી હુક્મ હે જો ફર્ઝ નમાઝમેં હે. પસ ઉસ્કે કાઈદએ ઉલામેં અગર તશહહુદકે બા'દ દુરૂદ શરીફ વગૈરા પઢ્હા જાએગા તો સજદએ સહવ લાઝિમ હોગા ઔર સુન્નતે મુઅક્કદામેં દો કોલ હેં, લેકિન અહવત (ઝિયાદા ઈહતિયાતવાલા) વુજૂબે સજદએ સહવ (સજદએ સહવકે વાજિબ હોનેવાલા કોલ) હે ઔર કાઈદએ ઉલાકે તર્ક કરનેમેં વહી અહકામ હેં જો ફર્ઝકે હેં. ચુનાંચે કાઈદએ ઉલાકે તર્ક કરનેમેં યહ હુક્મ હે કે અગર બેઠનેકે ઝિયાદા કરીબ હો તો બેઠ જાએ ઔર અગર કયામકી તરફ ઝિયાદા કરીબ હો તો ન બેઠે ઔર આખિરમેં સજદએ સહવ કરે.

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪,સ.૩૪૯,બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર

બાબે સિફતુસ્સલાત જિ.૧,. ૪૭૪–૬૯૭ બાબે સુજૂદસ્સહવ]

ઈમામ બગૈર કુનૂત પઢે રૂકૂઅમેં ચલા ગયા ઔર મુકતદિયોંમેંસે બા'ઝને રૂકૂઅ કિયા ઔર બા'ઝને નહી કિયા તો ક્યા હુકમ હે ?

સવાલ :– ઈમામ સાહબને વિત્રકી તીસરી રકઅતમેં બગૈર કુનૂત પઢે રૂકૂઅ કર લિયા. મુકતદિયોંને લુકમા દિયા ફિર ભી ઈમામ સાહબ રૂકૂઅ હીમેં રહે ઔર તઝબઝુબ (શક)કી વજહસે રૂકૂઅમેં ઝિયાદા તાખીર હૂઈ ઉસકે બા'દ ઈમામ સાહબને સજદએ સહવ કિયા.

બા'ઝ મુક્તદિયોંને ન રૂકૂઅ કિયા, ન દુઆએ કુનૂત પઢી ઔર બા'ઝોંને રૂકૂઅ કર દિયા તો ઈસ સૂરતમેં કિનકી નમાઝ સહીહ હૂઈ ઔર અગર સબકી નમાઝ ફાસિદ હો ગઈ તો ઉસ્કા ક્યા હુક્મ હે ?

જવાબ :– ઈસ સૂરતમેં ઈમામ સાહબકી નમાઝ સહીહ હૂઈ ઔર જિસ્ને ઈમામ સાહબકે સાથ યા ઈમામકે રૂકૂઅ કરનેકે બા'દ રૂકૂઅ કિયા ઉન્કી નમાઝ ભી હો ગઈ લોટાનેકી ઝરૂરત નહીં હે. લેકિન જિન મુક્તદિયોંને બિલ્કુલ રૂકૂઅ નહીં, કિયા ઉન્કી નમાઝ ફર્ઝકે છૂટનેકી વજહસે સહીહ નહીં હૂઈ ઈઆદા ઝરૂરી હે. કુનૂતકે લિએ રૂકૂઅસે કયામકે તરફ લોટનેકી ઝરૂરત નહીં હે. દુઆએ કુનૂત સહવન્ (ભૂલેસે) છૂટને પર સજદએ સહવસે તલાફી હો જાતી હે ઔર દુઆએ કુનૂત સહવન્ છૂટનેકી ચાર સૂરતેં હેં :–

(૧) રૂકૂઅમેં દુઆએ કુનૂત પઢ લી.

(૨) યા રૂકૂઅ છોળકર કયામકી તરફ લોટ ગયા ઔર દુઆએ કુનૂત પઢકર દોબારા રૂકૂઅ કિયા.

(૩) યા દોબારા રૂકૂઅ નહીં કિયા.

(૪) દુઆએ કુનૂત ન રૂકૂઅમેં પળ્હી ન રૂકૂઅકે બા'દ ખળે હો કર પળ્હી. ઈન ચારોં સૂરતોંમેં સજદએ સહવ કર લેં તો નમાઝ હો જાએગી. [ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૩૯૮, બહવાલએ આલમગીરી જિ.૧, સ.૭૧, દુર્રે મુખ્તાર મઅ શામી જિ.૧, સ.૪૨૭]

દુઆએ કુનૂત છોળકર ઈમામ રૂકૂઅમેં ચલા જાએ તો મુકતદી કયા કરે ?

અગર ઈમામ દુઆએ કુનૂત છોળકર રૂકૂઅમેં ચલા ગયા તો મુક્તદિયોંકો ચાહિએ કે અગર વહ દુઆએ કુનૂત પળ્હકર ઈમામકે સાથ રૂકૂઅમેં શરીક હો સકતે હેં તો દુઆએ કુનૂત પળ્હકર ઉન્કો રૂકૂઅમેં જાના ચાહિએ ઔર અગર યહ અંદેશા હે કે દુઆએ કુનૂત પળ્હકર રૂકૂઅમેં શરીક નહીં હો સકતે તો વહ ભી દુઆએ કુનૂત છોળકર રૂકૂઅમેં ચલે જાએં. અગર ઈમામકો રૂકૂઅ કરકે દુઆએ કુનૂત યાદ આઈ ઔર ઉસ્ને ખળે હો કર દુઆએ કુનૂત પળ્હી તો ઉસ્કો અબ દોબારા રૂકૂઅ કરનેકી ઝરૂરત નહીં ઔર અગર દોબારા રૂકૂઅ કિયા ઔર કોઈ શખ્સ અગર ઉસ રૂકૂઅમેં શરીક હુવા તો ઉસ રકઅતકા પાનેવાલા નહીં સમઝા જાએગા ઔર મઝકૂરા બાલા હર સૂરતમેં સજદએ સહવ કરના વાજિબ હોગા.

[મસાઈલે સજદએ સહવ સ.૮૧]

ઈમામને કુનૂત ખત્મ કરકે રૂકૂઅ કર લિયા મગર મુકતદિયોંકી દુઆએ કુનૂત બાકી હે

સવાલ :- જમાઅતે વિત્રમેં ઈમામ દુઆએ કુનૂત ખત્મ કરકે રૂકૂઅમેં ચલા ગયા મગર મુક્તદિયોંકી કુનૂત ખત્મ નહીં હૂઈ તો ક્યા વહ મુતાબઅતે ઈમામ (ઈમામકી ઈત્તિબાઅ)કી ગર્ઝસે બગૈર ખત્મે કુનૂત (દુઆએ કુનૂત ખત્મ કિએ બગૈર) રૂકૂઅમેં ચલા જાએ?

જવાબ :– અગર થોળી બાકી હે કે ઉસ્કો પૂરા કરકે રૂકૂઅમેં ઈમામકે સાથ શરીક હો સકતા હો તો પૂરા કરકે રૂકૂઅ કરે વર્ના છોળ દે. અગર કુનૂતકા કુછ હિસ્સા પળ્હ લિયા થા ઔર કુછ બાકી રહ ગયા તો ઈસ સૂરતમેં અબ યહ ઈમામકી ઈત્તિબાઅ કરેગા ક્યૂંકે કુનૂતકા મક્સદ દુઆ હે ઔર દુઆ કમ હો યા ઝિયાદા દોનોં પર શામિલ હે. ઈમામકી ઈત્તિબાઅ વાજિબ હે ઔર તર્કે વાજિબસે તર્કે મન્દૂબ (વાજિબ ચીઝકે છોળનેસે મુસ્તહબ ચીઝકા છોળના) બેહતર હે. ઈસ લિએ તર્કે મન્દૂબ કિયા જાએ યા'ની કુનૂતકા પળ્હના છોળ દે ઔર ઈમામકી ઈત્તિબાઅ કરે. ઈસી તરહ અગર મુક્તદીને કુનૂતકા પળ્હના શુરૂઅ ભી ન કિયા થા કે ઈમામ રૂકૂઅમેં ચલા ગયા તો અગર મુક્તદીકો રૂકૂઅકે છૂટ જાનેકા ખૌફ હો તો વહ કુનૂતકો છોળ દે ઈમામકી ઈત્તિબાઅ કરતે હૂએ રૂકૂઅમેં ચલા જાએ. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૫૪, બહવાલએ આલમગીરી જિ.૧, સ.૧૦૪, અશ્રફુલ્ઈઝાહ શર્હે નુરૂલ્ઈઝાહ સ.૧૧૦]

અગર વિત્રકી દૂસરી યા તીસરી રકઅત મિલે તો કુનૂત કબ પળ્હે ?

સવાલ :– રમઝાનમેં વિત્રકી જમાઅતમેં તીસરી રકઅતમેં શામિલ હુવા દો રકઅત જો બાકી હેં ઉન્મેં દુઆએં કુનૂત પળ્હી જાએગી યા નહીં ?

જવાબ :– રમઝાન શરીફમેં વિત્રકી જમાઅતમેં અગર કોઈ શખ્સ તીસરી રકઅતમેં અગર શરીક હુવા પસ અગર તીસરી રકઅત પૂરી પા લી હે તો ઈમામકે સાથ દુઆએ કુનૂત પળ્હે, બા'દમેં પળ્હનેકી ઝરૂરત નહીં હે. ઈસી તરહ અગર તીસરી રકઅતમેં રૂકૂઅમેં શરીક હુવા તબ ભી બા'દમેં પળ્હનેકી ઝરૂરત નહીં હે. [તર્જમએ ફતાવા આલમગીરી હિંદિયા જિ.૧, સ.૧૭૮]

ઈમામકે સાથ તીસરી રકઅત મિલી તો અબ ઉસ તીસરી રકઅતમેં ઈમામકી ઈત્તિબાઅ કરતે હૂએ વહ તીસરી રકઅતમેં દુઆએ કુનૂત પઢ્હે ગોયા (જૈસા) કે યહ તીસરી રકઅત હૈં ઔર જબ યહ અપની ફૌતશુદા (છૂટી હૂઈ) નમાઝકો પૂરા કરેગા તો દુઆએ કુનૂત ન પઢ્હે. ઈસ પર ઈજ્માઅ હે.

[અશ્રફુલ ઈઝાહ શર્હે નુરૂલ્ઈઝાહ સ.૧૫૧]

નિસ્ફ સૂરત પઢ્હના ઔર નિસ્ફ છોડ દેના કૈસા હે ?

સવાલ :- વિત્રકી પહલી રકઅતમેં સૂરએ 'ઈઝા ઝુલ્ઝિલત' પઢ્હી. દુસરી રકઅતમેં આધી 'વલ્આદિયાત' પઢ્હી ઔર તીસરીમેં આધી 'અલ્કારિઅહ' પઢ્હી તો ક્યા ઈસ સુરતમેં કોઈ ખરાબી આઈ યા નહીં ?

જવાબ :- ઐસા કરના અચ્છા નહીં હે. પૂરી પૂરી (છોટી) સૂરત હર એક રકઅતમેં પઢ્હના અફઝલ ઔર બેહતર હે, લેકિન નમાઝે વિત્ર ઈસ સૂરતમેં ભી હો ગઈ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૬૧,
બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર, ફસ્લુન ફીલ્કિરાઅત જિ.૧, સ.૫૦૫]

વિત્રકી નમાઝમેં કૌન સી સૂરત મસ્નૂન હે ?

સવાલ :- વિત્રકી રકઅતોંમેં કૌન કૌન સી સૂરતેં પઢ્હના સુન્નત હૈં ?

જવાબ :- વિત્રકી પહલી રકઅતમેં સૂરએ આ'લા 'સબ્બીહિસ્મ રબ્બિકલ્અઅ્લા', દૂસરીમેં 'કાફિરૂન' ઔર તીસરીમેં 'સૂરએ ઈખ્લાસ' પઢ્હના મસ્નૂનો મુસ્તહબ હે. આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમસે ઈસ તરહ પઢ્હના ષાબિત હે, લેકિન આપને ઈસ પર મુવાઝબત (પાબંદી) નહીં

ફરમાઈ લિહાઝા હમેશગી (હંમેશા ઈન્કો હી પઢના) કરના ઝિયાદતી હે.

વિત્રકી તીનોં રકઅતોંમેં દૂસરી સૂરતેં પઢના ભી મસ્નૂન હે. ચુનાંચે પહલી રકઅતમેં 'ઈઝા ઝુલ્ઝિલતિલ્અર્દુ', દૂસરી રકઅતમેં 'ઈન્ના અઅ્તય્નાકલ્કવ્ષર' ઔર તીસરીમેં 'કુલ હુવલ્લાહ'.

ઔર તિર્મિઝીકી રિવાયતસે યહ ભી મા'લૂમ હોતા હે કે પહલી રકઅતમેં 'અલ્હાકુમુત્તકાષુર' યા 'ઈન્ના અન્ઝલ્ના' યા 'ઈઝા ઝુલ્ઝિલતિલ્અર્દુ', દૂસરી રકઅતમેં 'વલ્અસ્રિ' યા 'ઈઝા જાઅ્' યા 'ઈન્ના અઅ્તય્નાક', તીસરી રકઅતમેં 'કુલ્યા અય્યુહલ્કાફિરૂન' યા 'તબ્બત યદા' યા 'કુલ હુવલ્લાહ'.

[ફતાવા રહીમિયા જિ.૪, સ.૪૧૪,
બહવાલએ શામી જિ.૧, સ.૫૦૮,૬૨૩]

સૂરતોંકા તા'ઈન કરના કૈસા હે ?

હઝરત શાહ વલિયુલ્લાહ રહમતુલ્લાહિ અલય્હિ અપની કિતાબ હુજ્જતુલ્લાહિલ્બાલિગામેં તહરીર ફરમાતે હેં કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને બા'ઝ નમાઝોંમે કુછ મસાલિહ ઔર ફવાઈદકે પેશે નઝર બા'ઝ ખાસ સૂરતેં પઢના પસંદ ફરમાઈ, લેકિન કતઈ તૌર પર ન ઈન્કી તા'ઈન કી ઔર ન દૂસરોકો તાકીદ ફરમાઈ કે ઐસે હી કરેં. પસ ઈસ બારેમેં અગર કોઈ આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા ઈત્તિબાઅ કરે (ઔર ઉન નમાઝોંમેં વહી સુરતેં અક્ષરો બેશ્તર પઢે) તો અચ્છા હે ઔર જો ઐસા ન કરે ઉસ્કે લિએ કોઈ મુઝાઈકા ઔર હરજ નહીં હે.

નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ જુમ્આ વ ઈદૈનકે અલાવા દૂસરી તમામ નમાઝોંમેં સૂરતેં મુતઅય્યન કરકે નહીં પઢા કરતે થે. ફર્ઝ નમાઝોંમેં છોટી બડી સૂરતોંમેંસે કોઈ

ઐસી સૂરત નહીં હે જો આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ન પળ્હી હો.

ઔર નવાફિલમેં એક રકઅતમેં દો સૂરતેં ભી આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ પળ્હતે થે, લેકિન ફર્ઝ નમાઝોમેં નહીં મા'મૂલન્ આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકી પહલી રકઅત દૂસરી રકઅતસે બળી હુવા કરતી થી. [મુઆરિફુલ્હદીષ જિ.૩, સ.૨૬૧]

વિત્રોંકે બા'દ 'સુબ્હાનલ્મલિકિલ્કુદ્દુસ' ન કહનેવાલેકા હુકમ કયા હે ?

સવાલ :– એક શખ્સ વિત્રોંકે બા'દ બુલંદ આવાઝસે 'સુબ્હાનલ્મલિકિલ્કુદ્દુસ' તીન બાર નહીં કહતા યહ મુત્તબિએ સુન્નત હે યા નહીં ?

જવાબ :– વિત્રકે બા'દ બુલંદ આવાઝસે 'સુબ્હાનલ્મલિકિલ્કુદ્દુસ' તીન બાર પળ્હના મુસ્તહબ હે.

ઔર બા'ઝ રિવાયાતમેં તીસરી મર્તબા બુલંદ આવાઝસે પળ્હના આયા હે. પસ ઈસસે તીસરી મર્તબા 'સુબ્હાનલ્મલિકિલ્કુદ્દુસ'કો બુલંદ આવાઝસે પળ્હના ષાબિત હોતા હે.

બહરહાલ ઐસા કરના મુસ્તહબ ઔર બેહતર હે ઔર ન પળ્હનેવાલે પર કુછ તઅ્નો મલામત ન કરની ચાહિએ, ક્યૂંકે મુસ્તહબ ફે'લકો અગર કોઈ ન કરે તો ઉસ પર કુછ તઅન નહીં હે. અલબત્તા ઈત્તિબાએ સુન્નતકા મુક્તઝા યહ હે કે જૈસા કે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને કિયા હે વૈસે હી કરે યા'ની ખ્વાહ તીનોં મર્તબા યા એક મર્તબા આખિરમેં 'સુબ્હાનલ્મલિકિલ્કુદ્દુસ'કો બુલંદ આવાઝસે કહ લિયા કરેં. [ફતાવા દારુલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૬૪, બહવાલએ મિશ્કાત શરીફ બાબુલ્વિત્ર સ.૧૧૨]

'સુબ્હાનલ્મલિકિલ્કુદુસ' કબ પળ્હે ?

સવાલ :– વિત્રકે સલામકે બા'દ 'સુબ્હાનલ્મલિકિલ્કુદુસ' તીન મર્તબા વારિદ હે. યહ સજદા કરકે પળ્હે યા કાઈદેમેં ઔર અહનાફકે નઝદીક જાઈઝ હે યા નહીં ?

જવાબ :– વિત્રકા સલામ જબ ફેર કર બેઠે ઉસ વક્ત પળ્હે ઔર યહ અહનાફકે નઝદીક ભી જાઈઝ ઔર મુસ્તહબ હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૧૫૭,
બહવાલએ મિશ્કાત બાબુલ્વિત્ર ફસ્લે ષાની સ.૧૧૨]

તેરહવાં બાબ

સુનનો નવાફિલ કયા હૈ ?

વિત્ર બા'દકે નફલકા ષુબૂત ઔર તરીકા

શબો રોઝમેં પાંચ નમાઝે તો ફર્ઝ કી ગઈ હેં ઔર વહ ગોયા ઈસ્લામકી રુક્ને રકીન ઔર જુઝ્એ ઈમાન હેં ઉન્કે અલાવા ઉન્હીંકે આગે પીછે ઔર દૂસરે અવ્કાતમેં ભી કુછ રકઅતેં પળ્હનેકી તા'કીદો–તર્ગીબ ઔર તા'લીમ રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને દી હે.

ફિર ઉન્મેંસે જિન્કે લિએ આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને તા'કીદી અલ્ફાઝ ફરમાએ યા દૂસરોંકો તર્ગીબ દેનેકે સાથ સાથ આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને અમલન્ (અમલી તોર પર) બહુત ઝિયાદા ઈહતિમામ ફરમાયા હે ઉન્કો ઉર્ફે આમમેં (આમ બોલચાલમેં) 'સુન્નત' કહા જાતા હે ઔર ઉન્કે અલાવાકો નવાફિલ. નવાફિલકે અસ્લી મા'ના " ઝવાઈદ" (ઝિયાદતી)કે હેં ઔર હદીષોમેં ફર્ઝ નમાઝોંકે અલાવા બાકી સબ નમાઝોંકો "નવાફિલ" કહા ગયા હે.

ફિર જિન સુન્નતોં યા નફલોંકો ફર્ઝસે પહલે પળ્હનેકી

તા'લીમ દી ગઈ હે બઝાહિર ઉન્કી ખાસ હિક્મત ઔર મસ્લહત યહ હે કે ફર્ઝ નમાઝ જો અલ્લાહ તઆલાકે દરબારે આલીકી ખાસ્સુલ્ખાસ હુઝૂરી હે. (ઈસી વજહસે વહ ઈજતિમાઈ તૌર પર મસ્જિદમેં અદા કી જાતી હે) ઉસમેં મશ્ગૂલ હોનેસે પહલે ઈન્ફિરાદી તૌર પર ચાર રકઅતેં પઢકર દિલકો ઉસ દરબારસે આસ્ના ઔર માનૂસ કર લિયા જાએ ઔર મલએ આ'લાસે એક કુર્બ ઔર મુનાસબત પેદા કર લી જાએ ઔર જિન સુન્નતોં ઔર નફલોંકો ફર્ઝોંકે બા'દ પઢનેકી તા'લીમ દી ગઈ હે ઉન્કી હિક્મત ઔર મસ્લહત બઝાહિર યહ મા'લૂમ હોતી હે કે ફર્ઝ નમાઝકી અદાઈગી મેં જો કુસૂર રહ ગયા હો ઉસ્કા તદારૂક (ઉસ્કી કમીકા પૂરા હોના) બા'દવાલી ઈન સુન્નતોં ઔર નવાફિલસે હો જાએ. ઈસ્કી તાઈદ હઝરત અબૂ હૂરૈરાહ રદિયલ્લાહુ અન્હુકી હદીષસે હોતી હે. આપ રદિયલ્લાહુ અન્હુ ફરમાતે હેં "મેંને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમસે સુના કે કિયામતકે દિન બંદેકે આ'માલમેં સબસે પહલે નમાઝકા હિસાબ હોગા ઔર ઉસ્કી નમાઝકી જાંચ કી જાએગી. પસ અગર વહ ઠીક નિકલી તો બંદા ફલાહયાબ ઔર કામ્યાબ હોગા ઔર અગર વહ ખરાબ નિકલી તો બંદા નામુરાદ રહ જાએગા. ફિર અગર ઉસ્કે ફરાઈઝમેં કોઈ કસ્ર (કમી) હૂઈ તો રબ્બે કરીમ ફરમાએગા કે દેખો ક્યા મેરે બંદેકે ઝખીરએ આ'માલમેં ફરાઈઝકે અલાવા કોઈ નેકિયાં (સુન્નત યા નવાફિલ) હેં તાકે ઉનસે ઉસ્કે ફરાઈઝકી કમી વ કસ્રકો પૂરા કર સકેં. ફિર નમાઝકે બાકી આ'માલકા હિસાબ ભી ઈસી તરહ હોગા." સુનનો નવાફિલકી ઈફાદિયત ઔર અહમિયતકે લિએ તન્હા યહ હદીષ કાફી હે. [મઆરિફુલ્હદીષ જિ.૩,સ.૩૭૪, બહવાલએ જામિએ તિર્મિઝી વ નસાઈ]

વિત્ર બા'દકે નફલકા સુબૂત

عَنْ اُمِّ سَلَمَةَ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصَلِّي بَعْدَ الْوِتْرِ رَكْعَتَيْنِ

તર્જુમા :– હઝરત ઉમ્મે સલ્મા રદિયલ્લાહુ અન્હાસે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ વિત્રકે બા'દ દો રકઅત ઔર પળ્હતે થે.

ઈસ હદીષકો ઈબ્ને માજાને ભી રિવાયત કિયા હે. ઉસમેં યહ ઈઝાફા હે કે આપ વિત્રકે બા'દકી દો રકઅતેં હલ્કી હલ્કી પળ્હતે થે. ઈસ્કે અલાવા હઝરત આઈશા ઔર અબૂ ઉમામા રદિયલ્લાહુ અન્હુમાને ભી રિવાયત કિયા હે. ઉન્હીં અહાદીષકી બિના પર બા'ઝ ઉલમાઅ વિત્રકે બા'દકી દો રકઅતોંકા બેઠકર પળ્હના હી અફઝલ સમઝતે હેં, લેકિન દૂસરે હઝરાત ફરમાતે હેં કે ઈસ બારેમેં આમ ઉમ્મતિયોંકો રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ પર કિયાસ નહીં કિયા જા સકતા. સહીહ મુસ્લિમમેં હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુસે રિવાયત હે કે ઉન્હોંને એક દફા' આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકો બેઠકર નમાઝ પળ્હતે દેખા તો દર્યાફત કિયા કે "મુઝે તો કિસીને આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકે હવાલેસે બતાયા થા કે બેઠકર પળ્હનેવાલેકો ખળે હોકર પળ્હનેવાલેસે આધા ષવાબ મિલતા હે ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ બેઠકર પળ રહે હેં ?" આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ઈર્શાદ ફરમાયા, "હાં ! મસ્અલા વહી હે, (યા'ની બેઠકર નમાઝ પળ્હનેકા ષવાબ ખળે હો કર પળ્હનેકે મુકાબલેમેં આધા હોતા હે.) લેકિન ઈસ મુઆમલેમેં મેં તુમ્હારી તરહ નહીં હું. મેરે સાથ અલ્લાહકા મુઆમલા અલગ હે યા'ની મુઝે બેઠકર પળ્હનેકા ષવાબ પૂરા મિલતા હે."

ઈસ હદીષકી બિના પર અકષર ઉલમાઅ ઈસ્કે કાઈલ હેં કે

વિત્રકે બા'દકી ઈન દો રકઅતકે લિએ કોઈ અલગ ઉસૂલ નહીં હે. બલ્કે વહીં આમ ઉસૂલ ઔર કાઈદા હે કે બેઠકર પળ્હનેકા ષવાબ ખળે હો કર પળ્હનેકે મુકાબલેમેં આધા હોગા.

[મઆરિફુલ્હદીષ જિ.૩, સ.૩૩૫]

કયા વિત્રકે બા'દ નવાફિલ દુરૂસ્ત હૈ ?

સવાલ :– બા'ઝ લોગ કહતે હેં કે વિત્રકે બા'દ કોઈ સજદા નહીં ઔર નફલ જો કે વિત્રકે બા'દ પળ્હે જાતે હેં ઉન્કા પળ્હના જાઈઝ નહીં. યહ કહાં તક દુરૂસ્ત હેં ?

જવાબ :– વિત્રકે બા'દ નવાફિલકા પળ્હના જાઈઝ હે. ચુનાંચે બા'ઝ સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ જો ઈશાકે બા'દ (વિત્ર) પળ્હ લેતે થે વહ અખીર રાતમેં તહજ્જુદ પળ્હતે થે તો મા'લૂમ હુવા કે વિત્રકે બા'દ નવાફિલ મમ્નૂઅ નહીં હેં. નીઝ આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને વિત્રકે બા'દ દો રકઅત નફલ પળ્હી હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૨૦]

નફલકા વકત કબ તક રહતા હે ?

સવાલ :– ફર્ઝોંકે બા'દ જો નફલ હેં વહ ફર્ઝોંકે બા'દ ફૌરન પળ્હેં યા જબ તક વકત બાકી હે પળ્હ સકતે હેં ?

જવાબ :– જબ તક વકત ઉસ નમાઝકા હે ઉન નવાફિલકા વકત ભી ઉસ વકત તક હે, મગર મુત્તસીલન્ (ફૌરન્) પળ્હના બેહતર હે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૦૭]

તરાવીહકે બા'દ નફલકી જમાઅતકા કયા હુકમ હે ?

સવાલ :– કયા તીન આદમી તરાવીહકે બા'દ નફલકી જમાઅત કરકે ષવાબ હાસિલ કર સકતે હે ? યા નમાઝે નફલ જમાઅતકે સાથ તરાવીહકે બા'દ મુત્લકન્ દુરૂસ્ત નહીં ખ્વાહ

તા'દાદમેં અદા કરનેવાલે તીન હો યા ઝાઈદ ?

જવાબ :– નફલકી જમાઅત સિવાએ તરાવીહકે સુન્નતો મુસ્તહબ નહીં હે. બલ્કે બા'ઝ સૂરતોંમેં મકરૂહ ઔર બા'ઝમેં મુબાહ હે. ઈસ લિએ ફઝીલત જમાઅતકી ઔર ષવાબ જમાઅતકા ઈસમેં હાસિલ નહીં હે. દો તીન મુક્તદી હો તો જમાઅતકી ઈજાઝત હે મગર જમાઅત ન કરના હી અચ્છા હે. લિહાઝા મુત્લકન્ (કિસી ભી) નફલકી જમાઅત ન કરની ચાહિએ. દુર્રે મુખ્તારસે મા'લૂમ હોતા હે કે સિવાએ તરાવીહકે ઔર કોઈ નફલ જમાઅતસે ન પળ્હી જાએ.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સફ.૨૨૯, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર બાબુલવિત્રિ વન્નવાફિલ જિ.૧, સ.૬૬૩]

ફર્ઝ જહાં પળ્હે વહાંસે અલગ હો કર નફલ પળ્હના કૈસા હે ?

સવાલ :– અહાદીષસે ફર્ઝોંકે બા'દ જગા બદલ કર સુન્નત ઔર નફલ પળ્હના મસ્જિદમેં ષાબિત હોતા હે યા નહીં ? ઔર યહ જગા બદલ કર નફલ નમાઝકા મસ્જિદકે લિએ પળ્હના મસ્નૂન હે યા ઘરમેં ભી ?

જવાબ :– શામી ઔર દુર્રે મુખ્તારકી ઈબારતસે મા'લૂમ હોતા હે કે હન્ફિય્યાકે નઝદીક ભી જગા બદલ કર (આગે પીછે હટકર) સુન્નત ઔર નફલ પળ્હના મુસ્તહબ હે ઔર શામીકી ઈબારતસે મા'લૂમ હોતા હે કે તન્હા મકાનમેં નમાઝ પળ્હનેવાલેકે લિએ ભી જગા બદલ કર સુન્નત ઔર નફલ પળ્હના બેહતર હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪,સ.૨૩૦, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર સ.૪૯૫, જિ.૧, બાબે સિફતુસ્સલાત]

દો નફલ હમેશા પઢે યા કભી કભી છોડ દે ?

સવાલ :– ઝોહર, મગ્રિબ ઔર ઈશામેં દો રકઅત સુન્નતકે બા'દ દો રકઅત નફલ પઢતે હેં યહ દોનો નવાફિલ હમેશા પઢના ઔર કભી કભી ન પઢના કેસા હે ?

જવાબ :– નવાફિલમેં ઈખ્તિયાર હે ખ્વાહ કભી તર્ક કર દે યા નફલ સમઝકર પઢતા રહે. ઉસમેં યહ અંદેશા નહીં હે કે કોઈ ઉન્કો ફર્ઝ સમઝ લેગા ઔર ફિર ભી બહેતર હે કે કભી કભી તર્ક કર દે. [ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ.૨૪૦, જિ.૪, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર બાબુલ્વિત્રિ વન્નવાફિલ સ. ૬૩૫, જિ. ૧]

ક્યા નફલ નમાઝ શુરૂઅ કરનેસે વાજિબ હો જાતી હે ?

સવાલ :– કિસીને નફલ નમાઝ શુરૂઅ કી જબ એક રકઅત પઢ લી તો મા'લૂમ હૂવા કે કપડા નાપાક હે. નમાઝ શુરૂઅ કરનેકે બા'દ તોડ દી. ક્યા ઉસ નમાઝકા ઈઆદા વાજિબ હે ?

જવાબ :– મસ્અલા યહ હે કે નફલ શુરૂઅ કરનેસે વાજિબ હો જાતી હે. પસ જબ કિસીને નફલ નમાઝ શુરૂઅ કરનેકે બા'દ કિસી વજહસે તોડ દી તો ઉસ પર ઉસ નમાઝકા ઈઆદા ઝરૂરી હે. કુતૂબે ફિકહમેં એસા હી લિખ્ખા હે, લેકિન દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે અગર શુરૂઅ હી સહીહ ન હો તો ઈઆદા વાજિબ નહીં હુવા. ઈસ લિએકે મુસલ્લીકે કપડે અવ્વલહીસે નાપાક થે. લિહાઝા ઈસ નમાઝકા ઈઆદા વાજિબ ન હોગા.....

[ફતાવા દારૂલઉલૂમ સ.૨૩૫, જિ.૪, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહ્તાર સ.૬૪૫, જિ.૧, બાબુલ્વિત્રિ વન્નવાફિલ]

સુન્નતો નવાફિલ ઘરમેં પઢના અફઝલ હે યા મસ્જિદમેં ?

સવાલ :- સુનનો નવાફિલ અપને અપને ઘરોંમેં જા કર પઢને ચાહિએ યા મસ્જિદમેં ?

જવાબ :- અહાદિષમેં સુનનો નવાફિલકે મકાનમેં પઢનેકી જો કુછ ફઝીલત વારિદ હૂઈ હે, વહ મશ્હૂરો મા'રૂફ હે ઔર ફુકહાઅને ભી સિવાએ તરાવીહકે દીગર સુનનો નવાફિલકો મકાનમેં પઢનેકો ફરમાયા હે.

ઔર હઝરાતે અકાબિરે દેવબંદ મષલન્ હઝરત મુહદ્દીષ, ફકીહ મવ્લાના રશીદ અહમદ ગંગોહી રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકા અમલ ઈસ પર દેખા ગયા હે.

દુર્રે મુખ્તારસે મા'લૂમ હોતા હે કે સુનનો નવાફિલકે લિએ ઘર હી અફઝલ હે, લેકિન રાસ્તેમેં યા ઘરમેં યહ ખૌફ હો કે દિલ પરેશાન હો જાએગા ઔર ખુશૂઅ હાસિલ ન હોગા યા ગૈરઝરૂરી બાતોંકી વજહસે ષવાબમેં નુક્સાન હોગા તો ઐસી સૂરતમેં મસ્જિદમેં પઢના અફઝલ હે. અગર મસ્જિદમેં પઢનેમેં ખુશૂઅ ઝિયાદા હે ઔર ઈખ્લાસ ઝિયાદા હે ઔર ઘર જાકર પઢનેમેં ખૌફે તાખીર (દેર હો જાનેકા ખૌફ) વગૈરહ હે તો ફિર મસ્જિદમેં હી પઢના અફઝલ હે ઈસ લિએકે ઝિયાદાતર લિહાઝ ખુશૂઅ વ ખુઝૂઅકા હે. જિસ જગા યહ હાસિલ હો વહ અફઝલ હે.

[ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૨૭, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર બાબુલ્વિત્રિ વન્નવાફિલ સ.૬૩૮, જિ.૧]

વિત્રકે બા'દ નફલ બેઠકર પઢે યા ખડે હો કર?

સવાલ :- વિત્રકે બા'દ દો નફલ બેઠકર પઢે યા ખડે હો કર ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમસે કિસ તરહ ષાબિત

હે?

જવાબ :– નવાફિલકો બેઠકર પઢના ઔર ખડે હો કર પઢના દોનોં તરહ દુરૂસ્ત હે, મગર ખડે હો કર પઢનેમેં દૂગના (ડબલ) ષવાબ હે બનિસ્બત બેઠકર પઢનેકે ઔર આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ઉન્કો બેઠકર પઢા હે, લેકિન આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકો બેઠકર પઢનેમેં પૂરા ષવાબ થા દૂસરોંકો નિસ્ફ (આધા) ષવાબ મિલતા હે. અહાદિષસે યહ ષાબિત હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૩૩૧, બહવાલએ રદ્દુલ્મુહતાર બાબુલ્વિત્રિ વન્નવાફિલ જિ.૧, સ.૬૫૩]

બેઠકર પઢનેકા જવાઝ ઈસ સૂરતમેં હોગા કે બેઠકર પઢનેમેં કોઈ એસા ઈલ્તિઝામ ન હો જિસસે દેખનેવાલોકો બેઠકર પઢનેકી સુન્નત યા વુજૂબકા ગુમાન હો જાએ જૈસા કે બા'ઝ મુકામાતમેં ઝોહર ઔર મગ્રિબકે બા'દ લોગોમેં દો રકઅતોંકા બેઠકર પઢના રાઈજ (રિવાજ) હો ગયા હે વહાંકે અવામ ઈસ નફલકો બેઠકર પઢનેકો શરઅન્ લાઝિમ સમઝતે હે. ઐસે મુકામાતમેં બેઠકર પઢના બેશક મકરૂહ હે. [ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ જિ.૪, સ.૨૧૬]

હઝરત મવ્લાના મુહમ્મદ કાસિમ નાનોત્વી રહમતુલ્લાહિ અલય્હિકી રાઈ

હઝરત મવ્લાના મુહમ્મદ કાસિમ નાનોત્વી બાનીએ દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ કુદ્દિસ સિર્રૂહૂસે મન્કૂલ હે કે, 'નફલ અગર ઈસ નિય્યતસે બેઠકર પઢેગા કે આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમસે યૂંહી મન્કૂલ હે તો ઈસ નિય્યતસે ઈન્શાઅલ્લાહુ તઆલા અજબ (તઅજ્જુબ) નહીં કે ષવાબમેં કુછ કમી ન રહે.'

[ઈમ્દાદુલ્ફતાવા જિ.૧, સ.૪૫૭]

મા'ઝૂરકી રિઆયત

કિયામ પર કુદરત રખતે હૂએ બેઠકર નફલ નમાઝ પળ્હના જાઈઝ હે, લેકિન ઈસ્કા ષવાબ ખળે હો કર નમાઝ પળ્હનેવાલેકે ષવાબકે મુકાબલેમેં નિસ્ફ હોગા, મગર ઉઝરકે બાઈસ યા'ની મા'ઝૂરકો ખળે હો કર પળ્હનેકા ષવાબ મિલેગા. બેઠકર પળ્હનેકા સહીહ તરીકા યહ હે કે જેસે અત્તહિય્યાત પળ્હને કે લિએ બેઠતે હેં ઈસ તરહ બેઠે. ખળે હો કર નફલ શુરૂઅ કરનેકે બા'દ બેઠકર ઈસ્કો તમામ કરના બિલા કરાહત જાઈઝ હે. [નુરૂલ્ઈઝાહ સ.૯૭]

હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલયિહિ વસલ્લમકા બેઠકર પળ્હના ઉમ્મતકી તા'લીમકે લિએ હે

સવાલ :– વિત્રકે બા'દ દો નફલ ખળે હો કર પળ્હે યા બેઠકર? આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા અમલ કયા થા? આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ ખળે હો કર પળ્હતે થે યા બેઠકર?

જવાબ :– વિત્રકે બા'દ દો નફલ ખળે હો કર પળ્હના અફઝલ હે. આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા ઈર્શાદ હે કે " બેઠકર નફલ પળ્હનેવાલેકે લિએ નિસ્ફ ષવાબ હે " ઔર આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિવસલ્લમસે દોનોં તરહ ષાબિત હે, લેકિન આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકો બેઠકર પળ્હનેમેં પૂરા અજરો ષવાબ મિલતા થા. યહ આપકે સાથ ખુસૂસિય્યત થી, કયૂંકે ઈસમેં ભી ઉમ્મતકી તા'લીમ થી કે ખળે હો કર પળ્હના ફર્ઝ નહીં હે. ઉમ્મતકો તા'લીમ દેના નુબુવ્વતકે વાજિબાતમેંસે હે. પસ આપ સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકે બેઠકર નફલ પળ્હનેમેં ભી વાજિબકી અદાઈગી હે. જિસ્કા ષવાબ નફલસે ઝિયાદા હોતા હે. અલ્બત્તા બા'ઝ બુઝુર્ગોંસે મંકૂલ હે કે

અગર કોઈ મુત્તબિએ સુન્નત (સુન્નતોંકા પાબંદ શખ્સ) વિત્રકે બા'દકી દો રકઅત કભી કભી ઈસ નિય્યતસે પઢ્હે કે, આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમ બેઠકર અદા ફરમાતે થે મેં ભી ઈત્તિબાઅન્ (ઈત્તિબાઅ કરતે હુએ) બેઠકર પઢ્હૂં તો અજબ નહીં કે ઈસ્કો ઉસ્કી નિય્યતકે મુતાબિક પૂરા ષવાબ મિલે, લેકિન હદીષકે મુતાબિક ખળે હો કર પઢ્હનેવાલા પૂરે ષવાબકા ઔર બેઠકર પઢ્હનેવાલા નિસ્ફ ષવાબકા હકદાર હે.

[ફતાવા રહીમિયા સ.૨૫, જિ.૩]

નફલ આજ ભી બેઠકર પઢ્હ સકતે હૈ

સવાલ :– એક મસ્અલા કિતાબમેં દેખા હે કે નમાઝે વિત્રકે બા'દકી નફલ બેઠકર પઢ્હના મસ્નૂન હે, કયૂંકે આંહઝરત સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકા યહ તરીકા થા. ક્યા યહી મસ્અલા હે ?

જવાબ :– હામિદવ્વમુસલ્લિયા હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમને ફરમાયા કે ખળે હો કર પઢ્હનેસે દો ગુના ષવાબ મિલ્તા હે ઔર બેઠકર પઢ્હનેસે નિસ્ફ મિલતા હે ફિર હુઝૂર સલ્લલ્લાહુ અલય્હિ વસલ્લમકો દેખા ગયા કે બેઠકર પઢ્હતે હૈં તો દર્યાફત કિયા ગયા. ઈસ પર ઈર્શાદ ફરમાયા " મુઝકો ઈતના હી ષવાબ મિલ્તા હે, કમ નહીં હોતા." વિત્રકે બા'દકી દો નફલેં આપસે બેઠકર પઢ્હના ષાબિત હે. આમ્મતન (આમ તોર પર) મા'મૂલ યહ થા કે તહજ્જુદકી બહુત તવીલ નમાઝ પઢ્હતે થે યહાં તક કે પેરો પર વરમ(સોજા) આ જાતા થા.

ઈસ્કે બા'દ સુબ્હ સાદિકકે કરીબ વિત્ર પઢ્હતે થે, ફિર બેઠકર દો નફલ પઢ્હતે થે. અબ ભી અગર કોઈ શખ્સ યહી તરીકા ઈખ્તિયાર કરે કે તવીલ તહજ્જુદમેં પાંચ છે પારે પઢ્હનેકે બા'દ

વિત્ર પઢ્હે ઔર થક કર દો નફલ બા'દમેં પઢ્હે તો ઈત્તિબાઅ ઝિયાદા હે. [ફતાવા મહમૂદિયા જિ.૨, સ.૧૭૫

બહવાલએ અબૂ દાઉદ શરીફ જિ.૧, સ.૧૩૭]

ફતાવા મહમૂદિયામેં હે કે નફલ બિલા ઉઝર બેઠકર પઢ્હના દુરૂસ્ત હે, લેકિન ખળે હો કર પઢ્હનેમેં ષવાબ ઝિયાદા હે વિત્રકે બા'દ દો નફલ પઢ્હના હદીષ ઔર ફિકહસે ષાબિત હે. જો પઢ્હેગા ષવાબ પાએગા, નહીં પઢ્હેગા તો ગુનેહગાર નહીં. ઈસ પર એ'તિરાઝ ન કિયા જાએ, તર્ગીબ દેના દુરૂસ્ત હે.

[ફતાવા મહમૂદિયા જિ.૨, સ.૧૬૮

બહવાલએ તહતાવી અલા મરાકિલ્ફલાહ સ.૩૨૭]

બેઠકર નમાઝ પઢ્હનેમેં નઝર કહાં રખે ?

સવાલ :– નફલ નમાઝ બેઠકર પઢ્હનેમેં નિગાહ સજદેકી જગા બેહતર હે યા ગોદમેં ?

જવાબ :– હામિદવ્વમુસલ્લિયા "ગોદમેં મુનાસિબ હે."

[ફતાવા મહમૂદિયા જિ.૨, સ.૧૫૭ બહવાલએ શામી જિ.૧ સ.૩૨૧]

નફલકી નમાઝ જમાઅતસે પઢ્હના

મખ્દૂમી વ મુકર્રમી હઝરત મુફતી સાહબ

દામત બરકાતુહુમ દારૂલઉલૂમ દેવબંદ

અસ્સલામુ અલય્કુમ વ રહમતુલ્લાહિ વ બરકાતુહૂ

ગુઝારિશ ખિદમતે અકદસમેં યહ હે કે કયા ફરમાતે હેં ઉલમાએ દીન ઈસ મસ્અલેમેં કે અગર કોઈ કુર્આન મજીદકા હાફિઝ બા'દ નમાઝે ઈશા યા તહજ્જુદમેં નફલોંમેં કુર્આને કરીમ પઢ્હતા હે ઔર ઈસ હાફિઝકે પીછે કષીરૂત્તા'દાદમેં નમાઝી કુર્આન સુનનેકે લિએ ષવાબકી નિય્યતસે શરીક હો જાએં તો કયા ઈસ તરીકેસે નફલોંમેં કુર્આન સુનના ઔર સુનાના જાઈઝ હે યા

નાજાઈઝ ? ઔર ઈમામ અબૂ હનીફા રહમતુલ્લાહિ અલય્હકે નઝદીક ઝિયાદા તા'દાદમેં નફલોંકી જમાઅત કર સકતે હૈં કે નહીં? ઔર ક્યા ઉન લોગોંકો ઈસ તરીકેસે ષવાબ હોગા યા નહીં ? નવાઝિશ ફરમા કર જવાબસે મુસ્તફીદ ફરમાએં. ઐને કરમ હોગા.

ફકત વસ્સલામ

(વલ્મુસ્તફતી) મુહમ્મદ મુસ્તકીમ

દેવબંદ મહલ્લા ઝિયાઉલ્હક

૨૩, રમઝાનુલ્ મુબારક હિ. ૧૪૦૮

બિસ્મિહી તઆલા

અલ્જવાબુ બિલ્લાહિત્તોફીક

દુર્રે મુખ્તારમેં હે કે :–

ان يكره ذالك لو على سبيل التداعى بان هذه يقتدى اربعة بواحد

(كما فى الدرر) ولا خلاف فى صحة الاقتداء اذلا مانع

(الى قوله) ولو لم ينوى الامامة لا كراهة على الامام.

ઔર ઈસીકે તહત શામીમેં હે :–

لو اقتدى به واحد او اثنان ثم جاء ت جماعة اقتدوا به قال

الرحمتى ينبغى ان تكون الكراهة على المتأخرين

ઈન ઈબારાતસે મા'લૂમ હુવા દો તીન મુકતદિયોંસે ઝિયાદાકો જમાઅતમેં લેકર ઈમામત કરે તો અહનાફકે નઝદીક મકરૂહ હે. અલ્બત્તા અગર દો તીન મુકતદિયોંકો લેકર જમાઅત શુરૂ કર દે ઔર બા'દમેં આનેવાલે ખૂદ આકર શરીકે જમાઅત (જમાઅતમેં શરીક) હો જાએં ઔર ઈમામ ઉન્કી ઈમામતકી નિય્યત ન કરે તો

ઈમામ પર ઔર ઉન દો તીન મુકતદિયોં પર જો શુરૂઅસે શરીકે જમાઅત થે કરાહત ન આએગી, બલ્કે કરાહત સિર્ફ બા'દમેં આનેવાલોં પર હોગી. ઈસી તરહ ફતાવા મહમૂદિયામેં સ. ૧૬૧, જિ. ૨ પર હે. વલ્લાહુ તઆલા અઅલમ.

કતબહુલ્અબ્દુ :– નિઝામુદ્દીન આ'ઝમી,
મુફ્તી દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ.
તા. ૨૪/૯/૧૪૦૮

અલ્જવાબુ સહીહ
હબીબુર્રહમાન ખેરઆબાદી,
મુફ્તી દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ.
તા. ૨૪/૯/૧૪૦૮.

તમ્બીહ :– મકરૂહસે મુરાદ મકરૂહે તહરીમી હે.
વલ્લાહુ અઅલમુ બિસ્સવાબ.
તા. ૨૪/૯/૧૪૦૮

મઆખિઝે કિતાબ

કિતાબકા નામ	મુસન્નિફકા નામ	મકતબા
મઆરિફુલ્કુર્આન	મુફ્તી મુહમ્મદ શફીઅ સાહબ	રબ્બાની બુક ડિપો
	મુફ્તિએ આ'ઝમ પાકિસ્તાન	દેવબંદ
મઆરિફુલ્હદીષ	મવ્લાના મન્ઝૂર નુઅમાની સાહબ	અલ્ફુર્કાન બુક
	રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	ડિપો, લખ્નવ
ફતાવા દારૂલ્ઉલૂમ	મુફ્તી અઝીઝુર્રહમાન સાહબ સાબિક	મકતબા
	મુફ્તિએ આ'ઝમ, દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ.	દારૂલ્ઉલૂમ, દેવબંદ
ફતાવા રહીમિયા	મુફ્તી સય્યિદ અબ્દુર્રહીમ સાહબ	મકતબા મુન્શી
	રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	રાંદેર, જી. સુરત
ફતાવા રશીદિયા	મવ્લાના રશીદ અહમદ	કુતુબખાના રહીમિયા
કામિલ	ગંગોહી રહતુલ્લાહિ અલય્હ	દેવબંદ
ફતાવા મહમૂદિયા	મુફ્તી મહમૂદુલ્હસન	મકતબા મહમૂદિયા
	રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	જામેઅ મસ્જિદ
	મુફ્તીએ આ'ઝમ દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ	મેરઠ
ઈમ્દાદુલ્ફતાવા	મવ્લાના અશરફ અલી થાન્વી	ઈદારા
	રહમતુલ્લાહિ	તાલિફાતે અવ્લિયા
		દેવબંદ
ઈમ્દાદુલ્મુફ્તિય્યીન	અઝ ઈફાદાત	ઈદારા અલ્મઆરિફ
	મુફ્તી મુહમ્મદ શફીઅ સાહબ	ડાકખાના,
	રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	દારૂલ્ઉલૂમ કરાચી
ફતાવા આલમગીરી	અલ્લામા સય્યિદ અમીઝ અહમદ	મત્બઅ નવલકિશ્વર
તર્જમા હિંદિયા	રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	લખ્નવ
કિફાયતુલ્મુફ્તી	મુફ્તી કિફાયતુલ્લાહ દહલ્વી	કુતુબખાના
	રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	એ'જાઝિયા, દેવબંદ
ઈલ્મુલ્ફિકહ	મવ્લાના અબ્દુશશકૂર સાહબ લખ્નવી	કુતુબખાના
	રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	એ'જાઝિયા, દેવબંદ
જવાહિરૂલ્ફિકહ	મુફ્તી મુહમ્મદ શફીઅ સાહબ	આરિફ કંપની
	મુફ્તિએ આ'ઝમ પાકિસ્તાન	દેવબંદ
કિતાબુલ્ફિકાહ	અલ્લામા અબ્દુર્રહીમ જઝીરી	મત્બૂઆતે મુહકમા
અલા મઝાહિબિલ્અર્બઅહ		અવ્કાફે પંજાબ લાહોર
બદાઈએ સનાઈઅ	અલાઉદ્દીન અબીબક્ર	પાકિસ્તાન
શામી		પાકિસ્તાન

દુર્રે મુખ્તાર વ રદ્દુલ્મુહતાર		પાકિસ્તાન
કાઝીખાન		
આલમગીરી		મિસ્રી
સગીરી કબીરી		લખ્નવ
સિહાહ સિત્તા		કુતુબખાના રશીદિયા, દેહલી
હિદાયા		કુતુબખાના રશીદિયા, દેહલી
નૂરૂલ્ઈઝાહ વ અશ્રફુલ્ઈઝાહ		મકતબા થાન્વી દેવબંદ
મઝાહિરે હક જદીદ	ઈફાદાત અલ્લામા નવાબ કુત્બુદ્દીન રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	ઈદારા ઈસ્લામિયાત દેવબંદ
રકઆતે તરાવીહ	મવ્લાના હબીબુર્રહમાન સાહબ મદ્દ ઝિલ્લહૂ	મદ્રસા મિફતાહુલ્ઉલૂમ આ'ઝમગઢ
અન્વારૂલ્મસાબીહ	મવ્લાના હબીબુર્રહમાન સાહબ મદ્દઝિલ્લહૂ	મદ્રસા મિફતાહુલ્ઉલૂમ આ'ઝમગઢ
હિસ્ને હસીન	બઈઝાફા હવાશી વ ફવાઈદ મવ્લાના ઈદ્રીસ સાહબ મદ્રસા ઈસ્લામિયા કરાચી	નસીર બુક ડિપો બસ્તી નિઝામુદ્દીન, દેહલી–૧૩
મસાઈલે સજદએ સહવ	મવ્લાના હબીબુર્રહમાન સાહબ ખૈરઆબાદી, મુફતી દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ	હિરા એકેડમી દેવબંદ
ફઝાઈલે રમઝાન	હઝરત મવ્લાના મુહમ્મદ ઝકરિય્યા સાહબ રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	બસ્તી નિઝામુદ્દીન, દહલી
બેહિશ્તી ઝેવર	મવ્લાના અશ્રફ અલી થાન્વી રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	મકતબા થાન્વી, દેવબંદ
મઆરિફે મદનિય્યા	ઈફાદાત મવ્લાના હુસેન અહમદ મદની રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	મદ્રસા ઈમ્દાદુલ્ઈસ્લામ સદર બાઝાર, મેરઠ
અન્વારૂલ્બારી શર્હે બુખારી	અલ્લામા અન્વરશાહ કશ્મીરી રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	મકતબા અન્વારિયા બિજનોર
અશ્રફુલ્જવાબ	મવ્લાના થાન્વી રહમતુલ્લાહિ અલય્હ	કુતુબખાના મહમૂદિયા દેવબંદ

એક ઈલ્તિમાસ

આખિરમેં એક ઈલ્તિમાસ હે કે રમઝાનુલ્મુબારકમેં જહાં આપ હઝરાત અપને લિએ દુઆ ફરમાએં, મુરત્તિબ ઔર ઈસકે વાલિદૈનકો ભી અપની દુઆઓંમેં યાદ ફરમાકર ઈન્દલ્લાહ મા'જૂર હોં.

મુહમ્મદ રફઅત કાસમી
મુદર્રિસે દારૂલ્ઉલૂમ દેવબંદ
૨૩, રજ્જબુલ્મુરજ્જબ હિજરી ૧૪૦૬
બમુતાબિક ૪, અપ્રીલ સન ૧૯૮૬
(બરોઝે જુમ્મા)

હમારી આનેવાલી કિતાબેં

તોહફએ તરાવીહ

બેહિશ્તી ઝેવર (નયા એડિશન ઈઝાફેવાલા)

મસાઈલે નમાઝ

મસાઈલે ઈમામત

સૂરએ ફાતિહાસે મુશ્કિલાતકા હલ

સૂરએ બકરહસે મુશ્કિલાતકા હલ

સૂરએ રહમાનસે મુશ્કિલાતકા હલ

ચાર કુલસે મુશ્કિલાતકા હલ

ઈસ્મે આઝમસે મુશ્કિલાતકા હલ

કલિમએ તય્યિબાસે મુશ્કિલાતકા હલ

નમાઝસે મુશ્કિલાતકા હલ

નૂરાની દુઆઓંસે મુશ્કિલાતકા હલ

આયતે કરીમા મુશ્કિલાતકા હલ

આયતુલ્કુર્સી મઅ ફઝાઈલો ખવાસ

દાસ્તાન ઈમાન ફરોશોંકી (સુલ્તાન અય્યૂબીકી દીની મહેનતેં)

શમ્શીરે બેનિયામ (હઝરત ખાલિદ રદી.કી ઝિન્દગીકે કારનામે)

હિજાઝકી આંધી (હઝરત ઉમર રદી.કી ઝિન્દગીકે કારનામે)

મદીના એજન્સી

૪/૪૫૫૧, ખંભાતવાલા માર્કેટ, ઝાંપા બઝાર, સુરત–૩.

ફોન :– (૦૨૬૧) ૨૪૨૮૯૭૭, ૨૪૧૭૩૮૮